

VYSOKÁ ŠKOLA REGIONÁLNÍHO ROZVOJE

ČASOPIS BEZPEČNOSTNÍ MANAGEMENT V REGIONECH 2 / 2016

Doc. JUDr. PhDr. Ivo SVOBODA, Ph.D. (ed.)

ÚVOD

Dne 27. dubna 2016 uspořádala Vysoká škola regionálního rozvoje již druhý ročník mezinárodní vědecké konference "BEZPEČNOST V REGIONECH 2016".

Kontext této konference byl:

Aktuální bezpečnostní situace ve světě a hrozby vyžadují při zajišťování obrany a bezpečnosti obyvatelstva jak z globálního, tak regionálního pohledu, vysoké nároky na odborné klíčové kompetence bezpečnostního managementu. Požadavky jsou kladeny jak na individuální znalosti a dovednosti, tak na funkčnost při synergii jednotlivých systémů zajišťujících bezpečnost obyvatel.

Tyto požadavky plynoucí z postupné integrace a spolupráce systémů, které obranu státu a bezpečnost a ochranu obyvatelstva zajišťují, kladou specifické nároky na edukaci schopností a kompetencí profesionálů, resp. bezpečnostního managementu v celé veřejné správě. Získávání, kultivace a užitečný rozvoj těchto schopností a kompetencí je cílem systémů a procesů odborného vzdělávání a přípravy lidí v zajištění bezpečnosti proti predikovatelným hrozbám, které aktuálně ohrožují demokratický rozvoj společnosti a bezpečnost obyvatelstva.

V tomto čísle časopisu „Bezpečnostní management v regionech“ (č. 2/2016) jsou vybrané signifikantní příspěvky z této konference, které prošly recenzním řízením.

Doc. JUDr. PhDr. Ivo SVOBODA, Ph.D.

OBSAH

ÚVOD	2
EFEKTIVNÍ ŘÍZENÍ BEZPEČNOSTI MĚST A OBCÍ JAKO INTEGRÁLNÍ SOUČÁST K OMPLEXNÍHO A UDRŽITELNÉHO ROZVOJE REGIONU.....	4
VZNIK, PRŮBĚH A DŮSLEDKY OBČANSKÉ VÁLKY Chyba! Zálložka není definována.	
DOPRAVNÍ VÝCHOVA JAKO SOUČÁST VZDĚLÁVÁNÍ BEZPEČNOSTNÍHO MANAGEMENTU	25
VZDĚLÁVÁNÍ BEZPEČNOSTNÍHO MANAGEMENTU V OBLASTI BOJOVÉHO UM ĚNÍ SHAOLIN KUNG FU V ČESKÉ REPUBLICE.....	31
KRIZOVÁ PŘIPRAVENOST OBCÍ	37
MOŽNOSTI PSYCHOSOCIÁLNÍ POMOCI PRACOVNÍKŮM SLOŽEK IZS V RÁMCI REGIONÁLNÍ ÚROVNĚ.....	48
NÁHLED DO VZDĚLÁVÁNÍ A STUDIA NA FAKULTĚ VOJENSKÉHO LEADERSHIP U, UNIVERZITY OBRANY	57
ASPEKTY DIMENZIE VZDELÁVANIA A ROZVOJA ĽUDSKÝCH ZDROJOV MAN AŽÉROV- PROFESIONÁLOV V OBRANNÝCH A BEZPEČNOSTNÝCH SILÁCH ...	62
BEZPEČNÁ SMART CITIES	71
ŘEŠENÍ RIZIK SPOJENÝCH S MIGRACÍ VELKÝCH SKUPIN LIDÍ.....	88
VÝZNAM DYNAMICKÉ ANALÝZY RIZIKA V OBCÍCH.....	93
DOPAD ROZHODNUTÍ CENTRÁLNÍCH AUTORIT NA HOSPODÁŘSTVÍ REGIONU NA PŘÍKLADU ITALSKÉHO AUTOMOBILOVÉHO PRŮMYSLU.....	100
MAPOVÁNÍ PODNIKOVÝCH PROCESŮ JAKO PODKLAD PRO TVORBU MAPY RI ZIK A BCM (BUSINESS CONTINUITY MANAGEMENT)	108
DIDAKTIKA VÝUKY PRÁVA A BEZPEČNOSTI PŘI VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH 114	
VIZE UDRŽITELNÉ BEZPEČNOSTI PRO MĚSTO PLZEŇ VYPLÝVAJÍCÍ Z „MIGRA ČNÍ KRIZE“	123
NOVÉ BEZPEČNOSTNÍ VÝZVY PRO ČESKOU REPUBLIKU V MĚNÍCÍM SE SVĚT Ě – PRÁVNÍ NÁHLED	129
ÚSTAVNÍ A EUROPEIZAČNÍ KONOTACE MIGRAČNÍ KRIZE	136

:

EFEKTIVNÍ ŘÍZENÍ BEZPEČNOSTI MĚST A OBCÍ JAKO INTEGRÁLNÍ SOUČÁST KOMPLEXNÍHO A UDRŽITELNÉHO ROZVOJE REGIONU

EFFECTIVE SECURITY MANAGEMENT OF MUNICIPALITIES AS AN INTEGRAL PART OF COMPLEX AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF REGION

Doc. Ing. Hana Bartošová, CSc.
Vysoká škola regionálního rozvoje
Žalanského 68/54, 163 00 Praha 17 – Řepy
Hana.bartosova@vsrr.cz

Klíčová slova:

řízení bezpečnosti, politika bezpečnějších měst, strategické řízení prevence kriminality

Keywords:

Security management, safer cities politics, strategic management of crime prevention

Abstrakt:

Efektivní řízení bezpečnosti měst a obcí přispívá ke komplexnímu a udržitelnému rozvoji regionu. Příspěvek analyzuje politiku a strategii řízení bezpečnosti měst, zejména strategii prevence kriminality a její začlenění do politik obcí, krajů i státu, podněty k přijímání opatření na místní úrovni, příklady projektů dobré praxe. K analýze bylo využito výstupů z regionální konference OSN Evropský HABITAT III na téma „Housing in Liveable Cities“ – Praha březen 2016 a zkušeností se strategií prevence kriminality ve městech a obcích v podmínkách ČR. Autorka deklaruje realizaci strategických cílů a programů prevence kriminality na místní úrovni příkladem dobré praxe v podmínkách statutárního města Hradec Králové.

Abstract:

Effective security management of municipalities contributes to the complex and sustainable development of region. The article analyzes politics and strategy of security management especially crime prevention and its integration into municipalities, regions and states politics, suggestions to take action on local level, examples of best experience. For the analysis, the outputs from regional UN conference European Habitat III (focus on “Housing in Liveable Cities”) - Prague March 2016 and experiences with strategies of crime prevention in cities and municipalities in conditions of the Czech republic, were used. The author declares realization of strategic goals and programs of crime prevention on local level using example of Hradec Králové as a best experience.

Úvod

Jak docílit toho, aby naše města a obce byla příjemným místem pro život, dále se rozvíjela a jejich obyvatelé se cítili bezpečně? Jakákoliv organizace, tedy i město, obec, realizuje své cíle prostřednictvím řízení. Základním cílem efektivního řízení měst a obcí je jejich komplexní a

udržitelný rozvoj. Empirické studie ukazují, že kriminalita a závažná trestná činnost nevzniká v souvislosti s velikostí městských aglomerací, ale je důsledkem špatného plánování, projektování a řízení rozvoje měst. [14 s. 3]. Komplexní rozvoj území, respektující zásady udržitelného rozvoje, usiluje o vyvážený vztah podmínek pro příznivé životní prostředí, hospodářský rozvoj, bezpečnost a soudržnost společenství obyvatel území.

Efektivní řízení měst a obcí, které je založeno na obecných principech a zásadách managementu a aplikovaných principech komplexního a udržitelného rozvoje měst, se stalo živým tématem diskusí účastníků regionální konference OSN Evropský HABITAT III v Praze v březnu 2016. Principy komplexního a udržitelného rozvoje měst a základní koncepty pro stanovení vize, hodnot a strategie efektivního řízení měst jsou obsaženy v hlavním výstupním strategickém dokumentu konference, tzv. Pražské deklaraci.[12 s. 1].

Schválená deklarace je oficiálním příspěvkem evropského regionu k připravovanému summitu Habitat III a podkladovým materiálem pro přípravu „Nové Agendy“ pro města. Deklarace je postavena na čtyřech principech: Inovativní a produktivní města, Zelená, kompaktní, na zdroje efektivní a přizpůsobivá města, Inkluzivní a bezpečná města, Řádná městská správa. [12 s. 1]. Pražská deklarace spolu s dalšími příspěvky přednášejících je návodem, jak najít komplexní rozvojovou vizi a plánovat rozvoj území v evropském regionu. Uvedené principy je třeba aplikovat prostřednictvím integrovaného přístupu k udržitelnému rozvoji měst, který obsahuje účinná opatření k řízení a řešení hospodářských, ekologických, klimatických, demografických, sociálních, bezpečnostních a kulturních problémů, s nimiž se městské oblasti potýkají. Důležitá je orientace měst „na občany“ a zlepšení podmínek pro pohodu, bezpečnost, vývoj a realizaci lidských práv všech obyvatel měst.

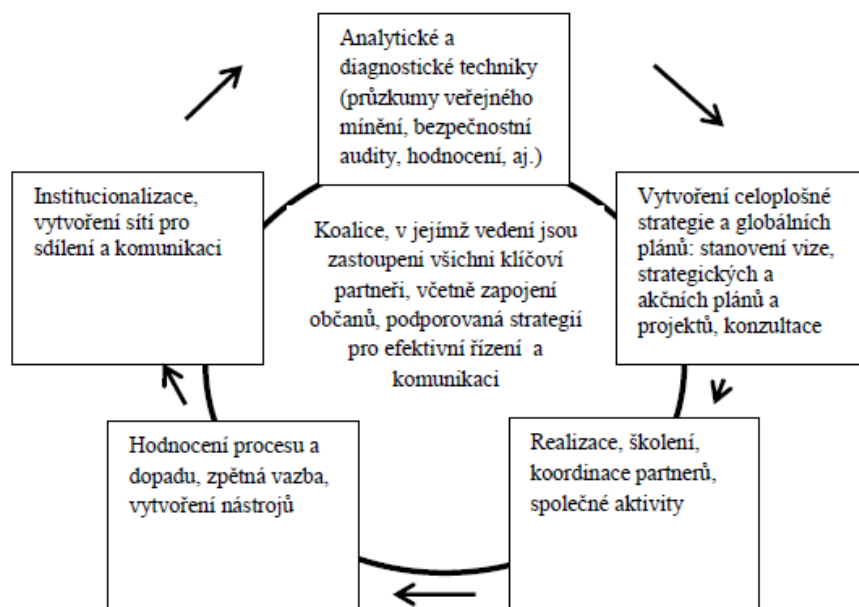
Strategie řízení měst a obcí v oblasti bezpečnosti je založena na širším konsensu vize, hodnot a cílů všech aktérů, kteří se podílejí na její realizaci. Plnění tohoto cíle strategie zároveň posiluje ostatní cíle, partnerství a žádoucí synergii. Programování založené na datech a participační přístupy v prevenci kriminality a bezpečnosti v komunitách jsou důležité pro společné budování bezpečnosti pro všechny. Dochází k posilování samostatnosti měst a obcí a s tím spojené vyšší míry odpovědnosti všech zainteresovaných aktérů zajišťujících komplexní systém řízení bezpečnosti (Safety Management System) daného území.

Předmětem zkoumání předkládaného příspěvku je analýza definičních, systémových, informačních a znalostních prvků a vazeb bezpečnostního managementu ve vztahu k politice bezpečnosti měst a obcí.

Z hlediska metodologie jsou poznatky publikované v tomto příspěvku verifikované použitím empiricko-analytické metody (systémového a komparativního přístupu, manažerského empirického přístupu, příkladů dobré praxe a interpretace výzkumných dat). Základní teoretická a metodologická východiska autorka čerpala z analýzy dokumentů EU a ČR v oblasti vnitřní bezpečnosti, závěrečných výstupních dokumentů regionální konference OSN Evropský HABITAT III na téma „Housing in Liveable Cities“, která se konala v březnu 2016 v Praze, zkušeností se strategií prevence kriminality ve městech a obcích v podmínkách ČR a strategických koncepčních dokumentů MV ČR, z teoretických prací publikovaných v oblasti bezpečnostního managementu.

1. Strategie zacílená na politiku bezpečnějších měst

Žijeme v době neustálých a stále se zrychlujících změn. Tak jako se v komerční sféře organizace přizpůsobují měnícím se požadavkům trhu, jsou i města a obce nucena přizpůsobovat veřejné služby v oblasti bezpečnosti nejen změnám legislativním, ale především změnám ve vnímání standardů těchto veřejných služeb občany. Dnes již není pochyb o tom, že zajišťování bezpečnosti měst a obcí je integrální součástí rozvojových konceptů regionu a zajištění pocitu bezpečí jedním z významných kritérií kvality života obyvatel a možnou limitou udržitelného regionálního rozvoje. Problém bezpečnosti ve městech a obcích není však pouze problémem státních bezpečnostních subjektů. K jeho řešení je zapotřebí vytvářet partnerství na bázi spolupráce všech zainteresovaných regionálních aktérů zajišťujících bezpečnostní služby. Systémový rámec umožňuje vytvářet synergii, která je relevantním faktorem pro realizaci strategických cílů na evropské, národní i regionální úrovni.

Obrázek 1: Standardní model obecné politiky bezpečnějších měst²

Zdroj: UN-Habitat Safer Cities Toolkit, 2005, upraveno autorkou

Je prokázáno, že dobře naplánované strategie prevence kriminality nejenže předcházejí trestné činnosti a viktimizaci, ale podporují bezpečnost společnosti a přispívají k udržitelnému rozvoji států. Zlepšují kvalitu života a přinášejí dlouhodobé výhody ve smyslu snižování nákladů spojených se systémem trestní justice i dalších společenských nákladů vyplývajících z trestné činnosti směrnice pro prevenci kriminality, rezoluce Hospodářské a sociální rady OSN, č. 2002/13 a odpovídá pokynům OSN z roku 2002 ohledně prevence kriminality, které odkazují na následující přístupy: Sociální rozvoj, včetně prosazování ochranných faktorů prostřednictvím programů sociálního a ekonomického rozvoje (zdravotnictví, vzdělání, bydlení, městské plánování) a napravují marginalizaci a vyloučení a prosazují pozitivní řešení konfliktů; Situační prevence kriminality, zahrnující environmentální návrh, dohled, zpřísnění; Prevence organizovaného zločinu řešením vazeb s místní trestnou činností (snížení podílu zločinců na zákonných trzích, předcházení zneužívání veřejných soutěží, ochrana marginalizovaných a zranitelných skupin

Pro zajišťování politiky bezpečnějších měst je základním východiskem stanovení vize a vládního strategického konceptu, který se realizuje konkrétními akčními plány a projekty na nižších úrovních řízení, klíčová pro bezpečnost měst je místní úroveň. Jednotlivé procesy jsou založeny na širším konsensu vize, hodnot a cílů všech aktérů, kteří se podílejí na zajišťování bezpečnosti jednotlivých měst a obcí. Priority jsou opřeny o statistická data a využívají se metodiky pro tvorbu bezpečnostních analýz a koncepcí, zejména trendy vývoje trestné činnosti, indikátory rizikovosti území, závěry a doporučení mezinárodních, resortních i odborných institucí a orgánů.

Vymezení a formování cílů strategie jako integrální součástí konceptu politiky bezpečnějších měst a specifické formy managementu, si vyžádá analýzy a zodpovězení řady otevřených otázek k faktorům ovlivňujícím tento koncept, zejména k poslání, úkolům a funkcím, organizačním otázkám jeho fungování a praktickým možnostem implementace. Jedná se zejména o:

- . vymezení regionální bezpečnostní politiky (analýza bezpečnostních rizik, bezpečnostní cíle a strategie jejich naplňování);
- . komplexní ochranu majetku a životního prostředí, která má v současné době řadu aspektů týkajících se bezpečnostní hrozby a ochrany proti kyberterorismu, environmentální bezpečnosti, potravinové bezpečnosti aj.;
- . stanovení postupu řídicích činností a procesů zaměřených na plánování, organizování, realizaci a kontrolu procesů prováděných v souvislosti s řešením a řízením bezpečnosti;
- . stanovení operativních postupů a metodik řídicích činností prováděných v souvislosti s řešením a řízením bezpečnosti;
- . vytváření a udržování prostředí, (institucionalizovanou spoluprací), partnerství, ve kterém aplikovaný (specializovaný) management a kompetentní pracovníci realizují bezpečnostní cíle.[3].

Strategie a politiky v oblasti bezpečnosti a prevence kriminality – hlavní koncepty a klíčové podněty k přijetí opatření v dokumentech regionální Evropské konference OSN Habitat III 2016:

Pro zajištění trvalé udržitelnosti opatření v oblastech prevence kriminality a bezpečnosti ve městech, tj. na místní úrovni, musí být prevence kriminality / strategie bezpečnosti ve městech rozvíjeny v rámci celostátních strategií prevence kriminality. To vyžaduje, aby všechny úrovně státní správy zajistily vedoucí roli v rozvíjení účinné prevence kriminality a strategií bezpečnosti ve městech a vytváření a udržování institucionálních rámců k jejich realizaci, včetně zpětného hodnocení. Spolupráce/partnerství by měla být nedílnou součástí účinné prevence kriminality a strategií bezpečnosti ve městech vzhledem k širokému spektru příčin trestné činnosti a k požadovaným dovednostem a odpovědnostem potřebných k jejich řešení. Mezi ně patří spolupráce a partnerství budovaná mezi ministerstvy a dalšími orgány státní správy, místními neziskovými organizacemi, nevládními organizacemi, podnikatelskou sférou a soukromými subjekty. [14 s. 6].

Bezpečnostní principy by měly být integrovány do všech souvisejících sociálních a ekonomických politik a programů, jako jsou programy zabývající se bydlením a plánováním měst, zaměstnaností, vzděláním, zdravotnictvím, chudobou, sociální marginalizací a vyloučením. Zvláštní důraz by měl být kladen na ohrožené komunity, rodiny, děti a mládež. [14 s.6].

Větší důraz na bezpečnost ve městech zdůrazňuje potřebu spolupráce a partnerství mezi tradičními a netradičními oblastmi řízení bezpečnosti a městského rozvoje. Široce pojatý přístup k budování konsensu ohledně bezpečnosti ve městech dává podnět ke vzniku místní koalice a partnerství vyrůstající ze společného budování bezpečnosti pro všechny. Úřady místních samospráv mohou hrát důležitou roli ve zprostředkování těchto partnerství, zatímco ústřední vlády poskytují finanční prostředky a zároveň vytvářejí příznivé prostředí a potřebný politický rámec. [16].

Klíčovou součástí počáteční fáze budování bezpečnějších měst je mapování zainteresovaných subjektů na místní úrovni. Zatímco vládám zůstává globální odpovědnost za zajištění bezpečnosti obyvatel, při realizaci účinných strategií v oblasti bezpečnosti a ochrany, zejména na místní úrovni, může být užitečná užší spolupráce se soukromým sektorem a občanskou společností. To však vyžaduje soulad zájmů soukromého a veřejného sektoru a jejich angažovanost a ztotožnění se zásadami a mechanismy, které zajišťují, že taková forma partnerství bude možná a účinná.

Nové komunikační technologie, zejména sociální sítě, mohou poskytnout užitečné nástroje vládním činitelům k posílení účinnosti politik a strategií v otázce prevence kriminality, a to například tím, že zapojí veřejnost do prevence kriminality a především budou v prosazování práva postupovat tak, aby podporovali sdílení informací a zvyšovali povědomí o kriminalitě a násilí. [14 s.9].

2. Strategie prevence kriminality měst a obcí v podmínkách ČR.

Prevence kriminality je definována jako ofenzivní strategie boje s trestnou činností. Zahrnuje komplex opatření sociální a situační prevence, součástí prevence je i pomoc obětem trestných činů. Představuje soubor nejrozumnějších aktivit zaměřených na odstranění, blokaci či oslabování příčin kriminality a kriminogenních faktorů. Spočívá ve snaze kriminalitě předcházet, snížit pravděpodobnost vzniku a výskytu trestných činů a redukovat sociálně patologické jevy, které představují podhoubí kriminality.

Preventivní aktivity se uskutečňují na celostátní i místní úrovni, v rámci primární, sekundární a terciární prevence. Primární prevence je zaměřena na celou populaci, dospělé i děti, sekundární prevence se zaměřuje na konkrétní rizikové skupiny obyvatelstva, diverzifikované podle věku, druhu ohrožení, teritoria apod. a na kriminálně rizikové sociální i situační prostředí. Terciární prevence představuje resocializační opatření zaměřující se na ty, kteří trestný čin již spáchali, na lokality, které již byly kriminalitou zasaženy a na osoby, které se staly oběťmi trestných činů. [9].

Podstatným předpokladem fungování prevence kriminality je snaha učinit z ní jeden z pozitivně vnímaných a prioritních zájmů společnosti. Tím se zároveň otevírá možnost pro případné zapojení co nejširšího okruhu občanů do nejrozumnějších preventivních aktivit. Skutečné zapojení neziskových organizací a dalších aktérů dění ve městech, včetně soukromého sektoru, je stěžejní pro vytvoření a realizaci účinných a začleňujících politik a zákonů k posílení bezpečnosti a ochrany ve městech. [14]. Jde tedy o to, aby v názorech a postojích občanů představovala prevence kriminality žádoucí aktivitu, která má dostatečně konkrétní obsah a kterou mohou sami svým jednáním významně pozitivně ovlivňovat a podporovat.

Všechny zásadní definice strategie obsahují dva klíčové prvky: 1. strategie reaguje na stav vnějšího prostředí a 2. strategie obsahuje vzájemně provázanou soustavu činností, za účelem dosažení nějakého cíle. Strategické řízení prevence kriminality z pohledu teorie a praxe managementu, resp. organizace a řízení, představuje zejména informační a rozhodovací proces, resp. činnost mobilizující lidské i věcné činitele při respektování vnějšího prostředí, právních norem, kvality, nákladů a lhůt k uskutečnění určité manažerské akce. Strategie prevence kriminality je založena na věcně i organizačně náročných analýzách dat a informací a řízení složitých procesů (projektů).

Bezpečí a udržitelný rozvoj měst a obcí závisí na tom, jak se vypořádáváme v procesech realizace strategie s riziky, zda existující i předvídatelná rizika jsme schopni identifikovat, analyzovat, hodnotit a vypořádat, tj. efektivně řídit. Systém řízení a organizace prevence kriminality v ČR zahrnuje meziresortní, resortní a místní úroveň. Základním rámcem tříúrovňového systému řízení a organizace prevence kriminality je Strategie prevence kriminality (aktuální na období 2016 –2020), která definuje obsah systému prevence kriminality v rámci České republiky na úrovni státu, krajů a obcí na další období. [9].

Z hlediska účinnosti jsou nejefektivnější programy prevence kriminality na místní úrovni, jejichž podstatou je součinnost orgánů státní správy, samosprávy, policie a nestátních neziskových organizací. Záběr programu je podmíněn místní situací v oblasti vývoje sociálně patologických jevů, potřebami, zájmem a schopnostmi lidí a finančními prostředky. Principy a priority jsou opřeny o statistické trendy trestné činnosti a bezpečnostní analýzy, závěry a doporučení mezinárodních, resortních i odborných institucí a orgánů. Za realizaci programů prevence kriminality nesou odpovědnost obecní zastupitelstva. Odbor prevence kriminality, resp. Ministerstvo vnitra jim poskytuje metodickou, konzultační podporu, vzdělávání a za stanovených podmínek i dotační prostředky na realizaci preventivních projektů. [9].

Aktuální strategické cíle a priority jsou systémovým rámcem a východiskem pro dekompozici cílů a priorit na dalších hierarchických úrovních systému řízení a organizace prevence kriminality na příští období. Patří k nim:

1. Rozvoj systému prevence kriminality, posilování spolupráce, kompetencí a kapacit relevantních partnerů, rozšiřování prostoru pro působení dobrovolníků při zajišťování bezpečnosti a veřejného pořádku, s důrazem na využívání rovněž mezinárodní spolupráce a vědeckých poznatků.
2. Poskytování pomoci a poradenství obětem trestné činnosti se zvláštním zaměřením na skupiny zvlášť zranitelných obětí a nadále pomoc a poradenství rozšiřovat a zkvalitňovat.
3. Při práci s pachateli zaměřením na narůstající problém kriminální recidivy, na účinnější resocializaci pachatelů a prevenci kriminality dětí a mládeže.
4. Uplatňování komplexního přístupu k řešení zvýšené kriminality v lokalitách, kde i její příčiny jsou hluboké a vícezdrojové (typicky sociálně vyloučené lokality).
5. Reakce na nové hrozby a trendy v oblasti bezpečnosti a veřejného pořádku a aplikace nových efektivních přístupů k jejich předcházení.

Příklady dobré praxe – projekt „Asistent prevence kriminality“ a „Domovník – preventista“ zaměřené na řešení problematiky sociálně vyloučených lokalit

V České republice existuje mnoho modelových příkladů dobré praxe – projektů, na kterých lze ukázat, že naplňování strategie prevence kriminality měst a obcí je reálná vize a cesta správným

směrem. Např. projekt Asistent prevence kriminality (dále APK), který se zejména podílí na prevenci kriminality v obci, dále přispívá k ochraně a bezpečnosti osob a majetku, provádí dohled nad dodržováním čistoty na veřejných prostranstvích v obci, plní dlouhodobé a operativní úkoly v oblasti situační prevence ve stanovené lokalitě a ve vymezeném čase. Z hlediska pracovněprávních vztahů je APK zaměstnancem samosprávy zařazeným v obecní policii ve smyslu zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů. [10].

Projekt prevence kriminality „Domovník – preventista“ reaguje na konkrétní potřeby obcí a měst s cílem pozitivně ovlivnit situaci především v sociálně vyloučených lokalitách, na stávající potřeby obcí zvýšit bezpečnost a veřejný pořádek v domech a jejich bezprostředním okolí, posílit osobní odpovědnost občanů za dodržování bezpečnostních standardů, společenských norem a nastolit systém opatření v rámci triády situační prevence kriminality - bezpečný občan – bezpečný dům – bezpečná lokalita.

Např. statutární město Hradec Králové v letech 2014 a 2015 implementovalo projekt Asistent prevence kriminality (dále APK) a Domovník – preventista. [10].

Celkový vývoj trestné činnosti měl v tomto městě do roku 2011 klesající tendenci a v roce 2012 došlo k měřitelnému vzestupu, který přetrvával i v roce 2013 a 2014. I přes nevýrazný nárůst trestné činnosti na území města Hradec Králové efekt činností APK v součinnosti s městskou policií vedl nejen ke snížení počtu přestupků, trestných činů a rovněž dalšího společensky nežádoucího jednání, a to nejen v sociálně vyloučené lokalitě a lokalitách ohrožených sociálním vyloučením, ale i v rámci dalších vytipovaných lokalit s koncentrací většího množství nepříznivých, obtížně zvladatelných osob.

Pro součinnost se podařilo získat osoby nejen sociálně vyloučené, z etnických skupin a multikulturního prostředí, ale i občany města, kteří se stali součástí aktivit k posílení bezpečnosti a veřejného pořádku. Činnost APK byla realizována na různých místech města dle aktuální bezpečnostní situace, aby nedocházelo k trestné činnosti v lokalitách, kde dříve vzhledem k přítomnosti osob sociálně vyloučených byla jejich trestná činnost zaznamenána. V místech působení APK došlo vždy ke zklidnění situace, k nastavení pravidel společného soužití a napravení sousedských vztahů, nedocházelo ke kumulaci problémů a nárůstu řešených přestupků nebo stížností občanů, APK prováděli kontrolní činnosti v rizikových místech opakovaně, aby byl prohlubován pocit bezpečí občanů.

V rámci projektu byla nastavena systémová spolupráce s domovníkem na ubytovně města a bytovém domě, s nestátní organizací realizující registrované služby sociální prevence ve vztahu k cílové skupině sociálně vyloučených osob v rizikových lokalitách, s odborem sociálních věcí a zdravotnictví a s Policií ČR. Částečně APK spolupracovali s pracovními skupinami komunitního plánování.

Městská policie Hradec Králové hodnotí oba projekty pozitivně a do budoucna jejich pokračování podporuje. V průběhu realizace probíhala dobrá spolupráce mezi domovníky, asistenty prevence kriminality a městskou policií, zejména při kontrolách nočního klidu, společných prostor objektů, dodržování dalších ustanovení ubytovacího řádu. V průběhu projektu byly zjištěny i případy úmyslného ničení majetku, prověřením mezi ubytovanými byl vždy zjištěn původce škody, který byl veden k zajištění opravy, což se v několika případech podařilo prosadit díky vytrvalé komunikaci domovníka s ubytovaným, poškozování majetku v průběhu projektu ustávalo. Ze strany Správy nemovitostí města Hradec Králové je činnost domovníků hodnocena kladně, v předchozí době nebylo možné tyto činnosti zajistit, správa

neměla potřebné personální kapacity. Ze strany městské policie a asistentů prevence kriminality je hodnocen také kladně, jejich činnosti bylo možné vzájemně provázat, neboť někteří z ubytovaných jsou zároveň osoby, které v rizikových lokalitách města působí problémy na veřejnosti a asistenti prevence kriminality tak na ně působili jak ve městě, tak na ubytovně. [10].

Nelze však automaticky počítat s tím, že budou lidé v regionech při zajišťování vnitřní bezpečnosti spontánně přirozeně spolupracovat. Sociologické studie zaměřené na současné kulturní a sociální změny signalizují protikladný vývoj: individualismus roste rychleji než potřeba a motivace spolupracovat. Podmínkou funkčnosti a efektivnosti týmové spolupráce je motivace aktérů, kteří sdílejí společné hodnoty, mají společné myšlenkové procesy, algoritmy, podle nichž postupují a které zaměřují ke společnému cíli. V reálné situaci zajišťování vnitřní bezpečnosti jednotliví institucionální aktéři sice nepostupují „jako jeden muž“, nicméně každý v souladu se svojí misí (posláním) realizuje jiné činnosti společných procesů. Současně však prostřednictvím systémového myšlení jsou schopni sledovat činnosti ostatních a nikdy neztrácejí ze zřetele kořeny, kmen i korunu celého díla, tedy příčiny toho, proč dané postupy realizují včetně jejich žádoucích cílů a výsledků. Jedno společné chápání problémů vnitřní bezpečnosti, jeho kontextu a společné cíle snažení, synergii, však nelze nařídít. Uvedený model spolupráce může fungovat pouze tehdy, když spolupracující organizace mají ve své firemní kultuře pevně zakotvenou hodnotu spolupráce, a to dokonce i přes své hranice. Kvalita strategií není v tom, nakolik vznosná prohlášení a ušlechtilé záměry obsahují, ale v tom, zda umožní pracovníkům pracovat efektivně, mít výsledky a radost a uspokojení z práce.

Závěr

Jak potvrdila regionální konference OSN Evropský HABITAT III - čelíme v oblasti bezpečnosti, která je součástí komplexního a udržitelného městského rozvoje v regionech, různým výzvám: chudobě ve městech, demografickým změnám, klimatickým změnám a riziku katastrof, městskému rozvoji a žádoucímu růstu, koordinaci v městském rozvoji, využití relevantních technologií. Proto je v závěrečných dokumentech konference³ zdůrazněna především podpora řádného plánování a řízení za spolupráce všech úrovní správy a komunit, integrace opatření a on spor přístup při snaze o maximalizaci potenciálu měst, sociální soudržnost a přístup ke službám, dostupnost bydlení jako klíčový faktor kvality života, což je jeden z hlavních rysů životaschopných měst, plánování rozvoje ve snaze minimalizovat dopady na životní prostředí a podpořit hospodářskou, sociální a environmentální udržitelnost. [12 s.1-2].

Klíčové směry v efektivním řízení rozvoje měst s ohledem na bezpečnost: podpora měst posílením jejich potenciálu pro inovace zahrnující sociální inovace a tvorbu pracovních míst, podpora optimálního využívání zdrojů, rovný přístup k dostupnému bydlení a službám, odstranění chudoby a vyloučení, poskytování dostupného, bezpečného, inkluzivního a kvalitního veřejného prostoru a bezpečné dopravy, řádné finanční řízení v municipalitách, zajištění udržitelných zdrojů financování, posílení dialogu mezi jednotlivými stupni správy a relevantními aktéry. [12 s.1-2].

Předkládaný příspěvek poskytuje dostatek verifikovaných dat a informací o tom, že Česká republika se řadí mezi moderní demokratické země, které v zajišťování bezpečnosti a veřejného

pořádku podporují preventivní přístupy, k čemuž vytváří vhodné systémové, organizační i finanční předpoklady.

Česká republika má již v současné době stabilní rozvinutý systém prevence kriminality, který plně odpovídá doporučením mezinárodních orgánů zabývajících se prevencí kriminality. Preventivní aktivity vycházejí z výsledků kriminologických výzkumů a bezpečnostních analýz na místní a celostátní úrovni, přičemž těžiště preventivních aktivit se přenáší na místní úroveň. Administrativní zásahy z centra se minimalizují, centrální orgány poskytují místním orgánům zpravidla jen metodické vedení, informace a částečnou ekonomickou podporu. Na systému se podílí řada partnerů ze státní správy, krajské i obecní samosprávy, neziskových organizací atd. Prevence kriminality je plánována zpravidla ve čtyř až pětiletých cyklech prostřednictvím vládou schvalované Strategie prevence kriminality. Globální cíl pak v tomto ohledu deklaruje závazek, že Česká republika bude i v následujícím období tento systém udržovat a posilovat, k zajišťování bezpečnosti a veřejného pořádku bude podporovat preventivní přístupy, a to vše v souladu s principy moderního demokratického státu. Obsah bezpečnostní politiky státu je i obsahem bezpečnostních aktivit na samosprávné úrovni, samozřejmě přiměřeně modifikovanými konkrétními podmínkami (prostředím) každého samosprávného celku. Je to tedy vždy míra stability systému a jeho primární a sekundární adaptace.

Lidé vnímají pocit bezpečí jako významné kritérium udržitelného rozvoje a kvality života v regionech. Pokud se lidé cítí ohroženi, mění své chování a v důsledku toho také způsob, jakým vstupují do styku s městem. To platí především pro ženy, které jsou náchylnější stát se oběťmi některých typů trestných činů, jako např. znásilnění a sexuální obtěžování. [14]. Centrum pro výzkum veřejného mínění zjišťovalo v rámci průzkumu (prosinec 2015) [15] názory občanů na míru bezpečnosti v ČR a v místě bydliště. Většina dotázaných se cítí v České republice bezpečně (65 % spíše ano a 11 % rozhodně ano). Pětina (19 %) pak pocit bezpečí spíše nemá a 4 % dotázaných ho nemá rozhodně. Pokud dotázaní vypovídají o pocitu bezpečí v místě bydliště, je podíl kladných odpovědí o něco větší, než když hovoří o České republice jako celku. Součet odpovědí „rozhodně ano“ a „spíše ano“ v tomto případě činí 86%. Bezpečně se v místě svého bydliště spíše či rozhodně necítí 14 % občanů. Obavy, převážně spojené s terorismem a uprchlickou krizí, vyjádřili asi dvě třetiny (68 %) respondentů, třetina (32 %) se naopak ničeho v současnosti neobává. Vysvětlení toho zjištění je možné hledat v tom, že u nás zatím žádný teroristický útok nebyl a že naše země nezažila masivní příliv migrantů z muslimských zemí. V tomto smyslu může být ČR vnímána, na rozdíl od mnoha zemí západní Evropy, jako bezpečný region.

Regionální konference OSN Evropský HABITAT III potvrdila, že posílení pravomocí a zapojení neziskových organizací, obyvatel a dalších aktérů dění ve městech, včetně soukromého sektoru, je stěžejním aspektem pro vytvoření a realizaci účinných a začleňujících politik a zákonů vedoucích k posílení bezpečnosti a ochrany ve městech.

Platformy a projekty

- Celosvětová síť pro bezpečnější města (Global Network on Safer Cities, GNSC)/Program UN-Habitat pro bezpečnější města www.unhabitat.org/safercities.
- Iniciativa pro bezpečnější a začleňování podporující města (The Safer and Inclusive Cities Initiative – IDRC)
http://www.idrc.ca/EN/Programs/Social_and_Economic_Policy/saic/Pages/default.aspx.
- E-learningový nástroj Světové banky o prevenci městské kriminality

<http://einstitution.worldbank.org/ei/course/urban-crime-and-violence-prevention>

- Celosvětová iniciativa UN-Women za bezpečnější <http://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/creating-safe-public-spaces>.
- Plan International – Dospívající dívky budující bezpečnější města <https://plan-international.org/girls/pdfs/adolescent-girls-safer-cities.pdf>.

Literatura:

- [1] BARTON, L. Crisis leadership now: A real-world guide to preparing for threats, disaster, sabotage, and scandal. New York, McGraw-Hill 2007.
- [2] BARTOŠOVÁ, H. Rozvojová strategie založená na inteligentní specializaci. Proč je efektivní řízení projektů důležité? In Regionální politika na prahu nového programovacího období. Sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané Civitas per populi 29. 5.
- [3] BARTOŠOVÁ, H. Rozvoj bezpečnostního managementu a informatiky. In Identifikace a reflexe rizik společenské praxe jako teoretický základ pro rozvoj policejních služeb. Výzkumný záměr PA ČR 2004-2010. Dílčí VÚ 1/2.
- [4] BUREŠ, O. a kol. Privatizace bezpečnosti. České a zahraniční zkušenosti. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4601-2.1.
- [5] DEMPSEY, J.,S. Introduction to Private Security. Belmont, CA:Wadsworth, 2011.
- [6] DONELLY, J.H.,GIBSON, J.L.,IVANCEVICH,J.M. 2007. Management Praha : Grada Publishing, 2007. ISBN 80-7169-422-3.
- [7] DRUCKER, P.F. Managing for the Future. New York: Routledge, 2013. p. 300.ISBN 1136009388, 9781136009389.
- [8] KOONTZ, H.,WEIHRICH, H. Management. Praha : Victoria Publishing, 1993.
- [9] MV ČR Systém prevence kriminality. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/web-onas-prevence-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d..>
- [10] MV ČR. Specifické programy prevence kriminality. Bezpečná lokalita. Asistent prevence kriminality. Domovník – preventista. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/specificke-programy-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09Nw%3d%3d..>
- [11] PORADA, V.;RAK, R. Informace jako prostředek poznání bezpečnostní situace a nástroj určování následných bezpečnostních činností. In Bezpečnostní teorie a praxe. Zvláštní číslo – 1. díl. Praha: PA ČR, 2001. ISSN 1211-2461.
- [12] Pražská deklarace. Evropská regionální konference HABITAT III. Praha, 2016. Dostupné z [www: http://www.europeanhabitat.com/wp-content/uploads/2016/02/prazska_deklarace.pdf](http://www.europeanhabitat.com/wp-content/uploads/2016/02/prazska_deklarace.pdf).
- [13] STEINMANN, H.;SCHREYÖGG,G.; KOCH,J. Management. Grundlagen der Unternehmensführung. Konzepte, Funktionen, Fallstudien. Gabler, 2013. s.980. EAN: 9783834922137.
- [14] Centrum OSN pro lidská sídla (UN-Habitat). Tematická zpráva HABITAT III. 3-Bezpečnější města. (neredigovaná verze 2.0). New York, květen 2015.
- [15] TUČEK, M. Obavy veřejnosti, pocit bezpečí a spokojenost s činností policie 2015. In Naše společnost –projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění. Praha: sociologický ústav AV ČR : Centrum pro výzkum veřejného mínění, prosinec 2015. s. 2/[4].
- [16] UN-HABITAT 2007. Global Report on Human Settlements 2007. Enhancing Urban Safety and Security.
- [17] VEBER, J. a kol. Management. Základy, moderní manažerské přístupy, výkonnost a prosperita. Praha: Management Press, 2014. 736 s. ISBN 9788072612741.
- [18] VODÁČEK, L., VODÁČKOVÁ, O. Moderní management v teorii a praxi. Praha : Management Press, 2013. 359 s. ISBN 978-80-7261-232-1.

VZNIK, PRŮBĚH A DŮSLEDKY OBČANSKÉ VÁLKY

EMERGENCE, DURATION AND CONSEQUENCES OF CIVIL WAR

Ing. Kristýna Binková
Ing. Josef Krahulec, Ph.D.
Univerzita obrany, Fakulta vojenského leadershipu
Kounicova 65, 662 10 Brno

Klíčová slova:

Občanská válka, příčiny, geografické rozložení, přírodní zdroje, náklady

Keywords:

Civil war, causes, geographic spread, natural resources, costs

Abstrakt:

Studie dokazují, že války mezi státy jsou méně časté než války občanské. Jestliže poměr mezistátních a vnitrostátních válek činil před rokem 1945 jedna ku dvěma, po tomto roce vzrostl na jedna ku pěti. Teorií vzniku, průběhu a důsledků občanských válek, které trvají v průměru čtyřikrát déle než války mezistátní, se zabývá tento článek. Vymezena jsou v něm teoretická stanoviska několika nejvýznamnějších vědců zkoumajících danou problematiku. Uvedeny jsou definice a typy občanské války, popsány jsou etnické, ekonomické, politické a demografické příčiny vzniku občanských válek, vysvětlena je role přírodních zdrojů a geografického rozložení při jejich průběhu, nastíněny jsou náklady na vedení konfliktu, popsány jsou jejich důsledky, zejména potom ekonomické, politické, sociální a psychologické.

Abstract:

Studies show that wars between states are less frequent than civil wars. If the ratio of interstate and national wars was one to two before 1945, after this year it rose to one to five. Theories of the emergence, duration and consequences of civil wars that last on average four times longer than interstate wars are discussed in this article. Theoretical opinions of several leading scientists who have examined this area are defined. Definitions and types of civil war are mentioned, ethnic, economic, political and demographic causes of civil wars are described, the roles of natural resources and geographical spread during the duration of civil war are explained, the costs of conflict management are outlined and consequences of civil war are described. Especially economic, politic, social and psychological ones.

Úvod

Pojem občanská válka je termín nejednoznačný, narážející často na problematiku značného množství definic, které se vyznačují vzájemným nesouladem či neuchopitelností. Můžeme se setkat s definicí občanské války jako organizovaného ozbrojeného boje o státní moc mezi rozdílnými sociálními, národnostními či politickými skupinami uvnitř země, vyznačujícího se masovým charakterem a zapojením vojenských organizací [16]. Cílem článku je vymezit pojem občanská válka a objasnit její další teoretická východiska. Jedná se především o faktory

vyvolávající vnitrostátní konflikty, problematiku délky trvání a nákladovosti konfliktů a důležitost přírodních zdrojů a geografického rozložení. Uvedená stanoviska vychází ze statistických analýz dat zemí od roku 1945, které významní autoři zabývající se specifiky občanských válek využívají.

1. Vymezení občanské války

1.1 Definice občanské války

Dle Kalyvase se občanská válka vyznačuje dvěma základními rysy:

- občanská válka je vojenský konflikt minimálně dvou soupeřů, zahrnující relativně velkou, vojensky vybavenou povstaleckou organizaci disponující rekruty, kteří bojují na plný úvazek, což odlišuje občanskou válku od běžných výtržností, terorismu, zločinu a genocidy;
- jedná se o akt napadení, zaměřený proti svrchované autoritě [13].

Definice občanských válek však vyžadují konkrétní kvantifikaci, aby je bylo možné odlišit od jiných, méně závažných forem organizovaného násilí. Pojem občanská válka se používá pouze pro takový ozbrojený konflikt, který dosahuje určité intenzity, přičemž intenzita bývá zpravidla vyjadřována počtem mrtvých obětí [16]. Jako příklad může posloužit pět nejčastěji užívaných definic. Collier a kol. charakterizují civilní válku jako násilný střet, ve kterém užití ozbrojených sil mezi dvěma stranami zapříčiní více než 1000 mrtvých obětí za rok. Sambanis používá nižší roční hraniční počet mrtvých obětí, a to 100, přičemž toto kritérium kombinuje s celkovým počtem mrtvých obětí, který musí být vyšší než 1000, avšak ne nižší než 500 za období tří let. Fearon a Laitin ve svém pojetí uvádí, že o občanskou válku se jedná, pokud si konflikt ve svém průběhu vyžádá alespoň 1000 mrtvých, s ročním průměrem nejméně 100 obětí, přičemž nejméně 100 lidí zemřelo na každé z bojujících stran [9]. Americký, vládou sponzorovaný výzkumný projekt *Political Instability Task Force (PITF)* používá jako kritérium minimální počet mobilizovaných osob (1000) a minimální počet mrtvých obětí v uplynulém roce (100), zatímco kritériem programu *Uppsala Conflict Data Program (UCDP)* je 25 mrtvých obětí za rok [1].

Kalyvas přisuzuje rozmach studia občanských válek těmto trendům:

- ekonomové, specializující se na studium ekonomických specifik Afrického kontinentu, se snaží dokázat, že občanská válka znamená zásadní překážku ekonomického rozvoje,
- zdánlivý zánik mezistátních válek vede vědce, zaměřující se na mezinárodní vztahy, bezpečnost a studium válek, přesunout svoji pozornost k těm typům konfliktů, které jsou v dnešní době aktuální,
- po konci studené války jsou studenti etnologie, sociologie a politologie vedeni k tomu, zaměřit se na všechny typy vnitrostátních konfliktů, nikoli jen na konflikty etnické [13].

Collier, Hoeffler a Söderbom popisují tři rozdílné empirické přístupy k občanské válce.:

- vzpoura jako investice, ve které je klíčovou pobídkou post-konfliktní výplata,
- vzpoura jako byznys, ve které je klíčovou pobídkou příjem během konfliktu;
- vzpoura jako pochybení, ve které povstalcí odmítají přistoupit na vzájemnou dohodu [7].

1.2 Typy občanské války

Války mohou být klasifikovány mnoha způsoby: někteří autoři je klasifikují dle aktérů, kteří ve válce figurují (mezinárodní či domácí aktéři), jiní dle jejich cíle (útočné či obranné) [13]. Války je možné klasifikovat také dle toho, zda jsou vedeny jako antirežimní, autonomistické nebo secesionistické.

V původní klasifikaci projektu *Correlates of War* byly rozeznávány tři základní typy válek: *mezistátní*, což jsou války, jež proběhly mezi státy nebo členy mezistátního systému, *extra-státní* (označované též jako *extrasystemické*), tedy války mezi státem a nestátní entitou vně státních hranic (tzv. imperiální a koloniální války); a konečně občanské války, jimiž jsou války, které vyžadují konflikt mezi vládou a jinou skupinou v rámci státu. Jako subtyp občanské války se někdy objevuje dekolonizační či antikoloniální válka. Specifickou kategorií války jsou partyzánské války a guerilly, které jsou většinou chápány jako synonyma [16]. V koncepci strategické partyzánské války jsou pravidelná armáda i partyzáni stejně významné součásti. Celý model lze rozčlenit do vojensko-sociálních vrstev:

- oddíly sebeobrany a milicí - ozbrojení vesničané, kteří nejsou odloučeni od rodinného života a normálního pracovního procesu,
- regionální vojsko - bojovníci působící mimo svou domovskou vesnici či město, jsou vyzbrojeni dle místních požadavků, rekrutují se z vesničanů i lidí z měst,
- pravidelná armáda - klasická armáda operující po celé zemi a působící ve strategických směrech útoků a obrany [15].

Fearon rozlišuje pět typů občanské války v závislosti na délce jejího trvání. Tři typy krátkých občanských válek:

- občanské války vyplývající z vojenských převratů a lidových povstání,
- protikoloniální války,
- války vyplývající z rozpadu Sovětského svazu,

a dva typy dlouhých občanských válek:

- války mezi okrajovými etnickými menšinami a státem podporovanými migranty dominantní etnické skupiny,
- konflikty, v nichž nemá povstalecká skupina přístup k přírodním zdrojům [13].

2. Faktory vzniku občanských válek

V posledních letech byl značný akademický zájem věnován otázkám, kdy a proč v zemích dochází k občanským válkám, a jak závažné tyto války jsou. Objevuje se celá řada rozdílných názorů na faktory ovlivňující občanské války, což je pravděpodobně způsobeno odchylkami v definici občanské války, analýzou odlišných souborů dat, či zkoumáním rozdílných aspektů válek. Studie totiž zkoumají obvykle jen jeden ze tří aspektů občanských válek, a to výskyt (zda v daném období a zemi válka probíhá), vypuknutí (zda je válka zahájena v určitém období) a trvání (zda válka, která probíhala v předchozím období, opět pokračuje) [1].

Dle Colliera a Hoefflera jsou občanské války motivovány buď tzv. chamtivostí (*greed*), nebo rozhořčením (*grievance*). Chamtivost představuje touhu po vlastnictví buď hmotných prostředků, či materiálního zisku. Povstalcí vstupují a vyvolávají konflikt pouze za vidinou obohacení se. Model rozhořčení představuje křivdy, vyplývající buď z nerovnosti (politické, etnické, náboženské, ekonomické), nebo z křivdy z předešlého konfliktu. Důvodem vzniku konfliktu v tomto modelu není predace v podobě zisku primárních komodit, nýbrž právě zmíněné křivdy a nerovnosti ve společnosti [5]. Collier a Hoeffler také tvrdí, že vzpoury

poháněné rozhořčením jsou náchylnější k problémům kolektivní povahy než vzpoury poháněné chamtivostí [8].

Tzv. rozhořčení je naopak některými autory zavrženo jako validní příčina válek. Nerovnost, rozhořčení a útlak mohou být relevantními faktory, avšak existuje mnoho případů, kdy neústí v násilí. Nejevidentnější příčinou války dle těchto autorů je válka sama. Jakmile v zemi jednou válka probíhá, je zde velká šance, že bude pokračovat. Přestože je uzavřen mír, riziko recidivy zůstává vysoké. Autoři tento jev nazývají „konfliktní pastí“. Faktory vzniku či příčiny občanských válek můžeme rozdělit na etnické, ekonomické, politické a demografické [14].

Etnické příčiny

V rámci studií občanských válek je hojně chována víra, že etnická a náboženská různorodost je jednou z příčin konfliktů. Etnické složení může být realizováno ve dvou dimenzích. První dimenzí je etnická frakcionalizace (roztříštěnost), kterou používá jako indikátor etnické rozmanitosti většina kvantitativních studií věnovaných etnicitě. Další dimenzí je etnická polarizace dominantního postavení. Dominance se dle Colliera a Hoefflera objevuje tehdy, když největší etnická skupina zahrnuje 40 - 90% populace [2].

Války z etnických důvodů, ať již je jejich cílem separatismus či nadvláda, stále překvapují svojí krutostí. Etnický konflikt bývá zpravidla založen na vědomí národních zvláštností. Ty jsou objektivní, protože národy existují jako specifické skupiny. Aby se toto vědomí stalo příčinou ozbrojeného konfliktu, je nutné, aby se objevil strach ze ztráty z národní či etnické specifčnosti či se vytvořila vize nadřazenosti nad jinými národy [15]. Bleaney a Dimico ve své studii předkládají důkaz, že etnická polarizace je stejně nebezpečná jako etnická roztříštěnost a ukazují, že polarizace jakožto indikátor konfliktu je ve společnostech s vysokou etnickou rozmanitostí podceňována. Opatření proti ní jsou tedy nízká, stále však lepší než opatření proti roztříštěnosti [1]. Fearon a Laitin tvrdí, že etnicky a nábožensky rozmanité země jsou více náchylné k civilním válkám a pravděpodobně by měly mít tyto války také drastičtější průběh [9].

Externí intervence v konfliktech jsou často prováděny státy, které hledají podporu členů obdobných etnických skupin. Obdobné, etnicky příbuzné skupiny a disapory v ostatních státech hrají často důležitou roli ve financování válek. Moore a Davis uvádí, že výskyt stejných etnických skupin ve dvou zemích, ovlivňuje sklon těchto skupin k násilným konfliktům. Riziko občanské války bude proto vyšší v případě, že se vyskytuje více stejných etnických skupin na obou stranách státních hranic [11].

Z náboženských důvodů se vedly občanské války snad od chvíle, kdy náboženství vznikla. Ze současných konfliktů lze uvést jako příklad konflikt, který propukl v Alžírsku po neuznání volebního vítězství islámské fronty spásy v roce 1991 – v něm zahynulo 150 až 200 tisíc lidí. I když se podle některých autorů nejvýznamnější konfliktní linie současnosti vytváří právě mezi náboženstvími jako jádry odlišných civilizací, statistiky ukazují, že více obětí mají na svědomí sektářské boje mezi muslimy než například boje mezi muslimy a křesťany [15].

Ekonomické příčiny

Dle mnoha autorů je hlavním kořenem konfliktu selhání ekonomického rozvoje. Konkrétně nedostatek ekonomického růstu, malé HDP a závislost na primárních zdrojích [14].

Významný vliv na výskyt občanské války má dle vědců příjem na obyvatele. Čím nižší je příjem na obyvatele, tím vyšší je riziko občanské války [6]. Jelikož povstalci obvykle pochází z chudých poměrů, kde je nízký příjem na obyvatele, náklady na jejich nábor jsou nižší. Nižší náklady v tomto důsledku potom znamenají delší trvání konfliktu. Vyšší příjem tedy redukuje délku trvání konfliktu. 10% nárůst v příjmech na obyvatele doprovází 5% redukcí délky trvání konfliktu [7].

Mnoho vědců tvrdí, že stupeň rozvoje v zemi mění vyhlídky na občanské války. Vyšší stupeň materiálního bohatství může redukovat intenzitu konfliktu mezi skupinami. Bohatší společnosti tak snadněji nachází politická řešení k potlačení rozhořčení, jež by vedly ke konfliktu, nebo efektivněji potlačují vlny nesouhlasu [11]. Vědci dospěli k názoru, že občanské války se častěji objevují v chudých zemích. Dle Lipseta je hrubá výchova, nízké vzdělání, sociální izolace a ekonomická nejistota příčinou vyšší náchylnosti chudých zemí k uplatňování autoritativních postojů. K řešení problémů je použita síla a vojsko, nikoli vyjednávání. Riziko občanské války je ovlivněno silnou důvěrou v armádu. Především nízké vzdělání napomáhá k prosazování vojenských postojů a zvyšuje tím riziko výskytu občanské války. Větší důraz na vzdělávání obyvatelstva by tedy dle Lipseta měl napomoci k uchování míru [17].

Většina studií týkající se občanských válek se zaměřuje pouze na znaky uvnitř států. Gleditsch však ve své studii demonstruje, že jsou občanské války silně ovlivněny intervencemi a procesy, které překračují národní hranice. Uvádí například, že vyšší stupeň obchodní integrace mezi státy snižuje pravděpodobnost výskytu občanské války [11].

Politické příčiny

Mnoho vědců je názoru, že politický systém ovlivňuje rizikovost výskytu občanské války. Dle Gleditsche se občanské války objevují v demokratických zemích méně [11]. Někteří vědci jsou názoru, že politická demokracie a dodržování občanských svobod jsou spojeny s nižším stupněm rozhořčení a tedy i menší pravděpodobností výskytu občanských válek. Demokracie totiž umožňuje jednotlivým skupinám pracovat na prosazování nápravy institucionálními prostředky. Balch-Lindsay a Enterline proto tvrdí, že pokud se občanská válka objeví v demokratické zemi, mělo by být snadnější ji vyřešit a stanovit dohodu. Na druhou stranu však, jak tvrdí Fearon, může demokracie působit opačným efektem. Pokud demokratickou zemi postihne válka, pravděpodobně čelí zatvrzelé povstalecké skupině, která nemá zájem na demokratické vyrovnání přistoupit [10].

Dle Herga zažívají striktně autoritativní či demokratické státy méně civilních válek než režimy přechodné, které nejsou ani demokratické, ani autokratické [12]. Vědci nazývají tento typ režimu anokracií, která znamená kombinaci rysů autokracie i demokracie [11]. Podmínky tohoto režimu pohání místní obyvatele k zakládání povstaleckých sil a vzpoury tak činí realizovatelnějšími a atraktivnějšími [9].

Demografické příčiny

U malých zemí je menší pravděpodobnost vzniku občanské válce, než u zemí velkých. Velikost země je významná zejména proto, že malý stát nedává povstalcům tolik prostoru pro manévrování a možnost vzdálit ústřední povstaleckou základnu od hlavního města, což je důležité pro vedení operací v době, kdy je vládní vojsko silnější než povstalci [15]. Významná

je také velikost populace. Čím větší je populace, tím vyšší je riziko války. Stát s deseti milióny obyvatel má nejméně třikrát větší riziko občanské války než stát s jedním milionem obyvatel. Lidnatější země také zpravidla trpí delšími válkami. Zdvojnásobení populace prodlužuje délku konfliktu o 18% [7].

3. Faktory průběhu občanských válek

Problémem studia občanské války je zejména otázka, proč některé války trvají mnohem déle než ostatní, a zda lze trvání konfliktu vysvětlit stejnými faktory jako příčiny konfliktu. Doba trvání občanské války je tedy důležitý fenomén sám o sobě. Aspekty trvání mají potenciál osvětlit příčiny konfliktu, nicméně studie naznačují, že faktory, které ovlivňují délku trvání války, jsou odlišné od faktorů, které ji iniciují [4].

Analýza trvání konfliktu vyžaduje, aby byl začátek a konec konfliktu datován. Průměrná občanská válka trvá šest až desetkrát déle, než průměrná mezinárodní válka. Vyvstává zde důležitá politická otázka, tedy jakým způsobem mohou být občanské války zkráceny. Výsledky studie Colliera, Hoefflera a Söderboma ukazují, že trvání konfliktu souvisí se strukturálními podmínkami, vyskytujícími se před konfliktem, i s okolnostmi vyplývajícími z průběhu konfliktu. Klíčové strukturální charakteristiky, které prodlužují dobu trvání konfliktu, jsou nízký příjem na obyvatele, vysoká nerovnost a značná etnická rozmanitost. Klíčové charakteristiky, které konflikt zkracují, jsou pokles cen komodit, které země vyváží a externí vojenské intervence [7].

Role přírodních zdrojů

Nedávné studie týkající se ekonomických aspektů civilních válek jasně demonstrují, že k pochopení civilních válek je dnes nutné pochopit přírodní zdroje a jejich roli při financování nákupu zbraní a dalších aktivit povstaleckých organizací. Bez adekvátních zdrojů financování totiž nemohou povstalecké organizace přežít ani první fázi konfliktu [6]. Mezi tyto zdroje můžeme zahrnout pomoc disapor a spřátelených vlád, fenomén válečné kořisti či právě přírodní zdroje [4]. Hlavním zdrojem se v tomto kontextu stávají těžební práce, a to těžba dřeva či diamantů. Obchodování s drogami je však v občanských válkách taktéž velmi rozšířené a pro vládu je obvykle těžké tyto aktivity kontrolovat. Těžba diamantů byla zdrojem financí civilních válek v Sierra Leone, Angole, Liberii či Kongu. Dřevo a drogy byly také zdrojem financí mnoha povstaleckých skupin. Dřevo hrálo zásadní roli ve financování konfliktů v Maynmaru, Kambodži, Liberii a Filipínách, zatímco drogy byly zdrojem financí povstalců v Afgánistánu, Kaucasu, Kolumbii, Kurdistanu a Tádžikistánu. Velmi důležitým aspektem je zde blízkost rozhodovacích center. Pro vládu je snazší kontrolovat nakládání s přírodními zdroji, které jsou umístěny blíže hlavnímu městu [2]. Důležitým poznatkem ve studiu přírodních zdrojů je fakt, že jejich hojnost zvyšuje riziko občanské války v dané zemi. Přírodní zdroje jsou totiž pro povstalce atraktivní, proto se jich chtějí zmocnit [6].

Role geografického rozložení

Geografické faktory hrají důležitou roli v determinaci toho, jakým způsobem se ve válce bojuje a kdo má převahu. Již nejstarší vojenští stratégové chápali roli geografie v konfliktu. Machiavelli ve svém díle *Discoursi* uvádí, že pro vojáka je nezbytně důležité seznámit se s terénem, ve kterém bojuje. Zejména potom s tím, „kde se tyčí hory, kde se otevírají údolí, kde se rozprostírají pláně a kde protékají řeky.“ Keegan ve své knize *History of Warfare* představuje roli geografických proměnných a rozlišuje mezi permanentními a podmíněnými faktory. Mezi permanentní faktory zahrnuje terén a klima, mezi proměnné logistiku a inteligenci. Geografické

faktory jsou již dlouho středem pozornosti vojenských taktiků a historiků. Naopak sociologové mají tendenci ve svých analýzách občanských válek roli geografických podmínek zanedbávat. Mnohé studie však poukázaly na katastrofické omyly, k nimž došlo v důsledku jejich ignorace. Pro občanskou válku jsou faktory, jakými jsou velikost země, její lokalita, či charakter jejích hranic, velmi důležité. Ovlivňují čas, prostor a potenciální šíření konfliktu. Fearon s Laitinem a Collier s Hoefflerem přitom zahrnují hornatost terénu a jeho lesní porost mezi hlavní prediktory vzniku konfliktu [2].

Náklady

Pravděpodobnost výskytu občanské války a její délka trvání jsou funkcemi zisku a nákladů spojených s realizací vzpoury. Občanská válka propukne tehdy, když je motivace povstalců pro její zahájení dostatečně vysoká vzhledem k nákladům, přičemž tato motivace je dána pravděpodobností, že povstalci ve válce zvítězí. Realizace vzpoury je nákladná. Hovořit můžeme o nákladech ušlé příležitosti pracovní síly povstalců a nákladech spojených s narušením ekonomické aktivity. Tyto náklady se s příjmem na obyvatele zvyšují: populace s vysokými příjmy ztrácí více, než populace s nízkými příjmy. Dalším typem nákladů je ztráta příjmů během konfliktu, náklady na koordinaci povstalecké organizace či další transakční náklady spojené s kolektivními akcemi, které jsou v důsledku potřeby utajení vysoké. Obecnou vlastností nákladů je, že se zvyšují i s délkou trvání konfliktu [6]. Collierův odhad nákladů typické občanské války činí 50 miliard dolarů, přičemž průměrně vypuknou dvě občanské války ročně. Mnoho nákladů občanské války převládá i po válce [3].

Důležitou kategorií nákladů tvoří tzv. lidské náklady. Jak bylo uvedeno výše, počet smrtelných obětí je jednou z hlavních definičních charakteristik občanské války. Přesná čísla je přitom obtížné získat, neboť obě strany konfliktu mají tendenci podhodnocovat počty svých obětí a nadhodnocovat počty obětí protivníka. Lacina a Gleditsch dělí lidské náklady do tří kategorií:

- úmrtí bojovníků - použito k posouzení strategických rozhodnutí ve válce s cílem zhodnotit normativní otázky, jakými je přiměřenost použitých sil,
- bitevní úmrtí - zahrnují všechny osoby, vojáky i civilisty, kteří byli zabiti v boji - toto měřítko je považováno za nejvhodnější pro posouzení míry, rozsahu a povahy vojenského střetnutí,
- válečná úmrtí - popisují úmrtí v důsledku nárůstu násilí, jakož i v důsledku hladovění a nárůstu nemocnosti [4].

4 Důsledky občanské války

Občanské války jsou ničivé. Ekonomicky sociálně, psychologicky a politicky. Nejenže se politická práva a zdravotní stav občanů během války zhoršují, obvykle zůstávají horšími i dekádu po ukončení války a jen velmi těžce se vrací na svoji před-válečnou úroveň. Občanské války, které lze chápat jako sociální pokrok, se vyskytují jen velmi ojediněle. „Metly lidstva“ posledních 30 let, k jejichž vzniku občanské konflikty přispěly, jsou produkce tvrdých drog, AIDS a mezinárodní terorismus [4]. Kromě přímých úmrtí způsobují občanské války další nepřímé dopady: masová přemísťování, epidemie, hladomory a degradace státního aparátu. Ekonomický růst se zastavuje nebo dokonce zhoršuje [13]. Vzniklé škody však nezůstávají uvnitř země - přelévají se i na země sousední. Více než polovinu celkových ekonomických nákladů občanské války nesou právě sousední země. Regionální, ale i globální dopady občanských válek jsou tak rozsáhlé, že nemohou být ignorovány [14]. Nejběžnějším důsledkem válek jsou další války [3].

Ekonomické

Válka vytváří hlubokou propast v ekonomice, ze které se země dostávají mnoho let [3]. Není překvapením, že občanská válka snižuje produkci v období konfliktu. Nejviditelnější ekonomické důsledky vyplývají z přímého zničení infrastruktury a kapitálu. Collier rozlišuje i další účinky. Patří ně zejména odklon veřejných zdrojů od výrobních činností směrem k násilí a odliv finančního kapitálu.

Jeden rok konfliktu snižuje tempo růstu země zhruba o 2,2%. Celkově trvá přibližně 21 let, než se ekonomika dostane zpět na úroveň HDP, kterého dosahovala před válkou. Současná hodnota ztráty HDP během těchto 21 let se nahromadí na 105% původního HDP na počátku konfliktu [4].

Sociální

Dle výroční zprávy norského Centra pro studium občanských válek (CSCW) se bojů v konfliktech účastní až 300 tisíc dětských vojáků. Mezi lety 2000 a 2010 byly v ozbrojených konfliktech zabity dva milióny dětí, šest miliónů jich bylo vážně zraněno nebo trvale zmrzačeno. Více než milión dětí se stalo v důsledku těchto konfliktů sirotky, nebo bylo odloučeno od rodiny. Přibližně osm až deset tisíc dětí je ročně zabito či zmrzačeno násilnými minami. Děti jsou používány nejen jako bojovníci, ale také jako kurýři, kuchaři či poskytovatelé sexuálních služeb.

Míra úmrtnosti zachycuje jen jeden rozměr lidských následků konfliktu, nicméně je užitečným měřítkem, jež sumarizuje její dopady. Odhady úmrtnosti mohou být velmi přesné, a jsou také lépe a snadněji zachytitelné, než jiné zdravotní ukazatele. Úmrtnost je vyšší po ukončení konfliktů, přičemž úmrtnost dospělých je horší než úmrtnost dětská [4]. Počet úmrtí ve 146 občanských válkách, které probíhaly mezi lety 1945 a 1999 byl 143 883 [13].

Občanské války také výrazně snižují národní zdraví. Nejčastější příčinou úmrtí v chudých zemích jsou přenosné nemoci. V Africe je způsobeno téměř 70% všech úmrtí přenosnými nemocemi, jako jsou HIV, malárie a dětské nemoci. Například ve Rwandě od roku 1999 v důsledku války narostl počet onemocněných malárií a odhaduje se, že tato nemoc zkrátila stovce osobám život o 15 let. Výskyt viru HIV se v důsledku občanské války v zemích výrazně zvýšil. Dalším problémem je výskyt případů znásilnění během války, které se taktéž dramaticky zvyšují. Jedním ze způsobů, jak vyčíslit efekt dopadu konfliktu na lidské zdraví, je vyjádřit jej pomocí tzv. Disability-adjusted life year (DALY), což je měřítko celkové zdravotní zátěže vyjádřené v počtu let, ztracených v důsledku nemoci, invalidity či předčasného úmrtí [4].

Další rozměr sociálních dopadů představují vnitřně vysídlené osoby, což jsou osoby, které byly nuceny opustit původní místo pobytu a uchýlit se v rámci svého státu do jiné oblasti z důvodu vojenského konfliktu. V souvislosti se současnými občanskými válkami se někdy hovoří také o „barbarizaci bojů“. Tím se má namysli, že válečné právo a nepsané zvyklosti jsou v občanských válkách dodržovány ještě méně než ve válkách mezistátních [15]. Většina válek se odehrává v zemích s nízkými příjmy, kde špatná infrastruktura a omezené lékařské služby zvyšují válečnou úmrtnost. To je obzvláště tragické v zemích, kde válka způsobila hladomory, jako například v Etiopii a Súdánu [4].

Psychologické

Kvantitativní výzkum o vlivu občanské války na míru úmrtnosti je možné sledovat, neboť úmrtnost je snadno měřitelná. Na druhém konci spektra měřitelnosti se vyskytují psychologické důsledky způsobené občanskou válkou. Péče o duševní zdraví je v konfliktním a post-konfliktním období typicky velmi nedostatečná, důkazy jsou tedy neúplné. Nicméně i tyto neúplné důkazy, jež máme k dispozici, naznačují, že psychologické důsledky jsou zásadní a trvalé. Lidé, kteří občanské války přežili, přišli o členy rodiny, přátele, živobytí, znalosti a někdy i identitu. Většina z nich žije v uprchlických táborech. Brutalita, vysídlování a občanské nepokoje způsobují obyvatelstvu traumata. Tato traumata však pokračují i po válkách. Většina jedinců zažije menší, avšak dlouhotrvající problémy s duševním zdravím. Russett například nachází vliv občanských válek na sebevražednost žen v plodném věku, což je pravděpodobně způsobeno traumaty ze znásilnění [4].

Politické

Jedinou možnou oblastí, pro níž by mohla být občanská válka přínosem, je politika, politické instituce a lidská práva. Většinou je však opak pravdou. Občanská válka může mít za následek, že jedinci, u nichž se očekává poctivé jednání, mění své jednání na korupční a porušují lidská práva. Jakmile je smysl pro poctivost jednou ztracen, motivace k čestnému chování v budoucnosti je velmi oslabena. Je zřejmé, že občanská válka může společnost v tomto smyslu poškodit, přičemž náklady, způsobené ztrátou poctivosti a důvěry pravděpodobně přetrvávají ještě dlouho po ukončení konfliktu. Post-konfliktní společnosti mají tendenci být také mnohem násilnějšími. Průměrný počet atentátů je podstatně vyšší než v zemích, které nikdy nezažily občanskou válku [4].

5 Konflikt v Dárfúru

Před závěrem zmiňme stručný příklad konkrétní občanské války, a to konflikt v Dárfúru. Dárfúr je oblastí západního Súdánu hraničící na jihozápadě se Středoafričskou republikou, na jihu s Jižním Súdánem, na severu s Libyí, a na západě Čadem. Obyvatelstvo Dárfúru je velice pestré a heterogenní. V regionu se nachází až 80 etnicky odlišných kmenů. Obyvatelstvo se však dělí na 2 významné etnické skupiny. První je původní černošské negroidní obyvatelstvo, druhá etnická skupina je tvořena arabskými kmeny [18].

V roce 2003 v oblasti propuklo povstání proti súdánské vládě ovládané Araby. Vzpoureu vedla dvě hlavní povstalecká uskupení - Hnutí pro spravedlnost a rovnost a Súdánská osvobozená armáda. Povstalci upozorňovali na útlak nearabského obyvatelstva vládou v Chartúmu. Vláda na povstání reagovala nálety a podporou pozemních útoků arabských milic. Na mikroskopické úrovni by se dal dárfúrský konflikt popsat jako kmenový konflikt. Na makroskopické úrovni se však jedná o společný boj utlačovaných a zanedbávaných Dárfúranů za podíl na súdánském bohatství a moci v centrální vládě. Příčiny války tedy mají výrazně etnický, ekonomický i politický podtext.

V březnu 2007 mise OSN obvinila súdánskou vládu za hrubé porušování lidských práv v Dárfúru, a vyzvala k realizaci naléhavých mezinárodních opatření k ochraně civilistů v oblasti. Konflikt je totiž spojován s masivním porušováním lidských práv zahrnujícím hromadné

vraždy, rabování a znásilňování. Závažné důsledky této války tedy spatřujeme v oblasti sociální a psychologické. Výrazné jsou však i ekonomické důsledky způsobené zejména zničenou infrastrukturou, zničenými přírodními zdroji, růstem vojenských výdajů a vyplývající stagnací a nevyvážeností produkce země.

Počet mrtvých se odhaduje na 200 - 400 tisíc, přičemž více než 2,5 miliónu lidí uprchlo ze svých domovů. Konflikt stále pokračuje [19].

Závěr

V odborné literatuře se setkáváme s nepřeberným množstvím různých tezí o důležitosti jednotlivých faktorů výskytu, vypuknutí, trvání, či pokračování válek a jejich důsledků, které jsou často neslučitelné. Setkáváme se s širokou paletou názorů autorů, zdůrazňujících etnické, náboženské, ekonomické, sociální, psychologické či politické příčiny a důsledky občanských válek. Přestože v dané věci nepanuje jednomyslnost, lze se setkat s poměrně širokým konsenzem ohledně významu několika specifických faktorů, které byly v článku popsány.

Dodnes bylo studium občanských válek dominantní oblastí politologů. Proto je občanská válka posuzována jako jev zejména politický. Ve skutečnosti se však jedná o propojení několika vědních disciplín. Jak jsme si mohli povšimnout, zásadní při studiu občanských válek hraje propojenost politologů s ekonomy, sociology i psychology.

V současné napjaté bezpečnostní situaci ve světě velmi důležité zabývat se studiem faktorů vzniku a trvání občanských válek a přiblížit se tak o něco více k jejich pochopení a následné realizaci kroků k jejich eliminaci.

Použité zdroje:

[1] BLEANEY, Michael; DIMICO, Arcangelo. Incidence, Onset and Duration of Civil Wars: A Review of the Evidence. [online]. [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <<https://www.nottingham.ac.uk/credit/documents/papers/09-08.pdf>>

[2] BUHAUG, Haldvard; GATES, Scott. The Geography of Civil War. 2002, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <http://www.uky.edu/~clthyn2/PS439G/readings/buhaug_gates_2002.pdf>

[3] COLLIER, Paul. Development and conflict. 2004, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.un.org/esa/documents/Development.and.Conflict2.pdf>>

[4] COLLIER, Paul; HOFFFLER, Anke. Civil war. 2006, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://users.ox.ac.uk/~econpco/research/pdfs/Civil-War.pdf>>

[5] COLLIER, Paul; HOFFFLER, Anke. Greed and Grievance in Civil War. [online]. 2002, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.163.5582&rep=rep1&type=pdf>>.

[6] COLLIER, Paul; HOFFFLER, Anke. On Economic Causes of Civil War. Oxford Economic Papers. [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <http://asso-sherpa.org/sherpa-content/docs/programmes/GDH/Campagne_RC/War.pdf>

[7] COLLIER, Paul; HOEFFLER, Anke, SÖDERBOM, Måns. Centre for the Study of African Economies. Centre for the Study of African Economies; Department of Economics, University of Oxford [online] 2003. [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW:<<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.197.5640&rep=rep1&type=pdf>>

[8] ELBADAWI, WarIbrahim. How Much War Will We See? Explaining the Prevalence of Civil War. [online]. 2002, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <http://web.worldbank.org/archive/website01241/WEB/IMAGES/HOW_MUCH.PDF>

[9] FEARON, James; LAITIN, David. Ethnicity, Insurgency, and Civil War. [online]. 2002, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.15.4031&rep=rep1&type=pdf>>.

[10] FEARON, James D. Why Do Some Civil Wars Last So Much Longer Than Others? [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <http://www.uky.edu/~clthyn2/PS439G/readings/fearon_2004.pdf>

[11] GLEDITSCH, Kristian Skrede. Transnational Dimensions of Civil War. 2003, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.yale.edu/irspeakers/Gleditsch.pdf>>

[12] HEGRE, Haivard. Toward a Democratic Civil Peace? Democracy, Political Change, and Civil War, 1816-1992. [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <http://www.uky.edu/~clthyn2/PS439G/readings/hegre_et_al_2001.pdf>

[13] KALYVAS, Stathis N. Civil Wars: What is a civil war and why study it [online] 2007. [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW:<<http://stathis.research.yale.edu/documents/Kalyvas.chap18.pdf>>

[14] KLEM, Bart. A commentary on World Bank report. [online]. 2004, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20040100_cru_working_paper_25.pdf>

[15] KREJČÍ, Oskar. Válka. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2010, 170 s. ISBN 978-80-7431-029-4.

[16] MAREŠ, Miroslav. Vymezení pojmů terorismus, válka a guerilla v soudobé bezpečnostní terminologii. Obrana a strategie [online]. 2004, 1, [cit. 2016-02-01]. s. 19-32. Dostupný z WWW: <<http://www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=6330>>

[17] SHAYO, Moses; Education, Militarism and Civil Wars [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <http://pluto.huji.ac.il/~mshayo/Education_and_Militarism.pdf>

[18] Q&A: Sudan's Darfur conflict. BBC News [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3496731.stm>

[19] Co se děje v Dárfúru? Válka.cz [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: <http://www.valka.cz/11874-Co-se-deje-v-Darfuru>

DOPRAVNÍ VÝCHOVA JAKO SOUČÁST VZDĚLÁVÁNÍ BEZPEČNOSTNÍHO MANAGEMENTU

TRAFFIC EDUCATION AS PART OF EDUCATION MANAGEMENT SECURITY

Mgr. Kateřina Bradnová
Masarykova Univerzita
Pedagogická fakulta
Poříčí 7-9, 603 00 Brno

Klíčová slova:

Dopravní výchova; rizikové chování v dopravě; vzdělávání na základních školách; systém vzdělávání učitelů.

Key words:

Traffic education; risky behavior in transport; education in primary schools; the system of teacher education.

Abstrakt

Rozvoj průmyslu a techniky ve světě v posledních desetiletích ovlivnil významněji dopravu, jak z hlediska technické úrovně, tak z hlediska hustoty provozu. Počet motorových vozidel se zvýšil tak, že to v jiném druhu dopravy nemá obdoby. Příspěvek upozorňuje na Národní strategii primární prevence rizikového chování dětí a mládeže (na období 2013-2018). Příspěvek se zabývá vzděláváním učitelů Pedagogické fakulty, MU v oblasti dopravní výchovy v souvislosti se změnou rámcového vzdělávacího programu pro základní školství od září 2013. Autoři zejména upozorňují na přípravu nového studijního oboru Ochrana a bezpečnost obyvatelstva, jehož neoddelitelnou součástí je mimo jiné rizikové chování v dopravě. Příspěvek se zamýšlí nad nutností zavést na základních školách výuku v oblasti ochrany a bezpečnosti obyvatelstva.

Abstract:

The development of industry and technology in the world in the last decades influenced significantly the transport, both in terms of technical level and in terms of the density of traffic. The number of motor vehicles has been to increased, so that in another mode of transport is unparalleled. Post notes to a national strategy of primary prevention of risk behaviour of children and youth (for the period 2013-2018). The paper deals with the training of teachers of the Faculty of education, education in the area of transport in the context of changing the framework education programme for primary education from September 2013. The authors, in particular, advise on the preparation of new study the protection and safety of the population, which is an integral part of, inter alia, risk behaviour in traffic. The post reflects on the necessity to introduce teaching in the field of protection and security of the population at the primary schools.

Úvod

V současné době, kdy je technika na vysoké úrovni, nestačí, aby byl člověk vychováván pouze ke správnému a jistému chování v dopravním prostředí. Je nutné, aby si byl již od dětství vědom, jak velkou odpovědnost nese nejen za sebe, nýbrž i za ostatní účastníky provozu na pozemních komunikacích. Od nejútlejšího věku je třeba začít dětem vštěpovat vědomosti a zkušenosti z dopravního prostředí, aby si vytvořily správný vztah k okolí a vypěstovaly si návyky ukázněnosti, které by je vedly k pocitu jistoty a bezpečí. Žák během školní docházky by měl nejen získat řadu vědomostí o pohybu v provozu na pozemních komunikacích. Teoretické vědomosti musí dokázat žák aplikovat v reálném dopravním prostředí. Aplikace získaných poznatků ve školním prostředí by měla dosáhnout úrovně vědomé odpovědnosti za zdraví a život svůj a ostatních účastníků dopravního prostředí. Žák musí být schopen vystihnout spojitost věcí a činností v dopravním dění a jednat vždy s plným pochopením jejich podstaty. Pozorování a zkušenosti dětí a mládeže musí být v tomto smyslu neustále doplňovány a objasňovány.

Dopravní výchova se stává organickou součástí výchovně vzdělávacího procesu školy a zasahuje také do oblasti mimoškolní činnosti dětí a mládeže. Tato skutečnost klade zvýšené nároky na pedagoga, který realizuje samotnou dopravní výchovu jak v rámci školní, tak mimoškolní výchovy. Je nutné zamyslet se jakým způsobem je realizována dopravní výchova v kontextu s kurikulem Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále jen „RVP ZV“), jak jsou vzdělávání budoucí učitelé v uváděné problematice a v neposlední řadě naznačit cestu možného zkvalitnění vzdělávání žáků na ZŠ.

1 PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ V DOPRAVĚ

Každý den se v dopravním prostředí vyskytují rizikové situace, ve kterých někteří žáci jednají neuváženě, zkratkovitě, zbrkle, rizikově, ale i nejistě a pro sebe i ostatní účastníky nečitelně a nebezpečně. Často zapomínají, že každý den při pohybu v dopravním prostředí je ohrožen život a situacím, které vyžadují uvážlivé rozhodnutí, se nelze zcela vyhnout. Dopravní prostředí ovlivňuje technický stav vozidel, kvalita vozovky, ale především lidé. Dopravní prostředí je regulováno řadou právních a technických norem, které je třeba dodržovat, uvědomovat si, že největší hodnotu má lidské zdraví, lidský život. (ŘÍČAŘOVÁ, Andrea a kol., 2012).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“) má stěžejní roli při uplatňování primární prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže. V roce 2013 stanovilo základní strategii a priority v oblasti primární prevence a to nejen rizikového chování v dopravě. Koncepční materiál „Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018 (dále jen „Strategie“) vychází ze zkušeností z minulých let a opírá se o současné trendy na poli primární prevence. V rámci Strategie je vytvořen stabilní systém koordinace a řízení od úrovně státní, přes samosprávnou, až po úroveň místní. Čerpá z poznatků školních zařízení, pedagogicko-psychologických poraden, metodiků prevence, výstupů České školní inspekce, ale také poznatků Policie ČR, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva dopravy, neziskových organizací atd. (<http://www.msmt.cz/file/28077>)

Hlavní cíl Strategie je komplexním působením všech na sebe navazujících subjektů, minimalizovat vznik a snížit míru rizikového chování u dětí a mládeže. Jako cílové skupiny byly definovány: děti a mládež, rodiče, veřejnost, pracovníci v primární prevenci rizikového chování.

Jedno z mnoha opatření Strategie je pro školy povinnost v rámci školních řádů vydefinovat rizikové aspekty, které ve škole nemají místo. Stejně tak je zapotřebí, aby součástí školního řádu byl i deklarován systém výchovných opatření. Jedná se především o prevenci sociálně patologických jevů jako je záškoláctví, šikana, krádeže, vandalismus apod. Školy oblast primární prevence rozpracovávají v rámci svých školních vzdělávacích programů. Většina z nich má zpracovaný samostatný dokument, který primární prevenci a její realizaci na škole popisuje z hlediska priorit a cílů v Minimálním preventivním programu (Metodický pokyn MŠT k prevenci sociálně patologických jevů č.j.: 14514 z roku 2001).

Zejména Minimální preventivní program, který je aktualizován na každý školní rok, se zabývá prevencí v oblasti rizikového chování v dopravě. Po nastudování řady konkrétních Minimálních preventivních programů můžeme s jistotou říci, že problém spojený s chováním v dopravním prostředí považují školská zařízení za aktuální. (<http://www.msmt.cz/file/28077>)

1.1 Změny v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní školství (1. 9. 2013)

Základní vzdělávání, poskytované základními školami, pomáhá žákům získat vědomosti, dovednosti a postoje, které jim postupně umožní samostatné učení a utváření takových hodnot a postojů, které vedou k uvážlivému a kultivovanému chování, k zodpovědnému rozhodování a respektování práv a povinností občana ČR i Evropské unie. Implementace dopravní výchovy do školního vzdělávacího programu vychází z koncepce kurikula RVP ZV. Z tohoto pohledu je možné analyzovat začlenění dopravní výchovy v jednotlivých vzdělávacích oborech a průřezových tématech a poukázat na místa, kde je na dopravní výchovu přímá nebo blízká vazba. (BABYRÁDOVÁ, Hana a kol., 2006)

V roce 2013 došlo ke změně v RVP ZV. Zmiňovaná změna se týkala především doplnění či posílení problematiky zdraví, bezpečí a ochrany člověka za mimořádných událostí, dopravní výchova, finanční gramotnost korupce a obrana státu. Dopravní výchova je rozšířena zejména v oblasti RVP ZV Člověk a jeho svět a Člověk a zdraví. Zaměřuje se především na bezpečné chování v provozu na pozemních komunikacích, znalost dopravních značek, předcházení rizikovým situacím v dopravě a v dopravních prostředcích, zdůrazňuje rizika silniční a železniční dopravy, vztahy mezi účastníky silničního provozu včetně zvládnutí agresivity, postup v případě dopravní nehody (tísňové volání, zajištění bezpečnosti), osvojování zásad zdravého životního stylu a jsou vedeni k jejich uplatňování ve svém životě i k osvojení účelného chování při ohrožení v každodenních rizikových situacích kam bezpochyby dopravní prostředí patří. (<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.)

1.2 Implementace dopravní výchovy do školního vzdělávacího programu základní školy

Jak bylo řečeno výše jednotlivé oblasti RVP ZV jsou implementovány do konkrétních školních vzdělávacích programů. Dopravní výchova je implementována do jednotlivých předmětů. ŘÍČAŘOVÁ, Andrea a kol. v publikaci *Dopravní výchova. Praktické náměty pro výuku Výchovy ke zdraví na 2. stupni ZŠ* doporučuje jakým způsobem lze začlenit jednotlivé vzdělávací kompetence do předmětů ZŠ. Pro názornost můžeme uvést:

- Matematika – statistický průzkum (sledování překračování rychlosti v okolí školy ve spolupráci s Policií ČR, vyhledávání dat v přehledu o nehodovosti v ČR apod.);

- Fyzika – měření veličin (vzdálenost a čas pro výpočet rychlosti vozidel), působení sil (směrová stabilita motorky při smyku, působení sil při nárazu motorky do auta apod.);
- Chemie – hoření pohonných látek, vozidla a různých materiálů (vhodné a nevhodné hasební látky a chemické reakce apod.);
- Přírodopis – poškození orgánu při nárazu, pádu z motorky, vdechnutím látek při hoření apod.;
- Zeměpis – vyhledávání nehodových lokalit, zanesení rizikových míst do mapy apod.;
- Výchova k občanství – vyhledávání odpovídajících zákonů, které se vztahují k provozu na pozemních komunikacích; vztahy mezi lidmi při dopravní nehodě; hmotná škoda (pravděpodobné úmrtí osob v motorovém vozidle, škoda na majetku, zásah IZS, léčba zranění, léčba psychických následků); legislativní opatření v zahraničí apod.; (ŘÍČAŘOVÁ, Andrea a kol., 2012)

Tak bychom mohli pokračovat a naznačit implementaci do všech zbývajících předmětů ZŠ. Realizace popisované implementace RVP ZV bezpochyby vyžaduje dostatečný vzdělanostní potenciál pedagogů všech předmětů ZŠ. Současně je nutné si uvědomit, že problematika dopravní výchovy je poměrně specializovaná oblast a pedagog např. předmětu Přírodopis nebo Výchovy k občanství musí disponovat vědomostmi a dovednostmi i pro řadu dalších speciálních oblastí, nejen pro dopravní výchovu. Nebylo by tedy možné zkvalitnit výuku speciálních oblastí jako je dopravní výchova, ochrana a bezpečnost obyvatelstva vyčleněním do nového předmětu?

2 VZDĚLÁVÁNÍ BUDOUCÍCH PEDAGOGŮ V OBLASTI DOPRAVNÍ VÝCHOVY

Strategie ve své části 2.4.3 Vzdělávání v oblasti primární prevence zdůrazňuje vzdělávání na úrovni školy: ředitele škol, dále pak pedagogy, kteří jsou nositeli preventivního a výchovného potenciálu – školní metodiky, výchovné poradce, školní psychology, učitele etické výchovy, učitele výchovy k občanství a ke zdraví, multikulturní výchovy, osobnostní a sociální výchovy apod. Mimo školu jsou to pracovníci z dalších subjektů a institucí, které ve školském prostředí primární prevenci realizují. (<http://www.msmt.cz/file/28077>)

Studenti MU v Brně, Pedagogické fakulty jako společný základ absolvují v bakalářském studijním programu předmět Bezpečnost práce a ochrana člověka za mimořádných událostí. Předmět je povinný a jeho obsahem je klasifikace mimořádných událostí; možná ohrožení; jak lze předcházet vzniku mimořádných událostí, jak být připraven a jak reagovat v případě kdy mimořádná událost nastane a co učinit po jejím skončení; základní otázky IZS; ochrana a chování obyvatelstva při mimořádné události; legislativa, právní odpovědnost za škodu a za bezpečnost práce apod. (SVOBODA, Ivo. ŠMEJKALOVÁ, Kateřina. 2014).

Oblast dopravní problematiky je vyučována v povinném předmětu Doprava a systémy dopravní výchovy 1, 2 a povinně volitelném předmětu Doprava a systémy dopravní výchovy 3 jejichž obsahem je legislativní rámec upravující provoz na pozemních komunikacích pro potřeby výuky dopravní výchovy. Předmět poskytuje teoretický základ odborných vědomostí v oblasti dopravní výchovy a současně navrhuje budoucím pedagogům možnosti metodického ošetření vzdělávání ve zmiňované problematice. (<http://www.ped.muni.cz/studium/bc-a-mgr-studium/studijni-katalog/prezencni-studium-bakalarske-programy/>)

2.1 Dopravní výchova jako součást předmětu Ochrana a bezpečnost obyvatelstva

Zamysleme se nad možností vyčlenění problematiky ochrany a bezpečnosti obyvatelstva za mimořádných událostí, včetně dopravní výchovy do samostatného předmětu. Před rokem 1989 byl na ZŠ a SŠ předmět Branná výchova, který shromažďoval témata k ochraně zdraví, života, majetku při běžných, rizikových i mimořádných událostech i poznávání otázek obrany státu. Znovu vyčlenění předmětu s názvem např. s názvem Ochrana a bezpečnost obyvatelstva by nebyl novátorstvím. Jednalo by se potvrzení závažnosti aktualizovaných témat, jako jsou bezpochyby v současné době ohrožení povodněmi, požáry a běžnými rizikovými situacemi v dopravním prostředí.

Závěr

Závěrem příspěvku lze konstatovat, že výuka a vzdělávání v oblasti dopravní výchovy je součástí nejen výuky na základních školách a v návaznosti na tom i na pedagogických fakultách, ale i v podmínkách bezpečnostního managementu v regionech, tedy jak na obecních a městských úradech, ale i jinde ve veřejné správě, například v podmínkách městských policí či jiných správních úradech. Tato výuka je pak prováděna v rámci celoživotního vzdělávání.

Literatura

- [1] BABYRÁDOVÁ, Hana a kol. *Implementace dopravní výchovy do školního vzdělávacího programu ZŠ*. Brno: Katedra didaktických technologií PdF MU, 2006, 431 s. ISBN 80-900915-4-7.
- [2] CIGÁNKOVÁ, Alena a Helena CHYLÍKOVÁ. *Dopravní výchova ve školních družinách a dětských domovech pro 1. a 2. ročník základní školy: pro vnitřní potřebu ústavu, škol a školních zařízení v Jm. kraji*. Brno: Krajský pedagogický ústav, 1983, 41 s.
- [3] ŘÍČAŘOVÁ, Andrea a kol. *Dopravní výchova. Praktické náměty pro výuku Výchovy ke zdraví na 2. stupni ZŠ*. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe, 2012, 126 s. ISBN 978-80-87553-72-5.
- [4] STOJAN, Mojmir. *Dopravní výchova pro učitele 1. stupně ZŠ*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, 224 s. ISBN 978-80-210-4251-3.
- [5] ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *MŠMT: Strategie primární prevence 2013-2018* [online]. MŠMT, ©2013 [cit. 2014-08-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/28077>.
- [6] ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *MŠMT: Upravený rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013* [online]. MŠMT, ©2013 [cit. 2014-08-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.
- [7] ČESKO. PEDAGOGICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. *Pedagogická fakulta MU: Studijní catalog pro akademický rok 2014/2015* [online]. Pedagogická fakulta MU, ©2014 [cit. 2014-08-05]. Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/studium/bc-a-mgr-studium/studijni-katalog/prezenci-studium-bakalarske-programy/>.
- [8] ČESKO. PORTÁL KRIZOVÉHO ŘÍZENÍ PRO JMK. *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030* [online]. KŘ, ©2013 [cit. 2014-08-05]. Dostupné z:

<http://krizport.firebrno.cz/dokumenty/koncepce-ochrany-obyvatelstva-do-roku-2020-s-vyhledem-do>.

- [9] SVOBODA, I., ŠMEJKALOVÁ, K. Dopravní výchova jako součást vzdělávání v oblasti ochrany a bezpečnosti obyvatelstva. In. *Metody a postupy ke zkvalitnění výuky krizového řízení a přípravy obyvatelstva na řešení krizových situací*. Uherské Hradiště: FLKR, UTB ve Zlíně, 2014, s. 273-285, ISBN 978-80-7454-412-5.

VZDĚLÁVÁNÍ BEZPEČNOSTNÍHO MANAGEMENTU V OBLASTI BOJOVÉHO UMĚNÍ SHAOLIN KUNG FU V ČESKÉ REPUBLICE

EDUCATION MANAGEMENT SECURITY IN MARTIAL ART OF SHAOLIN KUNG FU IN THE CZECH REPUBLIC

PhDr. Martin Dlouhý, Ph.D.
PaedDr. PhDr. Ladislav Kašpar, Ph.D.
PaedDr. Ladislav Pokorný,
PaedDr. Jana Hájková
PaedDr. Milan Slezáček
Mgr. Věra Kuhnová

UK PedF KTV, Kralovická 915
Brandýs nad Labem, PSČ 250 01, ČR

Klíčová slova:

Shaolin Kung fu; výcvik; filozofie; bojová umění; bojové sporty

Keywords:

Shaolin Kung fu; training; philosophy; martial arts; martial sports

Abstrakt:

Shaolin Kung Fu je komplexní a tradiční čínské bojové umění, které je často bohatá na mnohé pověry a nepochopení. Její možnosti v reálném použití jsou obrovské. Autoři chtějí poukázat na některé nepřesnosti a chyby (například v některých termínech nebo obsazích výuky), které mohou zdiskreditovat význam a hodnotu tohoto bojového umění. Hlavním cílem je přinést kung fu v jeho základní strukturu a obsahu přípravy a vztah k Shaolin Kung fu, bojovému umění, také naznačují a vyzdvihují některé vnitřní systémy, které nebyly dosud nikde nepublikované a informace v tomto bojovém umění.

Abstract:

Shaolin Kung Fu is a comprehensive and traditional Chinese martial art which is often, rich in many superstitions and misinterpretations. Its real use possibilities are huge. Authors want to point out some inaccuracies and errors handed down (eg in some terms or content of training) that may discredit the importance and value of this martial art. The main objective is to bring Shaolin kung fu in terms of the basic structure of his training and the relationship to Shaolin Kung fu martial arts and also indicate and highlight some internal still nowhere yet unpublished information in this martial art.

Úvod

Shaolin Kung Fu je ortodoxní a komplexní čínské bojové umění, které bývá často opředeno mnohými pověrami a dezinterpretacemi. Jeho reálné možnosti využití jsou přitom značné. Autoři chtějí upozornit na některé nepřesnosti i tradované omyly (např. v některých pojmech či obsahu tréninku), které mohou diskreditovat význam a úroveň tohoto bojového umění. Hlavním cílem je přiblížit Shaolin Kung fu z hlediska základní struktury jeho tréninku a vztahu Shaolin Kung fu k bojovým sportům a zároveň uvést a poukázat na některé interní dosud zatím nikde nepublikované informace v rámci tohoto bojového umění.

1 Cíl příspěvku

Cílem je přiblížit specifickou strukturu tréninku (nejen v rámci ČR), jeho charakteristiku, obsah, principy a uvést některé nové, doposud pečlivě tajené informace v oblasti specifické tréninkové koncepce tohoto bojového umění, které dosud nebyly nikde publikovány včetně tréninku vnitřní energie zvané *Qigong*. Dílčím úkolem je objasnění vztahu Shaolin Kung fu k bojovým sportům z hlediska jeho filozofie včetně precizování pojmu Kung fu.

2 Metodika

Hlavní použitou metodou byla analýza a syntéza zkoumaných dat resp. rešerše zkoumaných pramenů a rozhovor s předními světovými odborníky v Shaolin Kung fu.

3 Výsledky a diskuze

3.1 Struktura tréninku Shaolin Kung fu

Tréninkový program je ve škole *Severní Shaolin Kung Fu* rozdělen do několika vzestupných úrovní. Metody tréninku jsou pečlivě seřazeny do precizní, přehledné shaolinské vzdělávací osnovy, která vyzdvihuje rozdílné aspekty dovedností studenta a v odlišných úrovních. Než může student přistoupit k další úrovni výcviku, musí kvalitně zvládnout všechny požadavky předchozí úrovně. Ve všech etapách je přesně stanovené a odpovídající množství technik a sestav tak, aby trénink byl co nejefektivnější a nedocházelo ke zbytečnému „zahlcení“ studentů. Školní osnova vychází z pěti základních stylů, které imitují pohyb - útok a obranu zvířat a to tygr, drak, leopard, had a jeřáb. Ty jsou později doplňovány o další styly jako např. opice či kudlanky, aj. (Kala, 1994 a). Standardně je oficiální trénink 3x týdně trvající zpočátku 2 a následně 3 hodiny. Postupem času se počet tréninků v týdnu zvyšuje a tréninková struktura se rozšiřuje o víkendové tréninkové jednotky tzv. semináře základní a speciální. Udělování technických stupňů je ortodoxní a velmi propracované resp. podrobné a náročné (např. nejvyšší tj. mistrovské úrovně uděluje komise nejkvalifikovanějších a nejlepších expertů dané školy a státu s event. kontinentálním supervisingem).

A) Vstupní úroveň (9-12 měsíců)

Studenti intenzivně trénují základní dovednosti. Hlavním obsahem výuky je především trénink postojů, přemísťování a obraty, dále pak trénink fyzické kondice, uvolňovací a strečinková cvičení, akrobacie, dýchání, základní bloky resp. kryty, údery, kopy a jednoduché kombinace základních technik. Tato úroveň obsahuje tři základní sestavy (formy), základní cvičení s partnerem, jednoduchou partnerskou formu a další vstupní cvičení (Hladík, 1992).

B) Počáteční úroveň (asi 1 rok)

Studenti jsou intenzívně učeni základním partnerským cvičení a sestavám. Ruční sestavy zdůrazňují přesnosti, rychlosti a síly. Na této úrovni je vyučována obtížnější partnerská sestava, která procvičuje odhad vzdálenosti, přesnost, koordinaci a načasování zvládnutých akcí. Studenti jsou seznamováni se elementárními technikami ve zbraňových sestavách. Součástí této úrovně je zvládnutí základních technik CHIN NA (techniky pák a kontroly protivníka). Sestavy jsou vykonávány ve skupině a individuálně s výukou aplikací jejich jednotlivých technik. Blok je zakončen výukou základních technik relaxace a meditace. Intenzivní rozvoj fyzické kondice a motorických schopností je samozřejmostí. Vnitřní cvičení Qigong na rozvoj vnitřní energie jsou vedena na mírně pokročilé úrovni a cvičí se některá speciální - víceúčelová cvičení (např. YI YIN YING, BA GUA ZHANG).

C) Středně pokročilá úroveň (2 roky)

V této úrovni jsou již studenti trénováni více specializovaným ručním, zbraňovým i partnerským sestavám (základními zbraněmi jsou - hůl, šavle, meč, kopí a později jsou doplněny dalšími zbraněmi jako např. řetězový bič, trojdílná hůl, halapartna nebo zdvojené meče). Na této úrovni jsou intenzívně cvičeny volné bojové techniky, techniky CHIN NA, SHAN CHUEH (techniky porazů a hodů), strategie jejich použití, partnerská cvičení a 18 technik LOHAN ve dvojicích. Výuka Qigong je na středně pokročilé úrovni sestavy, statické pozice, YANG GANG GONG - cvičení externí projevené síly (Kala, 1994 b).

D) Pokročilá úroveň (cca 3 roky)

Studenti na pokročilé úrovni jsou učeni více technicky obtížným sestavám s velkým důrazem na postavení, soustředění, rytmus a vnitřní sílu z tréninku, postřeh, rychlost, tvrdost, odhad včetně načasování bojových akcí. Výuka všech vnitřních technik dosahuje zřetelně vyšší úrovně ve všech oblastech Qigong. V této fázi jsou vyučovány např. také techniky Yin Rou Gong (techniky "měkké síly") a aplikace bojových technik v rámci řízeného i volného kontaktního boje. Trénink fyzické kondice, uvolňovací nebo strečinková cvičení jsou neodmyslitelnou součástí všech výkonnostních úrovní. Pokročilí studenti, mohou učit začátečníky.

E) Mistrovská úroveň (3 roky)

Na této úrovni již studenti zcela chápou problematiku příslušné školy. Dobře rozumí základům Shaolin Kung fu a jsou schopni vyučovat studenty všech úrovní v kterémkoliv směru. Na této úrovni jsou vyučovány obtížné mistrovské partnerské a zbraňové sestavy. Mimořádný důraz je kladen také na praktické bojové techniky a jejich aplikace, odvahu, nasazení a vnitřní sílu. Výuka Qigong kulminuje (Kala, 1994 b).

F) Doplnující úroveň

Tato úroveň obsahuje speciální ruční, partnerské a zbraňové sestavy, které nejsou standardně zahrnuty do školní osnovy, které doplňují a precizují dovednosti studentů na mistrovské úrovni. Jedná se například o speciální sestavy a techniky boje holýma rukama proti jednomu a více protivníkům se zbraněmi (Kit, 1996). Techniky jako např. Dim Mak nebo Tieh Hsueh (Dianxue Biqu) patří do kategorie tajných technik určených pouze pro studenty nejpokročilejší úrovně a to všech směrech - nejen v bojových, ale také duchovních a morálních (Kala, 1996). 17.10.1998.'

G) Velmistrovská úroveň

Zcela mimořádná úroveň ve všech oblastech a směrech v dané škole Kung fu, která mj. opravňuje učit studenty mistrovské kvality.

3.2 FILOZOFIE SHAOLIN KUNG FU A BOJOVÉ SPORTY

Aby bylo možné pochopit podstatu Shaolin Kung fu a zároveň jeho vztah ke sportovním formám boje, je třeba nejdříve stručně definovat Kung fu a jeho základní filosofii. Filosofie Kung fu je neodmyslitelně spjata s chan-buddhismem, který do kláštera Shaolin přinesl Bodhidharma (Dlouhý, 2002 a).

1)

2) „Kung fu“ nezahrnuje pouze bojové umění a péči o tělesnou zdatnost, ale jeho součástí jsou také filozofické a medicínské aspekty (Dlouhý, 2009). V Číně se stalo národní tradicí (Turner, 1992). Kung fu znamená mistrovství, dovednost získanou s velkým úsilím v dlouhém čase. Nevztahuje se přímo k bojovému umění, a proto také ten, kdo zasvětil mnoho let učení, praxi a vybrušování dovedností, může být adeptem Kung fu – Mistrem - proto také bývá překládáno jako „dokonalý člověk“. Dosažení mistrovské úrovně v Kung fu je dlouhodobý proces náročného tréninku trávajícího kolem 10 let ale třeba i déle (Dlouhý, 2011).

3)

4) V západních zemích je slovo Kung fu téměř výhradně spojováno s bojovým uměním. Dnes se k tomuto termínu přiklání i většina čínských mistrů zde žijících, aby odlišili skutečné, tradiční bojové Kung fu od sportovních forem Wu Shu, které vzniklo v době, kdy čínské vedení prohlásilo veškeré školy boje za společensky neprospěšné (dynastie Qing 1644-1911). Někteří Mistři se odmítli podřídit a bojové umění vyučovali tajně nebo v exilu. Jiní Mistři raději zvolili kompromis. Stvořili Wu Shu, jakési Kung fu bez boje, sestavy s mnoha akrobatickými prvky a pohyby, které se vykonávaly pouze jako náročná fyzická cvičení. Neměly aplikace, ztratily svůj bojový význam, ale bylo možné je veřejně předvádět a vyučovat (Kurfürst, 1994).

5)

6) Je evidentní, že význam pojmu Kung fu bývá někdy chápán ve vágnější rovině. Z důvodu konkrétnější specifikace se proto používá spojení Shaolin Kung fu (neboli Shaolin quan; quan znamená pěst a tak lze tyto pojmy přeložit jako shaolinské - pěstní umění resp. shaolinský box či pěst). Z hlediska překladu se tedy ustálil platný termín, ke kterému se v současnosti přiklání většina uznávaných mistrů po celém světě tzn. - „*Kung fu*“ resp. „*Shaolin Kung fu*“. Smyslem Kung fu tedy není dokázat víc než ostatní např. soutěžní formou a získat si tak popularitu, ani k tomu, aby v boji porazil všechny soupeře. Praktikuje se pro životní cestu, kterou nabízí. Necvičí se pro výsledek práce, ale filozoficky řečeno pro práci samotnou. Ortodoxní Shaolin Kung fu popírá konkurenci typickou pro evropské sporty. V Kung fu je kladen důraz nejen na perfektní reálné bojové dovednosti (jež byly precizně a prakticky prověřeny během mnoha historických milníků), ale především na duchovní úroveň, etiku lidskosti, hlubokou filozofii a zapovídá jakoukoli sportovní činnost soutěžního (komerčního) charakteru. To je největší rozdíl mezi bojovým uměním a úpolovými či bojovými sporty, jejichž součástí jsou sportovní formy zápasu a soutěžního způsobu překonávání soupeře (Dlouhý, 2002 b).

Boj s protivníkem tvoří v tradičním Shaolin Kung-fu samozřejmě nedílnou a velmi důležitou součást bojového výcviku. Tento boj je precizován k dokonalosti během nesmírně tvrdého avšak velmi sofistikovaného a systematického výcviku, ale není předváděn formou sportovního zápasu na veřejnosti. Hlavním smyslem původního Kung-fu ovšem není měření sil s protivníkem, nýbrž postupné překonávání sebe sama. To se také odráží ve filosofii Kung fu, která říká, že adept se musí naučit překonávat a kontrolovat nejdříve sebe sama a svoji bolest, než bude chtít překonávat druhé (např. učitel shaolinských studentů v Číně v jednom z rozhovorů v shaolinský mnich velmistr Shi De Kai uvádí, že pokud adept nedokáže stát v nízkém postoji ma bu, kde je úhel mezi lýtkem a stehnem kolem 100 stupňů - v karate je tomu

podobný postoj tzv. jezdce na koni, nazývaný šiko-dači resp. kiba-dači - alespoň 1 hodinu, nemá vůbec cenu, aby se cvičením začínal!!!).

Adeptům shaolinských klášterů bylo přísně zapovězeno dle původního desatera předvádět na veřejnosti boj a chlubit se svými bojovými dovednostmi. Z těchto důvodů se Shaolin Kung fu neobjevuje na sportovním kolbišti v již zmiňované podobě sportovních zápasů. Mnozí mohou namítnout, jak tato "pravidla" potvrzují např. „Mistrovství Číny“? Odpověď zní - je to součást tradice ortodoxního Kung-fu. Školy a jejich adepti se setkávali (dle možností tehdejší doby), vzájemně představovali své schopnosti a dovednosti včetně náročných, tvrdých kontaktních zápasů i cvičení Qigong, aby se Kung fu neustále zdokonalovalo a procházelo maximální mírou konstruktivní reflexe zajišťující nejvyšší rozvoj a dokonalost shaolinského umění. Kung fu je kvalitativně historicky - nezpochybnitelně „prověřeno“, protože shaolinští mniši v minulosti museli mnohokrát čelit nejrůznějším společenským agresivním útlakům, válečným konfliktům či se v nich angažovali jinak, pomocí, léčením atd. perzekuovaným - slabým, zraněným - a díky tomu se o jejich prokázaných mimořádných bojových dovednostech, fyzických schopnostech vedly legendy (rozhovor 17. 10. 1998 s Chen Xiao Wangem – současným světovým vedoucím velmistrem resp. supervisorem stylu Chen Taijiquan věnujícím se mj. Shaolin Kung fu více než 60 let).

Tato tradice je nyní zastoupena např. exhibicemi, které jsou pod záštitou světově uznávaných mistrů, setkání jednotlivých škol - odtud je pak blízko k označování neoficiálního „mistrovství“. Všechny tyto formy pak mají na rozdíl od sportovně pojímaných odvětví hlavní cíl (přesto že se objevují tzv. různé soutěže v Kung fu, tak té hlavní, ortodoxní filozofické linii Shaolin Kung fu to odporuje a není to s ní v souladu), jehož úkolem je zdůraznění původnosti a neměnnosti tradičního bojového umění, bojových kvalit, morálních hodnot i duchovní úrovně Shaolin Kung-fu (rozhovor 21.4. 2012 - s velmistrem Chen Hi Hongem - žák velmistra Chen Xiao Wanga, pochází přímo z linie rodiny Chen, čínskému bojovému umění Kung Fu se věnuje více než 40 let, je mj. několikanásobným mezinárodním vítězem Číny v sestavách (formách) – katách i v kontaktním boji).

V dnešní době, jsou významy pojmů jako např. úspěch, kvalita či mistrovství často deformovány pragmaticko-konzumním náhledem současné společnosti a její specificky orientované hodnotové struktury. Vlastní úspěch, ať už má jakýkoliv původ bez ohledu na prostředky jeho dosažení, je hlavním kritériem společenské úspěšnosti. Funkce a společenské postavení bývají mnohdy surově nadřazovány hlubším morálním a lidským hodnotám, bez ohledu na důsledky takového jednání. Tyto egoistické hodnotové posuny, se promítly i do časové realizace ve smyslu „čím dříve a více, tím lépe - nejlépe“. I to koresponduje s důvodem, proč se značná část pohybově aktivní společnosti orientuje v rámci úpolových aktivit raději na komerčně-sportovní oblast. Tam je pravděpodobnost úspěchu a komerčního ocenění totiž zřetelně větší i mnohem rychlejší (než je tomu právě v bojových uměních) včetně nižších nároků na vyšší úroveň dlouhodobě morálně volní vlastnosti, které tak bývají překryty pomíjivým pocitem vlastní úspěšnosti a dokonalosti. A tak pod pozlátkem rychlého povrchního úspěchu, skrývá se latentní hrozba pro společnost jako celek: hodnotová anarchie a zvláště, absence morální a hodnotové sebereflexe, dosahování cílů prostřednictvím jakýchkoliv prostředků a sebestředný hodnotový oportunismus ohrožující podstatu samotných základů lidského společenství.

ZÁVĚR

Shaolin Kung fu je ortodoxní bojové umění. Trénink a jeho struktura jsou sestaveny tak, aby přesně odpovídali vyváženosti YIN a YANG v souladu s jeho chan-buddhistickou filozofií a komplexně formovali studenta v jeho rozvoji. Je to cesta mimořádně kvalitního, intenzivního a sofistikovaného rozvoje člověka v rámci jeho sebezdokonalování v životě. Kung fu z hlediska svého obsahu, smyslu a filozofie, ale neinklinuje ke sportovnímu zaměření a ke sportovním formám zápasu.

Literatura

1. Dlouhý, M. (2011). *Rozvoj pozornosti a výkonové motivace u mládeže se sluchovým postižením prostřednictvím intervenčního pohybového programu*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
2. Dlouhý, M. (2009). *Vliv speciálního intervenčního programu na rozvoj výkonové motivace a pozornosti u mládeže se sluchovým postižením*. Disertační práce. Brno: Masarykova Univerzita, Fakulta sportovních studií.
3. Dlouhý, M. (2002). *Bojové umění Kung Fu a jeho začlenění v systému úpolových sportů na středních školách*. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita.
4. Dlouhý, M. (2002). *Morálně volní aspekty bojového umění a jejich vliv na dotváření osobnosti středoškolské mládeže*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova Univerzita.
5. Hladík, R., Petrus, M. (1992). *Kung Fu – Siu Lum*. Praha: Naše vojsko.
6. Kala, P., Kurfürst, Z. (1994). *Qigong I. díl*. Adamov: Temple.
7. Kala, P., Kurfürst, Z. (1994). *Qigong II. díl*. Adamov: Temple.
8. Kala, P. (1996). *Shaolin Kung fu*. Interní materiály – určeno pro interní potřeby školy bojového umění Shaolin Kung fu mistra Pavla Kaly v Brně.
9. Kit, K., W. (1996). *The art of Shaolin Kung Fu. The Secrets of Kung Fu for Self-Defence, Health and Enlightenment*. Boston: Element Books, Inc.
10. Kurfürst, Z. (1994). *Wu shu, Kung Fu*. Adamov: Temple.

KRIZOVÁ PŘIPRAVENOST OBCÍ

CRISIS READINESS OF MUNICIPALITIES

Ing. Josef Krahulec, Ph.D.

Ing. Kristýna Binková

Univerzita obrany, Fakulta vojenského leadershipu

Kounicova 65, 662 10 Brno

Klíčová slova:

Obec s rozšířenou působností (ORP), připravenost, indikátor, krizové řízení, ohrožení

Keywords:

Municipality with extended powers, readiness, indicator, crisis management, threat

Abstrakt:

Článek se zabývá problematikou hodnocení krizové připravenosti obcí s rozšířenou působností (ORP). Vzhledem k poměrně novému právnímu zakotvení těchto obcí na poli krizového řízení není tato oblast doposud komplexně řešena. Hlavní důraz je v případě tohoto článku položen na současné legislativní zakotvení obcí s rozšířenou působností, dále na jejich práva a povinnosti, ale také na jejich postoj a nástroje k řešení krizových situací. Článek reflektuje především v návrhové části získané poznatky přímo z ORP, a to díky realizaci rozhovorů s pracovníky krizového řízení těchto obcí. S využitím modelového aparátu v podobě síťových grafů jsou zde interpretovány skutečnosti odrážející nejen skutečný, tedy zjištěný stav krizové připravenosti, ale také stav požadovaný a ideální, to vše v podobě tří datových řad. Dále jsou sestaveny příslušné váhy, které společně s kritérii indikátorů demonstrují číselnou hodnotu nedostatků v rámci krizové připravenosti každé obce.

Abstract:

The article deals with the evaluation of crisis readiness of municipalities with extended powers. Due to the relatively new legal grounds of these communities in the field of crisis management has not been this area comprehensively addressed yet. The main emphasis in the case of this article is placed on the current legislative anchoring municipalities with extended powers, as well as their rights and obligations, but also their attitude and tools to deal with crisis situations. Article reflects primarily in the practical part learned findings from municipalities with extended powers, thanks to the realization of interviews with crisis management personnel. Using a model system in the form of network graphs are interpreted not only real status, that identifies the state of crisis readiness, but also the state and the desired ideal, all in the form of three data series. There are also assembled an appropriate criteria weights, that together with the criteria indicators demonstrate a numerical value gaps in the crisis readiness of each municipality.

ÚVOD

Připravenost na různá nebezpečí, která nás obklopují, je významným hlediskem, které nesmí být v žádném případě opomíjeno, naopak, měla by mu být věnována patřičná pozornost. S postupem času a vývojem společnosti získávají dimenze bezpečnosti a připravenosti zcela jiný charakter, než tomu bylo v minulosti, avšak jejich princip zůstává nezměněn.

Neustále se zvyšující nároky nejen na životní úroveň, ale především na zajištění bezpečnosti s sebou nesou i požadavky na vývoj dokonalejších technologií, které jsou schopny bezpečnost zajistit. Informacím každodenního charakteru jako je ochrana osob, majetku, životního prostředí, je zapotřebí věnovat pozornost nejen jako pojům, ale především jako činům, které naplňují samotnou podstatu těchto výrazů. Se stále se opakujícími přírodními hrozbami a dokonalejšími metodami narušitelů chodu běžných životů, musí být připravena také odezva na tyto činy, kterou nebude možné zrealizovat jinak než s adekvátním, efektivním a zodpovědným přístupem.

Oblasti krizového řízení, krizového plánování a ochrany obyvatelstva, kterými se článek zabývá, jsou dynamickými a stále se rozvíjejícími disciplínami, které patrně nikdy nezaniknou a jejich úloha bude v každé době nezastupitelná, a to nejen z důvodu zajištění připravenosti pro zvládání krizí nejrůznějšího charakteru, ale především jako aspekt neustálé ochrany jednotlivce a celé společnosti.

KRIZOVÁ PŘIPRAVENOST

Připraveností se dle Terminologického slovníku MV ČR (2016) rozumí stav pohotovosti a schopnosti lidských a materiálních prostředků, kterého bylo dosaženo na základě předem přijaté akce umožňující jim zajistit účinnou a rychlou odezvu na mimořádnou událost.

Mimořádnou událostí se dle zákona (MV ČR, 2000a) rozumí škodlivé působení sil a jevů vyvolaných antropogenní činností, přírodními vlivy, dále haváriemi ohrožujícími životy, zdraví, majetek či životní prostředí a vyžadující provedení záchranných a likvidačních prací.

Krizová připravenost je definována jako příprava opatření k řešení krizových situací a k podílení se na řešení krizových situací.

Krizová situace je dle zákona (MV ČR, 2000b) mimořádná událost, při které je vyhlášen jeden z krizových stavů (stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu, válečný stav) (KRIZPORT, 2013a).

Krizovou připravenost lze též označit jako stav, kdy by měla být veškerá možná krizová opatření nastavena na požadovanou úroveň tak, aby bylo možné předejít či eliminovat následky mimořádných událostí či krizových situací, které mohou nastat. Pro potřeby této práce se krizovou připraveností souhrnně rozumí připravenost organizací, složek veřejné správy či samosprávy či určitých subjektů. Podobně jako u krizového řízení lze i krizovou připravenost označit jako souhrn organizačních, plánovacích, logistických a dalších postupů, které jsou realizovány pro případ vzniku mimořádných událostí či krizových situací a jejich eliminaci, to vše k ochraně života a zdraví obyvatelstva, zvířat, majetku či životního prostředí. V rámci krizové připravenosti, jinými slovy připravenosti na krize, se konkrétně jedná o zajištění lidských, technických a materiálních zdrojů, které slouží jednak jako preventivní báze pro případ vzniku mimořádné události či krizové situace, tak jako nástroj pro eliminaci dopadů mimořádných událostí (KRIZPORT, 2013b).

Z obecného pohledu lze na problematiku krizové připravenosti nahlížet ze dvou hlavních úhlů pohledu.

První pohled deklaruje, že za krizovou připravenost je zodpovědný stát prostřednictvím svých výkonných orgánů, které ve smyslu zajištění krizové připravenosti poskytují službu celé společnosti, a ta tím pádem není primárně vedena k tomu, aby se o svou bezpečnost a připravenost musela sama výrazně starat, veškerou činnost v této oblasti přejímá stát, a to jak prevenci, tak i samotnou ochranu společnosti, ale také řešení případných následků ze vzniklého nebezpečí.

Druhý pohled deklaruje skutečnost, že zajištění krizové připravenosti je především v rukou jednotlivce, který je chápán jako prvek společnosti a je také zodpovědný za zajištění své vlastní připravenosti a k tomu zaujímá i příslušné postoje. Spoléhá se především sám na sebe, v ohledu materiálního či finančního zajištění sebe a svých blízkých a nese veškerá rizika spojená s podceněním přípravy v rámci krizové připravenosti. Je zřejmé, že oba přístupy nelze chápat izolovaně. Úlohu zajištění krizové připravenosti budou v dobře fungujícím státě plnit oba zmíněné přístupy společně, a to na základě jejich vzájemného průniku, jinými slovy jednotlivec pro stát a stát pro jednotlivce.

Havarijní připravenost je schopnost rozpoznat vznik radiální mimořádné situace a při jejím vzniku plnit opatření stanovená havarijním plánem. Havarijní plán je nástroj havarijního plánování, který zpracovávají provozovatelé objektů a zařízení, u kterých je možnost vzniku závažné havárie a kteří jsou zařazeni do skupiny B, dle zákona o prevenci závažných havárií č. 224/2015 Sb., který doplňuje vyhláška MV č. 103/2006 o vymezení zóny havarijního plánování a o rozsahu a způsobu vypracování vnějšího havarijního plánu. Havarijní plán se skládá z informační části, operativní části a plánu konkrétních opatření. Havarijní plán je zpracováván hasičským záchranným sborem kraje a schvalován hejtmanem kraje. Obcím s rozšířenou působností a dalším správním úřadům je předán výpis z havarijního plánu kraje pro zpracování jejich činností v případě vzniku mimořádných událostí (HZS ČR, 2016a).

FINANCOVÁNÍ KRIZOVÉHO ŘÍZENÍ NA ÚROVNI OBCÍ S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTÍ

Nedílnou a v podstatě nejdůležitější částí samotné krizové připravenosti je bezesporu její finanční zabezpečení. Financování krizového řízení na úrovni ORP je realizováno prostřednictvím rozpočtu ORP. Rozpočtování ORP a hospodaření s finančními prostředky se řídí zákonem č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů.

Obce s rozšířenou působností v tomto případě vykonávají dle zákona dvojí úlohu, jednak samosprávnou činnost, ale také přenesenou působnost státní správy pro svůj správní obvod, neznamená to však, že disponují dvojím rozpočtem. Stěžejní je pro ORP její vlastní rozpočet, na výkon státní správy v přenesené působnosti získává ORP od státu (ze státního rozpočtu) příslušnou finanční podporu sloužící k částečnému pokrytí výdajů, které jsou s výkonem státní správy spojeny. Výši tohoto příspěvku stanovuje pro každý rok Ministerstvo vnitra. Dle zákona o obcích má každá ORP za povinnost ve svém rozpočtu vyčlenit dvě hlavní finanční rezervy pro zajištění přípravy na krizové situace a tzv. účelovou rezervu finančních prostředků, která slouží k pokrytí nákladů spojených s řešením krizových situací a likvidací jejich následků (MV ČR, 2000b; NV, 2000).

Uvedené způsoby financování přípravy na krizové situace nejsou však jedinou možností kde získat příslušné finance, existují ještě možnosti získání finančních prostředků z vlastních rezerv obce či například z cizích zdrojů nebo také využít možnost rozpočtových opatření jako modifikaci výdajů v rámci schváleného rozpočtu ORP na příslušný rok. Vedle zmíněných možností financování krizového řízení na úrovni ORP existují také fondy zřizované Evropskou unií, tzv. operační programy, prostředky z těchto programů slouží k zajištění prevence a přípravy jednotlivých krizových situací, kde koordinační úlohu v této záležitosti zaujímá Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR).

Mimo klasický rámec získávání finančních prostředků lze finance získat též z různých darů od jiných subjektů, pokud by toto nestačilo, lze požádat o finanční pomoc kraj či o uvolnění příslušné částky z účelové rezervy státního rozpočtu (zákon č. 240/2000 Sb., § 22 a § 25; Financování krizového řízení, 2016).

Tok finančních prostředků z účelové rezervy probíhá tím způsobem, že z bankovních účtů krajů jsou tyto prostředky dále přerozděleny příslušným ORP. V případě vyhlášení krizového stavu jsou krajům a následně ORP finanční prostředky poskytovány automaticky v podobě rychlé účelové dotace ze státního rozpočtu, kde se například v roce 2015 výše těchto prostředků pohybovala ve výši 10 mil. Kč. Samotný postup získávání finanční pomoci pro řešení krizových situací reflektuje předem daný postup, kde nejprve musí být vyčerpána rezerva ORP, vyčleněná pro řešení krizových situací, a až následně může být požádáno o uvolnění účelové rezervy ze státního rozpočtu.

V případě narušení základních funkcí území zapříčiněného vzniklou mimořádnou událostí a následného vyhlášení krizového stavu může ORP rovněž zažádat o poskytnutí státní pomoci ve smyslu zákona č. 12/2002 Sb., o státní pomoci při obnově území postiženého živelnou nebo jinou pohromou a o změně zákona č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojišťovnictví). Dále se rozpočtování řídí zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, zákonem (MV ČR, 2000a), zákonem (MV ČR, 2000b), zákonem č. 363/1999 Sb., zákon o pojišťovnictví či zákonem č. 12/2002 Sb., o obnově území zasaženého živelní či jinou pohromou (Rektořík, 2004).

VZDĚLÁVÁNÍ V OBLASTI KRIZOVÉHO ŘÍZENÍ NA ÚROVNI OBCÍ S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTÍ

Kontinuální proces vzdělávání v oblasti krizového řízení na vysoké úrovni zajišťuje, že pracovníci budou skutečnými odborníky a budou schopni se tak lépe připravit na nová ohrožení a nové výzvy, které s sebou vývoj nejen bezpečnostního prostředí přináší. Hlavní důraz je v mnoha případech položen na odbornost pracovníků, které organizace poptávají, neméně důležitou složkou odbornosti a připravenosti je poskytování patřičného vzdělání a informovanost již v nízkém věku. Právě děti jsou ve svém nízkém věku nejcitlivější z hlediska vstřebávání nových informací a poznání, které jim okolní svět přináší. Z toho důvodu je zapotřebí začít právě u dětí a přijít s konceptem dalšího budoucího vzdělávání, který musí být navržen adekvátně vzhledem k věku dětí, ale také bude obsahovat odpovídající úroveň řešené problematiky, která bude k věku dětí adekvátní.

Vzdělávací programy v oblasti ochrany obyvatelstva a krizového řízení jsou obsaženy ve vzdělávacích modulech a uvedeny v Tabulce 1.

Tabulka 1 Přehled modulů vzdělávacích programů

Modul A	Průřez problematikou krizového řízení
Modul B	Úvod do problematiky krizového řízení
Modul C	Krizové řízení při nevojenských krizových situacích
Modul D	Obrana státu
Modul E	Ochrana obyvatelstva
Modul F	Ochrana ekonomiky
Modul G	Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek
Modul H	Hospodářská opatření pro krizové stavy
Modul I	Integrovaný záchranný systém
Modul J	Krizové řízení v oblasti zdravotnictví

Zdroj: (Vzdělávání v oblasti KŘ, 2016)

Ve spolupráci s MV-GŘ HZS ČR byl zpracován metodický koncept s názvem Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí na základních školách, který je rovněž uveřejněn internetovém portále MŠMT a MV-GŘ HZS ČR, ale také na portálu www.rvp.cz, který pro MŠMT spravuje Národní ústav pro vzdělávání.

Oblast vzdělávání doplňují související právní předpisy jako zákon (MV ČR, 2000a), zákon (MV ČR, 2000b) a zákon (MV ČR, 2000c), dále zákon č. 218/2002 Sb., o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a o odměňování těchto zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech (služební zákon), ale také zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávních celků (Koncepce vzdělávání v oblasti KŘ).

Na základě vzdělávacích modulů a dle zákona č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávních celků, byly vybrány cílové skupiny, které budou na základě vzdělávacích modulů dále školeny a vzdělávány. Jedná se o vedoucí úřadů, vedoucí úředníky s obecnou odpovědností a vedoucí úředníky s přímou odpovědností v oblasti krizového řízení. Všechny tyto skupiny s odpovídající znalostí modulu A, poslední skupina jsou úředníci specialisté v oblasti krizového řízení se znalostí modulů B až J a aktivním přístupem k dalšímu průběžnému vzdělávání. Mezi další požadavky na úředníky krizového řízení patří vysokoškolské vzdělání především v předmětné oblasti, odborná způsobilost, řidičské oprávnění a uživatelská úroveň znalostí výpočetní techniky (Linhart, Roudný; 2009).

Hlavním seznámením s problematikou krizového řízení a ochrany obyvatelstva přímo na pracovišti procházejí starostové vždy po zvolení, jejich školení je realizováno jednou za čtyři roky, avšak v případě potřeby a vzniku nových skutečností se školení realizují ad hoc.

Indikátory

Indikátory jsou užitečným nástrojem, který by měl obsáhnout a shrnout obrovské toky informací, rozvíjet užitečný mechanismus zpětné vazby, který vyzdvihuje oblasti, v rámci kterých jednáme správně a naopak ty oblasti, kterým je potřeba věnovat náležitou pozornost. Indikátory (ukazatele) se využívají především proto, aby došlo ke snadnějšímu hodnocení určitých jevů. Z obecného pohledu lze indikátor označit jako kvantitativní a kvalitativní opatření odvozované z řady pozorovaných skutečností. V kontextu udržitelného rozvoje, musí společnost formulovat jasné a měřitelné cíle týkající se udržitelnosti, které by měly být průběžně aktualizovány. Tyto cíle by měly být též měřitelné pomocí indikátorů udržitelného rozvoje (Fachinelli, Tománek; 2011).

Indikátory jsou důležitým nástrojem implementace udržitelného rozvoje, slouží k potřebám měření a hodnocení pokroku dosahování cílů. Umožňují hodnocení ekonomických, sociálních a environmentálních cílů národního rozvoje (Moldan, 1996).

U každého ukazatele by mělo být určeno pojetí indikátorů, jeho význam, měřicí jednotky, zdroje dat, metody sběru dat a analýzy, kritéria hodnocení dat atd. V rámci specifikace indikátorů je zapotřebí opřít jejich obecnou formulaci o definici příslušných kritérií. Následují vybrané charakteristiky ukazatelů.

Významnost

Jedno z nejdůležitějších kritérií indikátorů je bezesporu významnost a jelikož se pozornost disertační práce zaměřuje na krizovou připravenost, je nutné vyzdvihnout právě významnost indikátorů v předmětné oblasti, která bude determinovat celkový obraz užití indikátoru. Význam indikátoru může být buď specifický pro danou složku krizové připravenosti, nebo může mít význam v širokém kontextu krizového řízení nebo také význam pro rozvoj obecného managementu.

Reprezentativnost

Důležitým faktem v rámci reprezentativnosti je, aby bylo zřejmé, jaký předmět nebo jev daný indikátor zastupuje. Pokud bude například předmětem zkoumání množství materiálních či technický zdrojů pro řešení mimořádných událostí, musí být zřejmé, za jakých podmínek budou zdroje vyžadovány. Zásadní význam má také dostupnost příslušných zdrojů při vzniku MU, a to formou dostupnosti příslušných pracovníků, logistickým zázemím, ale také například průběžnou aktualizací funkčnosti a trvanlivosti jednotlivých komponent (Indikátory udržitelného rozvoje, 2001).

Měřitelnost

Velmi často je problémem množství získaných dat. Pokud jde o indikátory získané např. ze statistických údajů, je požadavkem, aby tato data existovala nebo aby je bylo možné snadno získat. Na druhé straně se jedná o informace kvalitativního charakteru, kde je zapotřebí tyto informace doložit přehledem zdrojů, z kterých byly pořízeny, a to na základě dotazníkového šetření, řízených rozhovorů či dalších metod.

Minimalizace negativních účinků na prostředí

Toto hledisko demonstruje potenciální negativní dopad na okolní prostředí z důvodu sběru datu či vzorků. Základní aspekt myšlenky dopadů na prostředí je odvozen od druhu a způsobu sběru dat, je logické, že slovní či počítačové získávání dat nebude na okolní prostředí mít závažný dopad, jako například sběr dat přímo z přírody, formou odběru nejrozličnějších vzorků, tkání apod.

Správnost

Velmi signifikantní oblastí je požadavek na to, aby indikátory byly správné, resp. aby nebyly zatíženy významnějšími chybami. Tomu však lze jen stěží zabránit, protože chyby vznikají ve všech fázích získávání a zpracování dat, od nesprávného měření či položení otázek pracovníkům krizového řízení ORP či odběru vzorků, až k jejich poškození při uchovávání, nesprávnými analýzami či nesprávnými postupy. Žádná data nejsou a nebudou nikdy naprosto správná a bezchybná, je však důležité vždy s určitou chybou či odchylkou počítat. Významným měřítkem a charakteristikou je též přesnost pro specifikaci indikátorů (Indikátory udržitelného rozvoje, 2001).

Spolehlivost

Získaná data a informace musí být prověřovány na spolehlivost. To znamená provádět měření a sběr dat z více nezávislých zdrojů, případně takové informace a následné výsledky posuzovat různými metodami. Významným aspektem je též kontrola a zajištění kvality dat. Vhodným přístupem pro získání dat se v této oblasti jeví kombinace sběru informací od pracovníků krizového řízení ORP, od odborné veřejnosti či od akademické obce. I v tomto případě platí pravidlo, že co je přesné, to je správné a i spolehlivé.

NÁVRH INDIKÁTORŮ KRIZOVÉ PŘIPRAVENOSTI NA ÚROVNI ORP

Následující část práce se již zabývá praktickým zkoumáním řešené problematiky vzhledem k předchozímu definování stěžejních oblastí spojených s indikátory. Terénní šetření, které probíhalo v rámci 21 ORP v Jihomoravském kraji, mělo za úkol získat potřebné informace prostřednictvím rozhovorů s pracovníky krizového řízení a studiem předmětné krizové dokumentace a dokumentace z těchto pracovišť. Dále mělo za úkol dobrat se závěrů, které budou jasně a přehledně interpretovat současný stav krizové připravenosti ORP vzhledem k plnění současné právní legislativy, ale také vzhledem k současným nárokům kladených právě na zajištění efektivní připravenosti, ale i akceschopnosti pro zvládání mimořádných událostí a

krizových situací. Přehled navržených indikátorů společně s hodnotícími kritérii je uveden v tabulce 2.

Tabulka 2 Návrh indikátorů krizové připravenosti

NÁZEV INDIKÁTORU	SPECIFIKACE KRITÉRIÍ INDIKÁTORU	NAPLNĚNÍ KRITÉRIÍ
A Místní znalost	1 Přehled o disponibilních pracovních silách 2 Přehled o uložení disponibilního materiálu 3 Aktivní kontakt se starosty obcí 4 Aktuální informace o demografii ORP 5 Přehled o zdrojích ohrožení ve správním obvodu ORP	ANO x NE
B Odborná příprava (cvičení)	1 Aktuálnost krizové dokumentace 2 Realizace cvičení k prověření krizové připravenosti 3 Zajištění akceschopnosti pracovníků KŘ 4 Jednotná dokumentace krizové připravenosti ORP 5 Kontroly plnění úkolů dle plánů krizové připravenosti	ANO x NE
C Personální oblast	1 Občanská participace 2 Zastupitelnost v rámci krizového managementu 3 Profesně odborný management ORP 4 Smluvní externí poskytovatelé služeb 5 Odborníci z IZS jako podpora krizového managementu ORP	ANO x NE
D Vybavenost pracoviště a pracovníka KŘ	1 Komunikační prostředky (analogové vysílačky) 2 Elektrocentrály pro chod pracoviště KŘ 3 Vybavení pracovníka KŘ do terénu 4 Patřičné zázemí pro pracovní skupinu KŘ 5 Kancelářské vybavení (PC, telefon, tiskárna, atd.)	ANO x NE
E Školení pracovníků KŘ	1 Zkouška odborné způsobilosti 2 Školení v oblasti krizového managementu 3 Požární ochrana 4 Školení v rámci krizového řízení a civilní ochrany 5 Utajované skutečnosti	ANO x NE
F Zajištění věcnými zdroji (materiální a technické zdroje)	1 Elektrocentrály, vysoušeče, úpravny vody, cisterny s PV 2 Záložní technika (os. a nákladní auta, bagry, frézy, pily, atd.) 3 Umývárny, mobilní WC, čisticí prostředky 4 Lůžka, spacáky, deky, oděvy, obuv, holínky 5 Termosky, jídelní nádobí, přístroje, lžice	ANO x NE

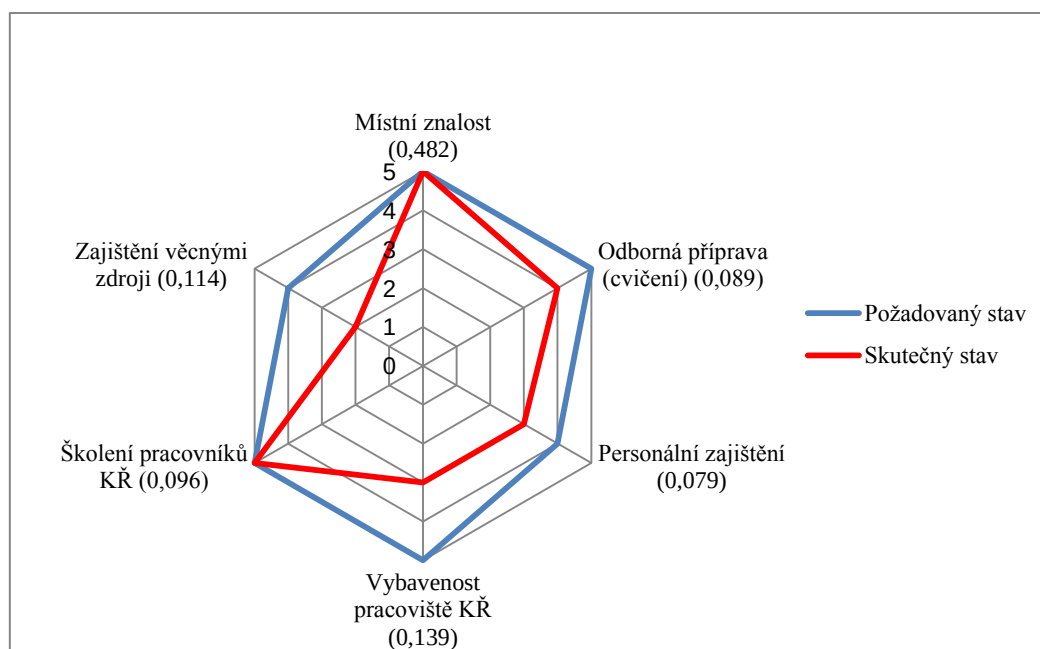
Tabulka 3 Stanovení vah indikátorů s využitím Metfesselovy alokace

	Místní znalost	Odborná příprava (cvičení)	Personální zajištění	Vybavenost pracoviště KŘ	Školení pracovníků KŘ	Zajištění věcnými zdroji	Alokace 100
ORP 01	65	5	10	10	5	5	100
ORP 02	35	10	20	15	10	10	100
ORP 03	55	5	10	5	15	10	100
ORP 04	50	15	5	20	5	5	100
ORP 05	45	15	5	20	10	5	100
ORP 06	60	5	5	15	10	5	100
ORP 07	40	10	10	15	10	15	100
ORP 08	45	15	10	10	5	15	100
ORP 09	50	5	10	15	10	10	100
ORP 10	45	10	5	20	10	10	100
ORP 11	40	5	5	15	15	20	100
ORP 12	45	10	5	10	15	15	100
ORP 13	50	5	5	15	5	20	100
ORP 14	50	10	5	10	10	15	100
Aritmetický průměr	48,214	8,929	7,857	13,929	9,643	11,429	100
Normovaná váha	0,482	0,089	0,079	0,139	0,096	0,114	1

Tabulka 4 Hodnoty indikátorů s váhami v rámci ORP XY

ORP XY			
	Požadovaný stav	Skutečný stav	Váhy
Místní znalost	5	5	0,482
Odborná příprava (cvičení)	5	4	0,089
Personální zajištění	4	3	0,079
Vybavenost pracoviště KŘ	5	3	0,139
Školení pracovníků KŘ	5	5	0,096
Zajištění věcnými zdroji	4	2	0,114

Zdroj: Osobní řízený rozhovor s pracovníkem krizového řízení a vlastní zpracování

Obrázek 1 Grafická interpretace hodnocení indikátorů u ORP 01

Zdroj: Osobní řízený rozhovor s pracovníkem krizového řízení a vlastní zpracování

Výpočet míry zjištěných nedostatků:

$$(1 \cdot 0,089) + (1 \cdot 0,079) + (2 \cdot 0,139) + (2 \cdot 0,114) = \underline{\underline{0,674}}$$

Tabulka 1 Intervalová specifikace zjištěných nedostatků

Intervalové rozpětí	Slovní vyjádření nedostatků
(0; 0,8)	Vyhovující stav
⟨0,8; 1,6)	Mírné nedostatky
⟨1,6; 2,4)	Středně velké nedostatky
⟨2,4; 3,2)	Závažné nedostatky
⟨3,2; 4)	Nevyhovující stav

Závěr

Disertační práce se zabývala problematikou krizové připravenosti ORP v Jihomoravském kraji a na tomto základě měla za úkol představit hlavní myšlenky této připravenosti, seznámit s náležitostmi, které se pojí s oblastí krizové připravenosti a v neposlední řadě nastínit možný směr, kterým by se mohla ubírat tendence hodnocení krizové připravenosti ORP.

Cíle práce bylo dosaženo užitím standardních výzkumných metod, kde vedle metod analýzy, syntézy, indukce a dedukce, bylo též užito příslušných kvalitativních metod, a to v analytické části práce, především metody explorace, tedy terénního šetření, které do práce přineslo mnoho nových a užitečných informací, bez kterých by nebylo možné deklarovaného cíle dosáhnout.

Terénní šetření přineslo do analytické části práce mnoho poznatků o skutečném stavu krizové připravenosti ORP v rámci Jihomoravského kraje, a právě tyto informace pomohly k formulování příslušných indikátorů a jejich kritérií. Takto získané informace byly následně graficky a početně vyhodnoceny. Koncept využití evaluačních indikátorů v rámci hodnocení krizové připravenosti ORP je progresivním postupem, který doposud nebyl v této podobě na úrovni ORP aplikován. Pokud postup hodnocení krizové připravenosti ORP přinese aspoň malý kus využití, pomoci a objasnění problematiky krizové připravenosti, měla tato práce smysl.

Použité zdroje

FACHINELLI, Hana a Petr TOMÁNEK. Indikátory pro hodnocení regionálních disparit a jejich integrace. In: Regionální disparity a hospodářské subjekty v územním rozvoji [online]. Ostrava, 2010 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: http://alkut.cz/edice_cd/cd6_regdis_2010/pdf/09_regdis_%202010.pdf

Havarijní plánování. *Hasičský záchranný sbor ČR: Havarijní plánování* [online]. Praha: Hasičský záchranný sbor ČR, 2016a [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/krizove-rizeni-a-cnp-havarijni-planovani-havarijni-planovani.aspx>

Indikátory udržitelného rozvoje. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://www.enviwiki.cz/wiki/Indik%C3%A1tory_udr%C5%BEditeln%C3%A9ho_rozvoje

Koncepce vzdělávání v oblasti krizového řízení. Brno, 2004. Dostupné také z: http://www.firebrno.cz/uploads/dokumenty_PDF_info_pro_obcany/Koncepce_vzdelavani_kriz_rizeni.pdf

Krizové stavy. 2013. *KRIZPORT: Portál krizového řízení pro JMK* [online]. [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: <http://krizport.firebrno.cz/dokumenty/vyhlasovani-krizovych-stavu>. 2013a

Krizové situace. 2013. *KRIZPORT: Portál krizového řízení pro JMK* [online]. [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: <http://krizport.firebrno.cz/ohrozeni/krizove-situace#10>. 2013b

LINHART, Petr a Radim ROUDNÝ. *Ochrana obyvatelstva a terorismus: distanční opora*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2009, 238 s. ISBN 978-80-7395-165-8.

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY (MV ČR). Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. *Sbírka zákonů České republiky. 2000a*

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY (MV ČR). Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů. *Sbírka zákonů České republiky. 2000b*

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY (MV ČR). Zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. *Sbírka zákonů České republiky. 2000c*

MOLDAN, Bedřich. Indikátory trvale udržitelného rozvoje. Ostrava: VŠB-Technická univerzita, 1996. Phare. ISBN 80-7078-380-X.

REKTOŘÍK, Jaroslav. *KRIZOVÝ MANAGEMENT VE VEŘEJNÉ SPRÁVĚ: Teorie a praxe*. První. Praha: Ekopress, s.r.o., 2004. ISBN 80-86119-83-1.

MOŽNOSTI PSYCHOSOCIÁLNÍ POMOCI PRACOVNÍKŮM SLOŽEK IZS V RÁMCI REGIONÁLNÍ ÚROVNĚ

OPTIONS PSYCHOSOCIAL AID WORKERS OF IRS IN THE REGIONAL LEVEL

PhDr. Radek Mitáček
Univerzita obrany, Fakulta vojenského leadershipu
Kounicova 65, 662 10 Brno, Česká republika

Klíčová slova:

Mimořádná událost, psychosociální podpora, integrovaný záchranný systém.

Keywords:

Emergencies, psychosocial support, integrated rescue system.

Abstrakt

Autor se v článku zaměřuje obecně na možnosti vzniku psychogenních poruch při prožití extrémní nebo nouzové situace, na zásady, ochranu a psychosociální podporu včetně prevence při zvládání zátěže zasahujících profesionálů složek integrovaného záchranného systému.

Abstract

The author focuses generally on the possibility of psychogenic disorders when experiencing extreme or emergency situations, the principles of protection and prevention, including psychosocial support in managing the load of intervening professionals of the integrated rescue system.

V současné době je oblast krizového řízení, stále aktuálnější s přibývajícími mimořádnými událostmi, mezi které můžeme zařadit nejen velké množství přírodních katastrof a pohrom, ale také doslova epidemií světového terorismu. Nouzové situace jsou v dnešní době velice rozšířené. Stále více lidí spadá do kategorie osob, které se dostali bezprostředně do násilností, živelných pohrom, nebo katastrof. Proto se rozvíjí společenský zájem o psychologii extrémních situací, psychosociální podpory v dnešním moderním světě. Je možno konstatovat, že psychologie-komunikace, psychologie extrémních situací se v současné době řadí mezi nejdůležitější oblasti zájmu systémů ve společnostech lidí.

Člověk, který se ocitne v extrémní situaci, se dostává do psychického stavu, protkaného několika fázemi u kterých dominují zoufalství a strach. Po této reakci dochází k možné demobilizaci zdravotního stavu osoby, emoce a pocit zmatení, panické reakce. To vyúsťuje do jisté míry sníženého morálního chování, snížení výkonu.

Míra výše uvedeného je závislá:

1. Na vzniklé mimořádné situaci, kde se člověk ocitl,
2. co prožil, jaký byl silný intenzivní podnět,
3. rychlost nástupu podnětu,
4. trvání účinku,
5. ale také na vlastnostech dotčené osoby.

Pokud je člověk oslaben mimořádnou událostí, je pak náchylný k mírnějším stresovým dějům, které by jinak zvládal bez velkých potíží.

V tomto okamžiku přichází fáze vyrovnávání s prožitkem, stabilizace nálady a zdraví. Ovšem emoce, city a interakce jsou na velmi nízké úrovni. Pokračuje to etapou aktivace interpersonální komunikace. Jak traumatický zážitek člověk prožil, a následně se odchýlil od svého životního stereotypu, může se stát, že některé faktory zmutují do chronických, a následně dochází k psychogenním poruchám. Především se bude jednat o úzkost, stres, psychické dysfunkce a nástup psychosomatických poruch. U osob, které prožili mimořádnou, extrémní situaci se výrazně snižuje výkon, stejně jak kritický postoj k jejich schopnosti. V důsledku chronického, dlouhodobého stresu začínají v lidském těle určité pochody, které následně mohou vyústit do řady psychosomatických poruch. V životě existují určité situace, které jsou tak traumatizující pro osobu, že se v žádném případě nemůže vyrovnat s touto situací sám, a je nezbytně nutná pomoc z vnějšku.

Zkušenosti z praxe -----

Zde bych uvedl příklad z mé dlouholeté praxe u bezpečnostního sboru.

Na tísňovou linku operačního střediska Policie České republiky v jednom městě, neznámý muž oznámil, že na některých místech uložil nálože, které postupně začne odpalovat pomocí mobilního telefonu. Poté anonym nekompromisně zavěsil. V tom okamžiku se na nohou ocitly veškeré bezpečnostní složky v dané lokalitě spolu s nimi i Útvar specializovaných činností, který se snažil volajícího anonyma lokalizovat. Za chvíli však zazvonil telefon znovu a na jeho konci se ozval stejný muž.

Hovor tehdy převzal pracovník operačního centra, který měl nejprve za cíl co nejdéle anonyma udržet na lince, naladit se na stejný takřikajíc stejný komunikační kanál, mluvil stejně rychle, dělal stejné pomlky v hlase jako anonym, naladil se na stejný slang. Pomocí komunikačních technik se mu nakonec nejenom podařilo potřebný čas udržet v hovoru, ale také dotyčný přestal vyhrožovat a pracovník centra mu nabídl jistou psychologickou pomoc s tím, ať se dostaví na Polici ČR, že si o jeho problémech promluví osobně. Jaké bylo překvapení, když za poměrně krátkou dobu, se tento člověk dostavil na vrátnici policie, kde byl ovšem zadržen zákrokovou skupinou. Z dalšího šetření pak vyplynulo, že bylo muži kolem 50-ti let a vše si jen vymyslel. Zajímavé informace pak přinesl rozhovor s tímto člověkem, který přišel o práci, následně i o rodinu a bydlení. Tuto extrémní situaci nezvládl sám, a začalo u něj docházet k demobilizaci

fyzického stavu. Začal ve snaze vyrovnat se s dopady extrémního stresu nadměrně požívat alkohol s následným snížením míry společenského a morálního chování. Kolem sebe hledal pomoc, ovšem byl odmítnut a tak chtěl za každou cenu na sebe upozornit. To vyústilo v anonymní vyhrožování. Dokonce bylo zjištěno, že dotyčný volal na tísňovou linku již předešlý den a ze strany pracovníka operačního centra byl odmítnut, když se mu chtěl svěřit se svými osobními problémy. Z uvedeného případu, je zřejmé, že k celé události, která v tomto případě dopadla relativně dobře bez ztráty lidských životů nebo zdraví, nemuselo dojít, nebýt několika faktorů. Pracovníci těchto operačních center musí oplývat takovými kompetencemi, které jim mimo řízení a velení umožní s těmito situacemi pracovat, ale i se vyrovnat. Policie České republiky je jednou z hlavních složek integrovaného záchranného systému zajišťující bezpečnost a ochranu obyvatelstva (Strohmandl, 2013).

Při poskytování psychologické podpory, krizové intervence nebo postraumatické intenzivní péče lidem, kteří prožili extrémní situaci je nutno podotknout, že se provádí pomoc jakmile katastrofa, mimořádná událost pomine. Podle rozsahu mimořádné události, prožité extrémní situaci i podle rozsahu katastrofy, která ovlivnila dynamiku a rozvoj sociálních struktur sociální, kulturní, psychologické působení v oblasti, se následně může rozčlenit určité skupiny osob a tedy poskytnut krizovou intervencí, psychosociální, nebo psychologickou pomoc. Psychologie extrémních situací se mimo jiné zabývá problematikou a specifickým mentálních funkcí v krizové situaci s možností praktické aplikace poskytování psychologické pomoci obětem v extrémních a krizových situacích. Taková prvotní psychologická pomoc se poskytuje proto, aby se zabránilo porušování chování a preventivně působilo proti vzniku psychosomatických poruch.

Posttraumatická stresová porucha (PTSD)

První zmínky o této poruše se datují od doby 20 let minulého století, dalo by se říci od první světové války. Někteří vojáci po prožití válečných dějů, trpěli v důsledku čehož byl problém tyto dostat zpět do bojových operací. Řada z nich byla podezírána, že jsou to simulanti. Tito bojovníci se v noci budili s děsem, vybuchovali vzteky, často požívali alkohol a neřídka docházelo i k sebevraždám.

Na bojištích pak byli nepoužitelní, protože se špatně soustředili, byli zbrklí. Tyto stavy byli nazývány „válečnou neurózou“, „bitevní únavou“. Obdobné projevy byly později zjišťovány i u jiných traumat. Názvy poruch se měnily např. „nehodová neuróza“, nebo „syndrom násilnění“. Často se tato porucha špatně diagnostikovala, i když měla velmi specifické příznaky, které charakterizovaly její obraz. Posttraumatickou stresovou poruchou trpí miliony lidí na celém světě. Tito byli vystaveni různým hroživým i katastrofickým událostem (Praško et.al., 2003).

Mimořádné události můžeme rozdělit podle charakteristických znaků do skupin:

- 1) Očekávané katastrofy (povodeň, vlny veder, extrémní sucha, hladomory) vs. náhlé katastrofy (požár, výbuch, teroristický útok, dopravní nehoda, zemětřesení).
- 2) Přírodní katastrofy (zemětřesení, povodeň, tornádo, hurikán, sesuvy, epidemie, pandemie) vs. člověkem způsobené katastrofy (dopravní nehody, útok aktivního střelce, teroristický útok, technické nehody v průmyslu, válečné situace, masové migrace). Obecně platí, že přírodní katastrofy mají na psychiku jedince menší dopad než katastrofy, kde je původcem člověk.
1. Existují i katastrofy a krize izolované (dopravní nehoda) vs. katastrofy řetězené (extrémní mrazy způsobí výpadky energie) či kaskádovité (po zemětřesení v Japonsku v. r. 2011 došlo k ničivé tsunami, poškození infrastruktury včetně poškození jaderné elektrárny a úniku látek (Dlouhý et al., 2014).

Obecně lze konstatovat, že se jedná o události, které vyvolají u člověka vyjimečný stav a stresovou reakci. Ovšem člověk, který trpí příznaky PTSD nemusí být obětí katastrofy, nebo extrémní situace. Stačí být jen přítomen v pozici svědka, nebo zasahujícího policistu, hasiče, záchranáře, nebo jiného pracovníka složek integrovaného záchranného systému. Příznaky PTSD nastávají časově až cca měsíc po události a dle odborníků se řadí do čtyřech skupin:

- dotírající vzpomínky a sny,
- ztráta pozitivních emocí,
- vyhýbání se, zvýšená psychická a tělesná vzrušivost (Dlouhý et al., 2014).

Příklad z policejní praxe

Policista, sloužící na Obvodním oddělení na pozici řadového policisty, vyjížděl a řešil mnoho událostí (např. šetření přestupků i trestných činů, kde bylo bezprostředně po násilí, útocích, nebo řešil a zasahoval a pomáhal přímo v případě obětí útoků). Po jisté době se začal chovat podivně, zejména v případech, kdy byl na obvodním oddělení oznámen případ např. narušení občanského soužití, rvačka nebo jiný případ s násilným podtextem. Jeho první reakce jako policisty, který má vyjíždět co nejrychleji na místo, tedy zasahovat byly: nadávky, vznětlivost, zvýšená psychická a tělesná vzrušivost. Na dotaz, proč se vždycky ve službě, když má vyjet na případ tak rozčílí, nedokázal odpovědět. V mnohých případech ani nechtěl na místo vyjíždět a případ z chutí předal svému kolegovi. Postupem času se skutečnosti o jeho reakcích rozšířily mezi celý kolektiv. Při jednom výjezdu k případu narušení občanského soužití (rvačka mezi sousedy), tento policista zasahoval se svým kolegou tak nešťastně, že došlo v důsledku špatného zákroku ke zranění druhého policisty. Následně po tomto případě, začali i ostatní policisté mýt do jisté míry strach sloužit s tímto kolegou, šířily se různé mýty a nakonec musel v kolektivu zasahovat nejenom velitel, ale i psycholog.

Být připraven reagovat na určité nebezpečí je velmi důležité pro přežití. Podobně, jak se na přežití připravuje tělo, připravuje se na přežití i naše mysl. Již myšlenka, že dojde k podobné události může vyvolávat strach a úzkost. Pokud se člověk zaměří na určitou myšlenku, která je

spojena na nepříjemný zážitek, má sklon zaměřit se jen na nejhorší možné následky a neuvědomuje si ty alternativnější pozitivnější možnosti.

Ochrana a psychosociální podpora zasahujících profesionálů složek IZS

V České republice při mimořádných situacích, událostech zasahují složky integrovaného záchranného systému (IZS). Patří mezi ně policisté, hasiči a zdravotnická záchranná služba. Jejich práce je náročná mimo jiné i z hlediska psychiky a zátěže. V České republice mají členové bezpečnostních sborů nárok na psychologickou péči v průběhu služebního poměru. Nejdelší tradice se systémy podpory uniformovaných pracovníků jsou u Policie ČR, kde funguje psychologická služba policie 23 let a systém posttraumatické intervenční péče 18 let. V každém kraji v České republice na regionální úrovni v rámci systému psychologické pomoci pracovníkům IZS, konkrétně policie, působí speciálně vyškolený tým z policejních psychologů a speciálně vyškolených interventů z řad policistů a duchovních, kteří jsou k dispozici policistům, kteří se dostali do závažného stresu. Hasičský záchranný sbor policejní zkušenosti s podporou vlastních lidí převzal a modifikoval před 15 lety. Tehdy vznikla psychologická služba HZS a Týmy posttraumatické péče pro pomoc hasičům.

Anonymní telefonní linka pomoci v krizi je určena nejenom policistům a jejich rodinám, ale dnes i hasičům a vojákům. Jedná se o rezortní linku důvěry. V posledních letech, se začala rozvíjet i psychosociální pomoc také u ZZS, kde funguje na principu kolegiální podpory v rámci Systému psychosociální intervenční služby (SPIS).

Ve Slovenské republice je systém psychosociální podpory zaměstnanců zavedený v Armádě Slovenské republiky, v hasičském a policejním sboru. Ve zdravotnictví jsou podle zákona č. 284/2008 Z.z. o záchranné službě, který doplňuje zákon č. 579/2004, zatím pouze zaměstnanci operačních středisek záchranné zdravotní služby povinni absolvovat v rámci základní odborné přípravy “Zásady krizové intervence a psychosociální první pomoci”.

Mýtus nezlomeného záchranáře, policisty či hasiče.

Postupně dochází k překonání mýtu nezlomného záchranáře, policisty či hasiče, který musí zvládat situace, jež jiným občanem otřesou. Tito lidé jsou sice odolnější, než zbytek populace, ale zároveň se s lidským utrpením setkávají mnohem častěji a častěji jsou vystaveni vlastnímu ohrožení.

Mýty :

- Vždy musím být silný.
- Projevit emoce je slabost.
- Nechat si pomoci znamená selhat.
- Já pomoc nepotřebuji, protože jsem pomáhající.
- Na trauma bych měl co nejdříve zapomenout.

Skutečnost:

- Reálná rizika – faktory.
- Kumulovaný stres.
- Faktor bezmoci.

- Vlastní ohrožení.

Dopady:

- Hrozící burn out, větší pravděpodobnost selhání, výskyt rozličných závislostí, posttraumatické jevy, psychosomatické potíže.

K zásadám psychosociální pomoci pracovníků uniformovaných služeb patří:

- Budování důvěry.
- Diskrétnost.
- Mlčenlivost.
- Kolegiální podpora.
- Dobrovolnost.
- Bezplatnost služeb.
- Proaktivita interventů.

Mezi typy náročných situací, kdy se osvědčuje (kolegiální intervence) intervence patří:

- Úmrtí či týrání dítěte.
- Utrpení obětí.
- Krutá smrt či vážná zranění.
- Hromadné nehody a neštěstí.
- Ohrožení vlastního života.
- Sebevražda kolegy.
- Vážné problémy na pracovišti.
- Použití služební zbraně.

Prevence pozásahových potíží u pracovníků

Aby u zasahujících členů IZS nedocházelo ke snížení pracovní spokojenosti, emočnímu vyhoření či posttraumatickým obtížím, je vhodné přijmout určitá opatření, která vedou k prevenci těchto negativních jevů.

- Podpora předvídatelnosti (znát vlastní reakce, znát reakce instituce, mít transparentní krizové plány, znát možnosti podpory pracovníků).
- Podpora možnosti kontrolovat vývoj situace (vyjasnění úkolů a odpovědností, mít jasná vodítka pro postupy, mít kontrolu nad vlastními reakcemi, mít vědomí dostupnosti podpůrných programů pomoci).
- Redukce pocitů vlastního ohrožení (redukovat strach z vlastní chyby a dopadu na kariéru, normalizace vlastních stresových reakcí, mít systém péče o lidské zdroje, působit proti stigmatizaci těch, kdo vyhledají odbornou pomoc, ohleduplné vyhodnocování akce, budování vztahů s médii). (Dlouhý et al., 2014)

Critical Incident Stress Management (CISM)

Jedná se o soubor opatření, který se týká řízení a zvládání stresu před, při a po událostech mimořádného charakteru k udržení duševní pohody a zdraví záchranářů v souvislosti s výkonem jejich profese. Systém mimo jiné zahrnuje opatření pro zvládání stresu mimořádných

událostí při přípravě na událost např. vzdělávání, školení, životní styl, v jejich průběhu (psychologická a psychosociální pomoc na místě události) a v době vyrovnávání se s jejími následky. Jde především o podporu záchranářů, jejichž forma může být (strukturované setkání, následné péče o jejich rodiny apod.).

Defusing (zklidnění) se chápe jako uvolňovací rozhovor, který směřuje k odstranění „explozivních“ emocí. Jeho cílem je zmírnění kognitivních, emocionálních a fyziologických příznaků, proto probíhá ihned, nebo do 8 hodin po traumatické události. Cílem demobilizace je vypnutí „vnitřního autopilota“ pracovníků na konci směny s nadlimitní zátěží. Podpora na místě události je krátká, praktická a určená jen ke snížení působení stresu.

Debriefing je obsahově řízená diskuse spojená s edukací. V procesu se pracuje se vzpomínkami na nepříjemnou událost, s prožitými myšlenkami, které vzpomínky vyvolávají. Jde o praktickou intervenci, zaměřenou na omezení působení stresu, má stabilizovat situaci a hlavně mobilizovat vlastní zdroje takovým způsobem, aby pracovník byl schopen normálně fungovat co nejdříve.

Provedení:

- do 72 hodin od vzniku události

Praktická intervence: sezení, zaměřené na omezení působení stresu, stabilizuje situaci a hlavně mobilizovat vlastní zdroje tak, aby pracovník byl schopen co nejdříve normálně pracovat a fungovat.

Jednotlivé následující fáze:

- úvod, fáze faktů, fáze myšlenek, fáze reakcí, fáze symptomů, fáze učení, ukončení.

Systém psychosociální intervenční služby zajišťuje následující skupina lidí: peer, psycholog nebo psychiatr (tedy vyškolený odborník na duševní zdraví), koordinátor či odborný garant. Peer tvoří základní a nejdůležitější rovinu. Je to kolega, který má podobné zážitky a zkušenosti jako my. Je proškolený pro poskytování podpory po prožití náročné situace, nehodnotí, nekritizuje, neradí, ale především poslouchá a podporuje, je diskrétní. Peer není psycholog ani psychiatr, je to vyškolený kolega, který dokáže pomáhat kolegovi.

Zásady při poskytování intervence pracovníkům složek IZS

Mlčenlivost – žádné záznamy, hlášení veliteli nebo managementu

Bezpečí – vhodné místo a čas pro intervenci

Dobrý dosah – týmová záležitost, více interventů

Pružnost – přizpůsobení potřebám uživatelů

Prevence při zvládání zátěže a jak jí zvládat

Práce s oběťmi mimořádných událostí a katastrof sebou nevyhnutelně nese i jistou zátěž, která se může následně projevit ve formě psychických a fyzických změn. V daném případě se může jednat o sebezkušenějšího pracovníka složek IZS (záchranáře, hasiče, policistu, zdravotníka), u

kteřého se dlouhé hodiny práce projeví. Prevence při zvládání zátěže se mimo jiné může zaměřit na dvě rozhodující úrovně:

- na úroveň organizace
- na úroveň jedince

Aby docházelo k předcházení zátěži a její zvládání, může organizace učinit následující kroky:

1. *Účinná hierarchie řízení a vedení* – jasný řetězec nadřízenosti a podřízenosti, tedy je jasné kdo komu velí a kdo komu podléhá, dostupný a přístupný klinický supervizor, všichni pracovníci jsou seznamováni s průběhem katastrofické události, směny nejsou delší jak 12 hodin, následuje 12 hodin volna, na začátku směn se poskytuje instruktáž, neboť pracovníci odcházejí z akce a jdou do akce, k dispozici jsou nezbytné pomůcky (např. papír, tiskopisy, propisky, osvětové materiály), k dispozici jsou komunikační prostředky (např. mobilní telefony, vysílačky).
2. *Jasný smysl a cíle* – jasné definované cíle zásahu a strategie přiměřené zadanému úkolu (např. krizová intervence, debriefing).
3. *Funkčně vymezené role* – pro každé zadání a postup a vycvičený personál k dispozici psaný popis rolí, pokud postup a zadání právně odpovídají jiné organizace (např. Červený kříž), je personál informovaný o rolích, kontaktních osobách a očekáváních.
4. *Opora týmu* – kamarádský systém pro poskytování podpory a sledování reakcí na zátěž, konstruktivní atmosféra nabízející oporu a toleranci, kde často uslyšíte poznámku „dobrá práce“.
5. *Plán pro zvládání zátěže* – pravidelně se posuzuje nasazení jednotlivých pracovníků, pracovníci se střídají v úkolech s nízkou, střední a vysokou mírou zátěže, doporučují se přestávky a volna, poskytuje se osvěta o známkách a příznacích pracovního stresu a způsobech jeho zvládání, poskytuje se individuální a skupinový defusing a debriefing, je vypracován výstupní plán pro pracovníky, kteří operaci opouštějí: debriefing, návratové informace a poradenství, příležitost vyjádřit kritiku, a oficiální uznání za práci.

Co může udělat jedinec pro předcházení a zvládání zátěže:

1. *Účelné dávkování pracovní zátěže* – pracovní plán je stanoven realisticky a je v něm uvedeno, které úkoly mají přednost, výkonem běžných pracovních úkolů jsou pověřeni jiní lidé, takže pomáhající pracovníci nemusí zvládat současně krizovou pomoc a svou běžnou práci.
2. *Vyváženost životního stylu* – kdykoliv je to možné, pracovník cvičí a protahuje svalstvo, jídlo je vydatné a hodnotné, pracovník se vyhýbá kofeinu, alkoholu, tabáku a přílišnému požívání nevhodné stravy, dostatečné množství spánku a odpočinku, zejména při déletrvajících akcích, pracovník je ve spojení se svými blízkými a dalšími lidmi, kteří tvoří základní systém jeho sociální podpory.
3. *Postupy, které zmenšují dopad zátěže* – pracovník snižuje tělesné napětí hlubokým dýcháním, uklidňuje se meditací, chodí rozvážně, využívá volna k „nabití baterek“, sportuje, čte si, poslouchá hudbu, dá si koupel, povídá si s rodinou, zajde si na něco dobrého. V příhodných chvílích mluví pracovník o svých pocitech a reakcích se spolupracovníky.

4. *Sebereflexe* – uvědomělé sebevnímání, pracovník rozpoznává časné varovné známky stresových reakcí a věnuje jim pozornost, uznává, že sám nemusí být schopen správně vyhodnotit vlastní problematické reakce, přílišné ztotožnění se s žalem a újmou oběti může mít u pracovníka za následek vyhýbání se hovoru o bolestných tématech, pracovník rozumí rozdílům mezi profesionálním pomáhajícím vztahem a přátelstvím, zkoumá vlastní předsudky a kulturní stereotypy, u pracovníka se může rozvinout zástupná traumatická reakce nebo únava se soucítu, pracovník rozpoznává situace, kdy jeho vlastní zkušenost s katastrofou, nebo ztrátami nepříznivě ovlivňuje jeho výkonnost. (Baštecká, 2002)

Závěr

Je zřejmé, že v oblasti psychosociální podpory pracovníkům složek integrovaného záchranného systému bylo v České republice v posledních letech dosaženo určitého stupně pokroku, jehož následkem se zlepšila činnost zajišťující pomoc občanům zasaženým mimořádnou událostí či katastrofou v daném regionu, prostoru, nebo lokalitě. Do budoucna se jistě nabízí další možnosti, na základě praktických zkušeností a vědecké práce, jak docílit co nejefektivnější psychosociální podpory a pomoci těmto lidem, kteří každodenně nasazují své životy a zdraví pro společnost.

Použité zdroje

STROHMANDL, Jan (ed.). 2013. *Sborník přednášek mezinárodní konference Metody a postupy ke zkvalitnění výuky krizového řízení a přípravy obyvatelstva na řešení krizových situací: Uherské Hradiště, FLKŘ UTB ve Zlíně, 12.-13. září 2013*. Vyd. 1. Uherské Hradiště: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta logistiky a krizového řízení. ISBN 978-80-7454-283-1.

PRAŠKO, Ján. 2003. *Stop traumatickým vzpomínkám: jak zvládnout posttraumatickou stresovou poruchu*. Vyd. 1. Praha: Portál. Rádci pro zdraví. ISBN 80-717-8811-2.

DLOUHÝ, Martin. 2014. *Krizová komunikace v zátěžových situacích*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu. ISBN 978-80-87647-12-7.

DEWOLFE, Deborah J. 2002. *Terénní příručka pro pracovníky psychosociálních a humanitárních služeb, kteří se angažují při hromadných neštěstích většího rozsahu: pro pracovníky psychosociálních a humanitárních služeb, kteří se angažují při hromadných neštěstích většího rozsahu*. MV - oddělení psychologie OPe MV a ADRA ČR. Praha: Ministerstvo vnitra, oddělení psychologie. ISBN 80-239-5135-1.

NÁHLED DO VZDĚLÁVÁNÍ A STUDIA NA FAKULTĚ VOJENSKÉHO LEADERSHIPU, UNIVERZITY OBRANY

PREVIEW TO EDUCATION AND STUDIES AT THE FACULTY OF MILITARY LEADERSHIP, THE UNIVERSITY OF DEFENCE

PhDr. Radek Mitášek
Univerzita obrany, Fakulta vojenského leadershipu
Kounicova 65, 662 10 Brno, Česká republika

Klíčová slova

Vzdělání, Armáda České republiky, bezpečnost

Key words

Education, Armed Forces of the Czech Republic, security

Abstrakt

Univerzita obrany připravuje vojenské profesionály a další odborníky v oblasti bezpečnosti a obrany státu na základě potřeb Armády České republiky, státní správy a dohody s demokratickými státy.

Abstract

The University of Defence prepares military professionals and other specialists in the field of security and state defence based on needs of the Armed Forces of the Czech Republic, state administrative and agreements with democratic states.

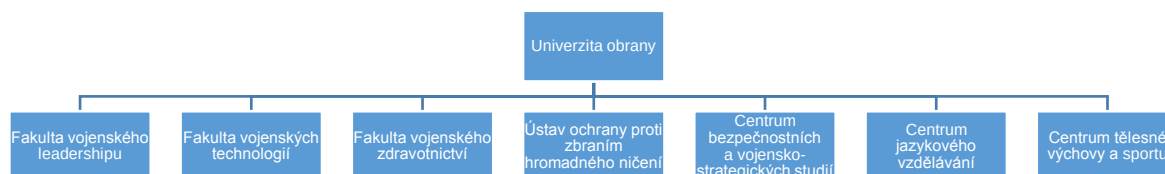
Úvod

Univerzity obrany Brno, patří mezi jednu ze dvou státních vysokých škol, zajišťující přípravu a výcvik profesionálů v obranných a bezpečnostních silách. Absolventi této vzdělávací instituce mají možnosti profesního uplatnění ve všech úrovních řízení a ochrany obyvatelstva ve státě.

1. Historie univerzity obrany

Na počátku 21. století proběhla zásadní transformace českých ozbrojených sil. Změny souvisely s institucionálním završením procesu zapojování českého státu do struktur západu. Rámce tohoto přerodu představují vstup do Organizace Severoatlantické smlouvy 12. března 1999 a do Evropské unie 1. května 2004. Potřebu reformy podnítily společenské a technologické změny. Požadavkem doby se stala malá, ale mobilní a vysoce kvalifikovaná armáda. Spolu s profesionalizací Armády České republiky, realizované k 1. lednu 2005, bylo rozhodnuto o přetvoření stávajícího vojenského vysokého školství. Stručný zákon o zřízení Univerzity obrany, který měl pouze šest odstavců, zakládal novou univerzitu k 1. září 2004 (Zákon č. 214/2004 Sb). Ta vznikla splnutím tří institucí, Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově, Vojenské akademie v Brně a Vojenské lékařské akademie Jana Evangelisty Purkyně v Hradci Králové. Tímto okamžikem zůstala v České republice pouze jediná vojenská vysoká škola. Každá ze zaniklých škol byla přitom transformována v jednu z fakult. Fakultami univerzity se staly Fakulta ekonomiky a managementu a Fakulta vojenských technologií, které

sídlí v Brně a královehradecká Fakulta vojenského zdravotnictví. Sídlem nově zřízené Univerzity obrany se stalo Brno, konkrétně budova na Kounicově ulici, jež svým charakteristickým konkávním tvarem získala již v minulosti přezdívku „rohlík“. Volba nebyla náhodná, už od roku 1951 se v ní nacházela Vojenská technická akademie, předchůdce Vojenské akademie. V současnosti má na této adrese sídlo jak rektorát Univerzity obrany, tak dvě její fakulty (Ministerstvo Obrany České republiky – VHÚ Praha, 2013).

2. Fakulta vojenského leadershipu

Dnem 1. září 2014 nabyla účinnosti nová organizační struktura Univerzity obrany. Jednou z nejvýraznějších změn, ke kterým k tomuto datu na Univerzitě obrany dochází, je transformace Fakulty ekonomiky a managementu ve Fakultu vojenského leadershipu (FVL). Transformace Fakulty ekonomiky a managementu neznamena pouze změnu v názvu. Již 27. ledna 2014 Akademický senát Fakulty ekonomiky a managementu schválil návrh děkana na změnu názvu a změnu organizační struktury pracovišť fakulty. Tyto změny se následně odrazily ve změnách vnitřních předpisů fakulty, které schválil jak fakultní, tak i univerzitní akademický senát.

Dnem 31. srpna tak zanikla katedra celoživotního vzdělávání, jejíž působnost v oblasti kariérového vzdělávání důstojníků převzalo Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany. Rozdělením dvou dosavadních kateder vznikly čtyři katedry s nově vymezeným posláním. Došlo rovněž ke změnám ve vnitřní struktuře a zejména zaměření činnosti i dalších kateder, u nichž změna není patrná na první pohled.

Organizační struktura a poslání všech deseti kateder nově koncipované FVL odráží v první řadě požadavky realizace a garance nových studijních programů připravených, respektive připravovaných v návaznosti na aktuální vzdělávací strategii Univerzity obrany. Především však vychází z potřeb zabezpečení nového magisterského studijního oboru Řízení a použití ozbrojených sil jako stěžejní studijní cesty pro přípravu budoucího klíčového personálu ozbrojených sil. Struktura FVL je nastavena tak, aby byla schopná dlouhodobě garantovat a rozvíjet studijní programy v oblasti managementu aplikovaného do oblasti vojenství, respektive širěji chápané sféry obrany a bezpečnosti. Důraz je položen na oblast vedení lidí v běžných i zátěžových situacích a řízení činnosti organizace na základní až středním stupni řízení v situacích charakteristických vysokou mírou nejistoty a rizika. Posláním tří z deseti kateder nově koncipované fakulty, jmenovitě katedry ekonometrie, katedry ekonomie a katedry managementu, je zabezpečení výuky a rozvoj garančního potenciálu v oblasti všeobecných teoretických předmětů zahrnutých do oblasti aplikovaného managementu. Nová organizační struktura fakulty zároveň vytváří předpoklady pro zajištění nosné části všeobecné vojenské

vysokoškolské přípravy studentů Univerzity obrany v rámci nových pětiletých studijních programů.

V tomto ohledu fakulta především prostřednictvím katedry leadershipu, katedry vojenského umění a katedry krizového řízení nese odpovědnost za formování všeobecných kompetencí budoucích důstojníků, zapsaných ke studiu nejen na FVL, ale i na Fakultě vojenských technologií. Transformovaná fakulta si zachovává schopnost připravovat studenty – budoucí důstojníky pro vojenské odbornosti podle potřeb a požadavků Ministerstva obrany, respektive Generálního štábu Armády České republiky. V tomto ohledu rozhodující roli bude sehrávat katedra taktiky, katedra logistiky, katedra palebné podpory a katedra ženijní podpory.

Změny v organizační struktuře a zaměření činnosti fakulty a jejích pracovišť se odrazily i v personální skladbě akademického sboru fakulty. V průběhu měsíce června a července proběhlo více než šest desítek výběrových řízení na obsazení míst akademických pracovníků fakulty. Další výběrová řízení na obsazení rotačních pozic pro akademické pracovníky z praxe ještě probíhají a jejich dokončení se předpokládá na konci zimního semestru akademického roku 2014/2015.

Výběrová řízení se tak dotkla dvou třetin pozic akademických pracovníků. Že se nejedná o změny pouze formálního charakteru, demonstruje skutečnost, že s výjimkou tří kateder ve všech případech došlo k personálním změnám na pozicích vedoucích kateder. Fakulta tak dnem 1. září 2014 vstupuje do nové etapy své existence nejen s novým názvem, ale především s částečně obměněným týmem, změněnou působností a zároveň v porovnání s minulostí výrazně širší odpovědností za úspěšnost celé Univerzity obrany při přípravě budoucích generací důstojníků naší armády (Holcner, 2014).

Studijní obory Fakulty vojenského leadershipu

Studijní obory FVL programu Ekonomika a management, a jeho studijního oboru Řízení a použití ozbrojených sil. V průběhu studia jsou studenti postupně zařazováni do jednotlivých studijních modulů na základě aktuálních požadavků Ministerstva obrany ČR, svých studijních výsledků, osobnostních předpokladů. Fakulta vzdělává budoucí velitele a specialisty představující klíčový personál Armády České republiky ve vybraných oblastech managementu, řízení zdrojů a analýzy informací v obraně.

Uchazeči o vojenské prezenční studium jsou přijímáni do pětiletého magisterského studijního programu.

Studijní obor: Řízení a použití ozbrojených sil

Studijní modul	Vojenské prezenční magisterské studium
Vševojskový velitel	✓
Velitel průzkumných jednotek	✓
Velitel ženijních jednotek	✓
Velitel dělostřeleckých jednotek	✓
Velitel chemických jednotek	✓
Vojenská logistika	✓
Řízení finančních zdrojů	✓
Řízení lidských zdrojů	✓

Management informačních zdrojů	✓
--------------------------------	---

K výběru a zařazení studentů do studijních modulů dochází po:

5. semestru do studijního modulu Velitel chemických jednotek,

6. semestru do ostatních studijních modulů;

Pro uchazeče o vojenské studium, kteří jsou vojáky v činné službě, fakulta nabízí studium v prezenční nebo kombinované formě v následujících studijních oborech:

Studijní obor: Ekonomika obrany státu

Studijní modul	Vojenské bakalářské studium	Vojenské magisterské studium navazující na bakalářské	
Řízení finančních zdrojů	✓	✓	✓
Logistika	✓	✓	✓
Ekonomika řízení lidských zdrojů		✓	✓

■ prezenční studium

□ kombinované studium

Studijní obor: Vojenský management

Studijní modul	Vojenské magisterské studium navazující na bakalářské	
Velitel průzkumných jednotek	✓	✓
Velitel dělostřeleckých jednotek	✓	✓
Velitel ženijních jednotek	✓	✓
Vševojskový velitel	✓	✓
Management informačních zdrojů		✓

■ prezenční studium

□ kombinované studium

Uchazeči o vojenské bakalářské a magisterské studium navazující na bakalářské jsou přijímáni přímo do studijních modulů.

Pro uchazeče o civilní studium v prezenční i v kombinované formě studia fakulta nabízí studijní obory a moduly ve studijním programu Ekonomika a management. Uchazeči jsou přijímáni do bakalářského studia v prezenční formě a do magisterského v prezenční i kombinované formě a jsou zařazováni přímo do studijních modulů:

Studijní obor: Ekonomika obrany státu

Studijní modul	Civilní bakalářské studium		Civilní magisterské studium navazující na bakalářské	
Řízení finančních zdrojů	✓	✓	✓	✓
Logistika	✓	✓	✓	✓
Ekonomika řízení lidských zdrojů			✓	✓

■ prezenční studium

□ kombinované studium

Studijní obor: Bezpečnostní management

Studijní modul	Civilní bakalářské studium		Civilní magisterské studium navazující na bakalářské
Ochrana obyvatelstva	✓	✓	Bezpečnostní management
Bezpečnostní služby	✓		
Kybernetická bezpečnost	✓		

■ prezenční studium

□ kombinované studium

V civilním magisterském studiu navazujícím na bakalářské se studijní obor Bezpečnostní management dále do studijních modulů nečlení a bude otevřen jak v prezenční, tak i v kombinované formě studia.

Závěr

Univerzita obrany připravuje vojenské profesionály a další odborníky působící ve sféře bezpečnosti a obrany státu na základě potřeb Armády ČR, státní správy a smluvních závazků s ostatními demokratickými státy. Příprava probíhá na bázi nejnovějších poznatků z vojenství, výzkumu a vývoje v národním i mezinárodním měřítku a vlastního vědeckého bádání. Vzdělávání na UO je směřováno k širšímu zaměření odborného profilu absolventů, což umožňuje jejich lepší uplatnitelnost a kariérní růst v měnících se armádních podmínkách. Všestrannost vzdělání rovněž vytváří předpoklady pro uplatnění absolventů univerzity i v civilním životě.

Literatura

1. BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta. 2006 *Kapitoly z andragogiky*. 2. Olomouc: Univerzita Palackého, 80 s. ISBN 80-244-1193-8.
2. HÁLEK, Vítězslav. 2008 *Krizový management: teorie a praxe*. 1. vyd. Bratislava: DonauMedia, 322 s. ISBN 978-808-9364-008.
3. MITÁČEK, Radek. 2014. *Psychosociální pomoc zasahujícím profesionálům složek IZS a pohled do krizové situace a komunikace okem praxe policejního krizového intervenanta*. In: Civilná ochrana, č. 3, 2014. ISSN 1335-4094.
4. PLAMÍNEK, Jiří. 2008. *Vzdělávání dospělých*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-3235-0.
5. PROKOPENKO, Joseph a Milan KUBR. 1996. *Vzdělávání a rozvoj manažerů*. Praha: Grada Publishing, ISBN 90-7169-250-6.
6. Zákon č. 214/2004 Sb., o zřízení Univerzity obrany
7. Zákon č. 11/1998 Sb. o vysokých školách
8. Ministerstvo Obrany České republiky – VHÚ Praha, 2013 ISBN 978-80-7278-605-3
9. Změna na Fakultě ekonomiky a managementu: Nejde o pouhou změnu v názvu, Vladan Holcner, děkan fakulty 2014, http://info.unob.cz/Stranky/2014/09/20140923_1.aspx

ASPEKTY DIMENZIE VZDELÁVANIA A ROZVOJA ĽUDSKÝCH ZDROJOV MANAŽÉROV- PROFESIONÁLOV V OBRANNÝCH A BEZPEČNOSTNÝCH SILÁCH

THE ASPECTS OF DIMENSIONS OF EDUCATION AND HUMAN RESOURCES DEVELOPMENT OF MANAGERS – PROFESSIONALS IN DEFENCE AND SECURITY FORCES

doc. PhDr. Mária Petrufová, PhD.

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš

Kľúčové slová:

vzdelávanie a rozvoj krízových a bezpečnostných manažérov, rozvoj ľudských zdrojov, krízové riadenie, krízový manažér a jeho kompetencie.

Key words:

education and development of crisis and security managers, human resources development, crisis management, crisis management, crisis manager and their competences..

Abstrakt:

Autorka poukazuje na nevyhnutnosť aplikácie všeobecných zásad prípravy, vzdelávania a rozvoja manažerov pohľadu manažmentu ľudských zdrojov. Následne ich navrhuje aplikovať do špecifického prostredia bezpečnostného manažmentu, z dôvodu lepšieho zaistenia bezpečnosti obyvateľstva v rámci krízového riadenia. Tieto požiadavky vyplývajú z postupnej integrácií a spolupráce manažerských vzdelávacích systémov s cieľom zvýšiť kľúčové kompetencie profesionálov tak v oblasti obrany a bezpečnosti ako aj v rámci bezpečnostného a krízového manažmentu.

Abstract:

The author focuses on the necessity of the application of general rules of preparation, education and development of managers from the point of view of human resources. Consequently they are suggested to be applied into specific environment - security management, to ensure higher security of the inhabitants within crisis management. The requirements arise from gradual integration and cooperation of managerial educational systems with the aim to increase key competences of military professionals in the field of defence and security.

Úvod

Dnes je už pomerne vžitú súčasné moderné tvrdenie, že budovanie aktuálnych obranných a bezpečnostných systémov a zložiek je dlhodobý a zložitý proces. Sme svedkami toho, že sa často menia možné dôvody vzniku hrozieb, kríz a konfliktov, mení sa pomer medzi počtom rozsiahlych a lokálnych, miestnych konfliktov. Dôvody ich vzniku a tiež spôsoby ich riešenia, či doba trvania sú faktory, ktoré tiež podliehajú neustálej zmene najmä v manažerských vedách. Odlisujú sa názory a postoje ľudí, vznikajú samostatné organizačné celky pripravované na ich riešenie. Ukazuje sa, že budovanie izolovaných štátnych útvarov či iných zložiek je v tejto

situácii nevyhovujúcim riešením a naopak je nutné budovať subjekty, ktoré sú schopné kooperovať, operatívne sa zapájať do riešenia krízových situácií a spájať svoje úsilie v závislosti od charakteru a rozsahu hrozby. Aby bol krízový manažment schopný plniť požiadavky, ktoré sú naňho kladené, je nutné pochopiť proces vývoja kríz, ich hodnotenie, vytvoriť mechanizmus odpovedí na jednotlivé jej typy a v neposlednej rade pripraviť osoby schopné riešiť krízové situácie a vybaviť ich prostriedkami zodpovedajúcimi potrebám riešenia krízy. Najdôležitejšou úlohou krízového manažmentu je krízu ovládať a umožniť manažérom krízy, aby mohli dať smer ďalšiemu vývoju. Jedným z možných riešení uvedených javov je využitie metód, foriem, prostriedkov a prvkov manažerského vzdelávania a rozvoja ľudských zdrojov vrátane simulačných technológií pri príprave a výcviku personálu, ktorý sa bude podieľať na krízovom riadení. Kvalitná príprava orgánov krízového riadenia na vzájomne harmonizovanú a koordinovanú prácu je veľkým predpokladom pre zvládnutie aj tých najťažších krízových situácií. V poslednej dobe jednotlivé regióny zasiahli mnohé živelné katastrofy či už povodne, kalamity, lesné požiare a iné. Práve rýchlosť zásahu a efektívna činnosť orgánov krízového riadenia pri riešení takýchto situácií môže zabrániť veľkým materiálnym škodám a zachrániť ľudské životy. Ideálnym spôsobom ako realizovať výcvik personálu krízového riadenia sa javí použitie jednotlivých odporúčaní „best practices“ v manažerskom svete.

1. Základné teoretické východiska z oblasti ľudských zdrojov a vzdelávania

Dnes už nikto nespochybňuje ten fakt, že úspešnosť organizácii v súčasnom náročnom globalizačnom prostredí závisí od mnohých faktoroch – na technickom vybavení, finančnom zaistení, dostupnosti informácií a zdrojov, individuálnych prednostiach organizácie i efektívnom riadení. Jedným z najzávažnejších a najcennejších faktorov úspešnosti organizácií sú však ľudia.

Personálny manažment (*personnel management*) bol väčšinou z pohľadu manažérov chápaný ako súbor organizačných praktík, procedúr a inštitúcií uplatňujúcich v praxi manažerské princípy a poznatky s cieľom dosiahnuť vyššiu efektivitu. Neskôr boli **v rámci personálneho manažmentu** (najmä pod vplyvom manažerských technológií) rozvíjané manažerské prístupy ako **konceptia organizačného rozvoja** – *organizational development*, OD, **konceptia učiacich sa organizácií** – *learning organization*, LO, **konceptia riadenia zmien** – *change management*, **zvyšovanie kvality pracovného života** – *quality of work life*, QWL, hnutie firemnej excelencie – dokonalosti, výnimočnosti) apod. Ďalšie obdobie je charakteristické vznikom nového manažerskeho prístupu k personálu. Vychádza z uznania človeka ako nositeľa pracovnej sily – jeho vedomostí, schopností, zručností, motivácie. Táto nová koncepcia sa volá **riadením ľudských zdrojov** – *human resources management* a pôvodne sa začala rozvíjať na amerických univerzitách, do povedomia manažerskej praxe sa dostala prostredníctvom kurzov MBA – prestížnou akademickou hodnotou *Master of Business Administration* – *magister administratívneho podnikania*.

Rozvojom ľudských zdrojov vyvrcholil tak vývoj personalistiky. Východiskom rozvoja ľudských zdrojov a ich riadeniu sa týmto spôsobom stala „stratégia organizácie“. Dnes sa už v tejto súvislosti začína stále viac uvažovať o zamestnancoch, taktiež aj ako o **ľudskom, intelektuálnom a sociálnom kapitále**, prípadne o ľudskom a sociálnom potenciáli organizácie. **Špecifickosť a výnimočnosť ľudských zdrojov** v porovnaní s ostatnými činnosťami a zdrojmi v organizácii (materiálne – technické, prírodné, informačné a finančné zdroje) je daná tým, že ľudia sú dnes už výnimočne schopní. Je pravdou aj to, že ľudia sú spravidla najhoršie ovplyvniteľným a riadeným aktívom organizácie. Neradi sa podriaďujú, často dávajú prednosť

svojím vlastným záujmom pred záujmami organizácie, veľakrát sú nespokojní so stavom vecí a občas aj zlyhávajú. **Riadenia ľudských zdrojov predstavuje v súčasnosti komplexný manažérsky prístup k ľudským zdrojom a ľudskému potenciálu v organizácii akéhokoľvek druhu. Hlavné aktivity na poli riadenia ľudských zdrojov sú: nábor a výber, výcvik a vývoj personálu, plánovanie ľudských zdrojov, uzatváranie zmlúv, slušné zaobchádzanie so zamestnancami, posudzovanie výkonu, poradenstvo pre zamestnancov, priznávanie zamestnaneckých výhod, odmeňovanie, zaisťovanie zdravia a bezpečnosti, pracovnej disciplíny, vybavovanie sťažností zamestnancov, prepúšťanie zamestnancov, vyjednávanie a povzbudzovanie zaangažovanosti zamestnancov apod. – politiky, plány, programy, projekty a postupy. Riadenie EZ teda znamená aktívny integrovaný systémový a strategický prístup manažmentu k personálnej optimalizácii organizácie.** Uvážlivý prístup k ľudským zdrojom sa v súčasnosti javí pre ambiciózne organizácie ako nevyhnutnosť, a to je aj úloha pre 21. storočie – rezort obrany nevynímajúc.

1.2 Vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov

Prostredníctvom **vzdelávania** získava človek nové vedomosti, rozvíja svoje vedomosti a schopnosti. Je potrebné pre silové rezorty vychádzať z renomovaných tvrdení. Každý autor uvádza vlastnú definíciu vzdelávania, napríklad M. Armstrong ho definuje ako: „*nepretržitý proces, ktorý nielen zvyšuje existujúce schopnosti, ale tiež vedie k rozvíjaniu zručností, vedomostí a postojov, ktoré pripravujú ľudí na budúce širšie, náročnejšie a z hľadiska úrovne aj vyššie úlohy.*“¹ J. Koubek² definuje vzdelávanie zamestnancov podrobnejšie ako personálnu činnosť, ktorá zahŕňa prehľbovanie pracovných schopností (prispôsobovanie schopností zamestnancov meniacim sa požiadavkám pracovného miesta); zvyšovanie použiteľnosti zamestnancov (rozširovanie pracovných schopností); rekvalifikačné procesy; prispôsobovanie pracovnej schopnosti nových zamestnancov požiadavkám daného miesta, technike, technológii, štýlu práce v organizácii a pod. (orientácia zamestnanca) a formovanie osobnosti zamestnanca. „**Základným cieľom vzdelávania v organizácii je pomôcť manažmentu dosiahnuť stanovené ciele využitím a rozvojom schopností zamestnancov. Predpokladom toho je vzdelávanie manažérov koncipované ako nepretržitá a systematická aktivita.**“

M. Vetráková vysvetlila takto rozdiel medzi odborným vzdelávaním a rozvojom: „*Odborné vzdelávanie pomáha zamestnancom hlavne pri vykonávaní ich súčasného zamestnania, aj keď jeho výhody pomáhajú rozšíriť kariéru zamestnanca i do budúcnosti. Na druhej strane rozvoj pomáha zamestnancom zvládnuť budúce povinnosti bez ohľadu na terajšie zamestnanie. Rozvoj je profesijná orientácia do budúcnosti. Spája sa s formovaním pracovných schopností a osobných vlastností a najmä potenciálu jednotlivcov, s rozvojom ich kariéry. Predpokladom odborného vzdelávania i rozvoja je ponuka a využitie vzdelávacích aktivít a zodpovedajúce pracovné zaradenie.*“³ M. Armstrong uvádza: **Učenie sa je relatívne permanentná zmena v správaní, ku ktorej dochádza v dôsledku praxe alebo skúseností. Vzdelávanie je rozvoj hodnôt a vedomostí požadovaných všeobecne vo všetkých oblastiach života, ktoré sa nevzťahujú ku konkrétnym oblastiam pracovnej činnosti. Rozvoj je rast alebo realizácia osobných schopností a potenciálu prostredníctvom vzdelávania a praxe.** Odborné vzdelávanie je plánované a systematické formovanie správania pomocou príležitostí k učeniu, vzdelávania a inštrukcií, ktoré umožňujú dosiahnuť takú úroveň vedomostí, zručností a schopností, aby mohli ľudia svoju prácu vykonávať efektívne. F. Hroník⁴ vysvetlil **rozdiel medzi učením, rozvojom a vzdelávaním.** Učenie (sa) je proces zmeny, ktorý zahŕňa nové vedenie i nové

¹ ARMSTRONG, M. Řízení lidských zdrojů. 2007. str. 461-2

² KOUBEK, J. Řízení lidských zdrojů. 2007. str. 253-4

³ VETRÁKOVÁ, M. a i. Ľudské zdroje v organizácii. 2006. str. 107

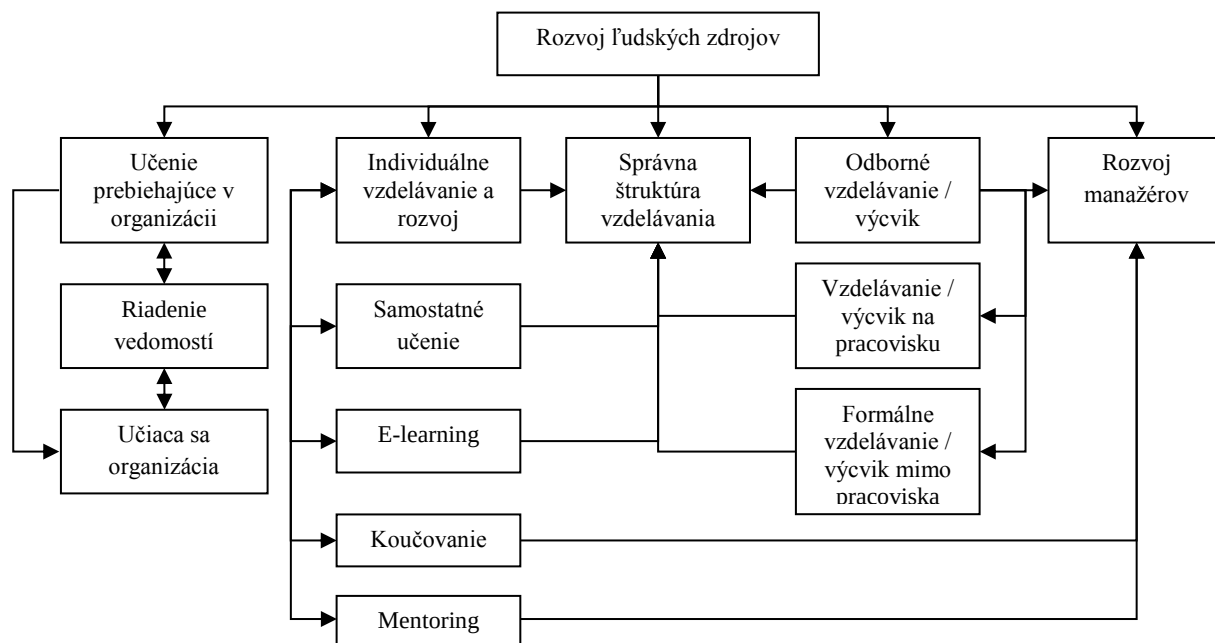
⁴ HRONÍK, F. Rozvoj a vzdelávaní pracovníků. 2007. str. 31

konanie. Prebieha organizovane, ale aj spontánne. Učenie zahŕňa viac než rozvoj a vzdelávanie. Rozvoj je dosiahnutie žiaducej zmeny pomocou učenia (sa). Rozvoj obsahuje zámer, ktorý je podstatnou časťou ohraničených a neohraničených rozvojových programov. Vzdelávanie je organizovaný a inštitucionalizovaný spôsob učenia. Vzdelávacie aktivity majú svoj začiatok a koniec. Z uvedeného vyplýva, že ľudia sa učia po celý svoj život a nie je to vždy zámerné, neustále sa učíme nové veci, prijímame nové informácie, pričom niektoré z nich použijeme okamžite, iné môžeme využiť v budúcnosti a niektoré nepoužijeme vôbec. **Vzdelávanie je naopak najužší pojem** z uvedených troch, pretože je samozrejmé, že **rozvoj ľudských zdrojov nezahŕňa výlučne vzdelávanie, k rozvoju sú potrebné aj iné aktivity.**

1.3 Koncipovanie rozvoja a vzdelávania

Dnes už *existujú rôzne prístupy k rozvoju a vzdelávaniu zamestnancov*. **Komplexný rozvojový program** je obsahuje rozvíjanie ako „tvrdých“, tak aj „mäkkých“ vedomostí a schopností, kompetencií. **Celostný prístup (učiaca sa organizácia)** je permanentné učenie zamerané na zvýšenie výkonnosti v dlhšom časovom horizonte. S každou ďalšou vývojovou fázou narastá **systémovosť a komplexnosť práce personalistov**. Každá organizácia si **musí vytvoriť vlastný plán rozvoja svojich zamestnancov**, pretože má špecifické potreby a zamestnáva ľudí s rôznymi vlastnosťami, vedomosťami a schopnosťami. J. Koubek⁵ definuje **tri koncepcie vzdelávania podľa účinnosti**, ktorú majú. Optimálnu účinnosť však dosiahnu organizácie až spojením praktického a teoretického vzdelávania, kedy školení zamestnanci riešia prípadové štúdie, simulujú sa rôzne situácie, hrajú roly, zúčastňujú sa assesment center a prebieha outdoor training (**tréning vonku**). **Zložky rozvoja ľudských zdrojov** znázorňuje nasledujúci obrázok. Rozvoj manažérov sa realizuje formou odborného vzdelávania/výcviku, koučingu a mentoringu. Je potrebné vytvoriť správnu štruktúru zložiek vzdelávania, aby bolo vzdelávanie účinné a prínosné tak pre organizáciu aj pre jednotlivcov

Obrázok 1: Zložky rozvoja ľudských zdrojov

Zdroj: Armstrong, M.: Řízení lidských zdrojů. 2007. str. 444

V súčasnosti sa popri formálnom vzdelávaní čoraz viac presadzujú aj **neformálne spôsoby vzdelávania**. Medzi **formálne prístupy** k rozvoju manažérov patria: koučovanie, konzultovanie,

⁵ KOUBEK, J. Řízení lidských zdrojů. Praha. str. 274

monitorovanie a odozvy od nadriadených, získavanie pracovných skúseností, rotácia práce a rozširovanie práce, práca v tíme, učenie sa akciou a stáže mimo organizácie. Ďalej vzdelávanie v kurzoch, sebvzdelávanie a e-learning. Zatiaľ čo M. Armstrong⁶ rozlišuje **dva základné prístupy k vzdelávaniu manažérov**, a to formálne a neformálne, ktoré ďalej podrobnejšie definuje, J. Prokopenko a M. Kubr⁷ rozdelili **manažérsky rozvoj na osem zložiek**:

- a) **Vzdelávanie a školenie v kurzoch.** Cieľmi týchto kurzov je získavanie vedomostí, zvládnutie určitých techník, rozvoj medziľudských vzťahov a spôsobov chovania, rozvoj latentných schopností jedinca, zmena postojov, či posilovanie angažovanosti. Ciele kurzov sa odlišujú podľa toho, ktorým skupinám sú určené.
- b) **Učenie akciou.** Táto metóda bola vyvinutá Regom Revansom. Manažéri sa učia jednať v rôznych situáciách, riešia reálne problémy, ktoré nie sú jasne formulované, na rozdiel od pasívneho prijímania informácií musia konať aktívne.
- c) **Učenie sa zo skúseností z pracovnej činnosti.** Centrum pre tvorivé vedenie ľudí vytipovalo určité druhy učenia, ktoré pomáhajú získavať skúsenosti systematicky a nie len náhodne. Medzi tieto typy učenia patrí: práca prinášajúca nové výzvy, učenie sa od iných ľudí, obtiažne situácie, účasť na kurzoch, a to aj v úlohe lektora, mimopracovné skúsenosti a konkrétne úlohy osobného rozvoja.
- d) **Plánovanie kariéry.** Aby bolo možné tvoriť kariérne plány, organizácia musí mať vytvorené fungujúce systematické hodnotenie a klasifikovanie práce na základe jej obsahu, ďalej systém hodnotenia činností, systém hodnotenia predpokladov rozvoja, prehľad príležitostí rozvoja, plánovanie manažérskych rezerv (plánovanie následníkov) a pružné plánovanie kariér. **Riadenie kariéry** na manažérskych pozíciách zahŕňa procesy plánovania kariéry a následníctva.
- e) **Organizačný rozvoj.** Zmeny v organizácii, ktoré pomáhajú zlepšiť plnenie strategických cieľov. Prebieha v etapách, pričom prvá etapa je diagnostická, v druhej etape sa plánujú potrebné zmeny, tretia etapa je realizačná a v poslednej etape sa hodnotí či boli dosiahnuté stanovené ciele. Organizačný rozvoj sa netýka len ľudských zdrojov, ale celej organizácie, v niektorých bodoch sa však prekrývajú - napríklad budovanie efektívnych tímov.
- f) **Otvorené a distančné učenie.** Výhodou tohto spôsobu štúdia je možnosť absolvovať ho popri práci. Nie je nutné, aby študent každodenne navštevoval vzdelávaciu inštitúciu.
- g) **Sebvzdelávanie.** Náročné na sebadisciplínu, výhodou je výber času a miesta vzdelávania, nie je potrebné dodržať určité termíny.
- h) **Poradenstvo.** Manažér sa aktívne zúčastňuje na riešení daného problému. Poradcovia ponúkajú viacero metód, klient si môže vybrať, ktorá je pre neho najvhodnejšia

M. Armstrong **odporúča vzdelávanie a rozvoj manažérov** zamerať na vzdelávanie pri výkone práce, plánované zážitky, koučovanie a poverenie úlohou a doplniť ich vzdelávaním mimo organizácie **Vzdelávanie a rozvoj manažérov by malo byť trvalým procesom, a to na všetkých úrovniach riadenia.** Vzdelávanie a rozvoj zamestnancov v organizácii sa **zabezpečuje s využitím rôznych metód a techník vzdelávania.**

1.4 Tvorba a hodnotenie vzdelávacích programov

Dnes moderné organizácie investujú do ľudských zdrojov s cieľom zvýšiť ich produktivitu, dosiahnuť vyššie ekonomické, **„Základným cieľom strategického rozvoja ľudských zdrojov je**

⁶ ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů*. 2007. str. 494

⁷ PROKOPENKO, J.; KUBR, M. a i. *Vzdelávání a rozvoj manažerů*. 1996. str. 53

zvýšiť schopnosť ľudských zdrojov v súlade s presvedčením, že ľudský kapitál organizácie je hlavným zdrojom konkurenčnej výhody.“ Znamená to postupné a cieľavedomé formovanie vhodnej kvality ľudí pre uspokojovanie súčasných i budúcich potrieb organizácie.

M. Armstrong⁸ definuje **osem krokov plánovaného vzdelávania a rozvoja**, a to identifikácia a definovanie potrieb vzdelávania, definovanie požadovaného vzdelávania, definovanie cieľov vzdelávania, plánovanie vzdelávacích programov, rozhodnutie o tom, kto bude zabezpečovať vzdelávanie, realizácia vzdelávania, vyhodnotenie vzdelávania a zdokonalenie vzdelávania a pokračovanie v ňom, pokiaľ je to potrebné. F. Hroník⁹ aj Koubek¹⁰ definujú len štyri fázy – **identifikácia rozvojových potrieb a možností, design (plánovanie) vzdelávacích a rozvojových aktivít, realizácia vzdelávacích a rozvojových aktivít a spätná väzba – meranie efektivity vzdelávacej aktivity** (u Koubeka nazvané vyhodnotenie výsledkov a účinnosti vzdelávania a rozvoja).

Obrázok 2: Proces plánovaného vzdelávania

Zdroj: Armstrong, M.: Řízení lidských zdrojů. 2002. str. 497

Manažér ľudských zdrojov, ktorý pripravuje **plány profesionálneho rozvoja** by mal tieto plány prediskutovať so zamestnancami, pre ktorých ich pripravuje, pretože by mali byť pripravené na základe dohody. **Osobný plán rozvoja** môže byť zameraný na prehĺbovanie odborných vedomostí, jazykové vzdelávanie, vzdelávanie v oblasti práce s počítačom, rozvíjanie komunikácie, time manažmentu, schopnosti riešiť problémy a iné oblasti rozvoja tak, aby bol v súlade s potrebami organizácie. Prínosom **systematického vzdelávania a rozvoja** je to, že neustále zlepšuje kvalifikáciu, vedomosti a schopnosti zamestnancov. Systematické vzdelávanie a rozvoj zlepšuje vzťah zamestnancov k organizácii, zvyšuje ich šance na pracovný postup, pozitívne ovplyvňuje medziľudské vzťahy na pracovisku a tiež zvyšuje atraktivitu organizácie na súčasnom trhu práce.

Problémom pri zavádzaní stratégie rozvoja a vzdelávania môžu byť zamestnanci, ktorí pracujú v organizácii dlho. Títo zamestnanci ťažko prijímajú zmeny a často nemajú chuť sa učiť niečo nové. **Takisto môže byť problémom zavádzanie zmien, ktoré sú v rozpore s kultúrou organizácie.** Uvedené poznatky z teretických renomovaných zdrojov by mohli byť

⁸ ARMSTRONG, M. Řízení lidských zdrojů. 2002. str. 496

⁹ HRONÍK, F. Rozvoj a vzdelávání pracovníků. 2007. str. 176

¹⁰ KOUBEK, J. Řízení lidských zdrojů. 2007. str. 260

skvelou inšpiráciou aj pre rezort obrany a využiteľné pre potreby nielen AOS v Liptovskom Mikuláši ale aj celých OS SR.

2. Aplikácia všeobecných zásad do vzdelávania krízového a bezpečnostného manažéra

Z uvedených poznatkov vyplýva že, plánovanie, organizovanie, personálna práca, vedenie a kontrolovanie stále platia ako základné funkcie manažmentu, pomocou ktorých organizácia dosahuje stanovené ciele. Manažment sa dá vlastne takto aplikovať do výrobného prostredia, ako aj do verejnej správy, do sociálneho prostredia ale tiež do špecifického prostredia, napr. do vojenského, prípadne policajného prostredia, ako aj do prostredia záchranných organizácií a služieb.

Krízový manažment je vlastne súhrn činností príslušných inštitúcií zameraných na monitorovanie a analýzu bezpečnostných rizík a ohrození, prevenciu možných rizík, plánovanie, organizovanie, realizáciu a kontrolu činností vykonávaných v súvislosti s prípravou a riešením kríz a krízových situácií.

Krízové plánovanie je nástrojom krízového riadenia a je to súhrn plánovacích činností, procedúr a väzieb uskutočňovaných orgánmi krízového riadenia. Je jedným z nevyhnutných predpokladov na zachovanie bezpečnosti štátu a nevyhnutným predpokladom pre zabezpečenie krízovej pripravenosti. Spôsob riešenia krízy závisí na viacerých faktoroch. Jedným z najskôr zistiteľných je závažnosť krízy, ktorá je v horizontálnej rovine charakterizovaná časovým úsekom medzi začiatkom destabilizácie a vznikom krízy a vo vertikálnej rovine rozsahom ohrozenia. Štáb krízového manažmentu má rôznu štruktúru, ktorá je závislá od hrozby, resp. mimoriadnej udalosti, na ktorú je potrebné reagovať alebo odstraňovať vzniknuté následky.¹¹ V súčasnosti stúpa počet možných druhov **ohrozenia nevojenského charakteru**. Z tohto dôvodu je potrebné položiť zvýšenú pozornosť na prípravu a potrebu zabezpečenia riešenia krízových situácií. Výcvik orgánov krízového riadenia v teréne však kladie zvýšené nároky na finančné prostriedky a preto sa javí, že jednou z foriem a metód prípravy orgánov krízového riadenia môže byť využitie rôznych typov simulácií. **Simulácia činností orgánov krízového riadenia pri riešení krízovej situácie je efektívna forma prípravy príslušníkov krízových štábov.**

Efektivita simulácie spočíva v jednoduchosti a dostupnosti použitia počítačovo podporovaných cvičení a taktiež vo finančnej nenáročnosti v porovnaní s cvičeniami vykonávanými v teréne. SC boli zriadené ako organizačné zložky pre vykonávanie cvičení pre všetky druhy vojsk a v posledných rokoch rozšírili svoju činnosť aj na vykonávanie cvičení orgánov krízového manažmentu. Túto skutočnosť vykonáva v každodennej činnosti aj naše simulačné centrum, ktoré odvádza perfektnú prácu nielen pre potreby OS SR, ale aj pre policajtov a iné súčasti integrovaného záchranného systému.

Formy a metódy využívania a implementácie globálneho integrovaného systému simulačných technológií sú štandardom nielen v príprave a výcviku moderných profesionálnych a kvalitne vycvičených ozbrojených síl, ale svoje nezastupiteľné miesto nájdu i pri príprave orgánov krízového riadenia a ďalších zložiek v civilnom sektore. V súvislosti s potrebou riešenia krízových aj núdzových situácií je možné vymedziť určité špecifické úlohy alebo činnosti manažérov na jednotlivých pozíciách, napr.:¹²

- **Krízový manažér** – Špeciálne vybavený odborník na riešenie krízových situácií, ktorý je pripravený analyzovať možné riziká a ohrozenia, koordinovať prípravu krízových plánov, v prípade vzniku krízovej situácie a účinne riadiť priebeh záchranných operácií

¹¹ Šimák, L. Krízový manažment vo verejnej správe. Žilinská univerzita, FŠI, DP Košice, Slovenská republika, 2004. ISBN 80 - 88829-13- 5. s 245

¹² Blažek, V., Kelermen. M. Poslanie a úlohy OS SR pre podporu činností krízového manažmentu, Manažérstvo bezpečnosti – zborník vedeckých prác, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, Košice, Slovenská republika, 2011, ISBN 978 - 89282 - 43- 2. s. 18

a obnovovacích prác, múdro komunikovať s postihnutými, so širokou verejnosťou, s médiami.

- **Bezpečnostný manažér** – kvalifikovaný pracovník s potrebnou úrovňou vysokoškolského odborného vzdelania. Na zverenom objekte podľa situácie navrhuje konkrétne bezpečnostné opatrenia. Tvorí analýzy efektivity nastavených opatrení, vyhodnocuje bezpečnostnú situáciu. Na základe daných poznatkov optimalizuje rozsah a štruktúru bezpečnostných opatrení komplexných bezpečnostných systémov s cieľom ich maximálnej efektivity.
- **Manažér – špecialista** (hasič záchranár, zdravotník, vedúci špecializovaných pracovísk, s rôznym názvom pracovnej pozície podľa organizačnej štruktúry a charakteru danej organizácie), zodpovedný za bezpečnosť organizácie ale aj za bezpečnosť ľudí, technických i ekonomických systémov v organizácii, za pripravenosť na zvládanie krízových aj mimoriadnych situácií a pod.

Manažér – veliteľ aj v podmienkach OS SR by ústredným pojmom osobnosti veliteľa by mala byť charizma, sila osobnosti, ktorá dokáže strhnúť ostatných pre svoju víziu. Nie je však možné spoliehať sa iba na charizmu, je potrebné uplatňovať v praxi všetky uvedené zásady, snažiť sa hľadať stále nové prístupy k novej kvalite podriadených profesionálov a cesty, ako ich viesť k čo najefektívnejšiemu splneniu úloh a dosiahnutiu vzájomnej spokojnosti.¹³ Vo verejnej správe v orgánoch aj v organizáciách štátnej správy, ako aj vo väčšine zložiek IZS sú dané vedúce pozície a nároky na nich vymedzené zákonmi. „Zákon č. 387/2002 o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu. Tento zákon ustanovuje pôsobnosť orgánov verejnej moci pri riadení štátu v krízových situáciách.“¹⁴

2.1 Súčasné trendy v požiadavkách na spôsobilosti manažérov

V dynamicky meniacich sa podmienkach sa do popredia dostávajú tie schopnosti, znalosti a zručnosti, ktoré umožňujú manažérom efektívne pôsobiť v danej organizácii. Za preferované vlastnosti efektívnych vedúcich tímov a lídrov organizácií sú pokladané najmä také vlastnosti ako napr.:¹⁵

Inteligencia, iniciatívnosť, sebadôvera schopnosť vidieť širšie súvislosti, schopnosť systémového prístupu, pocit komplexnej zodpovednosti, Schopnosť pracovať s rôznymi ľuďmi – schopnosť s nimi komunikovať a spolupracovať, dodržiavanie a sledovanie vytýčených cieľov, skúsenosti s vedením skupiny, tímu, skúsenosti z práce na rôznych pozíciách Pre prácu krízového manažéra sú uvedené charakteristiky dôležité bez ohľadu na úroveň riadenia a naoblasť spoločenského života, v ktorej pôsobí. „Viac ako vlastnosti potrebné pre plnenie klasických funkcií v úlohe manažéra sa preferuje spôsobilosť plniť dané ciele na úrovni (v kvalite) podľa stanoveného štandardu. Ako príklad môžeme použiť úsilie Inštitútu manažmentu vo Veľkej Británii (The Institut of Managament) českej konzultačnej firmy Inventa Consultin o vytvorenie Európskych štandardov profesionálnych a manažérskych spôsobilosti.

¹³ Belan. L., Belan, L. Nové požiadavky na zameranie štýlu práce veliteľa v profesionálnej armáde In: Management teorie a praxe ve vojenském prostředí : vědecko-odborná konference : 8. listopadu, Brno. - Brno : Univerzita obrany, 2007. - ISBN 978-80-7231-282-5. - s. 20-26.

¹⁴ Zákon č. 387/2002

¹⁵ Internetnetový zdroj

Záver

Vo vzťahu ku globalizácii a iným novodobým trendov v súčasnosti je potrebné, aby každá organizácia sledovala nové trendy a pružne reagovala na zmeny, ktoré moderný svet prináša. V podmienkach OS SR sú všetky idey zamerané na zlučovanie vojenských spôsobilostí a na hľadanie efektívnych spôsobov vynakladania finančných prostriedkov na oblasť obrany a bezpečnosti správne a vysoko efektívne. Pri zabezpečovaní nevyhnutných vojenských spôsobilostí (burden-sharing) je dobrým trendom spoločné využívanie vojenských spôsobilostí poolong and sharing P&S) suvisí to aj so smerovaním v rámci EU a NATO. Všetky uvedené snahy SR smeruju k zaisteniu spôsobilostí nevyhnutných na podporu Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ. Jedným z hmatateľných prínosov týchto ambícií je odhodlanie vybudovať „spoločné expedičné sily“ spôsobilé pre nasadenie v širokom spektre operáciách od konfliktov nízkej intenzity až po bojové operácie - cieľom je zahrnúť tieto snahy do „zdieľaných spôsobilostí“ a vytvorenie projektu „inteligentnej obrany“ s patričným sústredením na kľúčové spôsobilosti a jeho základných postulátov: stanovenie priorít, špecializácia, spolupráca - to všetko je aj obsahom dokumentu NATO Forces 2020 a konceptu Smart Defence.

Použité zdroje:

ARMSTRONG, M. Řízení lidských zdrojů. Praha, Grada 2007, ISBN: 978-80-247-1407-3, s.800

BELAN, Ľ., BELAN, L.: Nové požiadavky na zameranie štýlu práce veliteľa v profesionálnej armáde In: Management teorie a praxe ve vojenském prostředí : vědecko-odborná konference : 8. listopadu, Brno. - Brno : Univerzita obrany, 2007. - ISBN 978-80-7231-282-5. - s. 20-26.

BLAŽEK, V. KELEMEN, M.: Poslanie a úlohy OS SR pre podporu činností krízového manažmentu, Manažérstvo bezpečnosti – zborník vedeckých prác, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, Košice, Slovenská republika, 2011, ISBN 978 - 89282 - 43- 2. s. 18

HRONÍK, F. Rozvoj a vzdělávání pracovníků. Praha, Grada 2006, ISBN: 97-8802-4714-57-8, s. 233

KOUBEK, J. Řízení lidských zdrojů. Management Press Praha 2007, ISBN: 8072611683, s. 399

KUBR, M., PROKOPENKO, J. Vzdělávání a rozvoj manažerů. Praha, Grada 1996, ISBN: 8071692506, s. 632

ŠIMÁK, L.: Krízový manažment vo verejnej správe. Žilinská univerzita, FŠI, DP Košice, Slovenská republika, 2004. ISBN 80 - 88829-13- 5. s 245

VETRÁKOVÁ, M. A KOLEKTÍV. 2011. Ľudské zdroje a ich riadenie. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Ekonomická fakulta, 2011. 276 s. ISBN 978-80-557-0149-3.

Zákon č. 387/2002 o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov § 1

http://fsi.uniza.sk/kkm/files/publikacie/ma/ma_13.pdf, (10.3.2010) - Osobnosť a kariéra manažéra (online).

BEZPEČNÁ SMART CITIES

SAFE SMART CITIES

Doc. RNDr. Dana Procházková, PhD., DrSc.,
RNDr. Jan Procházka, Ph.D.
ČVUT v Praze, Fakulta dopravní
Konviktská 20, 110 00 Praha 1

Klíčová slova:

bezpečná komunita; komunity smart cities; pohromy; rizika; bezpečný systém systémů; řízení integrální bezpečnosti; opatření podporující bezpečí občanů komunit smart cities

Keywords:

safe community; communities smart cities; disaster; risks; safe system of systems; management of integral safety; the measures supporting the security of the citizens of communities called smart cities.

Abstrakt:

Předložená práce řeší problém bezpečnosti komunit založených na konceptu smart cities. Vychází z konceptu řízení integrální bezpečnosti systému systémů a doplňuje návrhy souboru opatření do současně moderního konceptu smart cities tak, aby komunity založené na konceptu smart cities byly bezpečné komunity, které zajistí bezpečí a rozvoj svým občanům za podmínek normálních, abnormálních i kritických, jež jsou důsledkem dynamického vývoje světa a lidských chyb při řízení chování lidské společnosti v komunitě.

Abstract:

Present work solves the problem of safety of communities based on the smart cities concept. It goes from the concept of integral safety management of system of systems and it refills proposals of set of measures into the simultaneously modern concept of communities called smart cities, so these communities might be safe communities that will ensure the security and the development for their citizens under the conditions of normal, abnormal or critical, which are the result of dynamic development of world and human errors at control of behaviour of human society in the community.

Úvod

Lidé všude na světě od historických dob chtějí žít v dostatečně bezpečném životním prostoru s možností rozvoje, což znamená, že musí vědomě řídit chování lidské společnosti tak, aby výsledkem byly bezpečné komunity, bezpečné oblasti, bezpečná místa atd. [1,2]. Jelikož lidské potřeby, zájmy a přání se naplňují hmotnými i nehmotnými statky, které mají užitnou hodnotu, tak lidé musí cíleně budovat svá sídla (komunity) jako bezpečné lidské systémy, což znamená, že musí pečovat o: veřejná aktiva; vztahy i toky mezi aktivy; vztahy i toky s okolím; a hlavně neohrožovat své okolí ani při svých kritických podmínkách [3].

Nástroje lidí pro zajištění daného cíle jsou: řízení; vzdělávání; výzkum; legislativa, standardy normy; plány; materiální, technické a finanční zázemí; vycvičený personál pro plnění úkolů na

úrovni technické, organizační, funkční, taktické a strategické [2,3]. Proces vytváření bezpečného lidského systému je založen ve strategickém plánu dané entity (objekt, město, území, stát). Předmětný proces začal ve vyspělých zemích v 90. letech minulého století [2]. Z odborného hlediska je strategický plán de facto bezpečnostní plán, který zajišťuje bezpečí a rozvoj lidí v lidském systému [2,4].

Jeho koncept vychází ze systémového pojetí reality a respektuje veřejný zájem. Předložená práce se soustřeďuje na koncept komunit budovaných jako smart cities (inteligentní města) a navrhuje nástroje pro zajištění jejich bezpečnosti.

Lidská sídla jsou de facto komunity, jejichž vybavenost určuje úroveň životního standardu lidí. Proto byly a jsou předmětem sledování řady odborníků. Předložená práce shrnuje významné urbanistické koncepty rozvoje měst v posledních desetiletích 20. století a soustřeďuje se na zajištění bezpečnosti smart cities, tj. inteligentních měst. Jmenovaný urbanistický koncept vychází z vize, dle které rozvoj měst zajistí efektivní systematická podpora: propojení energetické, telekomunikační, dopravní a zelené infrastruktury; vzdělanosti a kultury podnikání [5]. Smart infrastruktura se zaměřuje na dobré propojení jednotlivých částí města moderní udržitelnou dopravní, zelenou a telekomunikační infrastrukturou. Koncepty inteligentních měst rozpracované v odborné literatuře se především soustřeďují na otázky:

- jak využít moderní technologie pro efektivní spravování inteligentních měst,
- jaké jsou klíčové způsoby řízení podporující rozvoj inteligentních měst,
- jaké jsou klíčové technologie podporující rozvoj inteligentních měst,
- jaké jsou klíčové ekonomické sektory podporující rozvoj inteligentních měst,
- jaké jsou klíčové technologie průmyslového sektoru podporující rozvoj inteligentních měst,
- jak snížit náklady na správu měst apod.

Předložená práce ukazuje, že každé město je součástí světa, jehož charakter je složitý otevřený systém systémů (tj. soubor vzájemně propojených otevřených systémů různé povahy a s různými vývojovými cíli), který se dynamicky mění [2,4]. V důsledku existence různých procesů, které ve světě probíhají, vznikají pohromy; tj. jevy, které poškozují aktiva, na nichž je závislý život a rozvoj lidí [2]. Proto se koncept inteligentního města musí vypořádat také s existencí pohrom, které mohou ochromit město a jeho život. To znamená, že musí mít mechanismy pro řízení bezpečnosti při normálních, abnormálních i kritických podmínkách (tj. musí mít strategii pro zajištění bezpečí a udržitelného rozvoje komunit), tj. musí mít vysoce kvalitní plán řízení bezpečnosti, který obsahuje postup, jak vytvářet bezpečné smart city (bezpečnostní plán), jak provádět odezvy na nouzové až kritické situace i jak obnovit poškozenou komunitu, tj. plán obnovy, kterým je možno stabilizovat situaci po výskytu větší pohromy ve smart city a nastartovat jeho další rozvoj [2-4]. Předložená práce na základě konceptu integrální bezpečnosti a metod pokrokové práce s riziky uvádí nástroje, které je třeba do sledovaného konceptu zapracovat, aby komunity byly pro lidi bezpečné.

Recentní rozvoj měst v Evropě a jeho udržitelnost

Předložená kapitola ukazuje nároky lidí, které musí každý koncept lidských sídel řešit, aby byly naplněny výše uvedené cíle lidí dnes i v budoucnosti. Z uvedeného důvodu musí být péče zaměřena i na udržitelnost sídel.

Péče o sídla

Péče o sídla je předmětem vědecké disciplíny urbanismus. V mezinárodním konceptu jsou cíle péče o sídla precizovány v souboru dokumentů "Charty moderního urbanismu", do kterého patří: Athénská charta z r. 1933; Torremolinská charta z r. 1983 (Evropská charta regionálního prostorového plánování, přijatá 20. května 1983 v Torremolinos, Španělsko); Aalborská charta z r. 1994 (Charta evropských měst a obcí směřujících k udržitelnému rozvoji, schválená účastníky Evropské konference měst v Aalborgu, Dánsko, 27. května 1994); a Nová Athénská charta z r. 1998 (obsahující způsob plánování rozvoje lidských sídel, vypracovaný Evropskou radou urbanistů) [6].

Podle nové Athénské charty mají prvořadou důležitost ve městech s velkým soustředěním obyvatelstva činnosti spojené s ochranou zdraví a bezpečí lidí. Souvisí to se třemi faktory: vojenskými akcemi; přírodními pohromami; a sociálními konflikty, občanskými nepokoji a kriminalitou. Chudoba a špatný zdravotní stav občanů jsou často součástí deprivace a dehumanizační vývojové spirály, postihující některé klíčové části měst po celé Evropě. Proto v konfliktních oblastech by měla být podporována a prosazována koncepce nevojvých městských zón jako součást mezinárodních dohod. Opatření na ochranu před pohromami by měla být na všech správních úrovních součástí plánů rozvoje a správy měst. Plánováním by měla být podporována opatření proti příčinám sociálních nepokojů a zločinnosti ve městech. Plánování by mělo napomoci obnově smyslu pro občanské vztahy a společenskou pohodu, zvyšující úroveň osobního bezpečí ve městech [2,6].

Na základě hodnocení provedeného v práci [5] se ukázalo, že plánování měst: má tendenci zanedbávat složité vzájemné vztahy v regionálním rozvoji, tj. je zaměřeno především na strohá pravidla; nezvažuje dlouhodobé rozvojové strategie; posiluje stávající stereotypy; používá generalizovaný přístup, protože mnozí finančníci žádají jasné výsledky, které se snadno představují veřejnosti; má většinu hodnocení zaměřenou na hledání "nejlepšího" nebo "nejatraktivnějšího" města v obecném pojetí. V důsledku tohoto přístupu se snaží pokrýt všechny oblasti místních atraktivit, přičemž zcela ignoruje skutečnost, že různé činnosti potřebují různé podmínky. Je zcela zřejmé, že město, které nabízí vysokou kvalitu života, nemusí nutně být ideální místo pro všechny průmyslové obory. V nedávné době vznikl koncept inteligentního města, o kterém bude pojednáno v další kapitole.

Udržitelnost

Udržitelností se intuitivně rozumí schopnost mít procesy změn krajiny, území či jiného sledovaného subjektu pod určitou kontrolou (jde o zvladatelnost nebo ještě pokrokověji řízení změn). V uvedené souvislosti je s udržitelností úzce spjata stabilita jako míra změn dopadajících na produktivitu, bezpečnost, ochranu, ekonomický růst a sociální přijatelnost. V obecné rovině do principů udržitelnosti patří integrita, dostatečnost a příležitost, spravedlnost, účinnost a obezřetnost [6]. Podle zdrojů citovaných v práci [6] lze dílčí principy vysvětlit následujícím způsobem:

Integrita znamená vytvářet vztahy mezi lidskou společností, technologiemi a ekosystémy tak, že se udržuje jejich celistvost a dbá se na to, aby se nezměnily život podporující funkce, na nichž závisí lidské zdraví, lidské bezpečí a veřejné blaho. Tj. jde o koexistenci základních systémů – environmentálního, sociálního a technologického.

Dostatečnost a příležitost znamená zajišťovat, aby každý jedinec mohl vest život na přiměřeně slušné úrovni.

Spravedlnost znamená zajišťovat, aby se snižovaly rozdíly v dostatečnosti a přístupnosti zdravotní péče, bezpečí, politického vlivu apod.

Účinnost znamená snižovat energetickou a materiálovou spotřebu a jinou zátěž socio-ekologického systému.

Obezřetnost znamená mít na zřeteli neurčitost a nejistotu procesu vývoje a vyhnout se nevratným škodám vzniklých chybným chápáním rizik.

Jednotlivé zásady udržitelnosti se musí dlouhodobě integrovat. Při aplikaci zásad udržitelnosti se musí hledat vzájemně se podporující přínosy. Nicméně tyto přijatelně znějící zásady nejsou, podle práce [6, 24], zcela bez problémů, protože:

1. Principy jsou vždy obecné, proto podstatnější je jejich praktická aplikace, třeba i formou ukazatelů.
2. Udržitelnost společnosti / krajiny je velmi složitá a lidské schopnosti jsou omezené, času na výzkum není nikdy dostatek a institucionální kapacity jsou nedostatečné.

V reálném životě jsou nevyhnutelné kompromisy, takže splnění všech principů najednou je obtížné [6]. Hodnocení udržitelnosti v obecném smyslu je formalizovaný proces pro identifikování, predikci a hodnocení potenciálních dopadů jakéhokoliv podnětu na lidský systém, tj. na rozvoj lidské společnosti [6].

Podstatou soudobého snažení politických i odborných kruhů je zřejmé úsilí o koordinaci celosvětových iniciativ pro ochranu civilizace proti nechtěnému vývoji. Proběhla celosvětová shromáždění k udržitelnému rozvoji, pozitivně se k problému postavila Evropská unie, na národních úrovních vznikla vládní ustanovení, která potvrzují princip "politického chtění" danou situaci řešit. V podmínkách ČR byla přijata strategie udržitelného rozvoje. Proto je možné vyjádřit přesvědčení, že udržitelný rozvoj je chápán jako zásadní bezpečnostní problém, který zdaleka nemá jen rozměr jednotlivých států. Výsledkem úsilí je vyvolat akce všeho obyvatelstva proti důsledkům nesprávného vývoje, který by mohl ohrozit samotnou existenci lidské společnosti.

Strategie udržitelného rozvoje je srovnatelná s jinými systémy hodnot, které nemají konečnou podobu (např. systém lidských práv a svobod). Směřuje k zajištění co nejvyšší dosažitelné kvality života pro současnou generaci a k vytvoření předpokladů pro kvalitní život generací budoucích s vědomím, že představy budoucích generací o životě mohou být oproti našim odlišné.

Zásadní dokument EU z 9. června 2009, No. 10117/06 obsahuje dle jeho analýzy v práci [6] následující principy a vysvětlení udržitelného rozvoje v EU takto:

1. Ochrana životního prostředí znamená zajistit schopnost Země udržovat život v celé jeho rozmanitosti, dodržovat omezené čerpání přírodních zdrojů planety a zajistit vysokou úroveň ochrany a zlepšení kvality životního prostředí. Předcházet znečišťování životního prostředí a snižovat je a podporovat udržitelnou spotřebu a výrobu, aby hospodářský růst již nebyl spojen se zhoršováním životního prostředí.
2. Sociální spravedlnost a soudržnost znamená podporovat demokratickou, soudržnou, zdravou, bezpečnou a spravedlivou společnost, která podporuje sociální začlenění, dodržuje základní práva a kulturní rozmanitost a která vytváří rovné příležitosti a bojuje proti všem formám diskriminace.
3. Hospodářská prosperita znamená podporovat prosperující, inovační, konkurenceschopnou, ekologickou ekonomiku založenou na vysokých znalostech, která přináší vysokou životní úroveň a plnou a kvalitní zaměstnanost v celé Evropské unii.
4. Plnění mezinárodních povinností znamená podporovat celosvětové zřizování demokratických institucí založených na míru, bezpečnosti a svobodě, a dbát o jejich stabilitu. Aktivně podporovat udržitelný rozvoj na celém světě a zajistit, aby vnitřní i vnější

politiky Evropské unie byly v souladu s globálním udržitelným rozvojem a jeho mezinárodními závazky.

Přitom hlavní úkoly EU jsou: udržitelná energetika; udržitelná doprava; udržitelná spotřeba a výroba; ochrana a řízení přírodních zdrojů; veřejné zdraví; sociální začlenění, demografie a migrace; boj proti celosvětové chudobě a problémy udržitelného rozvoje. Příslušné operativní cíle a úkoly jsou shrnuty v práci [6]. EU vsadila na znalostní společnost, která je založena na vzdělávání a výzkumu. Aby nešlo jen o krásná slova, jsou třeba realistické cíle, kvalifikované řízení ze strany veřejné správy a zapojení všech občanů do plnění úkolů.

Udržitelný rozvoj a pohromy

Město je území, na kterém žijí lidé. Představuje složitý otevřený systém systémů, ve kterém probíhají procesy, které zajišťují kvalitní život lidí. Každé jejich větší narušení znamená ohrožení existence a rozvoje lidí. Bezpečný lidský systém, pro který politici EU často používají označení „Safe space“ [1], se definuje jako systém, ve kterém je bezpečnost na přijatelné úrovni a ve kterém se dbá na bezpečí lidí a veřejné blaho. Lidský systém je minimální prostor pro život člověka a lidskou společnost, tj. zahrnuje prvky, které tvoří lidé, části životního prostředí nezbytné pro život lidí, části planety Země nezbytné pro život lidí, majetek, technologie, infrastruktury a vazby a toky mezi těmito prvky. Chráněná aktiva lidského systému jsou vybrané prvky, vybrané vazby a toky v lidském systému, které jsou nutné pro jeho bezpečí a udržitelný rozvoj. Jsou prioritně ochraňovány a zahrnují životy, zdraví a bezpečí lidí, majetek, životní prostředí, veřejné blaho, technologie a infrastrukturu [2].

Na základě současného poznání, shrnutého v pracích [2-4,6], se řízení lidského systému (který představuje území s obyvatelstvem, které ho osídluje) zaměřené na bezpečí a udržitelný rozvoj lidí soustřeďuje na:

- odhalení pohrom, kterými jsou jak živelní, sociální a technologické pohromy, tak i selhání různých vazeb a toků v lidském systému,
- předcházení pohrom, pokud to lze, např. u živelních pohrom to většinou nelze,
- odstranění příčin vzniku těžkých (krutých, závažných) dopadů pohrom nebo alespoň na snížení jejich četnosti výskytu,
- zmírnění nepříjemných dopadů pohrom preventivními opatřeními, připraveností, optimálním zvládnutím dopadů pohrom a jimi vyvolaných kritických situací (tj. vlastně zkrácením doby trvání nouzových situací na přijatelnou míru),
- zajištění obnovy území po pohromách a nastartování dalšího rozvoje.

Proto cílem strategického plánu rozvoje je i přežití komunity (tj. obyvatel a veřejných aktiv), protože pohromy by neměly v žádném případě narušit dlouhodobě funkce komunit. Proto je dnes prosazována varianta rozvoje [6-14], která je založena na pěti axiomech:

1. Je žádoucí, aby byly neustále dostupné funkce výroby, distribuce a spotřeby zahrnující lokální účast na výrobě, distribuci a spotřebě produktů a služeb, jež jsou součástí každodenního života. Každá větší pohroma může předmětné funkce vážně narušit, přičemž spotřeba každodenních statků se i při a po pohromě nemění.
2. Každá větší pohroma mění priority, protože veřejné instituce se zaměřují na péči o oběti a podnikatelská činnost může být i pozastavena.
3. Každá větší pohroma znamená, že všechny tradiční sociální a kulturní činnosti se nekonají.
4. V případě každé větší pohromy jsou dočasně „potlačeny“ některé zákony, jako je například dopravní přestupek, a naopak jsou zvýrazněny zákony týkající se bezpečí a veřejného pořádku, regulace pohybu.

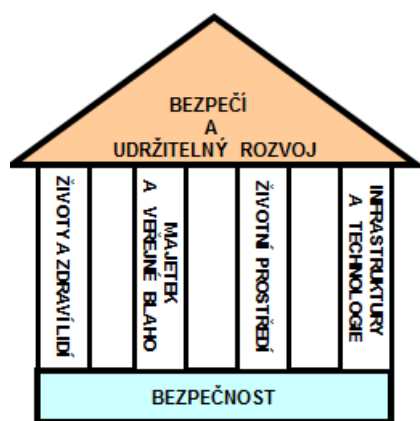
5. Základní funkcí charakteristickou pro komunitu je vzájemná pomoc, pomocí níž se řeší situace občanů a rodin, kteří se dostali do obtíží.

Rozvoj na jedné straně vyžaduje institucionální a strukturální přeměnu komunity, na straně druhé může být zpomalen vlivy pohrom, působících na základní funkce komunity. Proto plány udržitelného rozvoje komunit musí vycházet z řízení rizik v čase. Na jeho základě musí být vybudován systém ochrany komunity založený na prevenci, připravenosti, odezvě a obnově vůči možným pohromám [2,4] a k tomu musí být aplikován princip předběžné opatrnosti [2], jelikož v disponibilních datech jsou nejistoty a neurčitosti, a je třeba také zajistit ochranu i proti vysoce nepříjemným dopadům pohrom, které nejsou očekávané na základě našich znalostí. Aktiva, která je nutno sledovat v souvislosti s udržitelnou komunitou jsou vyznačena na obrázku 1.

Pro zajištění udržitelného rozvoje komunity je nutná integrace rozvojových plánů území s plány týkajícími se řízení pohrom, protože pohromy mohou znamenat:

- zvýšení zranitelnosti lidské společnosti (obrana je pak posilování městských zařízení a systémů; technologie odolné vůči pohromám; zemědělské a environmentální programy),
- příležitosti pro rozvoj po pohromě (budování sociální a politické atmosféry pro přijetí změn; zvýraznění opatření proti jevu, jenž způsobil pohromu),
- zhoršení podmínek pro rozvoj (ztráta zdrojů; přesun zdrojů komunity na řešení stavů nouze; oslabené investiční klima),
- snížení zranitelnosti (hustota osídlení a rozvoj v nebezpečných oblastech; zhoršení životního prostředí technologickými haváriemi; nerovnováha v sociálním systému).

Obrázek 1: Aktiva udržitelné komunity [2,6]

V každém úseku vyznačeném na obrázku 1 je řada úkolů, které musí být naplněny s ohledem na cíl udržitelná komunita. Např. dle [6] za účelem zlepšení stavu komunit jako celku je třeba:

1. Vybudování občanské vybavenosti, vytvoření vhodných pracovních příležitostí, vytvoření rekreačních a sportovních ploch.
2. V obytných souborech vytvořit živá společenská centra.
3. Snížit nežádoucí vlivy dopravy, zejména pokud se týká hluku, emisí, estetického působení, plošných nároků a vytváření nepřirozených bariér a kolizních míst.
4. Nadřazená vedení technického vybavení sdružovat do koridorů a vytvářet kolektory sdruženého vedení inženýrských sítí.
5. Soustavně rekultivovat přírodní areály a parkové lesy.
6. Provádět včasnou údržbu, opravu a obnovu kulturních památek.
7. Zajišťovat čistotu veřejných prostranství, stavenišť, společných prostorů domů, atd.

8. Optimalizovat vztahy lidí: bydliště - pracoviště, bydliště - občanská vybavenost, bydliště - rekreace, protože řešení těchto základních vztahů má vliv na způsob života a spokojenost obyvatel.
9. Ochranu před hlukem zajistit opatřeními urbanistickými i organizačními, zejména pomocí stínících stěn, zemních valů, pásů stromů, apod.
10. Aby podniky a organizace byly obecně povinny pečovat o pracovní prostory, stroje a zařízení, technologie a organizace práce, pracovní prostředí, a aby všechny pracovní podmínky plně odpovídaly přirozeným vlastnostem pracovníků. Pracovníci musí být chráněni před škodlivými vlivy a před nepřirozeným zatížením lidského organismu, a dokonce by pracovní podmínky měly podporovat zlepšení jejich zdravotního stavu a rozvoj tvůrčích schopností. Nelze-li na pracovišti zcela vyloučit škodlivé vlivy, jsou podniky a organizace povinny omezit jejich působení na nejnižší možnou míru. Nesmějí být v žádném případě překračovány největší přípustné hodnoty škodlivých činitelů, musí být používány ochranné oděvy, ochranná zařízení, popř. musí být vymezena doba, po kterou pracovník smí být vystaven působení škodlivých činitelů, apod.

Smart cities a integrální bezpečnost

Kapitola obsahuje charakteristiku inteligentního města doplněnou o nástroje, které město musí mít, aby zajistilo bezpečí a rozvoj pro své obyvatele.

Charakteristika smart cities

Smart cities "inteligentní města" je termín, který se dnes používá pro označení komunit, tj. obytných komplexů z hlediska kvality, výkonnosti a interaktivity městských služeb [5]. Zahrnuje takové obytné komplexy, které se snaží při bydlení snižovat náklady a spotřebu zdrojů a zlepšovat kontakty mezi občany a veřejnou správou. Do sektorů, které mají používat smart cities technologie patří veřejná správa, doprava a řízení provozu, energie, zdravotní péče, vodní a odpadové hospodářství. Smart cities aplikace jsou vyvíjeny s cílem zlepšit řízení městských toků a umožňují v reálném čase odpovědi na výzvy. Komunita smart city je tím připravena reagovat na výzvy lépe než komunita s jednoduchým vyjednávacím vztahem s občany.

Podle [5,15] termín inteligentní město nezahrnuje všechny aspekty města, používá se v prostorovém plánování, když se do řízení města zavádí smart IT technologie. Podle [15] však je třeba zahrnout další aspekty jako je bezpečnost, kvalita životního prostředí, efektivní a udržitelná energetika, průmysl, školství, technická infrastruktura, různé "měkké faktory" atd. Proto se musí řešit výskyt extrémních pohrom a jimi vyvolané kritické stavy. Proto je do předmětného konceptu třeba včlenit koncepty zvládání, tj. řízení integrální bezpečnosti [2,3].

Řízení bezpečnosti lidského systému

Řízení státu je v nejobecnějším pojetí vedení, správa, ovládání a úřední projednávání věcí veřejných. Představuje uvědomělou činnost lidí směřující k zajištění průběhu procesů tak, aby byly dosaženy stanovené cíle. Uvádí do souladu jednotlivé služby, plní všeobecné funkce celku, tj. státu / území / objektů / organizace apod. Správa je forma služby výkonných složek, což spočívá v organizování a praktickém uskutečňování úkolů stanovených řídicím týmem / managementem státu / území / objektů / organizace v souladu se zákony jinými právními předpisy.

Základní nástroje státu pro řízení, dle [2] jsou:

- řízení / management (strategické, taktické i operativní) založené na kvalifikovaných datech, odborných hodnoceních a správných metodách rozhodování,

- výchova a vzdělání občanů,
- specifická výchova technických a řídicích pracovníků,
- technické, zdravotnické, ekologické, kybernetické a jiné standardy, normy a předpisy, tj. nástroje pro regulaci procesů, které mohou nebo by mohly vést k výskytu (vzniku) pohromy nebo k zesílení jejich dopadů,
- inspekce,
- výkonné složky ke zvládnutí nouzových a kritických situací,
- systémy ke zvládnutí kritických situací,
- bezpečnostní, nouzové a krizové plánování.

Analýza vývoje životního prostředí i vývoje politické, sociální a ekonomické situace ve světě ukazuje, že je nezbytné se připravit na řešení případů a akcí, které svou intenzitou dopadů vyvolají kritické situace, které mohou vyústit v závažné katastrofy, když se na ně rychle a správně nezareaguje. Proto z hlediska lidské bezpečnosti, rozvoje lidského systému, existence, stability a rozvoje státu musí být zpracován koncept lidské bezpečnosti, na něho navazující koncepce rozvoje a kodifikován systém pro implementaci řízení bezpečnosti do praxe. Na tento moderně koncipovaný systém řízení bezpečnosti musí navazovat model krizového řízení, navázaný na model nouzového řízení, podporovaný krizovým plánováním navázaným na nouzové plánování [2]. Kvalifikované řízení integrální bezpečnosti, které je systémové proaktivní strategické, je efektivní nástroj pro dosažení udržitelného rozvoje [2,3].

Základní principy racionálního řízení, které opublikovala OTA (úřad pro hodnocení technologií v USA) v r. 1991, jsou:

- orientovat pozornost institucí (úřadů, orgánů, ústavů, firem) směrem k občanovi,
- vytvářet širší prostor pro rozhodování,
- uplatňovat ve větší míře širší pružné organizační struktury s důrazem na delegování kompetencí tak, aby byly co nejlépe informované útvary, kolektivy, jednotlivci, které rozhodují; a aby týmy pro řešení problémů byly složeny ze zástupců různých profesních skupin organizace,
- udržovat dobré lidské vztahy v organizacích i u veřejnosti; překonáváním principu formální subordinace přispívat k plnému uplatnění moderního způsobu řízení, který je označován termínem "řízení lidských zdrojů" a zakládá princip partnerství.

Na základě disciplíny nazývané "řízení znalostí" [2] je třeba zajistit, aby řídicí pracovník měl příslušné kompetence, tj. neprázdný průnik znalostí, schopností a oprávnění.

Každý lidský systém, tj. územní celek obydlený lidmi, má své charakteristické vlastnosti a je čas od času poškozován pohromami o různé velikosti [2]. Škody ztráty a újmy způsobené pohromami závisí jak na velikosti pohromy, tak na množství aktiv a na jejich zranitelnostech vůči dané pohromě, tj. je nutné zvažovat velikosti rizik [2,4] a podle nich a dle možností územního celku řídit jeho bezpečnost; tj. ochranu veřejných aktiv, mobilizaci a koordinaci využití zdrojů komunity (energie, pracovní síly, výrobní schopnost, jídlo a zemědělství, suroviny, telekomunikace aj.), koordinaci činností takových, jako je systém varování a systém záchrany a zdravotnické služby, které snižují dopady pohrom a zajišťují kontinuitu činnosti státní správy a dodržování zákonů, a také vytváří podmínky pro nastartování rozvoje [2-4].

Na základě současného poznání [2,3] každé kvalitní řízení musí respektovat nutnost dělat rozhodnutí s cílem: předejít nouzovým situacím a lokalizovat nouzové situace; zajistit zdravý rozvoj lidské populace; a realizovat ekologické programy v socioekonomické sféře.

Základní funkcí států i měst je od jejich vzniku zajištění ochrany a rozvoje dané lidské společnosti, což není možné bez zajištění bezpečného prostoru, ve kterém žije lidská

společnost. Bezpečnost je chápána jako soubor opatření a činností pro zajištění bezpečného lidského systému, tj. pro zajištění bezpečí a udržitelného rozvoje chráněných aktiv lidského systému. Protože lidský systém je proměnný, tak i nástroj pro zajištění jeho bezpečí a udržitelného rozvoje musí být proměnný, tj. člověk ho musí řídit. Podle zásad moderního řízení lidské společnosti úkoly mají všichni zúčastnění [2,3].

Na základě výše uvedených faktů, je nutné pro každý územní celek znát charakteristiku daného území alespoň v rozsahu územně plánovací dokumentace a údaje o: struktuře a charakteru obyvatelstva; větších pohromách, které lze očekávat v daném území a o místních zranitelnostech vůči pohromám; a o disponibilních zdrojích, silách a prostředcích komunity. Objektivním způsobem je nutno hodnotit rizika v systémovém pojetí [4] a zpracovat plán pro řízení bezpečnosti, který obsahuje:

- postup na vytváření bezpečné komunity (bezpečnostní plán),
- postup odezvy na nouzové a kritické situace,
- plán obnovy po kritických situacích, aby bylo možno stabilizovat situaci a nastartovat jeho další rozvoj,

a vytváří jistou kulturu bezpečnosti, kterou respektuje jak top management, tak i jeho obyvatelé. Dále je třeba mít záložní zdroje, techniku, finance a vycvičený personál, který umí postupy pro zvládnutí nepříjemných dopadů pohrom.

Data o smart cities a jejich posouzení z hlediska lidské bezpečnosti a metody pro vytvoření bezpečných smart cities

Když vezmeme internetový server google.com a přehled současných publikací o smart cities, tak najdeme mnoho set až tisíce projektů o strategickém rozvoji měst na celém světě, které aplikují koncept smart cities; města jsou rozestata po celé zeměkouli (např. Amsterdam, Barcelona, London, Washington, Stockholm, Santa Cruz, Rio de Janeiro, Tokyo, Auckland, Soul, Praha etc.). Analýza více než 50 projektů, jež jsou popsány na citovaném internetovém serveru a údajů v publikacích [10,15-21]), ukazuje, že smart cities je moderní urbanistický projekt, který spatřuje rozvoj středně velkých měst v propojení kvalitních infrastruktur, a to energetické, telekomunikační, dopravní a zelené, a ve vzdělanosti, kultuře a podnikání s vysokou přidanou hodnotou.

V prostudovaných projektech se nepředpokládá existence pohrom, přestože není místo na světě, které by nepostihla žádná pohroma, jak ukazuje databáze [22] detailně analyzovaná v práci [23], a platí, že každá větší pohroma způsobuje ztráty na životech a zdraví lidí a škody a újmy na veřejných aktivech, tj. naruší život v komunitě; obrázek 2 ukazuje dopady extrémní pohromy na komunitu a postupnou kaskádu selhání životodárných infrastruktur [2,4], což je příčinou dalších ztrát, škod a újm na veřejných aktivech.

Protože pro zajištění lidských přání je prvořadým úkolem každé komunity zajistit bezpečí lidí v čase, jak ukazují předchozí kapitoly a materiál EU [15], lze říci v souladu s prací [21], že realizované projekty smart cities obvykle neřeší všechny aspekty spojené s lidskou bezpečností. Protože však sledované projekty mají velkou řadu pozitivních rysů, je třeba koncept smart cities doplnit o nástroje pro nouzové a krizové řízení [2].

Proto jsou nejprve metodou posouzení shody mezi normativem bezpečné komunity zpracovaným pro komunitu chápánou jako systém systémů dle [2-4,24] a obvyklým modelem smart cities [15] s uvážením předvídání budoucího vývoje smart cities [16] a identifikovaných

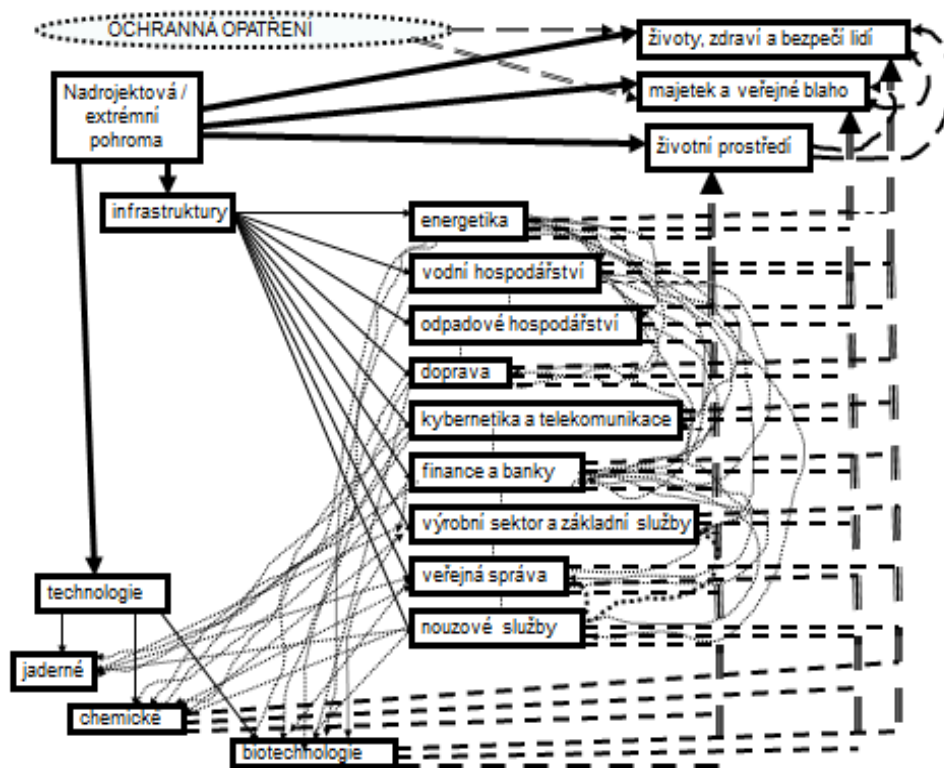
potřeb měst [25] určeny položky, které je třeba doplnit do konceptu smart cities. Poté je pro doplnění sledovaného konceptu o nástroj zajišťující bezpečnost smart cities v čase použita metoda analogie. Základem jsou nástroje vytvořené pro bezpečné komunity a bezpečné objekty na základě konceptu integrální bezpečnosti [2-4,26], které se v praxi osvědčily.

Položky, které se musí v konceptu smart cities zvažovat

Dosavadní aplikace konceptu smart cities v zájmu efektivity používají pokrokové ICT technologie a spoléhají na to, že všechny prolínající se systémy budou fungovat stále dobře. Protože ani předmětné technologie nejsou absolutní, jak ukazují selhání řídicích systémů v technologických objektech (např. dne 21.1.2016 na Hlavním nádraží v Praze nebyly několik hodin přijaty ani vypraveny vlaky kvůli tomu, že podle sdělení vedení drah v médiích nefungoval řídicí počítač; výpadek zařízení PZB90, které je instalováno na německých tratích bylo jednou z příčin srážky rychlíků u bavorského Bad Aiblingu dne 9. 2. 2016, při které zahynulo 10 lidí, 5 lidí bylo těžce zraněno a téměř 200 lidí zraněno; mnohé blackouty a jiné výpadky služeb [3]), tak při řízení smart cities musíme zvažovat:

- přírodní pohromy a technologické havárie (tzv. vnější) jiného systému nacházejícího se vně komunity,
- teroristické útoky, kriminální činy nebo válku,
- technologické havárie (tzv. vnitřní) kritických prvků, vazeb a toků v systému. Je nutno zvážit vady materiálu v zařízeních, stárnutí materiálů v zařízeních, nedostatečnou údržbu zařízení apod.,
- chyby nebo selhání řídicího systému,
- lidské chyby, a to speciálně příčiny organizačních havárií jako špatná rozhodnutí řídicích pracovníků a špatné způsoby řízení.

Obrázek 2: Dopady nadprojektové (extrémní, kruté, těžké) pohromy na lidský systém. (a to i na smart cities). Jsou uvedeny přímé dopady na chráněná aktiva a relevantní sekundární dopady způsobené vazbami a toky v lidském systému, a také případy, pro které existují vytvořená ochranná opatření ve vyspělých zemích (tučně šipky)

Především je nutno zvažovat selhání smart technologií a mít připraveny postupy na jejich překonání a obnovu způsobem, který nevyvolá kritické dopady na veřejná aktiva, jejichž důsledkem jsou velké ztráty na lidských životech a lidském zdraví, anebo neschopnost stabilizovat situaci a provést obnovu.

Pomocí kontinuálního monitoringu musíme sledovat, zda: úroveň bezpečnosti (účinnost a efektivita opatření a činností) v čase roste či klesá; ve stanovených časových úsecích je dosahováno plánované úrovně bezpečnosti (účinnosti a efektivity opatření a činností); a aplikovaná opatření vedou skutečně ke zvýšení úrovně bezpečnosti (účinnosti a efektivity opatření a činností) [2].

Proto v každém projektu smart cities je nutné:

- stanovit co a proč je nutné chránit,
- stanovit minimální úroveň ochrany,
- posoudit současnou úroveň ochrany,
- v případě zjištění, že ochrana je nedostatečná navrhnout další opatření na ochranu,
- zajistit prostředky na ochranu,
- aplikovat opatření pro ochranu,
- periodicky kontrolovat stav komunity,
- udržovat ochranu na odpovídající úrovni,
- revidovat opatření v závislosti na vývoji.

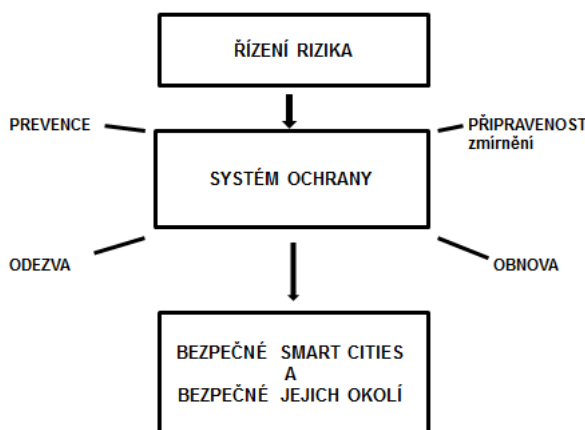
U všech činností je třeba rozdělit kompetence a odpovědnosti. Technické a organizační aspekty, které je nutné řešit, jsou uvedeny v [3,27].

Rizika stále přibývají a lidská společnost nemá zdroje, síly a prostředky, aby tomu zabránila, tak musí cíleně řídit rizika. Aby řízení bylo úspěšné, tak se musí zaměřit na prioritní rizika a jejich aspekty. Vyjednávání s riziky [4] vychází ze současných možností lidské společnosti a spočívá v rozdělení vypořádání rizik do kategorií, ve kterých se příslušná část rizika zajistí:

- snížením části rizika, tj. preventivními opatřeními se odvrátí realizace rizika,
- zmírněním části rizika, tj. účelovými preventivními opatřeními odezvy a připravenosti (varovné systémy a jiná opatření nouzového a krizového řízení) se sníží nebo odvrátí nepřijatelné dopady při realizaci rizika,
- pojištěním části rizika,
- připravením rezervy na odezvu a obnovu a záloh pro zajištění přežití lidí a kontinuity provozu státu / území / organizace,
- připravením plánu pro odezvu na nepředvídané situace (contingency plan) v případě výskytu rizik neřiditelných nebo příliš nákladných na eliminaci, anebo málo častých.

K tomu se rovněž připojuje rozdělení zvládání rizik mezi všechny zúčastněné. Rozdělení ve správném řízení se provádí tak, že se vychází z toho, že za zvládání rizik odpovídají všichni zúčastnění a že zvládání konkrétního rizika je nejlépe přidělit tomu subjektu, který je na to nejlépe připraven. Základní postup je vyznačen na obrázku 3.

Obrázek 3: Fáze řízení rizika zacílené na bezpečné smart city i jeho bezpečné okolí

Model pro řízení bezpečnosti smart cities v čase

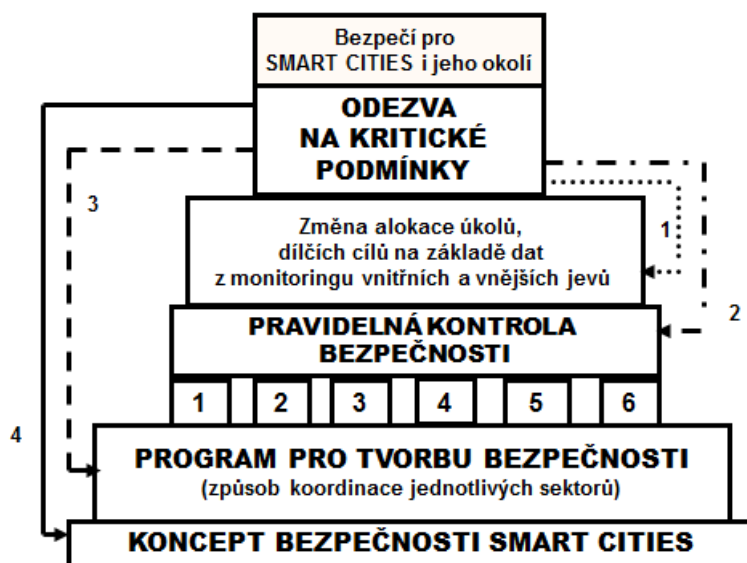
S ohledem na: data a znalosti, shrnuté v pracích [2-4]; koncepcce prosazované OECD [19]; metody popsané v práci [3]; a realitu, že každá komunita "smart cities" je otevřený systém (tj. zdroje rizik jsou vnitřní a vnější pohromy a lidský faktor [2,4]), je vytvořen model pro řízení bezpečnosti se šesti procesy, tj.: koncepty a správa; správní postupy; technické záležitosti; vnější spolupráce; nouzová (havarijní) připravenost; a dokumentace a vyšetřování nehod (obrázek 4).

Procesy se dále dělí na dílčí procesy:

1. První proces sestává z dílčích procesů pro: celkovou koncepci na zajištění bezpečnosti; dosažení dílčích cílů bezpečnosti; vedení / řízení bezpečnosti; systém řízení bezpečnosti; řízení obyvatel, personálu / zaměstnanců, tj. pro: řízení lidských zdrojů, školení a vzdělávání, interní komunikaci / povědomí a pracovní prostředí; revize a hodnocení plnění cílů stanovených v oblasti bezpečnosti.
2. Druhý proces sestává z dílčích procesů pro: identifikaci ohrožení, která představují potenciální pohromy a hodnocení rizik spojených s předmětnými ohroženími; dokumentace postupů (včetně

- pracovních povolení); řízení změn; zajištění bezpečnosti při jednání s dodavateli výrobků a služeb; a dozor nad bezpečností používaných výrobků.
3. Třetí proces zahrnuje dílčí procesy pro: výzkum a rozvoj; projektování a konstruování; zajišťování inherentní bezpečnosti; tvorbu technických standardů; skladování nebezpečných látek; a udržování celistvosti (integrity) komunity a údržbu jejich zařízení a budov.
 4. Čtvrtý proces zahrnuje dílčí procesy pro: spolupráci všech zainteresovaných subjektů se správními orgány; spolupráci s veřejnými a dalšími zainteresovanými subjekty (včetně akademických institucí); a spolupráce s jinými důležitými entitami veřejnými i soukromými.
 5. Pátý proces zahrnuje dílčí procesy pro: plánování vnitřní připravenosti na zvládnutí nouzových situací všeho druhu; zajištění položek, které usnadní plánování vnější připravenosti, kdyby entita ohrozila své okolí; a koordinaci činností všech zúčastněných při zajištění připravenosti a při odezvě na nouzové situace, a to zvláště kritické (krizové řízení).
 6. Šestý proces má dílčí procesy pro: zpracování zpráv o pohromách, haváriích, nehodách, skorněhodách a dalších poučných zkušenostech; vyšetřování škod, ztrát a újem a stanovení jejich příčin; a odezvu a následné činnosti po pohromách – stabilizace situace a obnova, a to včetně vypracování příslušného poučení z příčin a řešení problémů a sdílení informací.

Obrázek 4: Model pro řízení bezpečnosti smart cities: sedm bloků procesů důležitých pro bezpečnost smart cities; tečkovaná čára – zpětná vazba 1; čerchovaná čára – zpětná vazba 2; čárkovaná čára – zpětná vazba 3; plná čára – zpětná vazba 4

Jelikož každá reálná komunita je v dynamicky proměnném světě, její stav se mění v závislosti na realizaci možných rizik, a proto každá komunita ve snaze být bezpečná musí dle [3] monitorovat rizika a reagovat na změny podmínek tím, že má ve svém řízení zavedeny postupy pro řízení komunity jak při normálních a abnormálních podmínkách, tak i při kritických podmínkách (způsobených nadprojektovými pohromami), při kterých používá opatření, vyznačená na obrázku 4 zpětnými vazbami (zpětné vazby se realizují postupně dle závažnosti podmínek, tj. zpětná vazba 4 se používá při největší závažnosti).

Pro řízení bezpečnosti komunity smart cities v čase je nutné též vytvářet jistou kulturu bezpečnosti, kterou respektuje jak top management komunity, tak i její obyvatelé. Důležitý je kontinuální monitoring, rozdělení odpovědností a kompetencí [2, 8,24]. Pro kvalifikované zvládnutí nouzových a kritických situací je třeba zajistit záložní zdroje, síly a prostředky, a vycvičený personal, který umí postupy pro zvládnutí nepřijatelných dopadů pohrom [2,8,24].

Protože každá komunita se dynamicky vyvíjí, musí se pravidelně posuzovat její stav pomocí bezpečnostních ukazatelů (pro posouzení trendu a pro schopnost dosažení cíle). V případě abnormální odchylky od cílů je třeba udělat změnu (např. v rozdělení úkolů, dílčích cílech, alokaci zdrojů atd.). V případě kritických podmínek (příliš velké odchylky od cílů) musí být provedena správná a rychlá reakce na kritické podmínky. Podle závažnosti změny podmínek se vybírá příslušná zpětná vazba; na obrázku 4 můžete vidět, že uplatňování zpětné vazby 4 znamená změnu konceptu řízení bezpečnosti smart cities.

Program pro budování bezpečnosti je dle [4] plán řízení bezpečnosti, který obsahuje provázaný soubor plánů:

- bezpečnostní plán, tj. postup, kterým se vytváří zabezpečená komunita smart cities, obrázek 5,
- plán odezvy komunity smart cities na nouzové a kritické situace,
- plán obnovy komunity smart cities po kritických situacích, kterým se stabilizuje situace v komunitě smart cities a nastartuje se její další rozvoj.

Obrázek 5: *Struktura bezpečnostního plánu komunity [4]*

Systém řízení bezpečnosti (SMS) komunit smart cities zahrnuje organizační struktury, odpovědnosti, praktiky, pravidla, postupy a zdroje pro zvládnutí pohrom, které jsou výsledky procesů uvnitř a vně komunity, anebo alespoň postupy na zmírňování nepřijatelných dopadů pohrom.

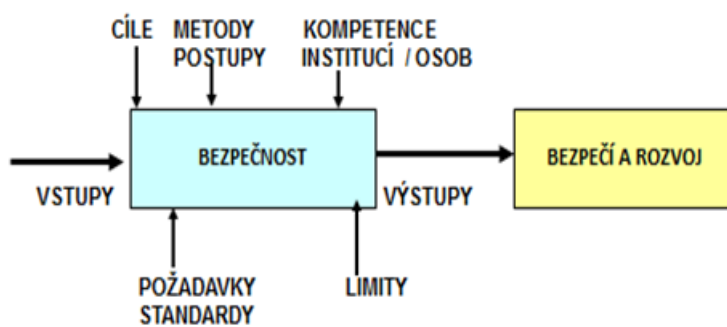
Systém řízení bezpečnosti smart cities se musí opírat o koncepci prevence pohrom či alespoň jejich závažných dopadů, která zahrnuje povinnost zavést a udržovat systém řízení [2], ve kterém jsou zohledněny dále uvedené problémy:

- role a odpovědnosti osob podílejících se na řízení závažných ohrožení, které znamenají pohromy na všech organizačních úrovních a opatření na zajištění výcviku, která jsou sladěna s identifikovanými potřebami výcviku,
- plány pro systematické identifikování závažných ohrožení od pohrom a z nich plynoucích rizik, která jsou spojena s normálními, abnormálními a kritickými podmínkami, a pro hodnocení jejich pravděpodobnosti a krutosti (velikosti),
- plány a postupy pro zajištění bezpečnosti všech komponent a funkcí v území, a to včetně údržby objektů, zařízení,
- plány na implementaci změn v území, objektech i zařízeních,

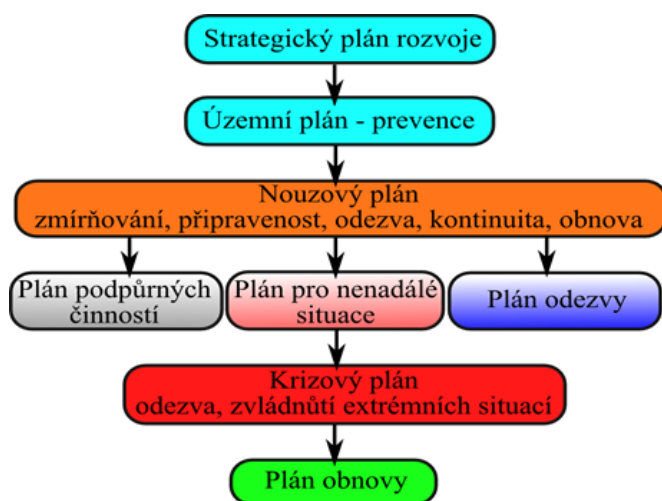
- plány na identifikaci předvídatelných nouzových situací systematickou analýzou, včetně přípravy, testů a posuzování nouzových plánů pro odezvu na takové nouzové situace,
- plány pro probíhající hodnocení souladu s cíli vyjasněnými v koncepci bezpečnosti a SMS a mechanismy pro vyšetřování a provádění korekčních činností v případě selhání s cílem dosáhnout stanovené cíle,
- plány pro periodické systematické hodnocení koncepce bezpečnosti, účinnosti a vhodnosti SMS a kritérií pro posuzování úrovně bezpečnosti vrcholovým týmem pracovníků.

Obrázek 6 ukazuje proces řízení bezpečnosti komunity smart cities. Obrázek 7 ukazuje provázání základních plánů.

Obrázek 6: Proces řízení bezpečnosti komponent komunit smart cities dle [3]

Obrázek 7: Provázanost základních plánů pro řízení bezpečnosti komunit smart cities dle [28]

Závěr

Model pro řízení bezpečnosti komunit smart cities v čase, zobrazený na obrázku 4, sestavený na základě současných znalostí, je procesní model, v němž jsou zastoupeny:

- jak jednotlivé důležité prvky procesu řízení bezpečnosti, založené na kvalifikované práci s integrálním rizikem,
- tak i zpětné vazby, kterými je možné korigovat případy, v nichž nejsou splněny požadavky bezpečnosti kvůli dynamickému vývoji smart cities a jejich okolí.

Pro aplikaci v praxi model pro řízení bezpečnosti smart cities doplňuje mechanismus pro zajištění schopnosti komunit smart cities být efektivní při abnormálních a kritických

podmínkách; tj. akceschopné plány odezvy, rezervy materiální, technické, finanční a personální, a také specifické typy řízení [2].

K zajištění bezpečnosti komunit smart cities během jejich životního cyklu, včetně přežití lidí při kritických podmínkách, je nutné podle [3]: použít kvalifikovaný způsob práce s riziky, který je zacílen na bezpečnost systému systémů; u objektů a technologií aplikovat přístupy All-Hazard-Approach a Defence-in-Depth [3]; a mít program pro řízení bezpečnosti založený na plánu řízení bezpečnosti komunit smart cities, který obsahuje: model zajištění bezpečnosti komunit smart cities na obrázku 5; procesy pro řízení bezpečnosti jednotlivých komponent zobrazené na obrázku 6 a jejich propojení; a soubor plánů pro řešení jednotlivých možných situací v komunitách smart cities propojených způsobem zobrazeným na obrázku 7.

Literatura

- [1] EU. *Safe community*. Brussels: EU 2004. www.eu.org
- [2] PROCHÁZKOVÁ D. *Strategické řízení bezpečnosti území a organizace*. ISBN: 978-80-01-04844-3. Praha: ČVUT 2011, 483p.
- [3] PROCHÁZKOVÁ D. *Safety of complex technological facilities*. ISBN: 978-3-659-74632-1. Saarbruecken: Lambert Academic Publishing 2015, 244p.
- [4] PROCHÁZKOVÁ D. *Analýza a řízení rizik*. Praha: ČVUT 2011, ISBN: 978-80-01-04841-2, 405p.
- [5] EU. *Smart cities ranking of European medium-sized cities*. www.smart-cities.eu
- [6] PROCHÁZKOVÁ, D., PROCHÁZKA, J. *Integrovaná bezpečnost zajišťuje optimální rozvoj životního prostředí*. ISBN 978-80-01-05480-2. Praha: ČVUT, 224p.
- [7] GIBSON, B. R. ET AL. *Specification of sustainability-based environmental assessment decision criteria and implications for determining "significance" in environmental assessment*. Report EN 105-67/2001E. Ottawa: Canadian Environmental Assessment Agency 2001. ISBN 0-662-31068-3, www.ceeaa-acee.gc.ca
- [8] GUSTIN, J. F. *Disaster & recovery planning: a guide for facility managers*. Lilburn: The Fairmont Press, Inc. 2002. ISBN 0-88173-323-7 (FP), 0-13-009289-4 (PH), 304p.
- [9] CDEM. *Working together: lifelines utilities and emergency management*. Ministry of Civil Defense and Emergency Management (CDEM) 2002, www.civildefense.govt.nz
- [10] DISASTER ADVISORS INC. *Business continuity planning*. 2003. <http://www.disasteradvisors.com/disasterplanning.htm>
- [11] EMA. *Australian emergency manual disaster recovery*. Sydney: Emergency Management Australia 1996, 166p.
- [12] PETERSON, J. *A Review of the literature and programs on local recovery from disaster*. Colorado: Natural Hazards Research and Applications Information Center, Institute of Behavioral Science, University of Colorado 1999. <http://www.colorado.edu/hazards/wp/wp102/wp102org.html>
- [13] USA. *The national strategy for the physical protection of critical infrastructures and key assets*. 2003; http://www.whitehouse.gov/pcipb/physical_strategy.pdf
- [14] FEMA. *Promoting critical infrastructure protection by emergency managers and first responders*. Nationwide. 2005. www.usfa.fema.gov
- [15] ISO/IEC. *JTC 1 Smart cities*. Geneva: International Organization for Standardization 2015. www.iso.org
- [16] MOIR, E., MOONEN, T., CLARK, C. *What are future cities - origins, meaning and uses. Foresight future of cities* Catapult: Project and Future Cities London: Catapult 2014, 98p.
- [17] TOWNSEND, A. *Smart cities: big data, civic hackers, and the quest for a new utopia*. W. W. Norton & Company 2013. ISBN 0393082873.

- [18] BATTY, M. ET AL. Smart cities of the future. *European Journal of Physics Special Topics* 214 (2012), pp 481–518.
- [19] KWON HYUNG LEE. *Building a new smart city in Asia: Songdo international city in Incheon S. Korea*. Incheon Development Institute 2013.
- [20] SHEPARD, M. *Sentient city: ubiquitous computing, architecture, and the future of urban space*. New York City. Architectural League of New York 2011. ISBN 978-0262515863.
- [21] GREENFIELD, A.A. *Against smart city*. London: Verso 2013, 153p.
- [22] EM-DAT. *The OFDA/CRED International disaster database* – www.emdat.net – Université catholique de Louvain – Brussels – Belgium. www.emdat.be
- [23] PROCHÁZKOVÁ D. *Rizika spojená s pohromami a inženýrské postupy pro jejich zvládání*. ISBN 978-80-01-05479-6. Praha: ČVUT 2014, 234p.
- [24] EU. FOCUS project. Brussels: EU. www.focusproject.eu
- [25] UN HABITAT. *The city we need*. New York: UN 2014, www.unhabitat.org/downloads/docs/The%20City%20We%20Need.pdf
- [26] OECD. *Guidance on safety performance indicators. guidance for industry, public authorities and communities for developing SPI programmes related to chemical industry*. Paris: OECD 2003, 192p.
- [27] PROCHÁZKOVÁ D. Identification and management of risks of system of systems. *International Journal of Computer and Information Technology*, ISSN: 2279-0764, 2 (2013), No 2, 232-239. <http://ijcit.com/current.php>
- [28] PROCHÁZKOVÁ D. *Krizové řízení pro technické obory*. ISBN 978-80-01-05292-1. ČVUT, Praha 2013, 303p.

ŘEŠENÍ RIZIK SPOJENÝCH S MIGRACÍ VELKÝCH SKUPIN LIDÍ

SOLUTION OF RISKS CONECTED WITH MIGRATION OF GREAT GROUPS OF HUMANS

Doc. RNDr. Dana Procházková, PhD., DrSc.
Vysoká škola regionálního rozvoje
Žalanského 68, Praha 6

Klíčová slova:

Riziko; bezpečí; rozvoj; bezpečnost; práce s riziky; rizikové inženýrství

Keywords:

Risk; security; development; safety; work with risks; risk engineering

Abstrakt:

Předložená práce se zabývá migrací velkých skupin lidí z pohledu rizik a ukazuje opatření, která musí být provedena, aby předmětná rizika byla zvládnuta.

Abstract:

The present paper deals with the migration of large groups of humans from the viewpoint of risks and it shows measures which need to be performed so given risks may be overcame.

Úvod

Přírodní jevy, technologie používané člověkem, velké zásahy do životního prostředí, nežádoucí jevy a konflikty v lidské společnosti představují bezesporu určitá rizika pro člověka, jeho majetek, životní prostředí, kritickou infrastrukturu a v neposlední řadě i stát, tj. pro základní aktiva lidského systému [1].

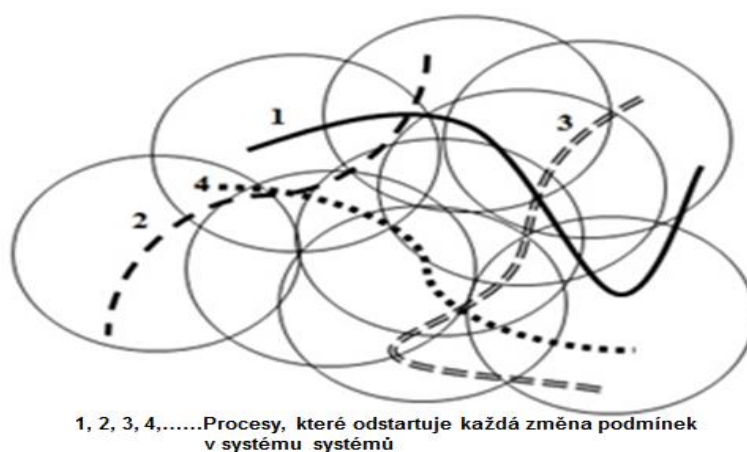
V současné době se na základě obsahu materiálů prezentovaných ve sdělovacích prostředcích, pořádaných veřejných akcí a odborných konferencí velmi mluví o migraci velkých skupin lidí. Z hlediska historie jde o jev, který se občas vyskytuje a jeho způsob zvládnutí záleží na řízení problému. Je-li problém špatně posouzen a řešení neodpovídá závažnosti, dojde dříve či později k jevu, který již od 80. let minulého století označujeme pojmem „organizační havárie“. Předmětná pohroma způsobuje ztráty, škody a újmy na chráněných veřejných aktivech, a někdy značné. Předložené sdělení ukazuje způsob řešení problému z pohledu řízení integrálního rizika současného světa chápaného jako systém systémů, tj. řada otevřených vzájemně se prolínajících systémů, ve kterých probíhají různé procesy, a které se dynamicky vyvíjí. Představa je na obrázku 1.

Článek na základě konceptu integrální bezpečnosti, který bere v úvahu všechny možné pohromy, pomocí přístupů a metod rizikového inženýrství ukazuje, jak je třeba problém migrace velkých skupin lidí řešit, aby dříve či později nevznikly konflikty mezi původními obyvateli a potomky migrantů.

Cíle lidí a nástroj založený na řízení integrálního rizika

Současným cílem lidí je žít v bezpečí a mít možnost se rozvíjet. Proto: OSN formulovala v r. 1994 cíl bezpečný lidský systém [2]; a EU v r. 2004 cíl bezpečná komunita [3]. Současné poznání [1] ukazuje, že jde o kvalitní péči jak o veřejná aktiva (statky, zájmy): lidské životy, zdraví a bezpečí; majetek a veřejné blaho; životní prostředí; a kritické technologie a infrastruktury, tak o jejich propojení realizované pomocí přirozených i lidmi vytvořených vazeb a toků. V důsledku propojení je třeba sledovat průřezová rizika [4]. Základní nástroje lidské společnosti pro dosažení uvedených cílů jsou: správné řízení lidské společnosti, respektující momentální stav prostředí; a správné uplatňování znalostí a zkušeností při vyjednávání s riziky zaměřené tak, že je respektován veřejný zájem. V daném ohledu hrají velkou roli manažerské a inženýrské disciplíny, které mají schopnost zajistit lidskou existenci, bezpečí a potenciál pro rozvoj [5]. Je skutečností, že na opatřeních a činnostech se musí podílet všichni účastníci, tj. veřejné instituce, soukromé společnosti i občané.

Obrázek 1: *Představa současného světa.*

Úkolem řízení rizika je najít optimální způsob, jak vyhodnocená rizika snížit na požadovanou společensky přijatelnou úroveň, případně je na této úrovni udržet. Snižování rizika je prakticky vždy spojeno se zvyšováním nákladů. Řízení rizika je tedy vedeno snahou najít hranici, na kterou je únosné riziko ještě snížit, aby vynaložené náklady byly společensky přijatelné. Proto je třeba se dohodnout na tom, jaké požadavky bude výstup z hodnocení rizika splňovat. Při vypořádávání rizik je nutné se snažit tyto požadavky dodržovat a případné nedodržení odůvodnit. Principy pro práci s riziky jsou: být proaktivní; domýšlet možné důsledky; správně určovat priority veřejného zájmu; myslet na zvládnutí problémů; zvažovat synergie; a být ostražitý [5].

Přijatelnost rizika musí mít sociální rozměr, a proto je třeba zvažovat: pro koho má být riziko přijatelné?; pro původce rizika, pro politiky nebo pro veřejnou správu?; kdo stanoví přijatelnost?; politici rozhodují o tom, co je zákonné, a tudíž by neměli rozhodovat o tom, co je přijatelné; a zda při stanovení přijatelnosti rizik byla diskutována aktuálně tolerovatelná rizika, netolerovatelné prahové hodnoty a postoje veřejnosti k rizikům. Při hodnocení přijatelnosti rizika se jedná o porovnání hodnoty / míry rizika zjištěné analýzou rizika sledovaného systému s mezní hodnotou přijatelnosti nebo stanovenou mezní funkcí přijatelnosti

Jevy ohrožující Evropu

Výsledky projektu FOCUS [6], řešeného v rámci EU odhalily závažné nedostatky v řízení jevů jako: zneužití moci; rozpad společnosti na netolerantní skupiny; zneužití technologií; zneužití pravomoci; nelegální vstupy do informačních systémů; kybernetická kriminalita; *teroristické útoky*; korupce ve vládě a veřejné správě včetně politické sféry; závažná ekonomická kriminalita zahrnující praní špinavých peněz a daňové úniky; *obchodování s lidmi a ilegální migrace*; ilegální výroba a distribuce psychotropních látek; *extremismus*; *všechny formy diskriminace a netolerance*; zneužití genového inženýrství; a nedostatečná zdravotní péče o pracující a občany v řadě situací.

Závěry projektu FOCUS [5] ukazují, že je třeba věnovat značné úsilí např.:

- možnému selhání péče o lidi, tj. selhání zdravotnické a sociální péče, protože chybí systematické řešení problémů: mladých lidí (zaměstnanost a uplatnění ve společnosti); seniorů; skupin lidí, kteří nejsou ochotni se podřítit pravidlům většinové společnosti; a přípravě na velké pandemie a epidemie, a nevyléčitelné nemoci u lidí, zvířat nebo rostlin,
- defektům, které vyvolává zvyšování fyzické zranitelnosti lidí velkým tlakem na pracovní výkony lidí,
- defektům v chování lidí, které nabývají velkých rozměrů, tj. vzájemné nepatřičné chování jednotlivce nebo skupin jednotlivců jako jsou: neoprávněné přivlastňování majetku; usmrcení lidského jedince; šikana; náboženská a jiná nesnášenlivost; kriminální činy jako: vandalismus a protizákonné podnikání, loupeže a přepadání, nelegální vstupy, neoprávněné použití majetku či služeb, krádeže a podvody, zastrašování a vydírání, ničení a sabotáže, teror vůči jednotlivci; teroristické útoky; lokální a další ozbrojené konflikty,
- neřízené populační explozi lidí – v EU se řeší jen demografický šok a odhad časového horizontu jistého bodu zvratu, tzn. začátek absolutního poklesu obyvatelstva Evropy a ČR,
- ilegální migraci velkých skupin lidí – je třeba řešit otázky spojené se zajištěním pitné vody a potravin a problémy zapojení lidí z jiných kultur do pracovního procesu, ve kterém se tvoří hodnoty a též bezpečnostnímu rozměru imigrace,
- defektům způsobeným nedokonalostmi v řízení lidských činností jako jsou: selhání vzdělávací infrastruktury; selhání infrastruktury výzkumu; selhání veřejné správy; selhání dodavatelských řetězců.

Příčiny uvedených nedostatků v oblasti vrcholového řízení [5] byly identifikovány takto: řízení je předurčené politickými a vojenskými aspekty; postrádá lidský rozměr a dává malou podporu obyvatelům EU; není prováděno na základě kvalifikovaných dat zpracovaných kvalifikovanými metodami; je často určeno fixními ideami bez reálného ohodnocení jejich realizovatelnosti; je založeno na představě, že všechno je stacionární a nerespektuje dynamický vývoj světa, který vyžaduje přípravu na možné extrémní scénáře situací a opatření pro přežití lidí; není realizované na základě principu systém řízení bezpečnosti systému systémů v dynamicky proměnném světě.

Řešení problémů spojených s migrací velkých skupin lidí na základě zásad inženýrství rizik

Při řešení problémů se v pokrokovém světě dnes používají specifické disciplíny umožňující řízení a vypořádání rizik ve prospěch bezpečí a rozvoje [1,4,5], viz např. poslední světová konference v Curychu [7]. Dle předmětného konceptu odpověď na otázku „*co znamená zvládnutí rizika spojeného s migrací velkých skupin lidí*“ vyplývá z Maslowovy pyramidy

lidských potřeb [8], obrázek 2, a z toho, že do cílů vypořádání rizik patří také rozvoj, tj. obnova – změna společnosti po příchodu velkých skupin lidí:

1. Je třeba zajistit obživu přichozích lidí - dávky nebo odměny za práci pro společnost (mají potřebné znalosti, schopnosti a jsou ochotni respektovat pracovní návyky platné v Evropě?).
2. Je třeba zajistit bezpečí a jistoty občanů i přichozích lidí - tj. nesmí dojít k rozdělení společnosti na netolerantní skupiny lidí, protože by došlo k občanským nepokojům...
3. Je třeba zajistit sociální začlenění přichozích lidí - dodržování práva, morálky a etiky - jaké: původního osídlení nebo migrantů, výuka – jak to udělat, když učitelé ze základních škol si již nyní stěžují, že přicházejí žáci, kteří neumí česky, kultura, sport
4. Je třeba zajistit - společnou práci občanů i přichozích lidí pro veřejné blaho a rozvoj našeho území, regionů...
5. Je třeba zajistit - seberealizaci všech občanů pro veřejné blaho ČR.

Podíváme-li se na dnešní diskuse ve všech sférách, které byly zmíněny v úvodu, tak je skutečností odpověď, že řada výše uvedených aspektů se neřeší.

Obrázek 2: Maslowova pyramida lidských potřeb; zpracováno dle [8].

Závěr

Účelem a cílem řízení a vypořádání rizik je jejich snížení na přijatelnou úroveň. Jakmile na základě stanovení ohrožení je nebezpečí jednou identifikováno, musí být nejvyšší prioritou určení rizik a jejich eliminace, anebo jeho spolehlivé řízení dle zásad pokrokového způsobu řízení TQM (Total Quality Management) [9] a sestavit spolehlivý systém řízení bezpečnosti. Systém řízení bezpečnosti (SMS – Safety Management Systém) [1,5] má cíl zvyšovat bezpečnost, což provádí na základě snižování rizik na úroveň přijatelného rizika od všech možných pohrom (tzv. ALL HAZARD APPROACH [10]). Má široko akceptované priority jak zvládnout nebezpečí, kterými jsou: eliminovat zdroje nebezpečí; redukovat (omezit) možné dopady, tj. možná nebezpečí pro chráněná aktiva; zvládnout rizika; a lokalizovat a zmírňovat škody. **Životy, zdraví a bezpečí lidí jsou základní aktiva, a proto** stát musí provádět řízení a vypořádání všech existujících rizik, a to: proaktivně a systémově.

Literatura

- [1] PROCHÁZKOVÁ, D. *Strategické řízení bezpečnosti území a organizace*. ISBN: 978-80-01-04844-3. Praha: ČVUT 2011, 483p.
- [2] UN. Human development report. New York: UN 1994, www.un.org.
- [3] EU. PASR (Preparatory Action on Security Research) 2004-06 – *Safe community*. Brussels: EU 2004.

- [4] PROCHÁZKOVÁ, D. *Analýza a řízení rizik*. ISBN: 978-80-01-04841-2. Praha: ČVUT 2011, 405p.
- [5] PROCHÁZKOVÁ, D. *Bezpečnost složitých technologických systémů*. ISBN: 978-80-01-05771-1. Praha: ČVUT 2015, 208p.
- [6] EU.FOCUS *Final Report*. Brussels: EU 2013, 519p.
- [7] PODOFILLINI ET AL. (EDS) *Safety and Reliability of Complex Systems*. London: Taylor & Francis Group 2015. ISBN: 978-1-138-02879-1 (Hbk+CD-ROM), p. 40, pp. 245-253, ISBN: 978-1-315-64841-5 (eBook pdf) www.crcpress.com – www.taylorandfrancis.com
- [8] MASLOW, A. H. *Motivation and Personality*. New York: Haper 1954, 236p.
- [9] REHDER, R., RALSTON, F. *Total Quality Management: A Revolutionary Management Philosophy*. S.A.M. *Advanced Management Journal* 49 (1984), No 3, pp 24-33. ISSN 0749-7075.
- [10] FEMA. *Guide for All-Hazard Emergency Operations Planning*. State and Local Guide (SLG) 101. Washington: FEMA 1996.

VÝZNAM DYNAMICKÉ ANALÝZY RIZIKA V OBCÍCH

IMPORTANCE OF THE DYNAMIC RISK ANALYSIS IN MUNICIPALITIES

Ing. Barbora Schüllerová
doc. Ing. Vladimír Adamec, CSc.
Ústav soudního inženýrství, Vysoké učení technické v Brně
Purkyňova 464/118, 612 00 Brno
barbora.schullerova@usi.vutbr.cz
vladimir.adamec@usi.vutbr.cz

RNDr. Mgr. Petr Skřehot
Znalecký ústav bezpečnosti a ochrany zdraví, z.ú.
Divišova 235, 530 03 Pardubice - Studánka
skrehot@zuboz.cz

Ing. Michaela Melicharová
T-SOFT, s.r.o
Novodvorská 1010/14, 142 01 Praha – 4 - Lhotka
michaela.melicharova@tsoft.cz

Klíčová slova:

riziko, dynamický, analýza, hodnocení, obec

Keywords:

risk, dynamic, analysis, assessment, municipality

Abstrakt:

Identifikace, analýza a hodnocení hrozeb v obcích je v současné době řešena zejména pro mimořádné události, jako jsou např. živelní pohromy, havárie nebo ohrožení kritické infrastruktury. Tyto hrozby a z nich plynoucí rizika jsou stanoveny na základě identifikace rizikových oblastí a působení jejich potenciálně negativních faktorů. V úvahu ovšem nejsou dostatečně brána a hodnocena rizika, která mohou vznikat i v rámci běžných činností, na kterých se obec podílí (správa budov, kulturní akce apod.). Autoři v příspěvku představují význam a možné přístupy dynamické analýzy rizika, jejímž cílem je identifikace a aplikace účinných preventivních opatření v čase, čímž reagují na preventivní povinnost a odpovědnost za škodu dle nového občanského zákoníku.

Abstract:

Currently, are the identification, analysis and assessment of threats in municipalities are solving especially for extraordinary events, such as natural disaster, serious accidents or threats of critical infrastructure. These threats and their risks are determined on the base of risk areas and exposure to the potentially negative factors. However, are not adequately considered and evaluated the risks that may arise in the common course of activities in which the municipalities participate. In the paper authors present the significance and possible approaches to the dynamic risk analysis. The aim of this analysis is the identification and application of effective preventive measures in time, through which respond to preventive duty and damage liability under the new Civil Code.

Úvod

Povinnosti municipalit v rámci ochrany obyvatelstva a krizovém řízení, vyplývají z legislativy, vymezující jejich působnost a jednotlivé úkoly. Těmito úkony jsou mimo jiné na úrovni územní samosprávy pověřeni i starostové obcí, obecní úřady a další orgány, které jsou zřizovány za účelem plnění jejich těchto úkonů. Jednotlivé obce a obce s rozšířenou působností se podílejí na zajištění připravenosti na mimořádné události a krizové situace zejména ve spolupráci s Hasičským záchranným sborem České republiky. Důraz je kladen především na prevenci a schopnost reagovat na hrozby a z nich vyplývající rizika. Právě prevence je účinným nástrojem k zajištění bezpečnosti územních celků a jejich infrastruktury. Aby mohla být preventivní činnost řádně aplikována, musí být identifikovány a vyhodnoceny všechny hrozby a rizika, včetně rizik související s dynamickým vývojem událostí a činností v obci, které mohou mít krátkodobý nebo dlouhodobý charakter. Jedná se například o běžné kulturní akce, opravy pozemních komunikací, budov, údržba obecní zeleně. Hrozby a rizika spojené s těmito událostmi, nemusí být tak rozsáhlé, jako běžné definované mimořádné události, ale i malé narušení běžné funkce obce, může mít následně závažné dopady.

1. Rizika z pohledu obcí

Řízení rizik je složitým problémem, zejména v situacích, kdy dochází k rychlým změnám vlivem působení vnějších a vnitřních faktorů, které mohou fungující systém negativně ovlivnit. Takovým systémem může být i obec. Člověk je schopen identifikovat, analyzovat a vyhodnotit rizika s cílem jejich minimalizace nebo úplného odstranění. Pokud jsou rizika a zdroje nebezpečí permanentně vyhledávána a hodnocena, je následně možné, vytvářet vhodná bezpečnostní opatření snižující celkovou míru rizik. Scénáře nebezpečí a průběh rizik, které se mohou v některých případech i opakovat, mohou být jinou událostí významně změněny. Tyto změny není jednoduché predikovat nebo popsat na základě běžných analytických a hodnotících přístupů.

V současné době vývoje nejnovějších technologií, materiálů, chemických látek a směsí, stejně jako změny týkající se neočekávaných jevů (např. klimatické změny, migrační vlny, politické změny), jsou zdrojem nových hrozeb a nebezpečí, na která není současná společnost řádně připravena. Riziko, se kterým se člověk setkává, můžeme rozdělit a charakterizovat na základě různých přístupů. Jedním z přístupů je rozdělení rizika na statické a dynamické. Statické riziko je definováno možnou ztrátou, jejíž příčiny nemají původ v ekonomice, ale například ztrátou v důsledku přírodních jevů apod. Dynamické riziko je charakterizováno možnou ztrátou mající příčiny ve změnách v okolí hodnoceného systému, ale i uvnitř něj. Tato rizika mohou být individuálního i společenského charakteru, jejichž velkou hrozbou je nepravidelnost [1]. Mohou se tak stát tzv. černou labutí pro celý systém a jeho dopady mohou být často fatální [2,3]. Hodnocení dynamických rizik je nejčastěji aplikováno při popisu procesu v měnícím se (dynamickém) prostředí, v jehož rámci je popisován vývoj samotného systému. Naléhavost řešení dynamických rizik, jejich změn a působení na funkční systémy jsou řešeny nejenom z pohledu ekonomiky, ale také zvyšování bezpečnosti v rámci ochrany obyvatelstva na úrovni územní samosprávy [4, 5].

Proces identifikace rizika probíhá nejčastěji s ohledem na rizika známá, ke kterým dochází buď pravidelně, vyskytuje se trvale nebo k jeho realizaci již v minulosti došlo. Následná analýza a hodnocení jsou tak založeny na zkušenostech a získaných informacích poskytnutých hodnotiteli. Nesmí být ovšem zapomenuto i na další rizika, která mohou významně ovlivnit

celý proces. Současný management rizik je založen na základních strategiích, které zahrnují opatření pro zvládání rizik. Mezi tyto strategie patří informovanost (transfer, retence a redukce rizika), bezpečnostní a preventivní opatření (metody konstantního monitoringu situace) a diskursivní strategie (redukce nejistot, objasnění faktů souvisejících se vznikem rizik, budování důvěryhodnosti) [6, 7]. Přestože uvedené strategie jsou významnými nástroji pro řízení rizik, dostatečně neuvažují dynamicky proměnné prostředí a s nimi vznikající rizika v rámci obcí.

2. Preventivní povinnost a odpovědnost za škodu dle občanského zákoníku

Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 upozorňuje na současný stav, kdy jsou na úrovni státní správy a samosprávy preferovány aktuální problémy a jejich řešení, před úkoly v rámci ochrany obyvatelstva. Dochází tak ke vzniku absence povědomí o významu a nezbytnosti řešení úkolů související s ochranou obyvatelstva a krizovým řízením. Nezbytné je ovšem zdůraznit existenci spoluodpovědnosti za následky mimořádných událostí, kterou mají samotné obce, jejich starostové a další správní orgány, dle územního rozdělení. V případě, že tak dojde ke vzniku nežádoucí události, musí být důkladně vyšetřena veškerá opatření, která byla realizována v rámci prevence hrozeb a rizik [8].

Každá obec je povinna ochraňovat nejen prvky kritické infrastruktury, ale i bezpečnost občanů samotných. Na předním místě v oblasti vytváření bezpečnosti, je prevence a celkové předcházení událostí, které mohou mít na celou obec a její infrastrukturu negativní dopad. Povinnost zachovávat prevenci a prevenční činnost uvádí zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (tzv. nový občanský zákoník) [9]. V tomto zákoně, je ve smyslu povinnosti prevence řešena i odpovědnost za škodu, která v případě jeho porušení vznikla. V případě, že dojde k realizaci rizika a vzniku škod v rámci obce, která se na této události podílela (např. správa místních komunikací, budov), může nést odpovědnost za jejich vznik a povinnost uhradit náhradu škody.

Zvláště výrazné změny nastaly v souvislosti s odpovědností za škodu na zdraví, kdy výše její náhrady může dosáhnout až 400 násobku průměrné hrubé měsíční mzdy za kalendářní rok (tj. přes 10 milionů Kč). Uvedená skutečnost tak výrazným způsobem posouvá vnímání rizik na úrovni obcí a nutně vyvolává také požadavek na jejich systémově lepší a efektivnější řízení. Za vzniklou škodu je zpravidla odpovědný ten, kdo ji způsobil – tzv. škůdce. Občanský zákoník důsledně rozlišuje podmínky náhrady škody s ohledem na to, kterou ze svých povinností škůdce porušil, tedy zda porušil povinnosti vyplývající ze zákona, smlouvy, či dobrých mravů (§ 2909 – 2913). V oblasti náhrady škody je v rámci občanského zákoníku preferováno před peněžitou náhradou, uvedení do původního stavu. To se ovšem týká škod, způsobených na hmotném majetku. U nemajetkové újmy je preferována náhrada peněžní. Povinnost vyplývá z § 2956 občanského zákoníku, vznikne-li škůdci povinnost nahradit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní utrapy. Úprava náhrady újmy na zdraví je dle občanského zákoníku řešena § 2958: „*Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.*“ A v § 2959: „*Při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní utrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti*“ [10].

3. Dynamické řízení rizik

Přístupy založené na dynamickém řízení rizik se aplikují nejčastěji v ekonomických oblastech a při zavádění nových technických procesů. Příkladem jsou studie [11 - 13] popisující podmínky, při kterých může docházet ke vzniku chyb a zkreslení dat, jsou-li aplikovány běžné metody kvantitativního hodnocení. Zdůrazňují tak význam dynamického managementu rizik v oblasti efektivní prevence, jehož hlavní výhody jsou podtrhovány ve schopnosti včasné identifikovat varovné signály upozorňující na vznikající nebo přítomné riziko. Jedním z přístupů, založeným na výše uvedeném principu, je například Dynamic Risk Management Framework (DRMF), jehož cílem je upozornit, popsat a implementovat potřeby související ke zdokonalení a aktualizaci procesů, souvisejících s managementem rizik. DRMF využívá dvou metodických postupů pro identifikaci nebezpečí. První je Dynamic Procedure for Atypical Scenarios Identification (DyPASI) [14], jehož cílem je vytvoření kompletního procesu hodnocení rizik, vytvářením scénářů nehodových dějů, lišících se od běžných očekávání [15, 16]. Druhým postupem je dynamické hodnocení rizik (Dynamic Risk Assessment (DRA)) využívající Bayesovského teorému, založeného na abnormálních situacích a údajích o nehodách. Význam dynamického přístupu k hodnocení rizik nachází uplatnění nejenom v prevenci nehod, ale i v oblasti predikce nadcházejících nežádoucích událostí [11]. Cílem dynamického řízení rizik je podat co nejvíce přesný podklad pro úkony ochrany obyvatelstva, jako je evakuace obyvatel, umožňuje modelování, sledování environmentálních rizik a jejich dopady [18].

Své uplatnění našlo dynamické hodnocení rizik i v problematice hodnocení spolehlivosti lidského činitele (HRA), jako je Accident Dynamics Simulator-Information Decision and Action in Crew (ADS-IDAC). Jedná se o metodický postup, který je schopen dynamicky simulovat jednotlivé události, jako je například hrozba vzniku blackoutu [19, 20]. Právě těžko předvídatelná lidská spolehlivost a zanedbávání povinností je velkou hrozbou. Člověk je schopen kreativního myšlení a dokáže pohotově reagovat na vzniklé situace. Může ovšem dojít i k situaci, kdy se člověk dopustí chyb a to v případě úplné absence stresového faktoru po celou dobu jeho činnosti, kdy může dojít na základě monotónní činnosti k opomenutí důležitých kroků [21].

4.1 MOŽNÉ PŘÍSTUPY K ANALÝZE A MODELOVÁNÍ DYNAMICKÝCH RIZIK

Mezi modely umožňující popis chování dynamických jevů v čase patří například Markovovy modely, na kterých je založena metoda Dynamic Event Logic Analytical Methodology (DYLAM), poskytující integrovaný rámec pro explicitní zacházení s časem, procesními a proměnnými a chováním systému. Dynamic Event Tree Analysis Method (DETAM) je metodou sledující časově závislou evoluci hardwarových stavů zařízení, hodnot procesních proměnných a stavů operátora během vývoje určitého scénáře [22]. Uvedené metody jsou založeny na vývoji a popisu události pomocí využití logických stromů událostí. Další metodou, která je založena na podobném principu, je metoda motýla (bow tie), kdy je pomocí vytvářených scénářů, aplikována metoda Fault Tree Analysis (FTA) a Event Tree Analysis (ETA) [23, 24]. Tento diagram umožňuje vytvořit logické zobrazení vztahu mezi příčinami a dopady. Uvedený “motýlí” přístup je volen zejména v situacích, kdy je nezbytné vytvářet okamžitá rozhodnutí v závislosti na proměnách události v čase. Dynamický přístup k analýze rizika tak nachází nespočetné množství uplatnění v rámci prevence bezpečnosti a predikce rizik a nebezpečných událostí. Monitoring rizik v čase je nezbytný, zejména z pohledu zavádění účinných preventivních opatření. Dynamické hodnocení rizik má oproti tradičnímu statickému hodnocení rizik mnoho výhod, kdy lze například kvantifikací nejistot, s aplikací metody FTA,

dosáhnout zlepšení přesnosti výpočtů rizik a to v reálném čase. Neustálou aktualizací informací, lze lépe posuzovat rizika a tím je i lépe řídit. Včasnou identifikací rizik, lze aplikovat v dostatečném předstihu informovat o těchto hrozbách a včas na ně reagovat [25-28].

4.2 Softwarové nástroje pro simulaci vývoje a dopadů dynamických rizik

V dnešní době velkého rozvoje informačních technologií je k dispozici mnoho softwarových produktů, jejichž výsledkem je hodnocení rizik. Většinu z existujících softwarových nástrojů lze použít pouze k hodnocení určitých typových případů. Proto musí uživatel z hlediska žádoucího cíle hodnocení rizik nejprve vyhodnotit předpoklady použité při sestavení, poté musí zhodnotit, zda jeho datové soubory mají vypovídací hodnotu hrozeb a nebezpečí, jejichž rizika se sledují. Interpretaci výsledků lze následně provádět pouze v rozsahu, který je určen předpoklady metody a modelu, kterým softwarový nástroj odpovídá [31]. V současné době jsou vyvíjeny softwary, které se snaží pracovat s dynamickým prostředím, ve kterém vznikají rizika s různou mírou závažnosti nežádoucího dopadu. Jedná se však zejména o softwary vytvářené pro hodnocení ekonomických rizik a s nimi související optimalizaci procesů, které v rámci podnikového systému probíhají. Příkladem je Dynamic Risk Predictor Suite - Dynamic Risk Analyzer (DRA), který je určen pro pravidelnou nebo okamžitou analýzu rizik v provozu. Software je schopen analyzovat rizika v procesu a upozornit na ně dopředu, tak aby bylo možné je včas odvrátit nebo snížit jejich míru [29, 30].

Závěr

S rozvojem společnosti narůstá i počet nových hrozeb a závažnost jejich dopadů, na které nebyl v minulosti kladen tak vysoký důraz. Jedná se zejména o rizika, která nejsou běžně identifikována v oblasti ochrany obyvatelstva a krizového řízení, ale vznikají v souvislosti s běžnou činností. V příspěvku autoři upozorňují na problematiku absence řešení těchto rizik a význam jejich dopadu, z pohledu územní samosprávy. Nežádoucí dopady, které mohou tato rizika přinášet, jsou zvláště významná nejenom z pohledu ohrožení životů a zdraví obyvatel, majetku nebo životního prostředí, ale zejména z pohledu odpovědnosti za škodu a porušení preventivní činnosti. Na základě definice dynamických rizik byly analyzovány stávající přístupy a metody pro jejich řízení lze konstatovat, že v současné době neexistuje vhodná metoda pro dynamickou analýzu a řízení rizik v obcích.

Použité zdroje:

- [1] AVEN, T. On the meaning of a black swan in a risk context. Safety Science, 2013, 201 (57), p. 44 – 51.
- [2] TALEB, N. Černá labuť – Následky vysoce nepravděpodobných událostí, Praha-Litomyšl: PASEKA, Praha, 2007. 478 s. ISBN 978-80-7432-128-3
- [3] SMEJKAL, V. RAIS, K. Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích. 4., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2013, 483 s. ISBN 978-80-247-4644-9.
- [4] ANAGNOSTOPOULOS, T.; KOLOMVATSOS, K.; ANAGNOSTOPOULOS, CH.; ZASLAVSKY, A.; HADJIEFTHYMIADES, S. Assessing dynamic models for high priority waste collection in smart cities, Journal of Systems and Software, vol. 110, Dec. 2015, p. 178-192, ISSN 0164-1212,
- [5] KHAN, F.; RATHNAYAKA, S.; AHMED, S. Methods and models in process safety and risk management: Past, present and future, Process Safety and Environmental Protection, vol. 98, Nov. 2015, p. 116-147, ISSN 0957-5820.

- [6] MURPHY, J.F., CONNER, J. Black Swans, White Swans, and 50 Shades of Grey: Remembering the Lessons Learned From Catastrophic Process Safety Incidents. *Process Safety Progress*, 33 (2), 2012, p. 110-114. DOI 10.1002/prs.11651
- [7] KRULIŠ, J.: Jak pátrat po černých labutích, jak je chytat a jak si je ochočit. In: *Sborník reflexí akce Kulatý stůl na téma „Jak řídit rizika událostí“, které jsou považovány za mimořádně nepravděpodobné*, 25. 3. 2013, Praha: TIMING, 2013.
- [8] *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030*. MVČR GŘ HZS ČR, Praha, 2013.
- [9] LOJDOVÁ, E.; Malý, L. Novinky v oblasti náhrady škody na zdraví dle NOZ. [online], e-pravo, 2014. [cit. 2015-12-01]. Dostupný z [www: http://www.epravo.cz/top/clanky/novinky-v-oblasti-nahrady-skody-na-zdravi-dle-noz-92803.html](http://www.epravo.cz/top/clanky/novinky-v-oblasti-nahrady-skody-na-zdravi-dle-noz-92803.html)
- [10] Zákon č. 89/ 2012 Sb., občanský zákoník. Praha, 2012
- [11] PALTINIERI, B.; KHAN, F.; AMYOTTE, P.; COZZANI, V. Hoeghanes metal dust accidents. *Process Safety and Environmental Protection*, 2014 (92). p. 669 – 679.
- [12] MEEL, A.; SEIDER, W.D. Plant-specific dynamic silure assessment using Bayesian theory. *Chemical Engineering Science*. 2006, 61. p. 7036-7056.
- [13] SHALEV, D.M.; TIRAN, J. Condition-based fault tree analysis (CBFTA): a new method for improved fault tree analysis (FTA), reliability and Safety calculations. *Reliability Engineering and System Safety*. 2007, 92, p. 1231 – 1241.
- [14] PALTRINIERI, N.; DECHY, N.; SALZANO, E.; WARDMAN, M.; COZZANI, V. Towards a new approach for the identification of atypical accident scenarios. *Journal of Risk Research*, 2013b, 16 (3/4), p. 227 – 354.
- [15] PALTRINIERI, N.; DECHY, N.; SALZANO, E.; WARDMAN, M.; COZZANI, V. Lesson learned from Toulouse and Bouncefield disaster: from risk analysis failures to the identification of atypical scenarios through a better knowledge management. *Risk Analysis*, 2012a, 32, p. 1404 – 1419.
- [16] PALTRINIERI, N.; Qien, K.; M.; COZZANI, V. Assessment and comparison of two early warning indicator methods in the perspective of prevention of atypical accident scenarios. *Reliability Engineering and System Safety*, 2012b, 108. p. 21 – 31.
- [17] PALTRINIERI, N.; TUGNOLI, A.; BUSTON, J.; WARDMAN, M.; COZZANI, V. Dynamic procedure for Atypical Scenarios Identifications (DyPASI): a new systematic HAZID tool. *Journal of Loss Prevention in Process Industries*, 2013, 26(4). s. 683 – 695.
- [18] GAO, L. Collaborative forecasting, inventory, pricing and contract coordination in dynamic supply risk management. *European Journal of Operational Research*, 2015 (245). p. 133 – 145.
- [19] FULI A.; COMFORT, L.K.; DONG, Y.; ZNATI, T. A dynamic decision support system based on geographical information and mobile social networks: A model for tsunami risk mitigation in Padang, Indonesia, *Safety Science*, 2015, ISSN 0925-7535,
- [20] CHANG, Y.; MOSLEH, A. Cognitive Modeling and Dynamic Probabilistic Simulation of Operating Crew Response to Complex System Accidents, Parts 1-5,” *Reliability Engineering and System Safety*, 2007, vol. 92, p. 997-1101,
- [21] COYNE, A. Predictive model of nuclear power plant crew decision-making and performance in a dynamic simulation environment, College Park,, MD: University of Maryland, PhD Dissertation, 2007.

- [22] SHAFAGHI, A. Equipment failure rate updating-Bayesian estimation, *J. Hazard. Mater.*, 159 (1) (2008), pp. 87–91
- [23] PŘIBYL, Pavel, Aleš JANOTA a Juraj SPALEK. *Analýza a řízení rizik v dopravě: tunely na pozemních komunikacích a železnicích*. 1. vyd. Praha: BEN - technická literatura, 2008, 527 s. ISBN 978-80-7300-214-5.
- [24] KHAKZAD, N.; KHAN, F.; AMYOTTE, P. Dynamic risk analysis using bow-tie approach, *Reliab. Eng. Syst. Saf.*, 104 (2012), s. 36–44,
- [25] ZADAKBAR, O. ; IMTIAZ, S.; KHAN, F. Dynamic risk assessment and fault detection using a multivariate technique, *Proc. Saf. Prog.*, 32 (4) (2013), pp. 365–375
- [26] FLAGE, R. ; BARALDI, P.; ZIO, E.; AVEN, T. Probability and possibility-based representations of uncertainty in fault tree analysis, *Risk Anal.*, 33 (1) (2013), pp. 121–133
- [27] KHAKZAD, N. ; KHAN, F.; AMYOTTE, P. Dynamic risk analysis using bow-tie approach, *Reliab. Eng. Syst. Saf.*, 104 (2012), pp. 36–44
- [28] YOU, X. ; TONON, F. Event-tree analysis with imprecise probabilities, *Risk Anal.*, 32 (2) (2012), pp. 330–344
- [29] SINNAMON, R.M.; ANDREWS, J.D. New approaches to evaluating fault trees, *Reliab. Eng. Syst. Saf.*, 8 (2) (1997), pp. 89–96
- [30] NM Management. *Dynamic Risk Predictor Suite (DRPS)*. [online]. Philadelphia, 2015. [cit. 2015-11-11]. Dostupný z: <http://www.nearmissmgmt.com/solutions.html>
- [31] KARDA, L.; KUDLÁK, A. *Analýza, metody a nástroje na řešení krizových situací*. Jihočeská univerzita, České Budějovice, 2007. s. 44.

DOPAD ROZHODNUTÍ CENTRÁLNÍCH AUTORIT NA HOSPODÁŘSTVÍ REGIONU NA PŘÍKLADU ITALSKÉHO AUTOMOBILOVÉHO PRŮMYSLU

THE EFFECT OF DECISIONS OF CENTRAL AUTHORITIES ON REGIONAL ECONOMIES ON EXAMPLE OF ITALIAN AUTOMOTIVE INDUSTRY

Ing. Martin Svítal, PhD.
e-mail: martin.svital@seznam.cz

Klíčová slova:

hospodářství regionu, automobilový průmysl, Itálie, Alfa Romeo

Keywords:

regional economy, automotive industry, Italy, Alfa Romeo

Abstrakt:

Článek popisuje snahu italské vlády z přelomu 60. a 70. let 20. století o zvýšení zaměstnanosti a industrializace v regionu *Campania*. Toho mělo být dosaženo prostřednictvím vývoje a zahájení výroby kompaktního automobilu Alfa Romeo Alfasud v tehdy nově vybudované továrně v Pomigliano d'Arco nedaleko Neapole. Toto rozhodnutí se ukázalo jako velmi nešťastné, neboť přes vysoké počáteční investice nebylo cíle dosaženo - továrna sice existuje a produkuje dodnes, ale region Campania stále patří mezi ty s nejvyšší nezaměstnaností v Itálii. Navíc se špatná kvalita vyrobených vozů a z ní vyplývající zhoršení image spolupodílely na prohloubení hospodářských problémů značky Alfa Romeo.

Abstract:

The article describes the effort of the Italian government at 1960s and 70s to increase the employment and the industrialization in the region of Campania. This goal should be achieved by production of a new compact passenger car Alfa Romeo Alfasud in at that time new built factory in Pomigliano d'Arco, in the near of Naples. This was a very miserable decision, because despite the high investment the goal was not achieved - although the plant exists and produces still today, the unemployment rate in Campania is still one of the highest in Italy. Furthermore, the bad quality of the cars produced and consequent downgrade of image were important factors in the following economic troubles of the Alfa Romeo brand.

Úvod

Cílem mého článku je ukázat, jaké nezamýšlené a nežádoucí důsledky může přinést neuvážený zásah centrální autority (v tomto případě italské vlády) do regionálního hospodářství a zároveň do fungování jednotlivých ekonomických subjektů (zde automobilky Alfa Romeo, v popisovaném období státem vlastněné).

Základem zkoumání je empirický vědecký postup, kdy na základě existujících dat (zejména statistických) metodou indukce (generalizace) vyvozují obecný závěr.

Od počátku výroby automobilů v prvním desetiletí 20. století patřila Itálie mezi významné producenty. Značky jako FIAT, Alfa Romeo, Lancia a později také Ferrari, Lamborghini, či IVECO (mezi nákladními a užitkovými vozidly) si získaly celosvětovou popularitu a měly významný podíl na vzestupu italského hospodářství, zejména po druhé světové válce. FIAT byl po určitou dobu největším automobilovým výrobcem v Evropě.

Z regionálního hlediska se automobilový průmysl v Itálii od počátku přirozeně soustřeďoval na severu, v regionech s dlouhodobou průmyslovou tradicí a dostupnou kvalifikovanou pracovní silou. Nejznámější jsou města Turín (*Torino*, region *Piemonte*) s FIATem a Miláno (*Milan*, region *Lombardia*), kde sídlí značka Alfa Romeo. Pro region *Emilia Romagna*, známý výrobou sportovních a závodních vozů (Ferrari, Lamborghini, Pagani), motocyklů (Ducati) a také pořádáním závodů (*Mille Miglia*, okruh Imola atd.) se zase vžilo označení „*La Terra dei Motori*“, tedy země motorů.

Obrázek 1: Regionální rozdělení Itálie s významnými městy

Zdroj: [1]

Nicméně od 70. let 20. století lze rozeznat stagnaci a následně úpadek Itálie jako země produkující automobily. Všechny výše zmiňované značky sice přežily dodnes, nicméně s výjimkou luxusních a sportovních vozů se již dnes velká část jejich produkce vyrábí mimo Itálii (např. v Polsku, Srbsku, Turecku atd.). V současnosti se tak v Itálii vyrábí méně automobilů než v České republice či na Slovensku, o Španělsku či Velké Británii ani nemluvě. Více ukazuje tabulka:

Tabulka 1: Výroba automobilů (vč. nákladních a autobusů) ve vybraných evropských zemích

Země	1970	1980	1990	2000	2010
Německo	3 995 625	4 095 138	4 976 552	5 526 615	5 905 985
Francie	2 750 086	3 378 433	3 768 993	3 348 351	2 229 421
Velká Británie	2 098 498	1 312 914	1 565 957	1 813 894	1 393 463
Itálie	1 854 252	1 610 287	2 120 850	1 738 315	838 186
Španělsko	539 132	1 181 659	2 053 350	3 032 874	2 387 900
Československo / Česká republika	169 920	233 112	242 000	455 492	1 076 384
Slovensko	xx	xx	xx	181 333	561 933

Země	2010	2011	2012	2013	2014
Německo	5 905 985	6 311 318	5 649 269	5 718 222	5 907 548
Francie	2 229 421	2 294 889	1 967 765	1 740 000	1 817 000
Velká Británie	1 393 463	1 463 999	1 576 945	1 597 433	1 598 879
Itálie	838 186	790 348	671 768	658 207	697 864
Španělsko	2 387 900	2 353 682	1 979 179	2 163 338	2 402 978
Československo / Česká republika	1 076 384	1 199 834	1 178 938	1 132 931	1 251 220
Slovensko	561 933	639 763	900 000	975 000	993 000

Zdroj: [2]

Na produkci v jednotlivých zemích jistě mělo vliv více faktorů, v případě Itálie lze nicméně za jednu z podstatných příčin poklesu považovat nešťastné **pokusy italských vlád odstranit či alespoň snížit nerovnováhu mezi severními a jižními regiony Itálie**. Toto dlouhodobé rozdělení na bohatý, průmyslově orientovaný sever a chudší, zemědělský jih ukazuje následující tabulka (pro jednotlivé regiony srovnej mapku na Obrázku 1). Zvýrazněné jsou regiony *Lombardia* (na severu, vč. Milána) a *Campania* na jihu, o kterém se bude hovořit v následujícím textu:

Tabulka 2: Zaměstnanost v jednotlivých sektorech hospodářství v Itálii podle regionů a období

Zemědělství

Rok	Piemonte	Valle d'Aosta / Vallée d'Aoste	Lombardia	Liguria	Trentino-Alto Adige/ Südtirol	Bolzano	Trento	Veneto	Friuli-Venezia Giulia	Emilia-Romagna	Toscana	Umbria
1951	32,6	39,5	20,1	17,9	41,3			43,1	28,2	51,9	39,6	56,3
1961	22,2	26,7	11,1	12,4	28,0			25,2	16,4	33,9	24,1	40,7
1971	12,2	13,6	5,5	7,5	17,2	20,3	14,1	14,0	9,6	20,0	11,5	20,7
1981	8,0	8,6	3,8	5,1	10,8	13,7	7,6	8,5	5,7	12,5	6,7	10,7
1991	5,7	6,5	2,5	4,0	8,2	10,6	5,7	5,8	4,6	8,0	4,6	7,5
2001	4,5	4,8	2,4	3,4	7,5	9,9	5,0	4,2	3,5	6,0	4,1	5,0

Rok	Marche	Lazio	Abruzzo	Molise	Campania	Puglia	Basilicata	Calabria	Sicilia	Sardegna		Itálie
-----	--------	-------	---------	--------	----------	--------	------------	----------	---------	----------	--	--------

1951	60,2	33,1	64,7	64,7	46,6	58,2	73,2	63,3	51,2	50,9		42,2
1961	45,6	18,7	47,4	47,4	35,9	50,3	57,4	46,0	41,0	37,7		29,0
1971	25,3	10,0	27,6	46,6	23,9	36,9	39,6	32,6	28,7	21,5		17,2
1981	11,5	6,3	14,4	27,4	17,7	25,7	28,0	24,2	19,9	13,0		11,1
1991	7,6	4,1	9,2	18,8	10,2	18,6	19,0	16,1	16,3	10,5		7,6
2001	5,0	3,4	6,2	10,6	7,4	12,0	11,6	13,6	9,5	8,0		5,5

Průmysl

Rok	Piemonte	Valle d'Aosta / Vallée d'Aoste	Lombardia	Liguria	Trentino-Alto Adige/ Südtirol	Bolzano	Trento	Veneto	Friuli-Venezia Giulia	Emilia-Romagna	Toscana	Umbria
1951	43,4	41,9	53,0	39,0	28,2			32,8	38,3	25,2	34,0	25,3
1961	50,9	43,9	58,9	41,2	33,9			44,0	45,2	36,6	44,0	34,1
1971	55,7	44,6	59,8	38,4	36,5	30,6	42,6	48,7	44,9	42,5	48,4	42,9
1981	48,8	37,5	51,3	31,5	32,0	27,1	37,3	45,6	39,4	40,6	43,7	42,2
1991	43,4	28,6	45,2	26,4	29,4	26,1	32,8	44,0	35,4	38,0	37,8	36,5
2001	39,4	26,4	40,7	24,2	28,5	26,4	30,7	41,9	35,4	37,7	34,8	34,3

Rok	Marche	Lazio	Abruzzo	Molise	Campania	Puglia	Basilicata	Calabria	Sicilia	Sardegna		Itálie
1951	21,8	25,6	19,8	19,8	27,1	22,0	15,0	20,1	22,2	23,5		32,1
1961	30,4	32,6	30,3	30,3	33,5	27,4	26,5	32,2	29,9	31,0		40,4
1971	40,8	32,4	37,0	27,4	38,1	32,0	34,2	36,3	33,6	35,0		44,3
1981	44,7	27,6	37,2	30,8	31,0	28,9	31,6	27,9	28,7	31,9		39,5
1991	42,3	23,1	36,4	30,5	29,9	29,3	31,8	24,7	23,9	27,9		35,6
2001	41,5	22,0	35,0	31,5	27,0	28,7	30,7	21,5	22,0	24,2		33,5

Služby a ostatní

Rok	Piemonte	Valle d'Aosta / Vallée d'Aoste	Lombardia	Liguria	Trentino-Alto Adige/ Südtirol	Bolzano	Trento	Veneto	Friuli-Venezia Giulia	Emilia-Romagna	Toscana	Umbria
1951	24,0	18,6	26,9	43,1	30,5			24,1	33,5	22,9	26,4	18,4
1961	26,9	29,4	30,0	46,4	38,1			30,8	38,4	29,5	31,9	25,2
1971	32,2	41,9	34,7	54,1	46,3	49,2	43,3	37,3	45,5	37,4	40,1	36,4
1981	43,1	53,8	44,9	63,4	57,2	59,2	55,1	45,9	54,9	46,8	49,6	47,1
1991	50,9	64,8	52,3	69,6	62,4	63,3	61,5	50,2	60,0	54,0	57,6	55,9
2001	56,1	68,8	56,8	72,3	64,0	63,7	64,3	53,9	61,1	56,4	61,1	60,7

Rok	Marche	Lazio	Abruzzo (e)	Molise (e)	Campania	Puglia	Basilicata	Calabria	Sicilia	Sardegna		Itálie
1951	18,0	41,3	15,5	15,5	26,5	19,8	11,8	16,6	26,0	25,6		25,7
1961	24,0	48,7	22,3	22,3	30,6	22,3	16,1	21,8	29,1	31,3		30,6
1971	33,8	57,6	35,4	26,0	38,0	31,1	26,2	31,1	37,7	43,5		38,4
1981	43,8	66,1	48,4	41,8	51,4	45,4	40,4	48,0	51,4	55,1		49,4
1991	50,1	72,8	54,4	50,6	59,9	52,1	49,2	59,2	59,7	61,6		56,7
2001	53,5	74,6	58,8	57,9	65,6	59,3	57,7	65,0	68,6	67,7		61,0

Zdroj: [3]

Od roku 1933 byla jedna z významných italských automobilek **Alfa Romeo** se sídlem v Miláně v majetku italského státu. Tato značka se už od svého založení na počátku 20. století zabývala především výrobou výkonných a drahých automobilů, vyráběných obvykle na zakázku a v počtu pouze několika stovek ročně. Po druhé světové válce sice Alfa Romeo přešla na klasickou sériovou produkci, ale i tak patřily její vozy vždy k těm dražším, výkonnějším a obvykle s výrazným sportovním charakterem. Značka se také pravidelně a velmi úspěšně zúčastňovala automobilových závodů v různých kategoriích.

Již od 50. let nicméně existovaly v Alfě Romeo snahy o rozšíření výrobního programu směrem k menším a dostupnějším vozům. První dva projekty (tzv. "Project 13-61" z 50. a „Tipo 103“ z počátku 60. let) nebyly realizovány, v roce 1967 pak přišel tehdejší ředitel Alfy Romeo Giuseppe Luraghi s dalším plánem na kompaktní vůz. Italská vláda v čele s premiérem Aldo Morem podmínila svůj souhlas a podporu investice tím, že vůz bude vyráběn v některém regionu na jihu Itálie. Důvodem bylo kromě podpory zaměstnanosti a industrializace také zastavení či alespoň omezení silné migrace obyvatel z jihu do bohatších a lepší pracovní uplatnění nabízejících severních regionů.

Přes nesouhlas ředitele Alfy Romeo Luraghiho bylo poměrně rychle rozhodnuto využít pozemků u staré továrny Alfa Romeo Avio v Pomigliano d'Arco nedaleko Neapole, v regionu Campania. Tato továrna s přilehlým malým letištěm byla dříve centrem výroby leteckých motorů značky Alfa Romeo, ale velikostí naprosto nepostačovala novému projektu. Proto byly Alfě Romeo poskytnuty ze strany italské vlády přilehlé pozemky o rozloze 240 hektarů a investiční podpora ve výši 300 bilionů tehdejších lir¹⁶ pro stavbu zcela nové továrny „na zelené louce“. Plocha letiště byla využita na zkušební dráhu.

Dalších 60 bilionů lir bylo určeno na vývoj nového vozu, jehož šéfkonstruktorem se stal Rakušan Rudolf Hruska a design měl na starosti Giorgetto Giugaro, jeden z nejúspěšnějších automobilových návrhářů všech dob¹⁷. Vůz byl pojmenován **Alfasud**, jako spojení názvu značky (Alfa) a italského slova pro jih (*sud*). Z hlediska konstrukce šlo o zcela nový vůz, velmi moderní koncepce, odlišné od všech ostatních výrobků Alfy Romeo. Poprvé v dějinách značky šlo o automobil s pohonem předních kol, ve své době a v rámci kategorie bylo velmi progresivní i pečlivé aerodynamické řešení, pasivní bezpečnost, použití kotoučových brzd na všech kolech či splývavé zádi (později doplněná i o tzv. třetí / páté dveře, tedy o prvek dnes běžně používaný u většiny kompaktních vozů).

¹⁶ Pro srovnání: cena základní verze vozu Alfa Romeo Alfasud po jeho vstupu na italský trh činila 1,42 milionu lir

¹⁷ mj. byl v roce 1999 zvolen jako Car Designer of the Century (= automobilový designér století)

Obrázek 2: *Alfa Romeo Alfasud*

Zdroj: [4]

Vývoj vozu postupoval rychle a úspěšně, prototyp byl veřejnosti představen v Turíně v roce 1971. Naopak výstavba továrny a následná příprava výroby přinášely mimořádné těžkosti. Prvním problémem bylo vůbec vybrat požadovaných 16 tisíc zaměstnanců. Sice se přihlásilo asi 130 tisíc zájemců o práci (!), nicméně většina z nich neměla dostatečnou kvalifikaci a tak bylo nutné stěhovat do Pomigliano d'Arco pracovníky ze severu Itálie. Podobné problémy zažívali i mnozí subdodavatelé. Navíc už během stavby továrny se odehrálo několik stávek dělníků. Nešlo jen o typické požadavky odborových svazů (v Itálii tradičně velmi silných), nýbrž i o problémy typu sklizně rajčat, během níž se prostě velká část dělníků nedostavila do práce v továrně. Přesto se nakonec podařilo spustit výrobu Alfasudu v dubnu 1972, jen s tříměsíčním zpožděním oproti plánu.

Spuštěním výroby ovšem problémy ani zdaleka neskončily, spíše naopak. Produkce byla neustále přerušována dalšími stávkami i drobnými sabotážemi ze strany zaměstnanců, takže linku na začátku opouštělo pouhých 70 vozů denně. Plán přitom hovořil o 500 kusech denně, s pozdějším navýšením na 1000 kusů. Do listopadu 1973 tak bylo vyrobeno pouze 78 tisíc kusů Alfasudu místo plánovaných 175 tisíc.

Ještě horší problém ovšem představovala doslova katastrofální kvalita vyrobených vozů, nesrovnatelná se zaběhlou produkcí větších modelů Alfey Romeo v Miláně. Alfasudy trpěly velmi rychlou korozí, protože kvůli častým stávkám a přerušení výroby zůstávaly jejich hotové karoserie často ležet venku, nechráněné před působením slaného větru od moře a nedostalo se jim včas potřebného nástřiku ochrannými látkami¹⁸. Přesná montáž předních skel moderní technologií lepení se ukázala být nad síly jihoitalských dělníků a tak se muselo urychleně přejít ke staršímu a méně efektivnímu způsobu montáže s využitím gumových těsnění, atd.

¹⁸ Svou roli sehrála také špatná kvalita použitého plechu, dodávaného z Ruska.

Nekvalita a vysoká poruchovost Alfasudu začala brzo poškozovat dobrou pověst Alfy Romeo, zejména na zahraničních trzích. Problémy s korozi se samozřejmě projevovaly ještě výrazněji v zemích střední a severní Evropy, kde vozy musely odolávat zimě a agresivním posypům silnic. Zatímco mnoho odborných testů chválilo vynikající jízdní vlastnosti, dynamiku, spotřebu a prostornou kabinu Alfasudu, zákazníci se od Alfy Romeo odvraceli. Například v Německu bylo v 1975 prodáno celkem 21.805 Alfasudů všech verzí, o rok později už to bylo pouze 12.761 vozů, přes rozšiřující se nabídku verzí a karoserií (kombi, kupé)¹⁹.

Postupně se dařilo problémy odstraňovat - zlepšovala se organizace práce, dělníci se zapracovávali, byly použity účinnější ochranné prostředky proti korozi atd. Ale přestože celková výroba Alfasudu včetně odvozených verzí (kupé Sprint, kombi Giardinetta) za období 1972 - 1988 překročila milion vyrobených vozů, nikdy nedosáhla očekávaného objemu. Jak bylo uvedeno výše, počítalo se s pěti sty až tisícem vozů denně, ve skutečnosti i v neúspěšnějším roce 1974 vychází počet vyrobených kusů na necelých 400 na pracovní den, v následujících letech kolem 350 kusů denně. Také pokles výroby v rámci životního cyklu byl rychlejší, než bylo v 70. letech u automobilů typické²⁰.

Viz tabulka produkce Alfasudu:

Tabulka 3: *Produkce Alfy Romeo Alfasud po letech (bez kupé Sprint)*

Rok	Objem výroby AR Alfasud
1972	21 057
1973	78 897
1974	100 030
1975	92 680
1976	90 769
1977	86 244
1978	86 257
1979	83 493
1980	84 180
1981	86 570
1982	73 960
1983	18 495
1984	113

Zdroj: [5]

Co ale bylo ještě horší, špatná pověst modelu a přeneseně bohužel i celé značky Alfa Romeo znamenala velkou ránu pro její další hospodářský vývoj.

Alfa Romeo Alfasud byl v roce 1983 nahrazen modelem Alfa Romeo 33, který se také vyráběl v továrně v Pomigliano d'Arco. V roce 1986 se hospodářská situace Alfy Romeo zhoršila natolik, že ji italský stát odprodal koncernu Fiat. Ten ovšem musel dát italské vládě záruky za

¹⁹ zdroj: Auto Katalog, 21. vydání, ročník 1977/1978, Vereinigte Motor-Verlage GmbH & Co KG, Stuttgart

²⁰ Je nutno si uvědomit, že tehdejší životní cyklus jedné generace automobilu byl mnohem delší než dnešní, ostatně i Alfasud se vyráběl 12 let, odvozené kupé Sprint ještě o čtyři roky déle. A například konkurenční Fiat 128 se vyráběl 16 let (1969 - 1985).

udržení pracovních míst, takže továrna v Pomigliano d'Arco byla postupně modernizována a s vyšším stupněm automatizace výroby pokračovala v produkci vozů Alfa Romeo až do roku 2011. Od 2011 se zde vyrábí vozy Fiat Panda.

Jak je vidět v tabulce 2, **záměr italské vlády na industrializaci jihu se nevydařil**. V regionu Campania od roku 1971 procento zaměstnaných v průmyslu trvale klesá a po celé sledované období zůstává nejen hluboko pod hodnotami regionů v severní Itálii, ale i pod celo-italským průměrem. Naopak míra nezaměstnanosti v Campanii patří s 21,5% k nejvyšším mezi italskými regiony²¹ (údaje ke konci roku 2015; celo-italský průměr nezaměstnanosti činí 12,2%).

Příběh Alfy Romeo Alfasud může sloužit jako příklad, kdy dobře míněné, ale nedomyšlené a špatně realizované **rozhodnutí centrální autority** (zde italské vlády jako vlastníka značky Alfa Romeo) může vést nejen **k nezdaru původního plánu**, ale i **k dalším dalekosáhlým negativním dopadům**. Ve výsledku tak sice v regionu Campania byl vytvořen určitý počet nových pracovních míst, ale za velmi vysokou cenu. A nejde pouze o obrovské investice, které do celého programu italská vláda vložila, ještě větší škodu způsobily problémy Alfasudu na pověsti (image) a následně na dlouhodobé konkurenceschopnosti značky Alfa Romeo.

Z regionálního hlediska přitom neznamenal nová továrna nijak zásadní pomoc, nemluvě o tom, že část pracovních míst musela být stejně zaplněna pracovníky ze severu Itálie.

Použité zdroje (abecedně):

[1] <http://guida-di-viaggio.blogspot.cz/2011/06/italia.html>

[2] https://de.wikipedia.org/wiki/Wirtschaftszahlen_zum_Automobil podle údajů OICA (Organisation Internationale des Constructeurs d'Automobiles)

[3] <http://seriestoriche.istat.it/>

[5] <http://alfasud.alfisti.net/indexe.htm>

[4] http://www.mad4wheels.com/models/1971_Alfa_Romeo_Alfasud/detail_image.asp?id_pic=291627
<http://alfasud.alfisti.net/ase.htm>

https://en.wikipedia.org/wiki/Alfa_Romeo_Pomigliano_d'Arco_plant

https://en.wikipedia.org/wiki/Alfa_Romeo

zdroj: Auto Katalog, 21. vydání, ročník 1977/1978, Vereinigte Motor-Verlage GmbH & Co KG, Stuttgart

<http://www.urbistat.it/adminstat/it/it/classifiche/tasso-disoccupazione/province/campania/15/2>

²¹ Zdroj: <http://www.urbistat.it/adminstat/it/it/classifiche/tasso-disoccupazione/province/campania/15/2>

MAPOVÁNÍ PODNIKOVÝCH PROCESŮ JAKO PODKLAD PRO TVORBU MAPY RIZIK A BCM (BUSINESS CONTINUITY MANAGEMENT)

MAPPING OF BUSINESS PROCESSES AS A BASIS FOR MAP OF RISKS AND BCM (BUSINESS CONTINUITY MANAGEMENT)

Ing. Martin Svítíl, Ph.D.,
doc. JUDr. PhDr. Ivo Svoboda, Ph.D.
Vysoká škola regionálního rozvoje, s.r.o
Žalanského 68/54, 163 00 Praha

Klíčová slova:

BCM (Business Continuity management), Mapa rizik, Podnikové procesy

Key words:

BCM (Business Continuity management), Business processes, Map of risks

Abstrakt:

Příspěvek se zabývá mapováním podnikových procesů z rizikového pohledu, a to takovým způsobem, aby výsledný přehled procesů byl použitelný pro tvorbu mapy rizik, řízení vybraných rizik (zejména operačního rizika) a pro BCM (Business Continuity management) a krizové řízení. Podstatou řešení je volba kritérií a postupů mapování procesů tak, aby výsledná mapa procesů nebyla ani zbytečně podrobná a tedy příliš rozsáhlá pro další plánované použití, ale aby zároveň obsáhla všechny podstatné procesy z rizikového pohledu. Primárním kritériem je příslušnost procesů k jednotlivým oddělením či divizím společnosti, dále se sleduje periodicita procesu, jeho kritické období, maximální přípustnou dobu prostoje (MAD), možné dopady výpadku procesu (strukturovaně) atd. Při správné volbě kritérií a postupů vznikne univerzálně použitelná mapa rizikových procesů.

Abstract:

The paper deals with mapping of business processes from a risk point of view, in such a way that the final overview of the processes is useful for creating maps of risks, management of selected risks (especially operational risk) as well as for BCM (Business Continuity Management) and crisis management. The essence of the solution is the choice of criteria and procedures for mapping processes, so that the resulting process map was not too detailed and therefore too large for other planned uses, but also that contains all relevant processes from the point of view of risk. The primary criterion is the affiliation of the processes to individual departments or divisions of the company, further the frequency of the process, the critical period, the maximum allowable downtime (MAD), the possible effects of failure of the process (structured), etc. With proper selection of criteria and procedures arises universally usable map of risk processes.

Úvod

V rámci podnikových činností se opakovaně setkáváme se situací, kdy je nutno sledovat jednotlivé podnikové procesy z rizikového hlediska. Typickými příklady takových situací mohou být:

a) Tvorba mapy rizik jako základního nástroje řízení rizika ve společnosti. Je pochopitelné, že podle oboru činnosti a konkrétního zaměření společnosti se jak procesy, tak z nich vyplývající jednotlivá rizika a zejména jejich závažnost liší. Závažností zde máme na mysli jak možnou pravděpodobnost rizika (tj. pravděpodobnost vzniku škody), tak jeho možný dopad.

b) Řízení konkrétního typu rizik. Pro některé typy rizik, např. úvěrové (kreditní), tržní, měnové apod. představuje mapa podnikových procesů jen pomocný nástroj. Pro řízení jiných typů rizik, zejména z kategorie operačního rizika, je naopak přesný přehled o podnikových procesech, jejich rizikových charakteristikách a souvislostech zcela nezbytný.

Úvěrové (též kreditní) riziko představuje riziko ztráty v důsledku neschopnosti nebo neochoty smluvního partnera splnit sjednané podmínky kontraktu. Z hlediska věřitele tedy jde o riziko ze selhání dlužníka tím, že dlužník nesplní své závazky a tím způsobí věřiteli ztrátu.

Operační (též provozní) riziko, dělicí se podle Ciprový [1] klasifikace na riziko transakční (ztráty v důsledku chyb v provádění operací, v zaúčtování, vypořádání atd.), riziko operačního řízení (z řízení aktivit ve front-, middle- a backoffice, zejména podvodného, kriminálního a neautorizovaného jednání, praní peněz, obchodů nad limit, nedostatku kontroly atd.) a konečně rizika systémů (chyby v počítačových programech, matematických modelech při přenosech dat, výpadku systémů atd.

c) Business Continuity management (BCM) a krizové řízení. Pomocí zmapování podnikových procesů je možno určit, které procesy jsou klíčové pro chod podniku a musí být zajištěny i v případě mimořádných událostí. Pro využití v BCM a krizovém řízení je u jednotlivých procesů nutno určit charakteristiky jako kritické období, maximální přípustnou dobu prostoje (MAD), možné dopady výpadku procesu atd., jak bude zmíněno dále.

MAD (Maximum Allowable Downtime) je maximální přípustná doba nefunkčnosti (prostoje, výpadku) procesu.

Metody

Předmětem zkoumání byl podnik a podnikové procesy.

Cílem bylo analyzovat a popsat proces mapování činností (procesů), probíhajících v podniku a stanovit doporučení pro taková mapování procesů.

Byl použit empirický vědecký postup, využívající pozorování (jako empirickou metodu) a následně metoda indukce jako obecně teoretická metoda, která umožňuje na základě zkoumání jednotlivých skutečností vyvodit obecný závěr a stanovit doporučení.

Výsledky

Pro výše uvedené situace, sledující podnikové procesy z rizikového hlediska je tedy účelné zmapovat podnikové procesy a **vytvořit mapu podnikových procesů z rizikového hlediska.**

Základním požadavkem je volba kritérií a postupů mapování procesů tak, aby výsledná mapa procesů nebyla ani zbytečně podrobná a tedy příliš rozsáhlá pro další plánované použití, ale aby zároveň obsáhla všechny podstatné procesy z rizikového pohledu. Počet procesů, do nichž se veškerá činnost podniku při mapování rozčlení, lze totiž při mapování do značné míry ovlivnit.

Primárním kritériem při mapování je příslušnost procesů k jednotlivým oddělením či divizím společnosti. Analytik provádějící mapování obvykle v součinnosti s vedoucím resp. pověřeným zaměstnancem každého oddělení procházejí standardní (běžnou) i občasnou (mimořádnou) činnost daného oddělení a snaží se ji popsat v podobě jednotlivých procesů. Postupuje se tedy metodou analýzy, kdy se z celkového obrazu fungování oddělení vyčleňují jednotlivé činnosti.

Mezi hlavní kritéria zahrnování činností oddělení do jednotlivých popsaných procesů jsou zejména:

- periodicita procesu: některé činnosti, typicky např. vykazování, některé kontrolní činnosti, údržba a seřizování zařízení apod. se provádějí (nebo by se přinejmenším měly provádět) periodicky.
- kritické období procesu, tj. období, během kterého má být proces vykonán
- maximální přípustná doba nefunkčnosti / prostoje (někdy se uvádí jako MAD = Maximum Allowable Downtime)
- nutné technické vybavení (HW + SW...)
- personál
- možné dopady výpadku procesu (strukturovaně): obvykle se řeší až následně, po vytvoření mapy procesů a jejich dělení na kritické / nekritické - viz níže

Pomocí těchto a dalších kritérií se **veškeré činnosti oddělení rozdělí do jednotlivých procesů.**

Příslušnost procesů k jednotlivým oddělením či divizím společnosti je sice primárním kritériem, ale nikoliv dogmatem. Při praktickém provádění mapování procesů je vhodné se nesoustředit pouze na formální vymezení oddělení / divizí, ale v součinnosti s pracovníky společnosti věnovat pozornost praktickému fungování společnosti. Jak ostatně uvádí např. Neumaierová [2] (str. 50): “Ve většině případů organizační struktury, které jsou uvedeny například ve výročních zprávách, jen málo vypovídají o skutečném stylu řízení společnosti. Popisují totiž jen rozdělení pracovníků podniku do různých funkčních specializací nebo oborů, ve kterých společnost realizuje své podnikatelské záměry. O procesech, probíhajících v těchto organizačních strukturách, se lze z těchto organizačních schémat dozvědět jen velmi málo.“ Při respektování tohoto pohledu je pak možno úspěšně zmapovat procesy i v organizaci, které používají jiné než tradiční hierarchickou organizační strukturu.

Pro případ, že by se při mapování standardní metodou dospělo k příliš vysokému a tedy obtížně zpracovatelnému počtu procesů, je alternativou provádět přímo při mapování primární výběr procesů. Ten je nastaven tak, aby do mapy procesů byly zařazeny pouze ty procesy, s nimiž je nebo potenciálně může být spojeno riziko. Takový primární výběr umožňuje zrychlení a zjednodušení procesu mapování a dalšího zpracování dat. Na druhou stranu je s ním logicky spojené nebezpečí vynechání některého procesu, jež se posléze jako rizikový být ukáže, nebo (což je častější případ) se ukáže být s některým rizikovým procesem spojen závislostí.

Pokud se standardní metodou mapování dospěje k takovému počtu procesů, se kterým je možno dále efektivně pracovat, následuje jako další fáze **výběr kritických procesů**. Základním kritériem pro výběr kritických procesů je závažnost možných dopadů při přerušení (výpadku) procesu. Dopady se zpravidla hodnotí v několika kategoriích, zejména:

a) Finanční dopad

- b) Dopad na klienty
- c) Dopad na třetí osoby (zaměstnance, dodavatele, akcionáře / společníky...)
- d) Provozní dopad
- e) Právní/Regulační dopad
- f) Reputační dopad

V rámci některých kategorií je možno dopad přerušení procesů odhadnout kvantitativně či přímo přesně spočítat, obvykle ve finančním objemu. V jiných případech lze dopad kvantitativně odhadovat jen velmi zhruba, případně je to zcela vyloučeno (typicky např. u reputačního dopadu, kde lze nanejvýš velmi zhruba odhadovat, jaké procento klientů a potenciálních klientů by se mohlo o případném problému dozvědět apod.). Použitá škála a rozsah jednotlivých stupňů kvantitativního hodnocení se samozřejmě odvíjí od jednotlivých procesů, ale zároveň také od velikosti a síly společnosti, jejíž procesy mapujeme. Například pro malou společnost by výše pokuty v řádu milionů Kč od regulátora či dozorového orgánu mohla být likvidační. Naopak pro velkou banku bude pokuta ve stejné výši představovat jen relativně málo významný dopad, o to důležitější by mohlo být s ní související reputační riziko.

V případě nemožnosti či nevhodnosti použití kvantitativních ukazatelů je možno dopad hodnotit kvalitativně, např. na škále omezený / středně silný / silný / katastrofální apod.

Příklad kategorizace dopadů přerušení procesů ve finanční instituci uvádí tabulka:

Kategorie dopadu	4	3	2	1	0
	Závažný	Vysoký	Střední	Nízký	Žádný dopad
Finanční dopad	Ztráta příjmů vyšší než 1000000 USD	Ztráta příjmů vyšší než 500000 USD a nižší než 1000000 USD	Ztráta příjmů vyšší než 250000 USD a nižší než 500000 USD	Ztráta příjmů nižší než 250000 USD	Nedochází k žádným finančním dopadům
Dopad na zákazníky	Postiženo více než 10% relevantní zákaznické základny a/nebo záležitost vyžaduje upozornění více než 10% zákaznické základny	Postiženo více než 5% a méně než 10% relevantní zákaznické základny a/nebo záležitost vyžaduje upozornění více než 5% a méně než 10% zákaznické základny	Postiženo více než 1% a méně než 5% relevantní zákaznické základny a/nebo záležitost vyžaduje upozornění více než 1% a méně než 5% zákaznické základny	Postiženo méně než 1% relevantní zákaznické základny a/nebo není třeba žádné upozornění pro zákazníky	Žádné dopady na zákazníky
Provozní dopad	Nadměrné nahromadění transakcí / práce; degradace interních kontrol; nedostupnost dodavatelů	Nahromaděná práce vyžaduje nasazení dodatečného personálu; Interní kontroly jsou plněny, avšak nejsou dodržovány termíny; Dodavatelé pracují s omezenou kapacitou	Nahromaděná práce vyžaduje nasazení dodatečného personálu; Interní kontroly jsou plněny; Služby nebo informace od dodavatelů mají zpoždění, avšak nedochází k ovlivnění provozu	Provoz není nijak ovlivněn	Provoz není nijak ovlivněn
Právní / regulační dopad	Trestní sankce a vysoké pokuty; nutné prošetření, jehož výsledky jsou prezentovány představenstvu a na jehož základě je přijat plán	Potenciál k vyvolání trestních sankcí a/nebo udělení pokut; může vést k šetření, na jehož základě je přijat plán nápravných opatření; ze strany regulátora	Menší právní riziko zvyšující možnost provedení auditu; spojeno s pozorováním v rámci vyšetřování; není nutné reportování	Žádné právní / regulační dopady na provoz	Žádné právní / regulační dopady na provoz

	nápravných opatření; zahrnuje záležitosti vyžadující okamžitou pozornost (MRIA), záležitosti vyžadující pozornost (MRA), nebo jejich ekvivalenty; společnost čelí vážným sankcím, ztrátě licencí a/nebo schopnosti fungovat	je doporučeno nebo vyžadováno dodatečné reportování	nebo plán nápravných opatření		
Reputační dopad	Závažný negativní dopad na reputaci společnosti; eskalace na korporátní úrovni a generování negativní publicity	Vede k negativní medializaci na národní úrovni po dlouhou dobu; dlouhodobý problém pro image společnosti; postižena korporace (skupina)	Vede k negativní medializaci na regionální nebo lokální úrovni	Pravděpodobně nepovede k medializaci na žádném trhu	Žádné dopady na reputaci společnosti

Obr. 1 Příklad kategorizace dopadů přerušení procesů ve finanční instituci [GE Money]

Důležitou součástí výběru kritických procesů je také uvážení **návaznosti procesů**. Pokud je nějaký proces uznán za kritický, logicky se jako kritické musí ohodnotit i ty procesy (pokud takové existují), které pro něj vytváří nezbytné podmínky a předpoklady. Právě zde se ukazuje nebezpečí primárního výběru procesů již během mapování, neboť mohou být vynechány některé procesy, samy o sobě ne-kritické, nicméně zásadní pro některý kritický proces.

Některé kritické firemní procesy mohou být závislé na vnějších procesech či podmínkách, stojících mimo sledovaný podnik a neovlivnitelných jeho vlastními silami. V takovém případě musí být tato situace do mapy kritických procesů zaznamenána a v rámci návazných kroků se s ní musí počítat. Obvykle se tak děje v rámci Business Continuity management (BCM) resp. vytváření Business Continuity Plan (BCP), kdy společnost hledá např. alternativní poskytovatele kritických služeb či zboží, vytváří si rezervy apod.

Samozřejmou podmínkou pro použitelnost mapy procesů je její pravidelná **aktualizace**. Obvykle se považuje za potřebné provést aktualizaci či přinejmenším kontrolu aktuálnosti mapy procesů přinejmenším jednou ročně. Nicméně frekvence aktualizace se může odlišovat podle typu podnikání, počtu a závažnosti procesů apod.

Samozřejmě je nutné provést aktualizaci mapy procesů, vybraných kritických procesů i návazností vždy, když se podstatným způsobem změní podmínky, v nichž firma působí (např. při změně legislativy), její vnitřní struktura či fungování (např. rozšíření činnosti podniku do jiného odvětví), nebo když dojde přímo k tzv. Business Process Reengineeringu, jak o něm píše např. Řepa [3] (str. 16 a dále), tedy k zásadní změně podnikového procesu z podstaty, od počátku.

Závěr

Při správně volbě postupu a kritérií je možno v rámci mapování podnikových procesů získat univerzálně použitelnou mapu kritických procesů v rámci podniku, spolu s jejich předpokládanými dopady a dalšími důležitými informacemi. Tato mapa je pak použitelná pro řízení rizika ve společnosti jako celku, pro řízení konkrétního typu rizika (zejména operačního) a také pro Business Continuity management (BCM) a krizové řízení.

Literatura

- [1] CIPRA, T. *Kapitálová přiměřenost ve financích a solventnost v pojišťovnictví*. 1. vyd. Praha: Ekopress 2002. ISBN 80-86119-54-8
- [2] NEUMAIEROVÁ I. A KOL. *Řízení hodnoty podniku, aneb, Nedělejme z podniku záhadu*, Praha: Profess Consulting, 2005. ISBN 80-7099-701-X
- [3] ŘEPA, V. *Podnikové procesy: Procesní řízení a modelování*, Praha: GRADA, 2007. ISBN 80-7259-022-3

DIDAKTIKA VÝUKY PRÁVA A BEZPEČNOSTI PŘI VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

DIDACTICS OF THE RIGHTS AND SAFETY OF ADULT EDUCATION

doc. JUDr. PhDr. Ivo Svoboda, Ph.D.
Vysoká škola regionálního rozvoje
Žalanského 68/54, 163 00 Praha

Klíčová slova

Didaktika, oborová didaktika, didaktika předmětů práva a bezpečnosti, vzdělávání dospělých.

Key words

Didactics, subject didactics, didactics of subjects of law and security, adult education.

Abstrakt

Předložená studie je věnována problematice oborové didaktiky předmětů v oblasti práva a bezpečnosti při výuce dospělých. Cílem studie je prezentace výsledků výzkumů autora v oblasti pojetí a struktury této aktuální vědní disciplíny. V úvodu je uvedeno zdůvodnění aktuálnosti a potřeby řešení problematiky a dále jsou definovány konkretizované cíle studie, obsah studie a možné využití výsledku v pedagogické praxi daných oborů. Studie je zaměřena na pojetí didaktiky, zdůvodnění její fundovanosti a vědeckosti a interdisciplinaritu a je navržena konkrétní strukturace této vědní disciplíny.

Abstract

Presented study is devoted to the didactics of subjects in the field of law and security in adult education. The aim of the study is to present results of the author's researches in the concept and structure of this topical scientific discipline. The introduction emphasizes topicality and necessity of solved problems and further there are defined clear aims of the study, the content of the study and the possible use of result in educational practice. The study is centered on the concept of didactics, rationale its soundness and scientific value and interdisciplinarity and there is also designed specific structuring of this discipline.

Úvod do problematiky didaktiky výuky odborných předmětů v oblasti práva a bezpečnosti při vzdělávání dospělých

Otázky práva a bezpečnosti jsou v současné době vysoce aktuálním národním i nadnárodním nosným tématem. Bezpečnostní experti jsou dnes nuceni čelit rozmanitým hrozbám v oblasti kriminality (krádeže, podvody, vraždy, extremismus, terorismus, kyberzločiny...atd.). Příprava odborníků v této oblasti vyžaduje propracovaný vědecký systém výuky těchto oborů a předmětů. Toto nás vede k řešení otázky zpracování koncepce oborové didaktiky se zaměřením na tuto oblast. Proto jsme si položili následující otázky, na které dále hledáme odpovědi:

- Jak lze zdůvodnit aktuálnost a potřebnost této oborové didaktiky pro vzdělávání dospělých?
- Co je předmětem zájmu oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti?

- Jak lze doložit její fundovanost a vědeckost?
- Jaká je její vazba na další vědní disciplíny (pedagogika, psychologie, právo, kriminalistika, technické vědy, další vědy....)?
- Jaká je její strukturace odpovídající současným požadavkům pedagogiky a oborových didaktik?

Cílem předložené studie je předložit odborné veřejnosti z daného oboru k diskusi výsledky výzkumů autora v oblasti návrhu řešení v problematice pojení této specifické oborové didaktiky, zdůvodnění její vědeckosti, objasnění její vazby na další vědní obory podstat a konkretizovaný návrh strukturace této specifické oborové didaktiky. Obsah studie tvoří následující dílčí témata:

- Teoretická východiska oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.
- Pojetí oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti při vzdělávání dospělých
- Fundovanost a vědeckost didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.
- Interdisciplinarita didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.
- Strukturace oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.

Studie může posloužit odborníkům, kteří danou problematiku vyučují na středních a vysokých školách nebo ji vyučují v rámci realizace různých odborných kurzů celoživotního vzdělávání. Dále potom oborovým didaktikům odborných i jiných předmětů a studentům vysokých škol se zaměřením na oblast bezpečnosti, včetně studentů kurzů celoživotního vzdělávání úředníků veřejné správy.

Aktuální stav řešení problematiky v České republice

V současné době neexistuje v České republice žádný systematicky propracovaný a dlouhodobě budovaný systém oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti, a to ani v oblasti vzdělávání primárního či terciárního, ale ani při vzdělávání dospělých. Můžeme však vyjít z analýzy učebních textů a výukových opor, které se v této oblasti používají a na základě toho zčásti posoudit didaktickou úroveň těchto materiálů. Odborníkům, kteří se danou oblastí zabývají a vyučují ji, lze doporučit informační zdroje z oblasti obecné oborové didaktiky odborných předmětů našich autorů (Kropáč a kol., 2004, Pecina, 2012, Friedmann, Pecina, 2013). V oblasti některých dílčích problémových okruhů lze čerpat z vybraných monografických publikací nebo i učebních textů. V oblasti výukových metod lze čerpat i ze studie T, Kotrby a I. Laciny (2010). K otázkám rozvoje tvořivosti žáků a studentů v odborném vzdělávání lze využít studii M. Kožuchové (1995) a P. Peciny (2008). Vzhledem k obecně platným zákonitostem v oblasti výuky bezpečnosti je možno využít i východiska ve starších publikacích zahraničních autorů (Šapovalenko, 1960, Turek, 1978, 1990, Bajtoš, 1999). S ohledem na charakter subjektů, kterým je v rámci celoživotního vzdělávání a vzdělávání dospělých, kdy se jedná o oblast jak středoškolského, tak i vysokoškolského vzdělávání, jsou pro nás důležité i prameny věnované vysokoškolské pedagogice (Slavík a kol., 2012, Vejvodová, 2012).

Teoretická východiska didaktiky předmětů z oblasti práva a bezpečnosti

Na úvod připomeňme, že oborovou didaktiku můžeme chápat ve dvou významech - v *širším významu* a *užším významu*. V širším významu rozumíme oborovou didaktikou specifika a zákonitosti vyučování skupiny příbuzných předmětů daného oboru (elektrotechnické předměty, strojírenské, dřevařské...apod.). V tomto případě tedy hledáme průnik, společné prvky,

zákonitosti, strategie výuky dané skupiny předmětů. Pokud hovoříme o *oborové didaktice v užším pojetí*, rozumíme tím obor jako konkrétní předmět (všeobecně vzdělávací, odborný). V dalším textu se zaměříme na vybrané otázky didaktiky skupiny odborných předmětů práva a bezpečnosti v podmínkách středoškolského a vysokoškolského odborného vzdělávání. Z tohoto hlediska můžeme hovořit o této didaktice jako o skupinové oborové didaktice, *didaktice v širším pojetí*.

Oborové didaktiky jsou aplikované vědní disciplíny mimořádného významu. Tvoří profilovou roli v oborové přípravě učitelů daných oborů. Z hlediska širších souvislostí čerpají nejen z obecné pedagogiky a didaktiky, ale i z příslušné odborné dimenze přípravy učitelů. Naopak na dimenzi oborové didaktiky navazuje a čerpá z ní pedagogická praxe v odborných předmětech těchto oborů. Jak poukazuje O. Asztalos (2008), oborové didaktiky mají objektivní charakter a jsou aplikovanými pedagogickými disciplínami. Pro oborové didaktiky jsou stěžejní dva momenty, a to vazba přechodu a aplikace obecného na zvláštní a zvláštního na konkrétní (rozumí se tím samozřejmě v oblasti vzdělávání i výchovy). Ty pak zkoumají objektivní zákonitosti výuky daného oboru s ohledem na vzdělávání dospělých. Je však nutné doplnit i jejich subjektivní charakter, protože vychází ze zkušeností výchovných pracovníků.

Přístupy k vymezení didaktiky předmětů práva a bezpečnosti

Didaktika předmětů práva a bezpečnosti představuje disciplínu, která aplikuje obecně didaktické poznatky na výuku předmětů, které se vztahují k oblasti práva a bezpečnosti (trestní právo, extrémismus a terorismus, bezpečnostní politika, ochrana za mimořádných událostí, krizové řízení, krizový management). Bohužel nemůžeme vyjít z žádné dosud existující definice této vědní disciplíny, protože taková žádná není. Vycházíme proto z příbuzných disciplín, zejména oborové didaktiky odborných předmětů.

Podle J. Bajtoše (1999) je didaktika odborných předmětů disciplínou, která zkoumá specifické zákonitosti výuky odborných předmětů na středních školách. Její strukturu tvoří cíle, obsah, organizace, formy, metody, zásady a prostředky vyučování (Bajtoš, 1999). M. Čadílek (2005) definuje didaktiku odborných předmětů jako disciplínu, která zkoumá obsah a průběh vzdělávacího procesu včetně didaktické transformace výsledků technických věd. Podstata transformace spočívá ve formulaci cílů vzdělávání, výběru teoretických i praktických poznatků a jejich uspořádání do didaktické soustavy (Čadílek, 2005, s. 12). Uvedené přístupy k vymezení předmětu zájmu didaktiky odborných předmětů jsou sice relativně výstižné, avšak zúžené a nedostatečně konkretizované. Interdisciplinární šíře této mimořádně významné vědní disciplíny je širší a zasahuje do různých vědních oborů.

Kritickými analýzami a prací v této oblasti jsme dospěli k definici oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti s ohledem na vzdělávání dospělých. *Didaktika předmětů práva a bezpečnosti se zabývá otázkami požadavků praxe na přípravu kvalifikovaných a kompetentních odborníků v této oblasti, stanovováním výukových cílů, obsahu výuky, aplikací didaktických zásad, pouček, pravidel, výukových metod, organizačních forem a materiálních prostředků na výuku předmětů práva a bezpečnosti na středních a vysokých školách. Její pole působnosti zahrnuje otázky spojené s požadavky na učitele předmětů práva a bezpečnosti, žáky a studenty těchto oborů a otázky spojené s výchovným působením ve výuce (výchova k řešení problémových situací, rozvoj formativních stránek osobnosti, morální výchova apod.). Neméně důležité je řešení koncepčních otázek výuky těchto předmětů, otázek souvisejících s obory vzdělání a dále potom i otázky související s profesním vzděláváním, profesními kvalifikacemi,*

celoživotním vzděláváním, vzděláváním dospělých a rekvalifikacemi v této oblasti. Východiskem didaktiky předmětů práva a bezpečnosti nejsou vybrané konkrétní vyučovací předměty, ale soubor vědních oborů a předmětů se svými specifiky a obsahem. Na úroveň vyučovacích předmětů (a tedy předmětových didaktik) se však dostáváme sekundárně v aplikační rovině (specifika využití konkrétních vyučovacích prostředků, konkrétní obsah výuky, aplikační modelové příklady apod.). Mezi oborovou a předmětovou didaktikou těchto předmětů je silná vazba. Dále je třeba zdůraznit, že oborová didaktika je do značné míry odrazem specifík, metod a obsahu příslušných vědních disciplín.

Fundovanost a vědeckost didaktiky předmětů práva a bezpečnosti

Pokud má věda být vědou, musí být splněny tři předpoklady:

- Objekt zkoumání dané vědy, paradigma.
- Vědeckovýzkumná metodologie příslušné vědy.
- Institucionální základna dané vědy.

Didaktika předmětů práva a bezpečnosti při edukaci bezpečnostního managementu v regionech má za objekt svého zkoumání zákonitosti výuky vybrané skupiny příslušných předmětů a pracuje s vědeckovýzkumnou metodologií pedagogiky. Obecně se pedagogické výzkumy považují za aplikované (Janík, 2009). Oborové didaktice předmětů práva a bezpečnosti by se měli věnovat zejména oborové didaktice zaměřené na tuto oblast. S výstupy oborových didaktiků by měli pracovat učitelé, kteří tyto předměty na střední a vysoké škole vyučují, případně se věnují tomuto vzdělávání v podobě školení, kurzů a dalšího vzdělávání dospělých.

Oborová didaktika předmětů práva a bezpečnosti by měla odpovědět učitelům na dvě základní otázky: Co učit? Jak to učit? A to vše s ohledem na vzdělávání dospělých. Oborové didaktiky (dříve metodiky) se dříve vyvíjely jako praktické disciplíny bez sofistikovanější vazby na pedagogické disciplíny, přičemž převládalo prakticistické pojetí a metodikaření, kterému se věnovali zejména učitelé z praxe. Z tohoto důvodu byly spíše despektovanými oblastmi poznání než uznávanými vědními disciplínami. Prakticismem přitom rozumíme preferenci konkrétních postupů a podceňování fundované teorie a koncepce oborové didaktiky (Kilián, 2008). Tato situace se však změnila a dnes jsou považovány za plnohodnotné aplikované vědy, i když s různou mírou rozpracovanosti. Metodika (oborová didaktika) však není pouhým teoretickým metodikařením a tzv. receptářstvím (praktické pokyny, postupy). Rozvoj oborové didaktiky představuje systematickou a fundovanou činnost, při které aplikujeme ověřené a osvědčené známe poznatky z oblasti pedagogiky, didaktiky a teorie výchovy na výuku konkrétního oboru. Složka teoretických východisek i složka aplikace a modelových příkladů nese svůj význam a důležitost. Z tohoto hlediska je práce na učebních textech, metodikách a metodických materiálech pro výuku a praxi důležitá, i když ji úrovní a náročností nelze s vědeckými výzkumy srovnávat. I přesto se jedná o práci interdisciplinární, vyžadující znalosti didaktické, oborové didaktické a znalosti z vybraných odborných disciplín.

Znalost oborové didaktiky je pro učitele nezbytná. To však pro pedagogickou praxi nestačí. Cílem oborové ani předmětové didaktiky není předložit učiteli hotovou „kuchařku“, podle které by mohl pracovat. Vyučovací proces při vzdělávání dospělých musí být dynamickým systémem, se kterým je třeba pracovat kreativně a tvořivě. Učitelé tedy musí být schopni aplikovat poznatky širší oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti na výuku konkrétního předmětu (předmětů), který vyučují (Pecina, Sládek, 2013). Vývoj společnosti a oblasti bezpečnosti vyžaduje průběžné vzdělávání a inovaci vzdělávacích obsahů technických oborů

s ohledem na kompetence objektů vzdělávacího procesu. Z tohoto hlediska je nezbytná znalost aktuálních poznatků v oblasti jednotlivých oblastí práva i souvisejících disciplín. To zahrnuje poznatky didaktické transformace poznatků vědeckého systému na úroveň didaktického systému a projektu výuky a dobrou znalost výuky práva a bezpečnosti.

Interdisciplinarita didaktiky předmětů práva a bezpečnosti

Zmínili jsme, že didaktika předmětů práva a bezpečnosti je interdisciplinární vědou. Tato kategorizace si však vyžaduje podrobnější analýzu. Interdisciplinaritu této vědní disciplíny vyjadřuje následující schéma:

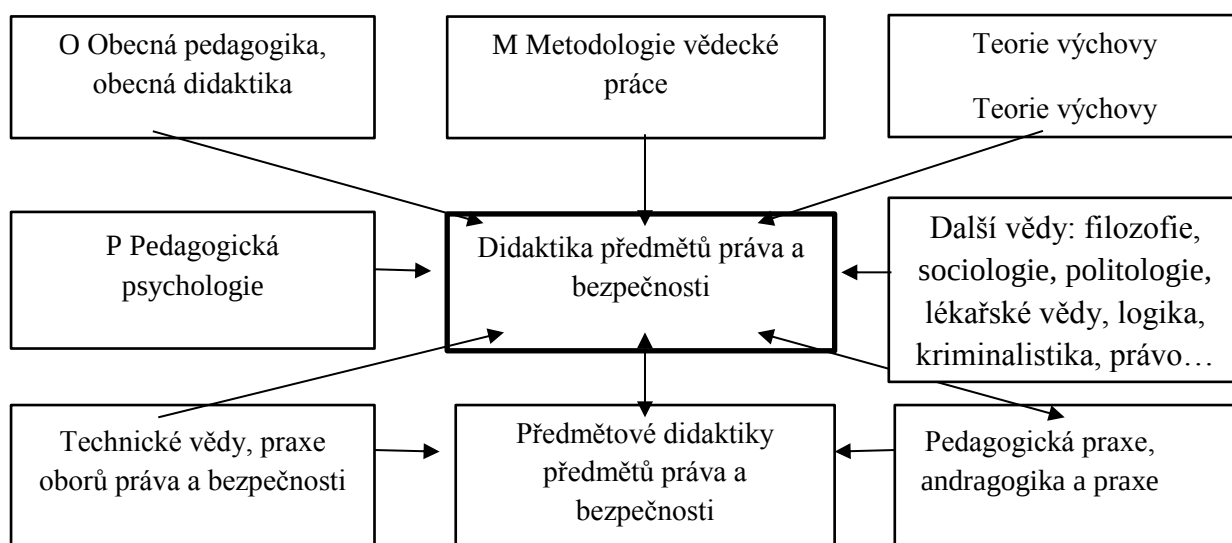

Schéma. 1: Vztah didaktiky technických předmětů k dalším vědám

Je třeba poukázat na vazbu mezi oborovou didaktikou a předmětovými didaktikami, která je oboustranná. Neméně důležitá je vazba na technické vědy i pedagogickou praxi a odbornou praxi daných oborů. Oborový didaktik musí sledovat nejen aktuální trendy v pedagogických vědách a aplikovat je odpovídajícím způsobem na oborovou didaktiku, ale musí sledovat i vývoj daných věd a být vzdělán v některé disciplíně (byť i dílčí) na úrovni školy, pro kterou se didaktikou zabývá (např. bezpečnostní politika, trestní právo, zabezpečovací systémy, ochrana obyvatelstva apod.) a zejména zohlednit dosavadní pracovní či jiné zkušenosti a poznatky dospělých, kteří se účastní vzdělávání. Didaktika práva a bezpečnosti se prolíná jak s mnoha technickými a přírodními vědeckými obory, tak i s určitou oblastí filozofie a sociologie a to v oblasti filozofie bezpečnostních rizik a jeho vlivu na společnost. Společná je i metodologická koncepce.

Přístupy ke strukturaci didaktiky předmětů práva a bezpečnosti; obecná východiska pro strukturaci didaktiky předmětů práva a bezpečnosti

Při koncipování struktur oborových didaktik vycházíme z požadavků pedagogické praxe a trhu práce v oblasti přípravy kvalifikovaných učitelů daných oborů. Důležité informace nalézáme v obecně didaktických pramenech i výzkumných zprávách. Specifika a originalita oborových didaktik předurčují vlastní strukturaci dané oborové didaktiky. Vlastní strukturu mají i předmětové didaktiky. Strukturu oborové didaktiky lze rozdělit na obecnou a zvláštní část.

Obecná část je věnována společným problémům oborové didaktiky, zvláštní část je zaměřena na didaktickou analýzu jednotlivých částí daného oboru nebo předmětu (Asztalos, 2008). Pro koncipování struktury oborové didaktiky je často využíván Malířův model oborové didaktiky, který pracuje s následujícími částmi (Malíř, 1971):

- Predidaktická realita – zabývá se průzkumem trhu práce a požadavky na pracovníky v příslušné profesi.
- Didaktická realita – postihuje vlastní pedagogický proces, při kterém jsou osvojovány poznatky. Ta se dále dělí na didaktické operace (konstituování předmětu, selekce, realizace a transformace) a na produkty (výběr poznatků z jednotlivých vědních oborů a praxe a jejich zařazení do obsahu výuky). Realizací se zabývá materializace učiva (tvorba pomůcek) a transformace vyjadřuje poměrně složitý proces osvojování poznatků žáky za působení učitele.
- Didaktické produkty – zařazení předmětu do učebního plánu, vypracované osnovy předmětů, připravené učební pomůcky a osvojené znalosti žáků.
- Didaktické okolí – vybavení odborných učeben, laboratoře, dílny, kabinety apod.
- Postdidaktická realita – představuje výzkum uplatnění absolventů školy v praxi oboru. Je to výzkum výsledků výuky a slouží jako zpětná vazba mezi školou a praxí.

Malířův koncepční model přistupuje k řešení problému komplexně a v relativně ucelené podobě. Na jeho koncepci se odkazují i další autoři (Asztalos, 2008). Pro reálný výukový proces výuky technických předmětů je jádrem zejména didaktická realita, didaktické produkty a didaktické okolí. Musíme však vycházet z predidaktické reality a naopak sledovat i postdidaktickou realitu. Koncepční modely je však třeba konkretizovat do podoby přesnějších a zaměřenějších didaktických struktur. G. S. Šapovalenko (1960) uvádí následující okruh problémových úkolů oborové didaktiky při vzdělávání dospělých:

1.
 - Obsah vyučování.
 - Organizace a metody vyučování.
 - Učební příručky a metodické prostředky.
 - Problémy učení se danému předmětu ze strany studentů.
 - Cesty a způsoby předcházení neúspěchu.
 - Obsah, organizace a metody přípravy budoucích učitelů a další zlepšení kvalifikace učitelů ve školské službě.
 - Systém řízení vyučování vyučovacím předmětům ve škole.
 - Cesty a prostředky zvýšení výchovného významu školy a vyučovacích předmětů.
2.
 - Systém vědeckotechnických pojmů a zákonitostí jejich úspěšného formování.
 - Dovednosti a návyky a zákonitosti jejich formování a praktického použití.
 - Podmínky úspěšného rozvíjení vloh studentů.
3.
 - Předmět oborové didaktiky a jejich úkoly.
 - Souvislost oborové didaktiky s jinými vědami.
 - Problém objektivního zákona v oborové didaktice.
 - Všeobecné metody vědeckého výzkumu v oborových didaktikách.

Výše uvedený přehled úkolů oborové didaktiky je inspirativní. Sledujeme zde kromě klasických úkolů oborové didaktiky i hledisko související s otázkami problému učení se

danému předmětu (předmětům). Obory práva a bezpečnosti jsou rozmanité a velká část vzdělávacích obsahů vyžaduje mimořádnou metodickou pozornost z důvodů své náročnosti.

O konkretizaci a precizaci problémových okruhů oborových didaktik se pokusilo několik dalších našich autorů (S. Havelka, J. Kopecký, A. M. Dostál, O. Kilián). Z těchto uvedeme relativně zdařilý obecný přístup ke strukturaci oborové didaktiky příslušného předmětu O. Kiliána (Kilián, 2008. s. 15 - 16):

1. *Didaktika daného předmětu (oboru) jako vědecká pedagogická disciplína:*
2. *Výchovně vzdělávací cíle vyučovacího předmětu:*
3. *Obsah a struktura vyučovacího oboru:*
4. *Prostředky vyučování danému vyučovacímu předmětu:*
5. *Metodické postupy a rozbor vybraných tematických celků a témat v daném předmětu.*

Formulace výchovně vzdělávacích cílů předmětu, formulace a analýza těchto cílů a úkolů v závislosti na cílech a úkolech dané školy, stanovení obsahu a struktury na základě didaktické analýzy. Formulace obsahu v podobě základních obecných vědomostí a dovedností, prostředky vyučování tematických celků a témat v daném vyučovacím předmětu. Výše uvedenou relativně komplexní logickou strukturu lze využít ke koncipování konkrétní struktury předmětových didaktik při vzdělávání dospělých a kurzech celoživotního vzdělávání. Z tohoto modelu jsme také mimo jiné vyšli při koncipování struktury didaktiky předmětů práva a bezpečnosti pro potřeby středoškolského i vysokoškolského vzdělávání bezpečnostního a krizového managementu. Je však třeba si uvědomit, že širší oborová didaktika se v mnoha oblastech dostává na úroveň průniku širšího okruhu daných předmětů a na úroveň předmětů se dostáváme v konkretizovaných případech modelování a při zpracování fundovaných konkrétních příkladů (konkrétní ukázky správně formulovaných cílů, demonstrace ukázkové osnovy předmětů, ukázka učiva, příklady využití metod, forem prostředků, konkrétní příklady výzkumů v oblasti konkrétního předmětu apod.).

Návrh konkrétní struktury oborové didaktiky předmětů práva bezpečnosti při vzdělávání dospělých

Na základě existujících struktur oborových didaktik a didaktik odborných předmětů a na základě specifik předmětů práva a bezpečnosti jsme navrhli následující **konkrétní strukturu širší oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti při vzdělávání dospělých:**

1. *Vymezení řešené problematiky, didaktika předmětů práva a bezpečnosti jako studijní a vědní disciplína*
2. *Vzdělávání v oblasti předmětů práva a bezpečnosti.*
3. *Výukový proces ve výuce odborných předmětů*
4. *Aplikace didaktických principů, pouček a pravidel ve výuce předmětů práva a bezpečnosti*
5. *Výukové cíle ve výuce předmětů práva a bezpečnosti*
6. *Obsah výuky předmětů práva a bezpečnosti*
7. *Výukové metody ve výuce*
8. *Organizační formy ve výuce*
9. *Učební pomůcky, didaktická technika a vybavení škol, učeben a jiných výukových pracovišť*
10. *Hodnocení studentů ve výuce*
11. *Mezipředmětové vztahy ve výuce předmětů práva a bezpečnosti*
12. *Projektování a příprava výuky*
13. *Učitel a žák ve výuce – osobnost učitele*

14. *Výchovné působení ve výuce*
15. *Příklady dobré pedagogické praxe*

Výše uvedené stěžejní problémové okruhy oborové didaktiky pro nás jsou výchozím bodem pro projektování a přípravu *výuky didaktiky předmětů práva a bezpečnosti* jako studijní disciplíny v rámci připravovaného bakalářského studijního oboru učitelství předmětů práva a bezpečnosti, při kterém se počítá především se zapojením dospělých studentů v rámci kombinované formy studia.

Závěry a další směřování výzkumu

V naší studii jsme se věnovali **otázkám oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti při vzdělávání dospělých**. Vymezili jsme podstatu řešené problematiky v širších souvislostech a zaměřili se na strukturaci této vědecké a studijní disciplíny. Jedná se o aktuální a specifickou oblast, ve které se nám otvírá řada nových otázek, na které je třeba hledat odpovědi. Zatím v této oblasti nemáme dostatek informačních zdrojů (učební texty, odborné knihy, výzkumné zprávy, články). Proto se jeví jako potřebné rozpracovat naznačenou koncepci do konkrétní podoby a zpracovávat jednak učební texty a výukové opory do této oborové didaktiky a dále potom provádět výzkumná šetření v této oblasti (zejména výzkumy výuky daných předmětů).

Projektová výuka se v současnosti dostává do popředí zejména v souvislosti s naplňováním **klíčových kompetencí** rámcových vzdělávacích programů jak na základních školách, tak vzdělávání dospělých na středních školách v bezpečnostní oblasti a vzdělávání dospělých na vysokých školách. Jako vhodným přístupem se jeví i projektová výuka, která může být nasazena s cílem osvojení a upevnění nových vědomostí i dovedností dospělých i s cílem jisté míry rozvoje formativních stránek osobnosti. Výše popsané náměty při vzdělávání dospělých, včetně aplikace projektové výuky v rámci výuky v oblasti bezpečnosti obyvatelstva zejména na středních a vysokých školách a při vzdělávání bezpečnostního managementu na vysokých školách mohou posloužit pedagogům při realizaci výuky a navržení vlastních výukových projektů.

Použitá literatura

- [1] ASZTALOS, O. Konstituování oborové didaktiky jako (OD) jako pedagogické disciplíny. In *“Podpora rozvoje oborových a předmětových didaktik v odborném vzdělávání.”* Praha: NUOV, 2008. s. 7- 9. ISBN 978-80-87063-05-7.
- [2] BAJTOŠ, J. *Úvod do didaktiky odborného výcviku*. Bratislava: Metodické centrum města Bratislavy, 1997. ISBN 80-7164-180-4.
- [3] BAJTOŠ, J. *Didaktika technických predmetov*. Žilina: Žilinská univerzita v Žilině, 1999. ISBN 80-7100-646-7.
- [4] ČADÍLEK, M. *Didaktika odborného výcviku technických oborů*. Brno: MU, 1995. ISBN 80-210-1081-9.
- [5] ČADÍLEK, M. *Didaktika praktického vyučování I*. Brno: CERN, S.R.O. 2003.
- [6] DRAHOVZAL, J., KILIÁN, O., KOHOUTEK, R. *Didaktika odborných předmětů*. Brno: Paido, 1997. ISBN: 80-85931-35-4.
- [7] FRIEDMANN, Z., PECINA, P. *Didaktika odborných předmětů technického charakteru*. Brno: PdF MU, 2013. ISBN 978-80-210-6300-6.

- [8] JANÍK, T. *Didaktika obecná a oborová: pokus o vymezení a systematizaci pojmů*. Dostupné z: http://www.akreditacnikomise.cz/attachments/article/279/didaktika_obecna_Janik.pdf
- [9] KILIÁN, O. Základní otázky oborových didaktik. In“ *Podpora rozvoje oborových a předmětových didaktik v odborném vzdělávání*.“ Praha: NUOV, 2008. s. 9- 18. ISBN 978-80-87063-05-7.
- [10] KOTRBA, T., LACINA, L. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Barrister& Principal, 2010. ISBN 978-80-87029-12-1.
- [11] KROPÁČ, J. a kol. *Didaktika technických předmětů, vybrané kapitoly*. Olomouc: UP. 2004. ISBN 80-244-0848-1.
- [12] MALÍŘ, F. *Didaktiky cizích jazyků jako vědní obory k problematice jejich předmětu*. Praha: Academia, 1971.
- [13] MELEZINEK, A. *Inženýrská pedagogika*. Praha: ediční středisko ČVUT, 1994. ISBN 80-01-01214-X.
- [14] NEZVALOVÁ, N. Didaktika fyziky v České republice: trendy, výzvy a perspektivy. In“ *Pedagogická orientace*“, roč. 21, č. 2, s. 171 – 192. ISSN 1211 – 4669.
- [15] PECINA, P. *Didaktika odborných předmětů*. Opora výuky. Brno: PdF MU, 2012. 200 s.
- [16] PECINA, P., FRIEDMANN, Z. *Didaktika odborných předmětů technického charakteru*. Brno: MU, 2013. ISBN 978-80-210-6300-6.
- [17] PÍŠOVÁ, M. Didaktika cizích jazyků: otázky identity In“ *Pedagogická orientace*“, roč. 21, č. 2, s. 142 – 155. ISSN 1211 – 4669
- [18] ROHLÍKOVÁ, L., VEJVODOVÁ, J. *Vyučovací metody na vysoké škole*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4152-9.
- [19] SEMRÁD, J., ŠKRABAL, M. *Úvod do studia odborných předmětů*. Praha : ČVUT, 2007. ISBN 978- 80-01-03744-7.
- [20] SLAVÍK, M. *Vysokoškolská pedagogika Pro odborné vzdělávání*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4054-6.
- [21] ŠAPOVALENKO, G., S. *Hlavní zásady výchovy a vyučování*. Gottwaldov: Ústav pro další vzdělávání učitelů a výchovných pracovníků, 1960.
- [22] TRNA, Josef. *Nastává éra mezioborových didaktik?* Pedagogická orientace, Brno: Konvoj, 2005, roč. 2005, č. 1, s. 89-97. ISSN 1211-4669.
- [23] TUREK, I. *Didaktika technických predmetov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1990. ISBN 80-08-00587-4.

VIZE UDRŽITELNÉ BEZPEČNOSTI PRO MĚSTO PLZEŇ VYPLÝVAJÍCÍ Z „MIGRAČNÍ KRIZE“

SUSTAINABLE SECURITY VISION FOR THE CITY OF PILSEN RESULTING FROM "MIGRATION CRISIS"

doc. JUDr. PhDr. Ivo Svoboda, Ph.D.

Ing. Aleš Průša

Vysoká škola regionálního rozvoje
Žalanského 68/54, 163 00 Praha

Klíčová slova:

Bezpečnostní riziko, Migrace, Regionální bezpečnost, Udržitelnost bezpečnosti, Uprchlík

Key words:

Security risk, Migratin, Regional security, Sustainability safety, Refugee

Abstrakt:

Tento článek pojednává o možném vývoji bezpečnostní situace ve městě Plzni v souvislosti s migrační krizí. Autor na základě predikce možného vývoje navrhuje možná bezpečnostní opatření k udržení bezpečnosti ve městě a současně upozorňuje na aspekty migrace obecně ve vztahu k bezpečnosti v regionu.

Abstract::

This article discusses the possible evolution of the security situation in Pilsen in connection with the migration crisis. The author based on the prediction of possible development suggests possible security measures to maintain security in the city and draws attention to the aspects of migration in general in relation to security in the region.

Úvod

Evropská migrační krize (také označovaná jako evropská uprchlická krize) je v roce 2015 probíhající politická krize v Evropské unii (dále jen: EU), způsobená velkým počtem imigrantů, a to jak ekonomických migrantů, tak uprchlíků (před válečnými konflikty či násilím při vnitrostátních nepokojích) směřujících do EU přes Středozemní moře a Balkán z Afriky a zemí Blízkého a Středního východu.

Tento článek je zpracován jako výchozí materiál k dalšímu hlubšímu zkoumání a provedení závěrů v oblasti zajištění bezpečnosti Statutárního města Plzně v rámci spolupráce a smluvního výzkumu na interním grantu Vysoké školy regionálního rozvoje a statutárního města Plzně.²²

Ačkoli se o této krizi hovoří emotivně až koncem loňského roku a letos, docházelo k nárůstu migrantů (nebo uprchlíků) i v předchozích letech, nicméně k dramatickému nárůstu došlo právě v letošním roce a prognózy hovoří o tom, že tento trend nebude ustávat – naopak, že má docházet k dalšímu nárůstu geometrickou řadou. Střízlivé odhady hovoří o řádově milionech

²² Interní grantová agentura IGA-1, Vysoká škola regionálního rozvoje, Praha

migrantů v nadcházejících letech. Důvody migrační vlny mohou být charakteru jak bezpečnostního, tak ekonomického, tak environmentálního.

Jak vyplývá z níže uvedené tabulky, není zjevně Česká republika pro tyto migranty cílovou zemí a zdálo by se, že bezpečnostní rizika vyplývající pro Českou republiku (město Plzeň) nehrozí přímo. Avšak ve světle snah EU o „přerozdělování“ migrantů do různých zemí EU na základě kvót (ve vztahu k cíli této studie pomineme sporné a rizikové právní aspekty tohoto kroku) povedou k tomu, že ačkoli migranti nebudou chtít v ČR pobývat, budou k tomu nuceni (ve vztahu k cíli této studie opět pomineme faktickou nemožnost realizace tohoto kroku jako redundantní). Nutno konstatovat, že právní a organizační kroky k řešení této krize jsou plně v rukou států, resp. orgánů EU. Tato skutečnost však nic nemění na tom, že konkrétní dopady přítomnosti migrantů na jakémkoli území s sebou nese rizika, a to zejména rizika bezpečnostní. Evropská unie tuto migrační krizi nezvládá, a to jak finančně, tak organizačně, tak právně, resp. tvorbou právního rámce a zejména ji nezvládá ve vztahu k predikovatelným bezpečnostním rizikům.²³

V první řadě je to rozsah problému migrace (právní předpisy EU a organizace řešení migrace je poplatná době a podmínkám vzniku – tedy před několika desítkami let, kdy migrace byla problémem okrajovým, a počet migrantů byl zlomkem dnešního stavu. Proto také neexistuje vojenské řešení a není připraven ani plán zajištění vnitřní bezpečnosti EU a jednotlivých států EU.

Statistika počtu žadatelů o azyl

Počet žadatelů o azyl ve vybraných státech EU od 1. 1. do 30. 6. 2015²⁴

Stát	1. čtvrtletí 2015	2. čtvrtletí 2015	1. pololetí 2015	Podíl v % (Q1 2015)	Podíl v % (Q2 2015)	Počet žadatelů na milion obyvatel (Q2 2015)
Celkem EU	185 695	213 200	398 895	100 %	100 %	420 (<i>průměr EU</i>)
ČR	360	275	635	0,2 %	0,1 %	26
Německo	73 120	80 935	154 055	39,6 %	38 %	997
Řecko	2 615	2 865	5 480	1,4 %	1,3 %	265
Francie	14 775	14 685	29 460	8 %	6,9%	221
Itálie	15 250	14 895	30 145	8,2 %	7 %	245
Maďarsko	32 810	32 675	65 485	17,8 %	15,3 %	3 317
Rakousko	9 710	17 395	27 105	5,3 %	8,2 %	2 026

²³ Podklady pro pracovní skupinu pro přesídlení a relokační MV ČR

²⁴ Podkladový materiál Ministerstva vnitra pro poslance na 39. schůzi Parlamentu ČR

Počet žadatelů o azyl ve vybraných státech EU od 1. 1. do 30. 6. 2015²⁴

Stát	1. čtvrtletí 2015	2. čtvrtletí 2015	1. pololetí 2015	Podíl v % (Q1 2015)	Podíl v % (Q2 2015)	Počet žadatelů na milion obyvatel (Q2 2015)
Švédsko	11 415	14 295	25 710	6,2 %	6,7 %	1 467
Velká Británie	7 330	7 470	14 800	4 %	3,5 %	115
Bulharsko	3 190	4 050	7 240	1,7 %	1,9 %	562
Belgie	3 440	5 040	8 480	1,9 %	2,4 %	448
Nizozemsko	2 420	6 270	8 690	1,3 %	2,9 %	371
Malta	345	380	725	0,2 %	0,2 %	883
Slovensko	45	25	70	0,0 %	0,0 %	5
Švýcarsko	4 120	7 010	11 130	–	–	851

Národnosti žadatelů o azyl²⁵

Stát	Podíl z celkového počtu v % (Q1 2015)	Podíl z celkového počtu v % (Q2 2015)
Celkem	100 %	100 %
Sýrie	16 %	21 %
Kosovo	26 %	5 %
Afghánistán	7 %	13 %
Albánie	4 %	8 %
Irák	4 %	6 %
Pákistán	3 %	4 %
Eritrea	2 %	4 %
Ukrajina	3 %	3 %
Srbsko	3 %	2 %

²⁵ Podkladový materiál Ministerstva vnitra pro poslance na 39. schůzi Parlamentu ČR

Národnosti žadatelů o azyl²⁵

Stát	Podíl z celkového počtu v % (Q1 2015)	Podíl z celkového počtu v % (Q2 2015)
Nigérie	2 %	3 %
Somálsko	2 %	2 %
Rusko	2 %	2 %
Ostatní	26 %	27 %

Jak již bylo uvedeno výše, jsou počty migrantů v současné době pro Českou republiku (v porovnání s jinými zeměmi EU mimořádně příznivé), nelze v žádném případě vyloučit, že v případě nárůstu migrantů a jejich velkého počtu v „atraktivnějších“ zemích, nebude na základě kvót či spontánně docházet k jejich usazování na území České republiky. Z logiky věci se bude jednat zejména o příhraniční oblasti s Německem (jako zemí pro migranty mimořádně atraktivní) a ve větších aglomeracích v těchto příhraničních oblastech. Zde je město Plzeň (v případě vývoje migrační krize tímto směrem) v zásadě nejatraktivnější.

Počet migrantů k přerozdělení podle uprchlických kvót (původně plánované k realizaci v roce 2015)²⁶

Podle:	1. verze kvót (červen 2015)	2. verze kvót (září 2015)	Celkem přerozdělení z IT a EL		k Relokace ze zemí mimo EU
Celkem migrantů k přerozdělení	40 000	66 000	106 000		20 000
Z Itálie (IT) Z Řecka (EL)	24 000 16 000	15 600 50 400	39 600 66 400		Z Jordánska a Iráku
<u>Celkem migrantů do Česka</u>	<u>1 100</u>	<u>1 591</u>	<u>2 691</u>		<u>400</u>
Z Itálie (IT) Z Řecka (EL)	660 440	376 1 215	1 036 1 655		V letech 2015 – 2017

Velký počet migrantů, jejichž struktura je uvedena výše, na jednom, relativně malém území (kterým může být například region města Plzně, přičemž specifika města Plzně u hranic

²⁶ Podklady pro pracovní skupinu pro přesídlení a relokaci MV ČR

s Německem je signifikantním faktorem pravděpodobnosti tohoto vývoje), s sebou nese **tři základní rizikové faktory**:

1. **Ekonomické riziko (finanční)**
2. **Zdravotní riziko**
3. **Bezpečnostní riziko**

Ad.1.: Ekonomické (finanční) riziko spočívá v tom, že tito migranti nepřinesou do regionu žádnou relevantní finanční (ekonomickou) přidanou hodnotu. Lze předpokládat, že výdaje spojené s pobytem migrantů v regionu budou nesrovnatelně vyšší, než jejich finanční (ekonomický) přínos. Tedy výdaje na jejich prostou reprodukci, ubytování, léčení, školení (jazyk, ale i odbornosti odpovídající naší infrastruktuře, financování velkého množství nevládních organizací, které se na problematiku migrace „lepší“ už nyní apod.) a další náklady budou zcela nesrovnatelně vyšší než jejich přínos ekonomice České republiky. Mezi tato ekonomická rizika musíme počítat mj. i výdaje na zajištění jejich bezpečnosti a naopak i bezpečnosti většinové části obyvatel. V této souvislosti je na místě důrazně varovat, před samozvanými odborníky na problematiku migrace, kteří (např. prostřednictvím tzv. nevládních a „dobrovolnických“ organizací) mají za cíl se napojit na finanční zdroje státu, měst a obcí prostřednictvím grantů a efektivita a smysluplnost jejich činnosti (jakkoli se efektivita těžko měří a i jen specifikuje) je přinejmenším diskutabilní. Je na místě důsledně zvážit financování jakékoli nevládní organizace mimo struktury MPP. Mnohdy by se mohlo jednat o zbytečně vynaložené náklady bez souvislosti s faktickým zajišťováním bezpečnosti města Plzně.

Ad.2.: Zdravotní riziko spočívá v tom, že migranti budou zcela jistě náchylnější k zdravotním rizikům z jejich pobytu v našem prostředí (což bude provázeno náklady na jejich léčení) a současně budou do našich podmínek vnášeny nemoci, které se v minulosti v našich podmínkách nevyskytovaly, nebo se kterými jsme se v našich podmínkách vyrovnali a není proti nim v naší populaci přirozená ochrana.

Ad.3.: Obecné bezpečnostní riziko lze dále rozdělit na vnitřní ohrožení bezpečnosti a vnější ohrožení bezpečnosti. Vnitřní ohrožení bezpečnosti spočívá v tom, že majoritní obyvatelstvo bude více inklinovat k extremistickým postojům s důsledkem politické a hospodářské nestability v regionu. Je zcela nedůležité, zda extremistické postoje budou kolorovány faktickými a vážnými argumenty, nebo zda budou využívat nerelevantních argumentů, nebo pseudoargumentů. Jako pravděpodobnější se jeví být ale využívání výše uvedených rizikových faktorů migrace (popřípadě i jiných: např. „že migranti berou českým dělníkům práci“. Vnější ohrožení bezpečnosti spočívá v tom, že migranti nebudou schopni (nebo ochotni) se živit zákonným způsobem a dojde k nárůstu kriminality v regionu – zejména násilné trestné činnosti a násilné přestupkové činnosti. Dalším aspektem je i možnost, že mezi migranty jsou aktivní bojovníci tzv. „Islámského státu“ či jiných extremistických skupin. Tuto možnost tajné služby v České republice a zejména v Německu nejen že nevylučují, ale v zásadě ji považují za velmi pravděpodobnou. Tyto osoby po usazení na území České republiky (regionu města Plzně) budou organizovat zločinecké (násilnické) skupiny s cílem provádět klasickou formu kriminálního terorismu, tedy (především) násilnou trestnou činností se živit a současně vytvářet prostředí strachu a nejistoty mezi obyvatelstvem s důsledkem politické a hospodářské nestability v České republice (v regionu města Plzně). Jedná se o běžnou součást tzv. „hybridní války“ a v našem případě součást „Džihádu“, který vede vyhlášený Chalífát, tedy šíření víry. Chalífát znamená vládu chalífy, hlavy Ummy, tedy muslimské obce. Původně to byla nejen náboženská instituce, ale i státní útvar (nyní se do této pozice delegoval „Islámský stát“ jako

„samoděržaví“, zahrnující prakticky veškerá území ovládaná muslimy. Tradičně se však dle Koránu rozlišují čtyři druhy džihádu:

1. Džihád srdcem (al-džihád bi'l-kalb) – Přemáhání hříchu, projevy zbožnosti
2. Džihád jazykem (al-džihád bi'l-lisán) – Podpora a šíření misijní činnosti islámu
3. Džihád mečem (al-džihád bi'l-sajf) – Vedení válek za obranu islámu
4. Džihád rukou (al-džihád bi'l-jad) – Pomoc potřebným, charitativní činnost.

Obecná rizika vyplývající pro Českou republiku (např. pro město Plzeň jak bylo uvedeno výše) z přítomnosti většího počtu migrantů dle struktury jak je uvedeno v tabulce výše, jsou dána tím, že migranti jsou nábožensky, jazykově a kulturně zcela odlišní a přirozeně budou hledat přítomnost a společnost osob jazykově, kulturně a nábožensky blízkých. Na této skutečnosti nemají žádný vliv případné projevy násilí některých aktivnějších extremistů, nebo extremistických skupin. Ghettem se zpravidla označuje ta část města, ve které žije více než 30 % těchto obyvatel. Zle důvodně předpokládat, že podobné lokality budou v Plzni vznikat.²⁷

Za předpokladu, že budeme brát bezpečnostní rizika vážně a budeme mít vůli se připravit na tato predikovatelná rizika, je na místě provádět kroky k:

1. Provádět monitoring a identifikaci oblastí, kde by tato specifická ghetta měla možnost vzniknout
2. Plánovat navýšení počtu strážníků Městské policie Plzeň (MPP) o nejméně 15 (v případě jednoho většího) nebo 30-ti v případě dvou a více ghatt
3. Plánovat vybavit materiálově tyto strážníky tak, aby mohl být zajištěn jejich nepřetržitý provoz se zaměřením na zejména násilnou trestnou (přestupkovou) činnost
4. Zvážit umístění do lokalit těchto specifických ghatt služebnu (služebny) MPP.
5. V souvislosti s výše uvedeným upravit vnitřní organizační strukturu a výcvik strážníků MPP a dále (např. prostřednictvím vypsaných grantů apod.) provést jejich výškolení pro výkon této specifické činnosti a zejména zajistit finanční zdroje k naplnění materiálových zdrojů jejich činnosti.

Závěr

Závěrem je na místě konstatovat, že výše uvedená krátká studie pracuje na základě analýzy dostupných informací z otevřených zdrojů získaných v době tvorby tohoto dokumentu (12. prosince 2015) a deduktivních metod a je ji možno považovat toliko za pilotní z řady dalších. Vzhledem k této skutečnosti a zejména vzhledem k tomu, že lze předpokládat překotný vývoj situace, je na místě provádět průběžně korekci a zejména konkretizaci preventivních aktivit vedoucích k pomoci řešení bezpečnostních rizik vyplývajících z migrační krize.

Použitá literatura a informační zdroje

1. Interní grantová agentura IGA-1, Vysoká škola regionálního rozvoje, Praha
2. Podklady pro pracovní skupinu pro přesídlení a relokační MV ČR, dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/pracovni-skupina-pro-presidleni-a-relokaci>
3. Podkladový materiál Ministerstva vnitra pro poslance na 39. schůzi Parlamentu ČR <http://www.mvcr.cz/migrace/clanek/informace-vlady-cr-o-migracni-krizi.aspx>
4. Strategie bezpečnosti města Plzně na léta 2016-2020

²⁷ Strategie bezpečnosti města Plzně na léta 2016-2020

NOVÉ BEZPEČNOSTNÍ VÝZVY PRO ČESKOU REPUBLIKU V MĚNÍCÍM SE SVĚTĚ – PRÁVNÍ NÁHLED

NEW SECURITY CHALLENGES FOR THE CZECH REPUBLIC IN THE CHANGING WORLD – A LEGAL VIEW

Mgr. Radim Vičar, Ph.D.

Univerzita obrany, Fakulta vojenského leadershipu, Katedra ekonomie
662 10 Brno, Kounicova 156/65
e-mail: radim.vicar@unob.cz

Klíčová slova:

hrozba, obrana, právo, region.

Keywords:

threat, defence, law, region.

Abstrakt:

Tento článek se zabývá aktuálními otázkami bezpečnosti a obrany České republiky a jejích regionů. Poskytuje právní náhled na současnou bezpečnostní situaci a nové bezpečnostní hrozby a výzvy, na něž by měly reagovat orgány odpovědné za zajišťování bezpečnosti a obrany státu, a to nejen na ústřední úrovni výkonu veřejné správy, ale také na územní úrovni (v krajích a obcích). Pozornost je věnována také nejnovějšímu strategickému dokumentu přijatému vládou České republiky v červnu 2015 – „Dlouhodobému výhledu pro obranu 2030“. Tento dokument by měl být vodítkem nejen pro oblast obranného plánování, ale i pro případné změny v organizaci a činnosti relevantních orgánů.

Abstract:

This article deals with current issues of security and defense of the Czech Republic and its regions. It provides legal insight into the current security situation and new security threats and challenges, which should be reflected by authorities responsible for ensuring national defense and security, not only at the central level of public administration, but also at the regional level (regions and municipalities). Attention is also focused on the latest strategic document adopted by the Government of the Czech Republic in June 2015 – "Long-term perspective for defense 2030". This document should guide not only for defense planning, but also for any changes in the organization and activities of relevant authorities.

Úvod

„Caret periculo, qui etiam cum est tutus cavet“, čili „Vyhne se nebezpečí, kdo se má na pozoru, i když je v bezpečí.“ Moudro prověřené po tisíciletí, nadto apel pro výkonné složky, zákonodárce a soudní moc nevyjímaje. Po konci studené války a bipolárního rozdělení světa ztratily otázky bezpečnosti a obrany pouze zdánlivě na aktuálnosti. Přes členství České republiky (ČR) v Organizaci Severoatlantické smlouvy (NATO) a Evropské unii (EU) čelí současná společnost počátku 21. století, bohužel, četným hrozbám.

Pod pojmem *hrozba*²⁸ je možno chápat jakýkoli fenomén, který má potenciální schopnost poškodit zájmy státu [5]. Každá hrozba, ať už se jedná o přírodní jevy, havárie či zamýšlené činy jedinců, skupin jedinců či státu, vyvolává oprávněné obavy nebo strach u toho, kdo je jí vystaven. Bezpečnost ČR a jejích občanů v regionech mohou narušovat hrozby²⁹ (ohrožení) různého charakteru, na některé upozorňují i strategické dokumenty jako již překonaná Bezpečnostní strategie ČR z roku 2011 [6] či aktuální Bezpečnostní strategie ČR z roku 2015 [7].

Hrozby lze třídit na základě mnoha kritérií, kupříkladu Jan Eichler zmiňuje dělení z hlediska geopolitického, časového, původce či sektorového [2]. Z *pohledu geopolitického* rozlišuje hrozby přímé (bezprostřední) a nepřímé. Přímé hrozby jsou hrozby, kterým je vystavena ČR, hrozby nepřímé, pak takové hrozby, jež se přímo dotýkají spojenců či stability v regionu. Členství ČR v NATO tak znamená nejen sdílení základních hodnot a předností této obranné aliance, ale také sdílení hrozeb směřujících proti euroatlantickému prostoru jako celku nebo proti kterémukoli z jeho členů (!). Z *hlediska časového* mohou být hrozby vnímány jako naléhavé nebo latentní. Naléhavé jsou ty, které vyžadují okamžitou reakci, kdežto hrozby latentní nevyžadují neodkladnou reakci, při jejich podcenění by ale mohly přerůst v hrozby naléhavé. Jestliže terorismus, šíření zbraní hromadného ničení či migrační vlny byly na konci studené války spíše hrozbami latentní povahy, dnes jsou nejnaléhavějšími hrozbami globálního charakteru. Při využití *kritéria původce* lze hovořit na jedné straně o hrozbách záměrných (např. agrese, teroristické útoky, narušení dopravy strategických surovin a zdrojů energie) a na straně druhé o nezáměrných hrozbách, které většinou nejsou přímým výsledkem lidské činnosti (např. povodně, erupce sopek, pandemie, ale i ekonomické krize, ač jsou spojovány s lidskou činností). Z *hlediska sektorového* pak lze lišit zejména hrozby vojenské, politické, ekonomické, ekologické, sociální a kulturní.

V současné době je mnoho bezpečnostních hrozeb a z nich plynoucích rizik globálního charakteru a i nadále do jisté míry záleží na vládách jednotlivých států a představitelích nejvlivnějších mezinárodních organizací, jakou cestou se bude ubírat mezinárodní bezpečnost. Pod pojmem *globalizace* lze rozumět [10] proces, který propojuje jednotlivé státy, regiony a kontinenty, odstraňuje hranice a bariéry a vytváří nový rámec pro bezpečnostní vztahy a jejich další vývoj. Představuje změnu integrace společnosti, která vychází z historických předpokladů a je do jisté míry přirozená a nevyhnutelná – společnost se nejprve sjednocovala na národní úrovni, později na regionální, národní a v současnosti na celosvětové úrovni. Globalizace formuje základní rámec dnešního dění, proměňuje prakticky všechny oblasti lidského života, a to jak v pozitivním, tak v negativním slova smyslu³⁰. Přináší s sebou nové výzvy i pro oblast mezinárodních vztahů, nový prostor pro další rozvoj mírového jednání států, regionů, komunikaci, mírová řešení.

Následující příspěvek se, s využitím metody analýzy a deskripce, věnuje bezpečnostním hrozbám pro ČR a vybraným organizačním, personálním, ekonomickým a právním aspektům zajišťování bezpečnosti a obrany na ústřední i územní úrovni veřejné správy.

²⁸ Takto v minulosti vymezovala pojem „*hrozba*“ Bezpečnostní strategie ČR z roku 2003 (bod 26), přičemž jej odlišovala od pojmu „*riziko*“.

²⁹ Bezpečnostní strategie ČR z roku 2011 a Bezpečnostní strategie ČR z roku 2015 se omezily na výčet aktuálních bezpečnostních hrozeb bez bližšího vymezení pojmů.

³⁰ „*K negativním aspektům procesu globalizace patří zejména možnost zneužití provázanosti finančních trhů, informačních a komunikačních technologií a infrastruktury. Nerovnoměrný ekonomický rozvoj a snadné šíření radikálních politických i náboženských myšlenek rovněž přispívají k nestabilitě. Vysoká mobilita zvyšuje rychlost šíření infekčních onemocnění včetně nemocí s pandemickým potenciálem.*“ Viz Bezpečnostní strategie ČR z roku 2011, bod 21.

1 Nové bezpečnostní hrozby v měnícím se světě

K problematice bezpečnostních hrozeb se vyslovila v poslední době i vláda ČR, když dne 15. června 2015 projednala a schválila svým usnesením č. 466 „*Dlouhodobý výhled pro obranu 2030*“. Tento nový strategický dokument predikuje hlavní trendy v očekávaném bezpečnostním prostředí ČR v horizontu následujících 2 dekád. A vyhlídky to nejsou zrovna veselé. Při charakteristice bezpečnostního prostředí a formulaci bezpečnostních hrozeb, jimž budou státy Starého kontinentu čelit, pak výslovně zmiňuje [12]:

- rozložení politické moci a ekonomického a vojenského potenciálu ve světě bude více diverzifikované – což povede k nestabilitě, více střetům, nelze vyloučit i přímé vojenské ohrožení spojenců;
- zároveň bude pokračovat globalizace – což může nepochybně „pomoci“ šíření nestability skrze propojení ekonomik, či informační válka,
- budou růst obranné výdaje v mimoevropských regionech a Ruské federaci – což podpoří zbrojní průmysl a povede k vybavení moderními vojenskými technologiemi u příslušných států;
- bude růst prosazování zájmů pomocí kombinace vojenských a nevojenských nástrojů – skrz např. neidentifikovatelných ozbrojenců;
- poroste vliv a autonomie nestátních aktérů v mezinárodním systému – kam patří třeba teroristické skupiny, ekonomické síly, soukromé (bezpečnostní) sbory,
- slabé a nestabilní vládnutí, rozpad států, šíření extremismu, fenomén „zahraničních bojovníků“ a etnické a náboženské konflikty;
- růst poptávky po strategických surovinách, vodě a energiích – může vést k migraci obyvatelstva;
- dynamický rozvoj vědy a technologií – a s tím spojená vyšší dostupnost vyspělých technologií pro protivníky;
- poroste závislost společnosti na informačních technologiích – s tím také účinnost, pokud jde např. o kybernetické útoky [11];
- nerovnoměrný demografický vývoj – nárůst podílu mladé, nezaměstnané, frustrované populace v rozvojovém světě;
- migrační vlny – možná jeden z nejpalčivějších problémů a nepochybně hrozba pro Evropu;
- devastace a změny životního prostředí.

2 Organizační a personální aspekty a nové bezpečnostní hrozby

Tyto hrozby kladou požadavky na vyšší akceschopnost Organizace Severoatlantické smlouvy (NATO) a Evropské unie a jejich členů tak, aby národní státy (ČR) měly odpovídající personální, technické, ekonomické i právní zajištění prvků bezpečnostního systému – ozbrojených sil ČR, ozbrojených bezpečnostních sborů (Policie ČR), bezpečnostních (záchranných) sborů (např. Hasičský záchranný sbor ČR) apod. Např. ozbrojené síly ČR se také budou muset naučit rychle reagovat i na větší vzdálenosti, vést operace velkého rozsahu, být flexibilní a mobilní. Rozšíření spektra bezpečnostních hrozeb je pak nutně spojeno s rozšířením nástrojů, metod a prostředků, kterými lze těmto hrozbám a z nich plynoucím rizikům čelit, včetně systémového, organizačního uspořádání počtu a právního postavení subjektů (nositelů) zajišťování bezpečnosti [1].

Požadavek na personální, technické, ekonomické i právní zajištění se týká i územních orgánů v bezpečnostním systému ČR. Při uplatnění principu dekoncentrace tak působí orgány státní správy pověřené bezpečnostními funkcemi v území (např. útvary Policie či Hasičského

záchranného sboru s územní působností nebo krajská vojenská velitelství), resp. v souladu s principem decentralizace je přenášén výkon státní správy na subjekty odlišné od státu – veřejnoprávní korporace typu kraj a obec a jejich orgány (typicky hejtman, starosta, krajský úřad, obecní úřad, bezpečnostní rady apod.). Východiskem pro zkoumání postavení a činnosti krajů a obcí v ČR za krizových stavů je tzv. smíšený systém výkonu veřejné správy [4], ve kterém kraje a obce vedle vlastní samostatné působnosti (samosprávy) vykonávají i působnost tzv. přenesenou (tedy určitý díl státní správy). Jako územní orgány veřejné správy s všeobecnou působností tak v právních vztazích vystupují orgány kraje a obce, které vykonávají veřejnou správu v rámci samostatné i přenesené působnosti. Výkonem veřejné správy za nevojenských krizových stavů na krajské a obecní úrovni jsou pověřeny především monokratické orgány těchto celků – hejtmané a starostové, spolu s orgány úředního typu orgánů – krajskými a obecními úřady. Jako specifické orgány na územní úrovni výkonu veřejné správy v souvislosti s krizovými situacemi lze označit tzv. bezpečnostní rady a krizové štáby.

Pokud má být bezpečnostní systém ČR dostatečně účinný, pak musí být odpovídajícím způsobem personálně zajištěn. Nedostatečné personální obsazení lze ilustrovat na příkladu ozbrojených sil ČR a jejich příslušníků – vojáků z povolání, kteří jsou ve služebním poměru, jakožto poměru veřejnoprávním [3]. Není tajemstvím, že počet vojáků v ozbrojených silách ČR postupem let klesal. Ozbrojené síly měly v roce 1993 při vzniku ČR cca 38 tisíc vojáků z povolání, 68 tisíc vojáků v základní službě a dále v rezortu Ministerstva obrany (MO) působilo přes 25 tisíc občanských zaměstnanců [14]. V současnosti (2016) lze počítat s téměř 21 tisíci vojáky z povolání a přes 7 tisíci občanskými zaměstnanci. Ozbrojené síly ČR by měly mít vzhledem ke stanoveným úkolům do 27 tisíc vojáků z povolání, přičemž tento počet byl na léta 2013–2015 dočasně snížen na 22 tisíc vojáků z povolání při zachování stanovených úkolů.

Je dobré zdůraznit, že i v *Dlouhodobém výhledu pro obranu 2030* bylo upozorněno, že nábor, vzdělávání a příprava kvalitních vojáků a civilního personálu a péče o ně je prioritou. Klíčovou roli v systému vzdělávání personálu Armády ČR bude i nadále sehrávat Univerzita obrany jako jedna ze dvou státních vysokých škol v ČR, další vzdělávací instituce a výcviková zařízení rezortu, ale také instituce klíčových partnerů v regionu a v rámci NATO.

Z dostupných demografických analýz je zřejmé, že během následujících deseti let se bude zmenšovat počet lidí ve věku, který je nejvhodnější pro nábor do ozbrojených sil (18 až 25 let). Rezort obrany by měl být vnímán jako odpovědný, spolehlivý a atraktivní zaměstnavatel v konkurenci na trhu práce. Pomoci zde může vhodně nastavený systém péče a zabezpečení (platové náležitosti) vojáků z povolání podle zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

Za situace, kdy ČR není přímo ohrožena, má rezort obrany k dispozici pouze mírové vojenské schopnosti a počty osob. Východiskem pro pokrytí „nedoplněnosti“ personálu může být aktivní záloha ve výši až pět tisíc osob. Zákonodárce na to reagoval přijetím zákona č. 45/2016 Sb., o službě vojáků v záloze, jenž by měl nabýt účinnosti k 1. 7. 2016. Rezort obrany by měl zároveň trvale připravovat občany ČR k obraně státu a zajišťovat přípravu zaměstnanců státní správy a samosprávy a samotných občanů se zaměřením na vytvoření podmínek k realizaci mobilizace ozbrojených sil ČR, v souladu s požadavky upravenými zákonem č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování, ve znění pozdějších předpisů, či zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Tyto schopnosti jsou rozhodující pro splnění nejdůležitějších úkolů a aliančních závazků a budou nadále určujícím základem pro výstavbu všech prvků ozbrojených sil ČR. Základem

pro výstavbu ozbrojených sil je naplňování sedmi klíčových schopností: připravenost (*Prepare*), nasazení (*Project*), zasazení (*Engage*), udržitelnost (*Sustain*), konzultace, velení a řízení (*Consult, Command and Control*), ochrana (*Protect*) a informovanost (*Inform*). Rostoucí význam bude mít interoperabilita jako společný jmenovatel všech klíčových schopností.

4 Ekonomické a právní aspekty a nové bezpečnostní hrozby

Zajišťování bezpečnosti státu není levnou záležitostí. Navíc je potřeba podotknout, že bezpečnost je z ekonomického pohledu statkem strategické povahy a existují zvláštní nároky na jejich řízení [9]. Pro obranu státu to bez výjimky také platí. Základními nástroji pro efektivní zajištění obrany státu je nastolení střednědobé perspektivy zdrojového rámce pro rezort MO a roční výše rozpočtu rezortu MO, tzv. obranného (resortního) rozpočtu. Tento přístup je nezbytný i kvůli respektování požadavků spravedlivějšího sdílení břemene v rámci NATO a EU. Současné výdaje na obranu jsou nedostatečné. Optimální výše obranných výdajů, umožňující včasné naplnění politicko-vojenských ambicí a závazků ČR je úroveň odpovídající 2 % HDP, což je i hodnota stanovená v Politické směrnicí NATO a potvrzená na summitu NATO ve Walesu v roce 2014 nejvyššími představiteli států včetně ČR.

Podle *Dlouhodobého výhledu pro obranu 2030* se počítá s růstem rozpočtu na obranu na dohodnutých 1,4 procenta HDP do roku 2020 a s plánem dosáhnout do roku 2030 závazku v NATO, aby obranný rozpočet byl dvě procenta HDP. Dále je cílem také dosažení alokace 20 % z ročních výdajů rezortu MO na pořízení či modernizaci rozhodující výzbroje včetně souvisejícího výzkumu, při podílu osobních mandatorních výdajů nepřesahujícím 50 % z celkového rozpočtu. Z věcných i finančních analýz a ze střednědobého plánování rezortu MO plyne, že minimálním prahem pro nastartování rozvoje vojenských schopností je 50 mld. Kč (v cenách roku 2014). Pro realizaci rozhodujících modernizačních projektů, vytvoření požadovaných zásob vojenského materiálu a pokrytí výdajů na doplnění vojenského personálu a další opatření bude nezbytné dosáhnout postupným nárůstem ve střednědobém horizontu (rok 2020) výše rozpočtu v rozmezí 55 až 60 mld. Kč (v cenách roku 2014), která odpovídá přibližně 1,4 % HDP [12].

A jaká je úloha práva v bezpečnostních a obranných otázkách? Specifická – příčina krizové situace totiž spočívá v objektivní skutečnosti nezávislé na právu (masové narušení státních hranic migrujícími cizinci, akty terorismu, živelní pohroma, ekologická katastrofa, zhroucení zásobování nezbytnými produkty nebo ztráta jejich zdrojů, ale i vojenská ohrožení, která přímo souvisejí s obranou státu). Zákonodárce pak vystupuje v pozici toho, kdo tyto objektivní skutečnosti určitým způsobem definuje, deklaruje existenci této objektivní skutečnosti, která již fakticky nastala nebo přímo hrozí, reaguje na ní i pomocí běžných i výjimečných prostředků právního, hospodářského, technického, finančního nebo jiného charakteru a ve svém souhrnu vytváří systém opatření typických pro krizové situace [13].

Z právních nástrojů určených pro prevenci a řešení krizových situací lze zmínit:

- stanovování příkazů, zákazů či omezení, a to ve formě obecných povinností stanovovaných širokému okruhu subjektů, nebo povinností zvláštních, adresovaných jen některým adresátům, kteří mohou přispět ke zvládnutí krizové situace (branná povinnost, pracovní povinnost atd.),
- dočasné omezení základních práv a svobod (např. svoboda pohybu a pobytu),
- uplatňování specifických postupů ve veřejné správě (zrychlené, mimo správní řízení apod.), které probíhají před správními orgány v rámci řešení krizové situace,

- koncepční nástroje, které se uplatňují zejména ve fázi přípravy na krizovou situaci (např. krizové plánování),
- právní odpovědnost, zejména pak správněprávní a trestní odpovědnost jako odpovědnost za správní, resp. trestní delikty při řešení krizových situací.

Významnou úlohu při zkoumání bezpečnostních a obranných otázek plní správní právo a správní věda, zejména při pojmenování problémů v rovině teoretické i praktické, tvorbě a provádění změn v právních předpisech či jejich realizaci. Výkon veřejné správy na úseku bezpečnosti a obrany státu, jakož i úprava společenských vztahů při zajišťování bezpečnosti a obrany státu, přitom patří mezi tradiční úseky zvláštní části správního práva (bezpečnostní správa a správa obrany státu).

Závěr

Existenci propracovaného právního rámce pro zajišťování bezpečnosti a obrany státu, spolu s personálním a ekonomickým zajištěním lze vnímat jako základní východiska pro organizaci a činnost veřejných sborů a dalších orgánů veřejné správy, které jsou pověřeny bezpečnostními a obrannými funkcemi, a to na ústřední i územní (regionální a municipální) úrovni. Není pochyb, že pouze společnost, která věnuje náležitou pozornost prevenci a řešení bezpečnostním hrozbám, lze označit jako bezpečnou společnost, tj. společnost, která „*má přijatý soubor právních, technických, organizačních, finančních, vzdělávacích a dalších ochranných opatření k minimalizaci, resp. k překonání následků mimořádných událostí a krizových situací a v praxi ho úspěšně realizuje. Bude ji vytvářet veřejná správa, která zabezpečí podmínky pro přístup občanů k informacím o rizicích vzniku mimořádných událostí, možných následcích a zároveň o přijatých opatřeních k ochraně jejich životů a zdraví, majetku a životního prostředí.*“ [8]

Použité zdroje (abecedně):

[1] BARTOŠOVÁ Hana a Ivo SVOBODA. Informatické a znalostní aspekty bezpečnostního managementu a jejich transfer do vysokoškolské přípravy. In *Bezpečnostní management v regionech* [online]. 2015, roč. 1, č. 1 [cit. 2016-4-14]. ISSN 2464-6903. Dostupné z: http://www.bezpecnostnimanagementvregionech.cz/sites/bezpecnostnimanagementvregionech.cz/files/bartosova_bezpecnostni_management.pdf.

[2] EICHLER, Jan. Jak vyhodnocovat bezpečnostní hrozby a rizika dnešního světa. In *Obrana a strategie*. 2004, č. 2 [cit. 2016-4-11]. Dostupné z: <http://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2004/2-2004/jak-vyhodnocovat-bezpecnostni-hrozby-a-rizika-dnesniho-sveta.html>.

[3] FICHTNER, Matěj. Opomíjená realita: praktické dopady veřejnoprávní povahy služebního poměru příslušníků bezpečnostních sborů a vojáků z povolání. In *Vojenské rozhledy*, 2011, č. 4, s. 169 – 177. ISSN 1210-3292.

[4] KADEČKA, Stanislav a Petr PRŮCHA. *Správní právo - obecná část: multimediální učební text*. 1. vydání. 1. dotisk. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 74 s. ISBN 80-210-3600-1.

[5] Kolektiv autorů. *Bezpečnostní strategie ČR* [online]. Praha, 2003. Dostupné z: http://www.army.cz/assets/files/8492/Bezpe_nostn__strategie__R_-_prosinec_2003.pdf.

[6] Kolektiv autorů pod vedením Ministerstva zahraničních věcí ČR. *Bezpečnostní strategie České republiky 2011* [online]. Praha, 2011. ISBN 978-80-7441-005-5. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/699914/Bezpecnostni_strategie_CR_2011.pdf.

[7] Kolektiv autorů pod vedením Ministerstva zahraničních věcí ČR. *Bezpečnostní strategie České republiky 2015* [online]. Praha, 2015. ISBN 978-80-7441-005-5. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf>.

[8] Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020. 112: *Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva*. 2008, roč. VII, číslo 4, příloha.

[9] MACHÁČEK, Jaroslav, Petr TOTH a René WOKOUN. *Regionální a municipální ekonomie*. Praha: Oeconomica, 2011, 200 s. ISBN 978-80-245-1836-7.

[10] MOLDAN, Bedřich. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. Praha: Karolinum, 2001, 102 s. ISBN 8024602466.

[11] SKORUŠA, Leopold. Právní aspekty národní kybernetické bezpečnosti České republiky. In *Metody a postupy ke zkvalitnění výuky krizového řízení a přípravy obyvatelstva na řešení krizových situací II*. Zlín: Fakulta logistiky a krizového řízení Tomáše Bati ve Zlíně, 2014, s. 251-258. ISBN 978-80-7454-412-5.

[12] Usnesení vlády ČR č. 466 „*Dlouhodobý výhled pro obranu 2030*“. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – VHÚ Praha, 2015. ISBN 978-80-7278-666-4.

[13] VIČAR, Radim. Několik poznámek k postavení obyvatelstva za krizových situací v České republice – právní náhled. In *The Science for Population Protection* [online]. 2011, č. 1. s. 97 – 104.

[14] *Vývoj skutečných počtů osob v resortu MO ČR v letech 1993-2015* [online]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/dokumenty-a-legislativa/fakta/vyvoj-skutecných-poctu-osob-v-rezortu-mo-cr-v-letech-2011---1993-51566/>.

ÚSTAVNÍ A EUROPEIZAČNÍ KONOTACE MIGRAČNÍ KRIZE

CONSTITUTIONAL AND EUROPEAN LAW CONOTATION OF MIGRATION CRISIS

doc. JUDr. Vladimír Zoubek, CSc., LL.M., MBA
Vysoká škola finanční a správní
Estonská 500, 101 00 Praha 10
vladimir.zoubek@peuni.cz

doc. JUDr. Ivana Zoubková, CSc.
Policejní akademie ČR v Praze, Fakulta bezpečnostně právní
Lhotecká 559/7, 143 00 Praha 4
zoubkova@polac.cz

Klíčová slova

Střet civilizací a migrace, právní axiologie, právní stát.

Keywords

Clash of civilizations and migration, axiology, iuris prudentia, due process of Law.

Abstrakt

Legální a nelegální migrace přes děravou schengenskou hranici má jevové znaky zhroucení evropského právně-axiologického prostoru. Evropský démos (evropská západokřesťanská civilizace) čelí bezpečnostním rizikům narušení národního charakteru evropských států v EU, včetně hájení svobody, demokracie, právního a justičního státu, podstaty lidských práv na život a soukromí a sekularity ústavního státu.

Abstract

The fundamental question of constitutional law and constitutionalism: the right to asylum is a basic law, or "just" a positive law in the limits of the sovereignty of the state (i.e. the Czech Republic) and the EU? This problem is - ex post - emerged as a political dispute about the functioning of the external Schengen borders. It is a fundamental question: Clash of Civilizations or contrarily The End of History.

Úvod

Aktuální otázkou (v podstatě bytostně fundamentální evropskou kruciólní otázkou) je - ať chceme, či nechceme o tom přemýšlet - metodologická nadčasová hypotéza "naší doby": **je migrace** (legální či nelegální), z mimoevropských prostor středovýchodních a severoafrických, přes vnější schengenskou hranici, přes Řecko, Itálii (Lampedusu a Pantelerii) a Španělsko (přes Ceutu a Melillu), je pro "nás" (evropský "demos") **pozitivní, či zhoubná?** Umíme nezaujatě, přísně vědecky a temperálně (pro pět či šest generací) odhadnout ústavněprávní a kriminologické aspekty europeizační, včetně lidskoprávních rozměrů a objektivních bezpečnostních rizik?

Dnes žije snad sedm miliard lidí na této planetě a toto číslo roste. Globalizace znamená, že

sociální nůžky se dramaticky rozevírají, že **bohatí stále více bohatnou a chudí stále více chudnou** a že postupně mizí globálně "střední třída" coby volební základna demokracie. Nevládní a nezávislá instituce Oxfram v lednové zprávě (Ekonomika pro jedno procento) tvrdí, že 62 plutokratů a nejbohatších globálních multimiliardářů vlastní dohromady zhruba tolik majetku jako chudší polovina veškerého lidstva: šokující nepoměr je 62 subjektů ku zhruba třem a půl miliardám lidských bytostí. Pokud plutokraté a oligarchové hledají daňové ráje s cílem alokace globálního kapitálu mimo daňovou suverenitu států, **nejchudší z chudých hledají migrační cesty k přežití**. Geograficky Evropa, severní Amerika, bývalá dominia Commonwealthu, Japonsko a další asijské tygři jsou tzv. bohatý "**Sever**". Jejich obyvatelstvo se vzhledem k nízké porodnosti početně zmenšuje a výrazně stárne. Koeficient porodnosti má cca 1,5 (1,5 dítěte na jednu matku) - aby společnost nevymírala potřebuje koeficient porodnosti 2,1 dítěte na jednu matku. Během další generace bude problém udržet přijatelný přírůstek ekonomického růstu a penzijní systém.

Naopak v převážné části "postkoloniálního světa" počet obyvatel roste a převažují mladí. Stále chudší „**Jih**“ představuje 80 % hladovějících či hladem ohrožených lidských bytostí, které se ze zóny hladu a etnických a náboženských válek tlačí do "severního" ekonomického ráje (bez ohledu na existující mezinárodně platné státní hranice).

1. Ústavní právo a konstitucionalismus o právu na azyl

Musíme si položit otázku, jak české ústavní právo doktrinálně chápe "právo na azyl". To je skutečně právní a státoprávní teoretická i praktická otázka.

Je to lidské právo první, či druhé generace ?

Podle ústavního zákona Federálního shromáždění č. 23/1991 Sb. je nepochybné - jak díky, tak strukturálně - že jde "pouze" o lidské právo **pozitivní**. Dle čl. 43 Listiny základních práv a svobod *"Česká a Slovenská Federativní Republika (rozuměj: Česká republika) poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod. Azyl může být odepřen tomu, kdo jednal v rozporu se základními právy a svobodami."* Analogicky odkazujeme zejména na Nález Ústavního soudu České republiky: **Nález ÚS: IV. ÚS 553/06 z 30.1.2007 (N 17/14 SbNU 217)**, který judikatorně stojí na stanovisku, že právo na azyl je akt státu v rámci správního řízení bez právního nároku žadatele v mezích správního uvážení suverenního státu. Exteritoriálně lze odkázat zejména na čl. 18 Listiny základních práv a svobod EU, čl. 14 Všeobecné deklarace lidských práv a čl. 1 a čl. 33 Ženevských úmluv a na další prameny, ale to není účelem autorů.

Právo na osobní integritu, soukromí, zákaz mučení, osobní svoboda, domovní svoboda, cogitationis nemo partitur, svoboda pohybu a pobytu - to jsou lidská práva **první** generace práv vrozených, jusnaturalních dle doktriny zpozitivňování fundamentálních práv. Nicméně soukromá lidskoprávní teritorialita je patrna v diferenciaci legálních definic specifických subjektů, které mají rozdílné právně-procesní režimy ústavní a správní:

- uprchlík (migrant),
- nomád,
- žadatel o azyl,
- azylant,
- cizinec,
- občan státu EU,
- osoba s povoleným pobytem v ČR (trvalým, či přechodným).

Nároky předních českých právních teoretiků a konstitucionalistů jsou jednoznačné - stojí na stanovisku, že čl. 43 Listiny základních práv a svobod deklaruje právo azylu jako právo **druhé**, resp. i třetí generace. Právo azylu nepatří k přirozeným právům člověka, ani právům občana, čili není na něj právní nárok v mezích správního uvážení. Toto stanovisko doktrinálního právního vědomí zastávají jak učenci Právnické fakulty Univerzity Karlovy (např. prof. Václav Pavlíček, prof. Aleš Gerloch, JUDr. Jiří Hřebejk, doc. Vladimír Zoubek), prof. Karel Klíma (s výhradami procesního charakteru), plejáda brněnských ústavních soudců a akademiků Právnické fakulty Masarykovy univerzity, doc. Jiří Jirásek u olomoucké právnické fakulty, atd., čili o tomto není zásadní spor, či diskurz³¹. Zásadní spor se vede o suverenitu nárazových národních států vnější schengenské hranice (zejména se to týká Řecké republiky, Italské republiky, Španělského království) a *contrario* humanitární a sociální aspekt azylového posuzování v evropské dimenzi.

2. Rizika novodobého stěhování národů

Nekontrolovaný a nekontrolovatelný příval migrantů *ohrožuje národní identitu nejen evropských států, ale celých integračních seskupení*. Problém politické xenofobie a populismu je stále aktuálnější.

Postmoderní duchovní a vědecká skepse v právovědce a státovědě reflektuje krizi západního právního a civilizačního myšlení, které je **v kontrastu se silícím multikulturálním tlakem islámu. V boji o duchovní a materiální dominanci a nadvládu není jednoznačného vítěze: absentuje jednomyslně přijímaný legitimní subjekt globálního řízení**. Není světový stát, není světové právo, není globální řád mezinárodní (vyjma mezinárodního práva, ale bez světového čteníka, který by vymáhal a interpretoval normy mezinárodního práva). **Clash of Civilizations** je pochmurná vize Samuela Huntingtona, která se **může i nemusí** naplnit při prosazování univerzalizmu základních práv a svobod, jurnaturálního charakteru lidských práv a eliminaci neprůhledné moci nadnárodních ekonomických a finančních elit a globálního zločinu, který parazituje na tranzitu a obchodování s lidmi.³²

S nelegální migrací roste riziko expanze tzv. Islámského státu, který nemá přesně delimitované státní hranice v rámci principu personality a principu teritoriality a jeho sympatizanti a námezdní ozbrojenci operují i na území EU³³.

Terorismem, ale i bojem proti němu jsou totiž ohroženy právní jistoty právního státu:

³¹ Blíže viz: PAVLÍČEK, Václav a kol. Ústava a ústavní řád ČR, 2.díl. Praha: Linde, 1995, s. 309-312. ISBN 80-7201-00-X., GERLOCH, Aleš; HŘEBEJK, Jiří; ZOUBEK, Vladimír. Ústavní systém ČR. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 328-329. ISBN 978-80-7380-423-7., KLÍMA, Karel. Listina a její realizace v systému veřejného a nového soukromého práva. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 16 a 32-34. ISBN 978-80-7476-647-1., JIRÁSEK, Jiří a kol. Ústavní základy organizace státu. Praha: Leges, 2013, s. 94-98. ISBN 978-80-87576-57-1., WÁGNEROVÁ, Eliška a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 852-865. (autor: MOLEK, Pavel) ISBN 978-80-7357-750-6, etc.

³² Dostupné české překlady: HUNTINGTON, Samuel P. Sřet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu. Praha: Rybka Publishers, 2001, 447 s. ISBN 80-86182-49-5. a postliberální protipol: FUKUYAMA, Francois. Konec dějin a poslední člověk. Praha: Rybka Publishers, 2002, 379 s. ISBN 80-86182-27-4.

³³ ZOUBEK, Vladimír. Aplikační a interpretační problémy § 321 trestního zákoníku. In: JELÍNEK, Jiří; IVOR, Jaroslav a kol. Trestní právo EU a jeho vliv na právní řád CR a SR. Praha: Leges, 2015, s. 239-245. ISBN 978-80-7502-080-2.

svoboda a liberalismus, rovnoprávnost a občanství, demokratická forma vládnutí a legitimita, legalita a justiční instrumentalizace právního státu a zejména jursnaturalní podstata fundamentálních lidských a občanských práv a svobod. Čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod uvádí, že „Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání“. V duchovní a morální sféře je stát neutrální a „relativistický“. Tato neutralita (liberálnost) státu je podepřena apolitičností státní správy a nezávislostí soudců. **Stát** nemůže z ideologických a obdobných důvodů nikoho ani diskriminovat, ani privilegiovat. **Je povinen tolerovat veškeré jednání, jež zůstává v rámci ústavního práva.** Čili *liberální právní stát se netváří, že je morální, je jen „ústavní“.* Co není zakázáno zákonem, je dovoleno.

3. DAIŠ - tzv. Islámský stát – pohled vědy mezinárodního práva veřejného a obecné státovědy

Nauka mezinárodního práva veřejného řeší otázku, kdy stát získává mezinárodně právní subjektivitu a jaký je význam uznání státu. Uznání státu *de iure*, či dokonce i *de facto* je chápáno jako subsidiární znak státu. V zásadě existují dva protikladné názory, z nichž jedna skupina tvrdí, že uznání státu nemá žádný konstruktivní charakter a je **pouhou deklarací**. Stát tak vzniká okamžikem, kdy nový útvar splňuje znaky státu. Druhá skupina vychází z názoru, že subjektivitu stát získá **teprve uznáním jiným státem**, a to pouze ve vztahu k tomuto státu. Třetí skupina pak spatřuje v uznání státu **jak deklaratorní, tak konstitutivní účinky**. V praxi je používáno uznání stupňovitě, resp. uznání *de facto* a *de iure*, přičemž prvé je výrazem určité zdrženlivosti a očekávání, zda nový státní útvar přesvědčí o své trvalosti, jde o uznání obsahem omezené a prozatímní. Uznání státu *de iure* představuje uznání plné, konečné a neodvolatelné.

Západní právo věda je **v koncích s fenoménem suverenity faktických teroristických států** a jejich „právních systémů“. **Naše demokracie je bezzubá, pokud právními prostředky chceme bojovat proti státnímu terorismu globálně.** Z hlediska obecné státovědy a teorie práva se jedná o zcela nový aspekt a fenomén. Vznikl **nový teroristický stát** (v semiperiferii islámské civilizace): **Islámský stát** na teritoriu Irácké republiky a Syrské arabské republiky. Státní občané ze západní Evropy a severního Kavkazu Ruské federace se rekrutují jako **novodobá vojenská státní moc v prostoru Středního Východu**, kde místní islámští sunitští extrémisté terorizují a eliminují nejen ostatní muslimy (šíity), ale též celé etnické a národnostní entity na území severního Iráku a severovýchodu Sýrie. Islámští sunitští extrémisté teritoriálně *de facto* vytvořili specifický subjekt mezinárodního práva veřejného s názvem „*Islámský stát*“ (v asociaci na islámský chalífát – poslední chalífa byl Osmanský sultán do konce Velké války). Superterorismus Islámského státu je nepřijatelný jak pro Západ, tak i pro ultrakonzervativní monarchické režimy na Arabském poloostrově a též pro Íránskou islámskou republiku.

Z hlediska státovědy má Islámský stát **některé znaky státu a státnosti**: zejména funguje **veřejná státní moc** ve smyslu státní administrativy, vojenských a policejních struktur včetně **státní symboliky** – černé vlajky islámského státu, pokřiku „Alláh akbar“, atd. Islámský stát **vybírá daně a ekonomicky funguje** především nelegálním exportem nafty do sousedního Turecka. **Třetí znak státnosti – teritorium** – je naplněn ovládnutím území v severovýchodní Sýrii (hlavní město Rakka) a téměř poloviny území Irácké republiky, s *ostentativním pohrdáním imperiálními hranicemi, které byly stanoveny Velkou Británií a Francií při dělení Osmanské říše* (vznik a zánik Kurdistánu a většiny Arménie jako nejstaršího křesťanského státu ve světě). Jediným subsidiárním znakem, kterým **nedisponuje**, je všeobecné **uznání de iure** mezinárodním společenstvím, nicméně například Turecká republika má vztahy s tímto

subjektem *de facto*, přičemž kurdské pešmergy neuznává a likviduje.

4. Multikulturalita a český národ

Ústavně "národní státy" jsou historickým výsledkem ekonomického sjednocování národních trhů v etapě liberálního kapitalismu v 16.-18. století na starém kontinentě: sjednocení "malého" Německa (bez Rakouska), sjednocení italských států, spojení Anglie a Skotska jakožto Spojené království Velké Británie, národní obrození Slovanů v Rakouském císařství, atd. V období globalizace se státy stávají téměř anachronismem a jsou subsidiárním hráčem v éře **integrace** - europeizace, atlantizace, byzantinizace, panislamizace, panarabizace, bharatizace, japanizace, středo-světová (konfucionizace, taoizace a buddhizace), afrikanizace, hispanizace, judaizace a dalších právních civilizačních "izaizací". Ty šťastné a veliké národy a velmoci světa, které mají, či měly moře, objevné výpravy, expanzi, kolonie, globální obchod a multikulturální styk jsou daleko **otevřenější** k migraci i emigraci.

Český národ a stát je historicky zcela nevýrazný a relativně **nevýznamný** z téměř dvěstě státních subjektů mezinárodního práva veřejného. Česká republika je ve středu Evropy, kde se protínají a protínaly geopolitické silokřivky velmocenské: mezi germanizačním prostorem (v novověku připomínáme nacistickou právní ideologii) a východním byzantinismem (v novověku evokujeme zejména dočasnou okupaci Československa vojsky Varšavského paktu a tzv. neostalinistickou "normalizaci"). Dnes je Česká republika "etnicky vyčištěným státem" od roku 1945 rozhodnutím velmocí v Postupimské konferenci: 3,5 milionu sudetských Němců, bývalých československých občanů, bylo transferováno, mj. na základě malého a velkého retribučního ústavního dekretu prezidenta Republiky československé, coby obsoletní právní normy, romská problematika je v ČR dnes chápána spíše sociálně. V průběhu druhé světové války a těsně po ní byly pohyby národů s dnešní dobou nesrovnatelné. Evropou se přemístilo více než 25 milionů lidí, např. 13,5 milionu Němců bylo přesídleno z východního Pruska, Pomořanska, Slezska i Sudet. Xenofobní nálady české veřejnosti (které nevybočují z ekvilibria evropských nálad) jsou založeny "geneticky" z tisícileté reflexe o přežití v restrikcí česko-moravsko-slezském prostoru.

"Stát Čechů" je ústavně občanským státem: v Preambuli Ústavy České republiky čteme: "*My občané České republiky v Čechách, Moravě a Slezsku...*". Je nebývalým štěstím a spásou pro naši euroatlantickou západokřesťanskou civilizaci "svobodného světa", že **ctíme právní axiologii Západu**, která stmeluje naše odhodlání:

1. svoboda - Quae lex non prohibet, debent permisa videri,
2. rovnoprávnost a občanství - rovnost před zákonem a Bohem,
3. demokracie jako forma vlády a legitimita státní moci od lidu,
4. právní stát a právo na spravedlivý proces,
5. jurnaturální podstata základních lidských práv a svobod,
6. sekularita.

5. Evropské dilema stěhování národů 21. století

Evropský pohled na migraci se v posledním století několikrát **měnil**. Po druhé světové válce byli přistěhovalci přijímáni především jako pracovní síla, v 90. letech 20. století se evropské přijímající státy bránily masám přistěhovalců rozlišováním na uprchlíky pronásledovaných menšin (z důvodů rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro

politické přesvědčení) a na hospodářské uprchlíky.

Současné dilema je fatální: ekonomika hovoří **pro** přijímání přistěhovalců, kriminologie uvádí četná **rizika** s přistěhovalectvím spojená.

Evropa se potřebuje přistěhovalcům otevřít na trhu práce. Od migrantů se očekává, že mohou v dlouhodobějším časovém horizontu přispět k růstu hrubého domácího produktu.

Naopak příliv uprchlíků je vždy nutně, zákonitě a přirozeně zdrojem konfliktů. Evropa již před přistěhovalectvou krizí měla problémy migranty začleňovat do kultury své společnosti. Evropské státy mají určité zkušenosti s migrací, mají ale velmi málo pozitivních zkušeností s **integrací z odlišných kultur**, jak o tom svědčí řada sociálně vyloučených lokalit:

Francie (Paříž a předměstí, Marseille) v 80 zónách s 2 miliony obyvatel polovinu obyvatel tvoří imigranti a jejich potomci, převážně Arabové, nezaměstnanost dosahuje až 45%,

Spojené království (Londýn, Birmingham, Manchester) se třemi miliony muslimského obyvatelstva žijících ve velmi silně sociálně kontrastních lokalitách,

Belgie (Brusel, Antverpy, Vilvoorde) s 5% muslimského obyvatelstva zejména z Maroka a Turecka, v současnosti známé radikalizací rekrutů a navrátilců ze Sýrie,

Nizozemsko (Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Haag) s 5%, muslimského zejména z Turecka a Maroka, odkud byli v 60. a 70. letech rekrutováni jako pracovní síly uvádí na 40 problémových lokalit,

Švédsko (Stockholm, Malmö, Göteborg) s desítky problémových oblastí sužovaných válkami motorkářů, gangů, a mafií k nimž se řadí i vykořenění potomci muslimských imigrantů, v přepočtu na počet obyvatel odtud do Sýrie odchází nejvíce džihádistů z Evropy, **Dánsko (Kodaň)** má na 30 problémových lokalit.

Německo, Itálie, Španělsko má rovněž početnou muslimskou menšinu, avšak většinou ve vyloučených lokalitách nežijí.

6. Česká populace a přistěhovalectví

Ještě před dvěma lety téma přistěhovalectví bylo v našich podmínkách, zejména v porovnání s romskou otázkou, zcela marginální. Během několika měsíců, kdy je každodenně Evropská unie konfrontována s tvrdou realitou invaze přistěhovalců, se hierarchie problémů otočila.

Ucelenou **statistiku migrantů nemáme**, není evidováno jejich vzdělání, věk, majetek, sociální ani ekonomický původ. Určitý pohled na přistěhovalectví mohou poskytnout **empirická šetření**. Zjišťovat lze například **míru sociální distance respondentů vůči přistěhovalcům**. Pro tuto příležitost jako inspirace posloužila komparace empirických poznatků tří zdrojů:

- Evropský sociální průzkum (ESS)
- výzkum Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP)
- průzkumná sonda Vysoké školy regionálního rozvoje (VŠRR)

ESS je ve dvouletých cyklech opakující se sociální průzkum mapující postoje, přesvědčení a vzorce chování rozličných skupin obyvatelstva. Pravidelně se zabývá otázkou mapující názor respondentů na míru sociální distance vůči migrantům. Průzkum ESS, který proběhl v roce 2011

v České republice na vzorku 2386 dospělých respondentů byl pak inspirací pro výzkum IKSP, 2013 (3659 mladistvých) a průzkumnou sondu na VŠRR v roce 2015 (88 mladých dospělých). Výzkum IKSP pod vedením Mgr. Jakuba Holase se zabýval širším šetřením postojů české mládeže k politickému radikalismu. Respondenty byli studenti, středoškoláci ve věku 16-18let. Mezi dvaceti otázkami byla zařazena i otázka:

Do jaké míry by podle Vás měla Česká republika dovolit, aby sem přicházeli, pracovali a žili lidé:

- stejně rasy nebo stejného etnika jako většina obyvatel,
- jiné rasy nebo etnické skupiny než je většina obyvatel,
- křesťané nebo lidé bez víry,
- jiného náboženského vyznání než křesťanství,
- z bohatších evropských zemí,
- z chudších evropských zemí,
- z bohatších mimoevropských zemí,
- z chudších mimoevropských zemí,
- se základním vzděláním,
- se středním vzděláním,
- s vysokoškolským vzděláním.

Použita byla čtyřstupňová škála, kde znamenalo 1) *dovolit mnoha lidem, aby sem přicházeli a žili tady*, 2) *dovolit to jen některým*, 3) *dovolit to malému počtu*, 4) *nedovolit to nikomu*. Pro zpracování dat byly sloučeny kategorie 2) a 3) a sloučená kategorie byla nazvána „*selektivní otevřenost*“. Pro hodnocení postojů byly podstatné krajní póly škály „*otevřenost*“ (tabulka č. 1) a „*uzavřenost*“ (tabulka č.2).

Tabulka č. 1: absolutní otevřenost (%)

	ESS	IKSP	VSRR
stejně rasy a etnika	11	41	36
jiné rasy a etnika	5	9	3
z chudších mimoevropských zemí	5	14	4

Napříč všemi třemi průzkumy by respondenti všech věkových kategorií nejraději jako pracující migranty trvale žijící v ČR uvítali cizince stejné rasy nebo etnika, pro přijetí potenciálních přistěhovalců z jiných etnik se vyslovilo pod deset procent dotazovaných.

Tabulka č.2: absolutní uzavřenost (%)

	ESS	IKSP	VSRR
stejně rasy a etnika	15	5	12
jiné rasy a etnika	24	18	25
z chudších mimoevropských zemí	26	19	22

Napříč věkovými kategoriemi nejvyšší míru distance logicky nalézáme vůči přistěhovalcům s

odlišnou etnicitou a z chudých zemí mimo náš region. Takovéto žadatele by v žádném případě nenechala usazovat se v České republice zhruba čtvrtina dotazovaných. Avšak pět procent mladistvých, 12 procent mladých dospělých a 15 procent dospělých by v podstatě **nepřijalo jako přistěhovalce vůbec nikoho**. Podle regionů se pak nejvyšší míra uzavřenosti vůči přistěhovalcům projevila u obyvatel Prahy, Karlovarského a Ústeckého kraje.

Závěr

Je výzvou pro další státoprávní trajektorii a výhled evropských konstitucionálních bádání určit varianty dalšího vývoje naší "staré" evropské civilizace, která vzešla z římského práva. Europeizace aktuálně řeší straronový problém stěhování národů "za branami Říma", který zde již historicky byl. **Evropská unie** je dnes - ex post - konfrontována novými riziky, které souvisí s její budoucností, **ekonomickou prosperitou, západním lidskoprávním rozměrem**. V rámci empirických šetření jsou nejméně vítány osoby se základním vzděláním, osoby jiné rasy anebo etnické příslušnosti a lidé přicházející z chudších mimoevropských zemí. Dalo by se říci, že empirické názory do značné míry kopírují způsob, kterým je přistěhovalectví medializováno; z druhého pohledu však je zřejmé, že jsou to právě početné skupiny málo vzdělaných, jazyk neovládajících etnických a náboženských minorit, se kterými se reálně již dnes potýkají právní a sociální systémy řady západních států, v čele s Francií, Spojeným královstvím, Belgií, Nizozemskem, Švédskem a Dánskem.

Použité zdroje

- [1] ČÍRTKOVÁ, Ludmila; ZOUBKOVÁ, Ivana. K problematice uprchlíků z kriminologického hlediska. *Československá kriminalistika*. 1991, roč. 24, č. 3, s. 247-252.
- [2] GERLOCH, Aleš; HŘEBEJK Jiří; ZOUBEK Vladimír. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 516 s. ISBN 978-80-7380-423-7.
- [3] HESOVÁ, Zora. Speciál boje s terorismem. Rekruti džihádistů. *Týden*, 2015, č. 48, s. 64-65.
- [4] HOLAS, Jakub a kol. *Politický radikalismus a mládež*. Praha: IKSP, 2013, 163 s. ISBN 978-80-7338-131-8.
- [5] JELÍNEK, Jiří; IVOR, Jaroslav a kol. *Trestní právo EU a jeho vliv na právní řád ČR a SR*. Praha: Leges, 2015, 384 s. ISBN 978-80-7502-080-2.
- [6] JIRÁSEK, Jiří a kol. *Ústavní základy organizace státu*. Praha: Leges, 2013, 368 s. ISBN 978-80-87576-57-1.
- [7] KLÍMA, Karel. *Listina a její realizace v systému veřejného a nového soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 352 s. ISBN 978-80-7476-647-1.
- [8] KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1996. 248 s. ISBN 80-7179-089-3.
- [9] PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústava a ústavní řád ČR*, 2. díl. Praha: Linde, 1995, 871s. ISBN 80-7201-000-X.
- [10] WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, 931s. ISBN 978-80-7357-750-6.
- [11] ZOUBEK, Vladimír. *Právověda a státověda. Úvod do právního a státovědního myšlení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 700 s. ISBN 978-80-7380-239-4.
- [12] ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva – globalizace – bezpečnost*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 461s. ISBN 978-807380-103-8.
- [13] ZOUBEK, Vladimír. *Postmoderní problémy lidských práv a globální bezpečnosti*. 1. vyd.

Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, 464 s. ISBN 80-86473-75-9.

[14] ZOUBKOVÁ, Ivana; FIRSTOVÁ, Jana a kol. *Kriminologie – aktuální problémy*. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2013, 272 s. ISBN 978-80-7251-395-6.

[15] ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 251 s. ISBN 978-80-7380-312-4.